ANUL VII. — No. 287

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STĂINĂTATE

Duminică, 6 Iunie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: AL. V. BELDIMAN 1888–1897, CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

De vorbă cu d. Jean Bart

Influenţa socialiştilor. — Debutul. — Actuala mişcare literară. — Rolul Statului. — Tradiţionalism sau curente moderne? Romanul românesc

Trebuie să-l văd pe d. Jean Bart... Voi avea însă norocul să-l găsesc? Aceasta-i întrebarea pe care mi-o pun când mă îndrept spre locuinţa sa. Intrebarea e de rigoare pentrucă d. Jean Bart, prin situaţia şi ocupaţiile d-sale, numai rar de tot respiră aerul curat al Bucureştilor şi se delectează de priveliştile occidentale ale ilustrei noastre capitale. Căci oficiul pe care d-sa îl îndeplineşte la Direcţia Asistenţelor sociale, îl transportă adeseori în cele mai depărtate colţuri ale ţării, la Dorohoiu sau Oradea Mare, în Banat sau în Dobrogea, pentru a inspecta cine ştie ce comitete de cucoane filantroape sau de „dame gospodine" care şi-au luat nobila însărcinare de a lucra ori pentru micii vagabonzi romantici şi zdrenţăroşi, ori pentru marii criminali incorigibili sau pentru mediocrii şi banalii escroci şi picpocketi. Toată această colectivitate, primejdioasă pentru societate, dar interesantă pentru un literat, fie că va intra în casele de corecţie sau în locuri şi mai profunde, fie că va ieşi de prin azilurile ei forţate, trebuie să aibă a face mereu cu departamentul pe care-l inspectează d. Jean Bart. Iar dacă damele gospodine sau cele filantropice nu-l reţin pentru moment, se poate foarte bine să fie dus până la Comisia Dunăreană dela Galaţi sau la vre-o conferinţă internaţională pentru chestiunea navigabilităţii fluviului sau pentru regularea poliţiei maritime, — ori la braţul Sulina, care ameninţă, după cât am înţeles, comerţul nostru cu o mare catastrofă. Căci d. Jean Bart, sau mai bine d. comandor Eugeniu Botez, este unul din cei mai buni cunoscători ai chestiunii dunărene şi ai problemelor maritime. Dacă ar fi numai piedicile acestea, încă şansele mele n'ar fi mici să dau peste d. Jean Bart. Dar d-sa mai poate fi la Geneva, unde tocmai se discută problema muncii pe vapoare şi chestia emigrărilor, şi cine altul poate reprezenta mai frumos România, când e vorba de corăbii şi vapoare, decât comandorul Eugeniu Botez? Şi dacă în sfârşit şi chestiunea Dunării cu toate problemele ei anexe ar fi complect rezolvită, atunci nu e exclus ca d. Jean Bart să fie, la Rotterdam sau prin fundurile Norvegiei — ori „peste ocean" *pe la New-York sau Filadelfia — dacă nu cumva s'a repezit până în parcul Yellowstone să admire* Wonderland-ul, *cu geyserii lui, în care poţi fierbe ouăle, şi cu urşii care mănâncă din mâna omului, ca coteii.*

In sfârşit, voiu vedea... Pe drum îmi amintesc că tocmai acuma scriitorii şi literaţii din toată lumea, din Pen-Club, *îşi ţin congresul la Berlin. Să ştii că e acolo, ca reprezentant al scriitorilor români — mi-am zis eu — şi sigur fiind de presupunerea mea, eram mai-mai să mă întorc la redacţie — dacă strada Zefirului n'ar fi fost la doi paşi... Totuşi să încercăm...*

De sigur, cunoaşteţi pe d. Jean Bart, căci cine n'a întâlnit pe străzile Bucureştilor figura distinsă a fostului marinar? In ce mă priveşte, de mult am făcut o constatare: nu ştiu al doilea om care, în privinţa delicateţii sufleteşti, să se apropie de acest eminent scriitor. In literatura noastră d. Jean Bart are un loc cu totul deosebit. Acela care a citit volumele sale şi în special „Datorii uitate", *a gustat desigur toate frumuseţile pe care scriitorul realist de mare valoare le-a împrăştiat cu dărnicie. Iar pentru distincţia sufletească care e nota sa predominantă, cititorul e rugat să-şi aducă aminte de frumoasa şi melancolica nuvelă* „După douăzeci de ani" *care, după aprecierile unui critic, priceput, aminteşte* „Ape de Primăvară" *a lui Turghenieff.*

Dar d. Jean Bart a adus şi ceva nou în literatura noastră, în care s'a arătat maestru mare şi anume „Notele de călătorie" *şi descrierea mării — a elementului aceluia cu care s'a înfrăţit orice marinar. In această privinţă atât* „Jurnalul de Bord", *cât mai ales ultima sa lucrare* „Peste Ocean" *ieşită de abia de sub teascurile tipografiei, ne dau o dovadă strălucită de calităţile rare de scriitor pe care le întruneşte d. Jean Bart. Problemele care se pun la fiecare pas unui călător civilizat, sunt tratate în aceste două lucrări cu competenţa practică a unui cap solid şi suflet echilibrat, dar şi cu tot meşteşugul literar pe care d-sa îl are în mare măsură. Genul acesta al notelor de călătorie — un gen intermediar între pitorescul priveliştelor cu orizonturi nemărginite al lui Pierre Loti şi* anchetele *practice ale lui Huret, îl stăpâneşte d. Jean Bart ca nimeni altul în literatura noastră, ridicându-se uneori până la Maupassant din volumul* Sur l'eau.

Dar am ajuns în strada Zefirului. Mare noroc! D. Jean Bart e acasă, în biuroul său. Se pregăteşte pentru Geneva. Vasăzică cât pe ce să-l scap.

Auzind care e motivul vizitei mele, d. Jean Bart îmi spuse:

— N'am dat în viaţa mea nici un interview literar. Nu mă pot împăca cu ideea că eu, scriitor, să stau de vorbă cu publicul cititor despre mine însumi. Să-i comunic care-i meşteşugul meu de scris, ce cred despre artă şi despre ceilalţi artişti, să-i spun cine sunt părinţii şi cine au fost strămoşii mei — ţi-o mărturisesc, nu mi-i tocmai plăcut.

Mi se pare că iau rolul criticului, tot aşa după cum iau rolul actorului atunci când citesc în faţa publicului la o şezătoare literară.

— Şi cu toate acestea, la şezători citiţi.

— De sigur, îmi răspunse d. Jean Bart. Tot aşa după cum voiu sta de vorbă şi cu d-ta. Să încep deci spovedania:

M'am născut în Burdujeni, unde tata era căpitan de graniţă, dar leagănul familiei mele e Târgul Ocna.

Eu totdeauna m'am socotit însă fiu al Iaşului. Acolo m'am trezit în lume, mi-am hrănit mintea şi m'am format în mediul romantic şi revoluţionar de altă dată în care s'au închegat marile curente de idei.

Până azi păstrez clară în fundul minţii icoana marelui Eminescu. Restabilit după primul acces de boală, se plimba singuratic, melancolic, pe sub teii din grădina Copoului. Noi băieţii de şcoală îl pândeam dela distanţă şi ne uitam la dânsul ca la o fiinţă extraordinară.

— Atunci trebuie să fi cunoscut şi pe Creangă...

— De sigur că l-am cunoscut. Printre atâţia dascăli severi şi înăcriţi, cari mi-au chinuit cu orele de clasă zilele copilăriei, îmi apare figura blândă şi jovială a lui Ion Creangă pe care toţi băieţii îl iubeau. Omul acesta, înalt şi burtos, veşnic cu surâsul pe buze, radia pretutindene, pe stradă, ca şi în clasă, în vorbă ca şi în scris aceeaş lumină, bunătate şi veselie.

Stam în Sărărie şi iarna ne dam drumul cu săniuţa pe lunecuşul râpii dela Scăricica, trecând ca săgeata prin faţa cocioabei lui Creangă. Intr'o zi dascălul nostru, care privea din cerdac, şi-a aruncat de pe umeri o caţaveică scurtă de blană de vulpe şi a ieşit la portiţă. Oprind sania din coadă, după ce şi-a îndesat bine în cap căciula albă de oaie, a încălecat cât era de mare pe săniuţa mea şi a pornit la vale, ca să ne înveţe pe noi *mucoşii* cum trebuie să cârnim cu piciorul sania la cotitură.

In copilărie am apucat încă în viaţă pe câţiva dintre bătrânii generaţiei dela 48. Mi-au rămas în minte unele figuri de *bonjurişti* şi *unionişti* moldoveni, în legătură de rudenie sau prietenie cu părinţii mei. Mare impresie îmi făcea de câte ori venea în casa noastră poetul Gheorghe Sion, fratele bunicii mele. Apoi mulţi dintre membrii *Junimii* mi-au fost profesori la şcoalele unde am învăţat.

Jean Bart

Unii dintre *socialiştii* Iaşului mi-au fost profesori în afară de şcoală. Iar o parte dintre *poporanişti* mi-au fost colegi şi prieteni din copilărie.

Ca şcolar am fost dintre cei mai proşti. Am rămas cu groază de şcoală şi, până azi, păstrez credinţa că şcoala, aşa cum se făcea şi cum se face încă la noi, prosteşte omul. Din câte am izbutit să fac în viaţă, prea puţin datoresc şcoalei. Mai mult am învăţat singur, umblând prin lume cu ochii deschişi.

Pe vremea adolescenţii mele plutea în atmosfera Iaşului un puternic curent de idei umanitare şi generoase, închegate în acel socialism romantic despre care a scris adesea Ibrăileanu în criticile sale fine, obiective şi substanţiale.

Atei şi revoluţionari din frageda copilărie, noi despreţuiam şcoala cu programul şi disciplina ei rigidă, dar căutam cu sete lumina ştiinţei, binele şi frumosul. Ne pregăteam pentru o luptă imaginară, aşteptată într'un viitor apropiat, şi ne întreceam devorând cu nesaţiu, în nopţi albe, cărţile doctrinelor nouă şi îndrăzneţe, produse de concepţia materialistă a secolului.

„Mişcarea" aceasta ciudată, care nu avea nici o legătură cu realităţile ţării, un fel de *sectă masonică* intelectuală, ar merita să fie studiată amănunţit pentru a înţelege structura sufletească, spiritul timpului şi formarea caracterelor tinerimii din acea vreme.

In clasa întâia gimnazială umblam fugar dela şcoală şi călăuzeam grupe de ţărani pe străzile Iaşului, veniţi pentru întruniri la club ca să ceară pământ şi drepturi.

In clasa a doua, în vacanţă, la moşia unei rude, împărţeam pe ascuns broşuri de propagandă la o stână, unor ciobani cari nu ştiau carte.

Locuiam alături de casa lui Ion Nădejde care scotea pe atunci celebra revistă *Contimporanul*. Fata din casă, care venea la apă în curtea noastră, îmi aducea pe ascuns sub şorţ câte un pachet de reviste furate.

Apucăturile mele de pe-atunci l'au făcut pe tata să mă bage în şcoala militară.

La o inspecţie, în pupitru, ofiţerul de serviciu a descoperit cu groază o întreagă bibliotecă subversivă introdusă în şcoală. Cărţile au fost *arse* şi eu băgat la carceră, în porţie numai cu apă şi pâine. Colonelul director era furios constatând că şi elevii din şcoala militară se molipsiseră de epidemia care bântuia cu furie Iaşul pe-acea vreme.

Intr'un timp, ameninţat să rămân repetent, mi-am făcut planul să emigrez în America. In urma trecerii în şcoala de ofiţeri dela Bucureşti, mi-am amânat planul. Patima vagabondajului m'a hotărît să intru în marină ca să pot mia uşor umbla prin lume.

— Cum aţi debutat în literatură?

— Trebuie să mărturisesc că, în copilărie, visam să ajung poet, să-mi văd poza şi biografia în cartea de limba română pe care o învăţam în şcoală şi care se chema: *Autorii Români.*

Am făcut poezii proaste, copilăreşti, dar am avut prudenţa să nu le trimit la nici o revistă.

Prima bucată tipărită a apărut în ziarul *„Munca"*, pe când eram elev în şcoala militară la Iaşi. Se da celebra luptă în scris între *Arta cu tendinţi* şi *Arta pentru Artă*. Urmăream cu pasiune această luptă de idei. Am scris un articol, ca din partea unui simplu muncitor: *„D. Vlăhuţă să ne dumirească"*, semnat Gh. Rotopan, lucrător croitor. Şi Vlăhuţă, de bună credinţă, mi-a răspuns printr'un articol împăciuitor, în revista *„Vieaţa"* pe care o redacta împreună cu doctorul Urechie.

Am încercat apoi câteva nuvele cari au fost publicate în *Adevărul Literar* şi *Munca*, semnate cu pseudonimul *Trotuş*. Nemulţumit însă de felul cum scriam, n'am mai publicat câţiva ani nimic. Nu aveam încredere în scrisul meu. Lucram încet, greoiu; rar mă apucam de scris găsindu-mă într'un mediu milităresc, prea puţin prielnic literaturii. Cu ce admiraţie priveam pe-atunci la unii începători, ca şi mine, dar foarte încrezuţi, cari scriau uşor, repede, cu îndrăzneală; dar prea puţini din ei au reuşit să producă ceva mai de seamă. Mulţi s'au lăsat de patima scrisului având azi alte ocupaţii mai mult sau mai puţin onorabile.

Suferind de boala îndoelii, cu prea mult simţ autocritic, scriam cu greutate, ajungând la convingerea că nu pot deveni scriitor; mi se părea că ceeace lucram eu ar fi putut oricine să facă migălind cu răbdare. Mult mai târziu am auzit pe marele maestru al scrisului, Caragiale, susţinând cu verva lui scânteietoare: „a scrie încet, cu greutate ,nu-i un defect, ci o calitate... Scrisul nu-i joc agreabil ...e o muncă chinuitoare, cumplită... lumea confundă pe bijutieri cu tinichigii şi pe arhitecţi cu zidarii..."

Renunţasem la cariera de scriitor. Ocupaţia, greutăţile vieţii, îmi închideau calea artei la care râvnisem. Totuşi, în orele libere, între calcule nautice, electricitate, balistică şi torpile, în nopţile de serviciu în larg, demonul scrisului mă încerca adesea chinuindu-mă. Şi atunci îmi notam unele lucruri văzute şi auzite în drumul meu prin lume. Din prima călătorie făcută pe coastele Anatoliei, a ieşit *„Jurnalul de bord"*. Dar nu publicam nimic, căci îmi lipsea încrederea. In mediul în care mă găseam trăiam sufleteşte singuratic, nu aveam nici o încurajare şi nu aşteptam nici o părere, doar numai ironii pentru o ocupaţie aşa de puţin serioasă ca literatura.

O întâmplare fericită mi-a scos în cale pe unul dintre conducătorii revistei *„Pagini Literare"*. Intr'o noapte, la un *cafeu-variété* din Giurgiu, am întâlnit pe poetul *Artur Stavri*, care mi-a cerut cu stăruinţă să-i trimit o bucată pentru revistă. Primirea neaşteptat de bună a celei dintâi bucăţi, trimisă sub pseudonimul de Jean Bart, m'a încurajat să colaborez la „Pagini Literare", unde începuse să apară cele dintâi bucăţi, scrise de Sadoveanu, care semna pe atunci Cobuz.

Scrisul meu a plăcut mai mult decât mă aşteptam. Cititorii, critica, Academia m'au încurajat. Am colaborat la *Noua Revistă Română*, la *Curentul nou* şi la *Viaţa Românească*, dar foarte rar, deşi continuu am fost îndemnat de către Gherea, Vlăhuţă, Ibrăileanu, H. Sanielevici şi Isabela Sadoveanu. Fără aceste încurajări şi îndemnuri poate nu dam la lumină nici cele câteva volume pe care le-am scris.

Am rămas adesea surprins de efectul scrisului meu asupra multor cititori, pe câtă vreme eu niciodată n'am fost mulţumit de ceeace am scris.

Prea puţin am izbutit să dau la lumină din cele ce aveam în minte.

Pot zice că, de fapt, lumea m'a scos scriitor, căci eu nu m'am socotit niciodată scriitor de meserie. N'aş vrea să-ţi închipui că ceeace spun e pornit dintr'o falsă modestie, dar scriitori de meserie, aşa cum îi înţeleg eu, cred că sunt foarte puţini la noi, mare parte din ei fiind numai diletanţi, scriitori de ore libere şi de vacanţe.

Solul românesc nu-i încă pregătit să hrănească şi să desvolte până la maturitate rara şi nobila plantă a artei.

Neputând trăi numai din literatură, nu m'am devotat, cum ar fi trebuit, trup şi suflet scrisului; cea mai mare parte din munca ce am depus-o în viaţă a fost pentru alte ocupaţii, direct sau în legătură cu meseria pe care o aveam. Ani de zile am lucrat pentru marină, armată, chestia Dunării şi, acum în urmă, pentru Asistenţa Socială. Numai între picuri, în ore de răgaz, făceam literatură.

Un prieten critic îmi spunea odată că am avut naivitatea de a-mi lua în serios slujbele de stat ce mi s'au încredinţat. E drept că azi, în pragul bătrâneţii, privesc cu amar regret în urmă la timpul pierdut pe alte tărâmuri — căci trebuie să mărturisesc că cele mai intense mulţumiri sufleteşti în viaţă le-am avut dela puţinul ce-am izbutit să produc în arta scrisului.

— Despre actuala mişcare literară dela noi, ce părere aveţi?

— Nu putem spune că literatura noastră e în secetă. Avem o producţie în mare cantitate şi foarte variată. Cred însă că lasă de dorit calitatea.

Marea criză, ce trebuie să ne îngrijească, e în publicul cititor. E dureros să constaţi că o carte nu se vinde acum mai mult decât înainte de războiu. Numărul cititorilor a rămas acelaş, deşi numărul locuitorilor s'a triplat aproape.

Soarta scriitorului depinde de problema desfacerii cărţilor. Trista experienţă ce facem cu vânzarea cărţilor ne dovedeşte că literatura română n'a prins încă în ţinuturile alipite. La examenul de bacalaureat mulţi dintre absolvenţii liceului nu ştiau cine a fost Eminescu.

In Vechiul Regat, pătura de sus niciodată n'a gustat scrisul românesc, s'a ţinut la curent numai cu literatura franceză.

Lumea rurală a rămas tot la *Cheea Viselor* şi *„Alexandru Machedon"* în ciuda întregii activităţi a organizaţiilor oficiale şi semioficiale de răspândire a cărţilor în massele populare.

Ştii cari sunt consumatorii noştri? Invăţătorii, funcţionari izolaţi dela C. F. R. şi P. T. T., şcolarii de ambesexe, când nu sunt prea mult atraşi de sporturi, dans şi cinema. Un contingent de cititori a început să dea pătura funcţionarilor comerciali. Să nu te miri. Am făcut o anchetă în Capitală. Am ajuns la constatarea că mai multă literatură românească citesc funcţionarii comerciali (în majoritate evrei) decât funcţionarii dela un minister sau membrii unui club de intelectuali din Capitală. Din burghezie, femeile citesc mai mult decât bărbaţii. Publicul din sălile de conferinţe azi e în majoritate femenin. Pe oamenii cu oarecare gravitate politică, nu-i interesează mişcarea culturală. Literatura nu are o greutate socială, e privită ca o inocentă pierdere de vreme.

— Credeţi că Statul trebuie să încurajeze literatura? Şi anume ce ar trebui să facă?

— Un stat, ca să-şi capete dreptul la viaţă în concertul mondial, trebue să-şi pună în valoare pe lângă producţia industrială şi producţia intelectuală. Se fac legi pentru protecţia şi încurajarea industriei, dar producţiile intelectuale sunt ignorate complect. Oare prestigiul Norvegiei se datoreşte mai mult exportului de peşte şi lemnăriei, ori producţiei ei literare?

De sigur că într'o ţară înaintată, c'un imens public cititor, această încurajare a scrisului e de prisos; însă, într'o ţară înapoiată ca a noastră, ajutorul Statului e încă necesar.

Pe ce căi trebue să se dea acest ajutor?

Fără să mă întind prea mult în proecte de organizare, voiu arăta un singur mijloc foarte simplu şi practic.

Statul şi Academia premiază în fiecare an câteva cărţi, dar nu face nimic pentru a ajuta răspândirea lor în straturile adânci ale populaţiei.

In România Mare de azi, ca şi în România Mică de ieri, o ediţie obişnuită iese numai în cinci mii de exemplare. Cărţi bune, premiate, rămân cu anii în rafturi. Dacă Statul, cu sumele aruncate pentru pomeni şi premii, ar cumpăra anual un stoc mare de cărţi — zece-douăzeci de mii exemplare — şi le-ar împărţi chiar gratuit, ar face un dublu serviciu, ajutând pe scriitor şi răspândind şi gustul cititului

Nici scriitorii n'ar mai fi nevoiţi să se îmbrâncească pe la uşile ministerelor cu aprozii pentru plasarea mărfii lor fără căutare.

Mergând către o schimbare radicală a învăţământului, elevului, pentru ca să lucreze singur, îi trebue o bibliotecă şcolară.

In această privinţă trebue să se ajungă la biblioteca de clasă şi chiar la mica bibliotecă personală a fiecărui elev.

Trebue controlată alegerea cărţilor de premii şcolare şi organizat controlul permanent al bibliotecilor comunale.

Ministerul instrucţiei şi al artelor, precum şi eforiile şcolare, au un mare rol de îndeplinit în răspândirea cărţilor în popor. Faţă cu starea culturală a minorităţilor noi suntem forţaţi să aplicăm pentru o serie de ani un anumit plan de politică culturală.

Din nenorocire, până azi un asemenea plan nu figurează în nici unul din programele partidelor politice.

— In artă şi literatură sunteţi pentru tradiţionalism sau pentru curentele moderne?

— Nu pot să mă clasez. Asta-i treaba criticei. Nu am preferinţă pentru nici una din şcoli. Imi plac unii scriitori vechi, după cum îmi plac şi unii dintre cei mai moderni. Sunt scriitori pe cari îi admir fără să-mi placă. Sunt alţii pe cari nu-i pot gusta, pentru că nu-i înţeleg. Am oroare de confuzie şi de scrisul nebulos. Problema frumosului ca şi a binelui n'a fost definitiv rezolvită. Noutatea e de sigur o sursă de senzaţii agreabile, dar nu trebue să se confunde noutatea cu frumuseţea. Frumosul nu-i nici noutate nici obişnuinţă. Literatura trebue să fie materială şi nu metafizică.

Când citesc o carte literară care mă oboseşte, oricât de profundă ar fi scrisă, simt că trec din domeniul artei într'acel al ştiinţei. Arta trebue să te captiveze, să te răpească, pentru a pluti la înălţime, fără să simţi că trebue să învingi vre-o rezistenţă. Plăcerea estetică are de la sine valoarea ei.

Emoţia estetică îmi place s'o găsesc turnată în forme clare, simple, în proporţii armonice. Cel ce are o idee limpede în minte, tot limpede o va da şi în scris.

Mi-am făcut ucenicia pe vremea curentului realist, dar m'a atras totdeauna claritatea, măsura şi echilibrul stilului clasic.

Continuare în pag. II-a

Curentele modei se reînoiesc continuu căci toate în lume se prefac. Fiecare epocă îmbogățește domeniul cugetării omenești c'un contigent de scrieri, cari servă la rândul lor de model generațiilor viitoare.

Cu elemente vechi natura reface elemente noui.

Acum, după războiul care a zdruncinat nervii omenirii, gustul public se îndreaptă către o literatură senzațională, fantastică, excepțională și patologică. Dar scriitorul, care nu-i propagandist, nici comerciant, nu urmează moda, scrie pentru sine; nu aleargă după public, așteaptă ca publicul să vină la el.

Câte curente, școli și cenacluri nu maschează adesea sub firme proaspete o absență complectă de putere de creație și de originalitate artistică. De altfel se știe că ori de câte ori arta, urmând curentul model, a devenit prețioasă, convențională, scâncitoare, libertină sau abracadabrantă; numai prin întoarcerea la studiul clasicismului antic s'a ajuns la o înoire a gustului public, la frumos și la adevăr.

— Despre romanul românesc ce părere aveți?

— Cred că societatea românească, în formația în care se găsește, nu-i un mediu potrivit pentru desvoltarea romanului. Totuș nu se poate nega un început care promite.

Pentru roman se cere scriitorului o mare concentrare, un timp liber pe care nu-l poate avea atunci când nu este scriitor de meserie. Romancierul trebue să stea, cum se zice, zile întregi cu picioarele pe pereți, în atmosfera lumei creeată de el, fără să fie hărțuit de multiple ocupații zilnice.

Când am început să scriu *„Datorii Uitate"* aveam planul unui roman social complect. Lipsa de timp m'a făcut să dau numai un fragment. Bucățile *„După douăzeci de ani"* și *„Prințesa Bibița"* erau de asemenea două subiecte de roman, pe cari le-am dat concentrate în două nuvele.

La noi moda romanului a început să se întindă cu repeziciune. Unii dintre scriitori, în loc de a da o nuvelă ciselată și concentrată în câteva pagini, diluează subiectul dând la lumină un volum respectabil cu credința c'a scris un roman.

Pentrucă nuvela nu mai e la modă, nu se mai poartă acum, prietenii mă sâcâe mereu să scriu și eu numai decât un roman.

Și ca să nu rămân de rușine m'am hotărât să scriu cu orice preț un roman de cel puțin trei volume:

Volumul I—El
„ II—Ea
„ III—El și Ea

G. SEM.

Inspiratoarea „Lacului" de Lamartine

Inspiratoarea celebrei poezii „Le Lac" de Lamartine este soția fizicianului **Jacques-Alexandre-César Charles**; acest fizician a făcut prima ascensiune într'un balon umflat cu hidrogen, la 1 Decembrie 1783.

In anul 1804 Charles, care avea atunci 58 de ani (se născuse la 12 Noembrie 1746) a luat în căsătorie o fată de 22 ani **Julie-Francoise Bonchaud des Hérettes.** Tânăra pereche a trăit zile frumoase și fericite. Doamna Charles avea pentru bărbatul ei o dragoste calmă și sinceră. Era admirată în saloanele timpului ei, iar salonul ei nu era lipsit de strălucire. Dar sănătatea ei șubredă a silit'o în anul 1816 să plece la Aix-en-Savoie. Soțul ei, ocupat la Paris de situația lui înaltă de președinte al Academiei de Științe, nu și-a întovărășit soția pe malul lacului Bourget. Doamna Charles a locuit singură, în pensiune la familia bătrânului medic Périer, în partea de sus a orașului Aix-les Bains, și aci a cunoscut la 5 sau 6 Octombrie pe Alphonse de Lamartine.

Julie Charles moare la 18 Decembrie 1817 la Paris, într'una din camerile Institutului, și moartea ei a făcut pe Lamartine să scrie strofele din **Méditations.**

Anatole France a scris câteva pagini pătrunzătoare asupra „Elvirei" și a lui Lamartine, fără a rezolva totuși problema cea mai de seamă: adevărata natură a relațiilor dintre ei. Anatole France o înfățișează pe Julie înaltă, brună, de o paliditate de creolă, cu ochii ei mari lăsați în jos „ochii de culoarea mărei sub gene negre". Lamartine a iubit, desigur, pe Julie, dar ea a fost mai mult un motiv liric pentru el. Numai atât ? Poate ! Anatole France vorbește de „castitatea lascivă"; și observă că există două versiuni ale poeziei „Lacul", una cu „delicii sublime", alta cu „extaze sublime", și deși versiunea întâi cu „delicii" e destul de compromițătoare, Anatole France crede că misterul nu poate fi descifrat.

Aurora Boreală

Memoriei lui Ibsen

La 23 Mai a. c., s'au împlinit două decenii dela moartea lui Henrich Ibsen. Nu-l mai numărăm în fruntea conștiinții literare a epocii noastre, cum fusese acest uriaș la începutul secolului al XX-lea. Evenimentele eclipsează totdeauna literatura. După războiu și revoluție, după atâtea tragedii vii, nu pălesc oare toate felurile de tragedii scrise — deci și cele scrise de Shakespeare-ul Nordului ?

Dar în afară de evenimente, există eterna ființă. Problemele ființei eterne fac eterni și pe acei scriitori cari au dat soluții măiastre la aceste probleme. De aceia uriașilor literaturii li se întâmplă doar vremelnice eclipse ; pe urmă ei revin în strălucirea lor permanentă.

Această soarăt e rezervată și acelei raze însuflețite și orbitoare a Aurorei Boreale, care se numește Henrich Ibsen.

Poetul fără grație, neospitalier și ursuz, cași firea întreagă a pământului său scandinav, bătrânul sever dela miază-noapte, a trecut în pas greoiu pe lanurile creațiunii de artă. Boacăne și aspre îi sunt piesele tipice ; încet și cu greu, ca niște flori stranii și austere, se descopăr sufletele omenești în aceste piese. Nu se sbat și ard în para jucăușă a sentimentelor niște pasiuni vii, — ci mai degrabă niște idei omenești trec în procesiuni solemne, tinzând să se cristalizeze, cu mari sforțări, în concepții asupra lumii și a vieții. Și poate că, în acest sens, „Călugărul Negru" al lui Cehov e o imagine exactă a acestui monah dela Nord, a acestui ascet cu părul alb : pe oriunde trecea, de orice parte a existenței omenești se atingea — pretutindeni i se întindea mâna sperietoare, și viața însăși se ridica în fața noastră ca o problemă neînduplecată.

Ibsen n'o lasă pe Nora lui, nici pe orice alt personagiu, să-și ducă jocul vieții până la sfârșit. El nu acceptă Omul ca atare, Omul din grația lui Dumnezeu, adică o ființă, care nu s'a câștigat pe sine însăși prin muncă, care nu se afundă în gândire, ci numai trăește și respiră, fiind acoperită de bunătățile Firii și bucurându-se cu dezinvoltură în contul... Soarelui. Nu. Fiul vitreg al Soarelui, creatorul lui „Brand", el însuș, supune pasiunile aprinse — legii reci a moralei. De aceia rar când Ibsen nu e ursuz. A sta mult timp cu Ibsen — înseamnă să ai fiori, sau cel puțin să nu te simți bine.

Ibsen

Nu e artistul văilor pașnice și binevoitoare, care desmiardă. Scriitor al înălțimii, al faptei eroice, constructor al turnurilor, Ibsen nu se coboară la noi. Noi trebue să ne urcăm spre dânsul, dacă nu ne temem de zăpezi și de povârnișurile prăpăstioase, de ghețurile sub care pier adesea drumeții cei mai îndrăzneți, și care ocupă un loc de frunte în sistemul ibsenian. Până la acele vârfuri de munte cu aer rarificat, unde uriașul dela Nord se simte la el acasă, — nu vine suflul cald al fericirii. Magnetul fericirii își pierde puterea în fața lui Ibsen, deși acesta e făcut din fier.

Marele autor scandinav își poartă gându-i fix în aceiași direcție, și-l poartă cu încăpățânare. Profesează credința că fiecare dintre noi a fost zămislit de Natură ca un ceva unic, care nu se repetă. După concepția lui, Omul poate-i la fel cu o operă de artă de mare valoare, și tocmai acest om e predestinat el însuși să întrupeze acea operă. Și pentru ca din materialele puse în personalitatea noastră de Natură, să fie creată statuia noastră,— noi, sculptorii propriei personalități, trebuie să ne cioplim ultimele trăsături cu dalta voinței. In tezaurul comun al vieții, fiecare nume trebue să facă o depunere aparte. Fiecare Alexandru trebue să întemeieze o Alexandrie a lui.

Ibsen urmărește cum, pe drumurile lumii, fiecare personalitate se caută pe ea însăși ; cum Omul își găsește „Eul" lui, cum se ridică pe înălțime sau cade în prăpăstii. Cine nu se găsește pe sine și nu-și realizează posibilitățile sufletești, moare, se dizolvă în comun și fizicește și spiritualicește. Ca și Peer Gynt, el se va întâlni la o întretăiere de străzi cu figura ciudată a „Năsturașului" care ține în mână un polonic de turnătorie : e Moartea, care topește în polonicul ei pe orice om fără față, pe orice personalitate ștearsă, ca orice formă stricată, ca orice fier vechiu, ca orice nasture cu urechea ruptă.

Năzuința spre descoperirea esenței interioare, Omul o arată prin faptul că tinde cătră o înălțime oarecare, spre un altar, spre o limită. „Lupta pentru Tron" se numește o piesă bine cunoscută a lui Ibsen. Titlul e simbolic și arată că noi toți, într'un sens sau altul, suntem pretendenți la tron. Există un Cezarism ascuns al personalității ; fiecare vrea să fie cel dintâiu, dacă nu în lume, atunci în Roma și dacă nu în Roma — atunci în satul natal. Absolutismul și Maximalismul sunt însușiri omenești. Și nu numai pastorul Brand are deviza supremă : tot sau nimic. Pe drumul spre realizarea acestei devize, de cele mai multe ori nu găsim totul, ci nimic — în viața noastră atât de relativă. Tocmai acela care e puternic, tare și dotat — e condamnat să ajungă la pustiul tragic, la prăbușirea nenorocului, la Nihilism în loc de Maximalism. Fiindcă el va fi împiedecat de societate, de mulțime, de banalitatea și ticăloșia colectivistă. „Stâlpii Societății" nu lasă un câmp vast pentru activitatea unui Solitar. Din cauza nenumăraților liliputani moare un Gulliver. Cei Mici îl doboară pe cel Mare. Doctorul Stockman e nevoit să se dea înapoi în fața concetățenilor lui mizerabili.

Și totuși, personalitatea nu poate să se închidă în sine : trebue să existe o eșire din invidualismul, pe care-l visează Ibsen. Și Ibsen vede această eșire — în menirea Femeii. Cavaler și cântăreț al Femeii, el crede că ea e acea verigă de aur care unește în lanț — pe individ cu societatea. Fiindcă dragostea e singura formă de uniune, prin care omul devine rege — pentru alt om. Dragostea nu micșorează nimic. Ea creiază acea minune, prin care cu cât mai mult dai altuia, cu atât mai mult îți rămâne ție. De aceia n'au dreptate acei pretendenți la tron, care gonesc dela ei Femeia. Ei nu sunt conștienți de eroismul femeesc. Ei, spre nenorocirea lor, nu pricep câtă măreție se ascunde în acea Solweig, care așteaptă cu atâta răbdare pe un Peer Gynt al ei...

La strigătul disperat al Bărbatului: — „Dar unde, unde am fost eu — eu însumi ?" — Femeia-i răspunde : — „In speranța mea, în credința, în dragostea mea". Iată, deci, Adevărul Ibsenian : chipul real al omului trăește înăuntrul aceluia care îl iubește. Dacă vroim să ne cunoaștem pe noi înșine, să ne vedem fața adevărată, trebue să privim în oglinda inimii iubitoare și iubite. Numele, cu care ne poreclește dragostea, e adevăratul nostru nume : celelalte sunt numai pseudonime. Individualitatea se găsește pe sine în iubire.

Dar și iubirea, după Ibsen, e o încercare, e o faptă eroică, fiindcă nici ea nu promite fericirea sigură. Și atunci, rostul filozofic al puterii lui de creațiune se exprimă printr'o întrebare grozavă, pe care el, cel mai exigent dintre scriitori, a pus-o pe umerii osteniți ai omenirii și ai fiecăruia dintre noi : — Suntem noi oare capabili să acceptăm o concepție dezinteresată, fără speranță, fără fericire, o concepție rece ca lumea de Nord ?

Au trecut douăzeci de ani de când a murit Ibsen, însă n'a apus Steaua Polară a spiritului său; iar întrebarea aceasta mai arde în litere de foc și acuma, în fața noastră, ca o poruncă de dezinteresare... Ibsen așteaptă încă răspuns.

I. EICHENWALD

HENRI-FREDERIC AMIEL

Din jurnalul intim

Cu cât iubești mai mult, cu-atât suferi mai mult. Totalul suferințelor posibile fiecărui suflet este proporțional cu gradul lui de perfecțiune

Acela care se teme prea mult să nu fie înșelat, nu va mai putea fi mărinimos.

Indoiala în dragoste te face în cele din urmă să te îndoești de tot. Ultimul rezultat al tuturor decepțiunilor este prin urmare ateismul, care nu-și spune niciodată numele și taina lui, dar care, spectru mascat, apare în profunzimile gândirii ca supremul tălmăcitor. „Omul e ca și dragostea lui" și urmează destinul e'

A schimba amărăciunile în binecuvântare, veninul experienței omenești în blândețe, răutatea în binefacere insultele în iertare, — nu-i asta cea mai sfântă alhimie a sufletelor mari?

Disprețuindu-te prea mult, devii demn de dispreț

Felul de a suferi este mărturisirea pe care orice suflet și-o face lui însuși.

Frumosul este superior sublimului, pentrucă e permanent și nu satură niciodată, pe câtă vreme sublimul e relativ, trecător și violent.

Inainte de a da un sfat trebue să-l faci să fie primit, mai bine, să-l faci să fie dorit.

Să știi să îmbătrânești e o capodoperă a înțelepciunii, și una din cele mai grele părți ale artei de a trăi.

O monadă conștientă, un nimic care se recunoaște fantoma microscopică a universului: e tot ce putem fi.

E periculos să te lași pradă voluptății lacrimilor; ea îți răpește curagiul și chiar voința, de-a te tămădui.

In orice femeie iubită este o preoteasă a trecutului, păzitoarea pioasă a unei afecțiuni al cărei obiect a dispărut.

Cu timpul, unui suflet ordonat nu-i mai place decât adevărul și justul.

Analiza ucide spontaneitatea. Grăuntele măcinat în făină nu va mai fi în stare să germineze și să crească.

Colțul librăriei „Hasefer"

Librăria „HASEFER" din strada Karageorgevici 9, recomandă următoarele:

REVISTE LITERARE

„Europe" revistă lunară sub direcțiunea lui Crémieux, având ca redactori șefi pe René Arcos și Bazalgette. Prețul unui număr e de 45—50 lei. In provincie trimetem, contra cost, câte un număr de probă.

„Nouvelle Revue Française", „Mercure de France" precum și revistele speciale de artă: **„L'Amour de l'Art", „L'Art Vivant"**, revista specială pentru știința reclamei: „Die Reklame" (Berlin), interesanta revistă literară și politică „Europäische Revue" condusă de fostul prinț austriac Karl Anton Rohan și care a reușit să strângă în juru-i pe cei mai de seamă cugetători francezi, englezi, germani, italieni, spanioli, etc. Revistele germane de artă: **„Querschnitt", „Kunst und Dekoration"** și **„Innen-Dekoration"**, revistele literare germane **„Neue Rundschau", „Die Literatur"**, etc

OPERELE COMPLECTE ALE LUI ANATOLE FRANCE

In renumita editură Calmann Lévy, apar în volume de format mare (in 4º) pe hârtie velină foarte fină, cu gravurile celor mai de seamă artiști francezi, operele complecte ale lui Anatole France. Fiecare volum cuprinde 2—3 romane. Au apărut și se vând și separat următoarele volume: Thaïs și L'étui de nacre (formează volumul 5 al colecțiunii). Nos Enfants și Balthasar (în volumul 4 al colecțiunii). Jocaste et le chat maigre și Le crime de Sylvestre Bonnard (formează vol. II-lea al colecției). Poésies și Etudes (Alfred de Vigny) formează volumul prim al colecției). Prețul raire (studii și critice) formează volumul 6 al colecției). Prețul fiecărui volum e de lei 350.

Librăria „HASEFER" amintește din opera lui Romain Rolland: Jean Christhophe (10 vol. lei 900; în 4 vol. pe hârtie fină, alfa opera complectă lei 1000—1100). Liber amicorum Romain Rolland Lei 600.

In provincie se expediază contra ramburs (în urma unui aconto).

Ticu Archip: Colecționarul de pietre prețioase

— NUVELE —

Talentele femenine care s'au afirmat în literatura noastră cea mai nouă sunt de un pasionant interes.

Forța stăpânită, plină de făgăduințe, a Henrietei Stahl ca și arta desăvârită a Luciei Mantu, luminată de o superioară concepție a vieții, le ridică deasupra forțelor oarbe ale firii omenești pe care le stăpânesc. Amândouă sunt spectatoare ale unei lumi a cărei fatalitate o primesc. Otilia Cazimir, ca și Ticu Archip, sunt dimpotrivă firi neliniștite. Talentul lor e făcut din furtună și expresia personalității lor e tăiată de fulgere de nemulțumire.

Otilia Cazimir, generoasă și răzvrătită, nu se poate resemna în fața cruzimii și nedreptății vieții. Totuși reușește să-și toarne neliniștea în forme armonioase până la seninătate, cu atât mai interesante cu cât sunt frânte prin această neliniște tulbure.

Ticu Archip e o neîndurată analistă a ei însăși, altoită pe o sensibilitate exasperată, avidă de experiențe noi, mereu în disonanță cu ea însăși, în războiu cu propriile gânduri și simțiri.

Deși foarte deosebite ca tonalitate emotivă, ca technică și mai ales ca stăpânire a technicii, toate au în comun un caracter de o ascuțită intuiție feminină.

„Colecționarul de pietre prețioase" este bucata cea mai izbutită din tot ce a scris d-ra Ticu Archip; de o psichologie foarte interesantă, și cea mai semnificativă pentru talentul său.

Subiectul e greu de redat căci fabulația aproape nu există. Două fete tinere, una mai naltă, alta mai scundă, una cu pretenții de femee superioară, alta normală, cu dragoste de viață, întâlnesc pe o zi de căldură buimăcitoare, un tânăr care nu e altul decât asistentul colecționarului de pietre prețioase. Se decide o excursie la Gio, localitatea mitică, unde se află laboratorul acestui colecționar. Intr'o atmosferă halucinantă creată de căldură, de oboseala unui drum cu neputință de închipuit, ne apare Gio, care deși e colțul de lume pe care acești alchimiști moderni își trăiesc viața pământească, are numai o aparență de realitate. După ce l'am întrezărit abia prin perdeaua de osteneală a Irinei, eroina, femeia superioară, în lumina îndoelnică a stelelor, un vânt năprasnic ne cufundă în beznă și o fatalitate neînvinsă ne mână în mugetul mării spre moarte și necunoscut. Din acest „cauchemar" nu eșim de cât spre a cădea în altul. In adevăr un dreptunghiu de lumină în cuprinsul căruia se desemnează silueta „maestrului" este poarta pe care intrăm în laboratorul colecționarului. De aci începe deslânarea sufletească a Irinei, care devine singurul personagiu ce ocupă scena.

Am zis deslânare tocmai pentru că aci nu mai poate fi vorba de procedeul analizei, acea demontare amănunțită a mecanismului sufletesc pentru a pune în evidență două-trei idei clare în jurul cărora se construia personagiul în literatura din alte vremuri. Nota nouă e tocmai tendința d-rei Archip de a reda viața sufletească în profunzime, de a transpune inconscientul în conștient și a se servi de simbol pentru a exprima această realitate în mai multe planuri, ce nu încape în limbagiul obișnuit.

Mai întâi laboratorul e evocat în imagini reslețe, de o violență brutală, ce se impun cu o stăruință chinuitoare, stranie, între crâmpeie de reflecții și conversații tot atât de stranii. Nimic nu e clar de cât sentimentul ascuțit al unei realități absurde de care însă nu poți scăpa, cum nu poți scăpa de realitatea visului. Eșim din laborator cu obsesia colecțiunii de rubine din care lipsește unul, ce „trebue să fie roșu ca sângele", de a cărui existență colecționarul e sigur, științificește sigur, și pe care trebue neapărat să-l găsească.

Se face apoi că suntem iar în căsuța în care „maestrul" și ucenicii lui au aerul de a trăi o viață pământească. Suntem pare că la mană, dar totul se petrece ca în vin, deși autoarea ne spune că maestrul pierduse bănuiala de surâs ironic și cortegiul de umbre ce parcă nu te lăsa să-l apropii.

In această atmosferă pe jumătate reală, găsește maestrul rubinul căutat! La o mișcare bruscă bluza se desface pe pieptul Irinei, iar lumânarea aprinsă, pe care servitoarea nemișcată o ține deasupra capului, luminează îndelung o pată mică roșie deasupra sânului ei stâng.

„Maestrul își pironi ochii pe boaba de sânge înghețat și când Irina se îndreptă închizându-și un nasture mai mult la bluză, două ținte mici și negre i se înfipseră în ochi ca doi sfredeli cercetători și barbari..."

Visul urmează mai departe, târând după el aceiași fatalitate ineluctabilă, în care se sbat personagiile și mai ales sufletul Irinei, ca niște umbre dolente, cu sentimentul dureros al unei realități covârșitoare, dincolo de conștiință și de rațiune. Această realitate se strecoară prin simboluri halucinante pe sub controlul criticei și al censurei, ea trezește „acel ceva colțuros și iscoditor" care nemulțumește pe Irina, acea neliniște sufletească ce o face să se gândească la moarte... Maestrul îi apare ca păzitorul punților spre alte tărâmuri pe care coboară un geniu rău cu cartea soartei ei în mână, „o carte mică prost legată, din care vântul își făcea jucărie cu multe foi rătăcite în aer și pe valuri".

Slaba împotrivire neconvinsă cu care censura caută să stăvilească invazia inconștientului, acea invocare a ideii morții spre a se sustrage obligațiunii de a lupta și apoi întâlnirea cu maestrul, în căsuța mică, întunecoasă, „asemănătoare odăilor de servitori din casele vechi burgheze", toată scena în care se face predarea rubinului, care se petrece prin întuneric între umbre, cu o așa de surprinzătoare putere de realitate și totuși într'o așa atmosferă de vis, cu un ilogism atât de vădit și totuși cu un accent atât de veridic, face din această povestire un document psichologic fără preț.

Trebue să mărturisesc surprinderea mea față de puțina atenție ce s'a dat acestei publicații de către presa noastră, mai ales că în genere e atât de puțină originalitate în problemele psihologice din literatura noastră actuală, atât de puțină noutate și conformitate cu felul în care literatura din alte țări tratează conflictele sufletești. E în toată mânuirea investigațiunei acesteia sufletești o superioară inteligență a problemelor ce se pun, o siguranță de operator experimentat în psichoanaliză, dar și o delicatețǎ în adevăr feminină de a da sugestia brutalităților celor mai îndrăznețe sub o formă ușoară și plină de finețe.

Mă întreb totuși dacă d-ra Ticu Archip este sau nu o scriitoare în adevăratul înțeles al cuvântului?

Iată o întrebare, pe care nu mi-aș fi pus-o nici pentru una din celelalte scriitoare.

Nu aș fi imputat d-rei Archip forma sbuciumată, ritmul sfâșiat, fraza sacadată și pripită ca în goana speriată a unui suflet alarmat, dacă sub acestea ar fi existat o tecnică oricât de elementară. Dar de o asemenea preocupare nici nu poate fi vorba. D-ra Archip când are o ideie, o scrie pe hârtie ca o notație pentru ea însăși și pentru alți câțiva... Această atitudine e de sigur mult mai simpatică de cât acea a multor femei de talent care, sub cuvânt că fac artă, se desbracă cu atitudini foarte studiate. Nu e mai puțin adevărat că, pentru a-ți permite în opera de artă să întrebuințezi fără alegere materialul ce-ți cade la îndemână, trebuie neapărat să posezi o technică, ceeace am numi pregătirea profesională.

Fără îndoială d-ra Archip este o personalitate de o rară originalitate, care are multe lucruri interesante de spus, dar pentru a fi ascultată de alții, pentru a crea, pentru ca opera literară să ia ființă, ea trebue să se elibereze de creatoarea sa, să-și găsească forma unică între toate. Ori aceasta nu e cu putință de cât dacă artistul e complect stăpân pe meșteșug. Pe mine mă îngrijește faptul că d-ra Archip a trecut la compoziție fără să se preocupe de căpătarea technicei.

Va avea oare de acum înainte răbdarea de a-și însuși technica după ce s'a avântat în compoziție? Da, dacă are cu adevărat focul sacru.

In forma în care se găsește, e cu neputință să fie privită ca o scriitoare adevărată; asupra acestui punct aș vrea să-i atrag atenția.

IZABELA SADOVEANU

COLETTE

Toby vorbește...

Mic interior liniștit. In cantonadă, sgomote de cataclism. Kiki-cea-blândă, pisica, se agață zadarnic de un somn iluzoriu. O ușă se deschide trântită înapoi de o mână nevăzută după ce dăduse drumul lui Toby-Cățelul, mic *bull* demoralizat.

KIKI-CEA-BLÂNDĂ *intinzându-se.* — A! a! ce ai mai făcut?

TOBY-CĂȚELUL.... *jalnic.* — Nimic.

KIKI-CEA-BLÂNDĂ. — Spune la alții! Cu mutra asta? Și cu rumorile astea de catastrofă?

TOBY-CĂȚELUL, *jalnic.*—Nimic, cum îți spun. Măcar de-aș fi făcut ceva! Crede-mă dacă vrei, aș prefera să fi spart un vas, sau să fi rupt covorașul persan la care Ea ține atât. Nu înțeleg nimic. Bâjbâi în întuneric. Eu...

KIKI-CEA-BLÂNDĂ, *regală.* — Inimă slabă! Privește la mine. Ca din înălțimea unui astru, contemplu această lume. Imită seninătatea mea divină...

TOBY-CĂȚELUL, *intrerupând ironic.* — ...și închide-te în cercul magic al cozii, nu-i așa? Uite, eu n'am coadă, nau e atât de mică! Și niciodată nu m'am simțit ca acum așa de strâns de dinapoi.

KIKI-CEA-BLÂNDĂ, *interesată, dar prefăcându-se nepăsătoare.* — Povestește.

TOBY-CĂȚELUL. — Să vezi. Stăteam liniștit. Ea și cu mine în cabinetul de lucru. Ea citea scrisori, jurnale și bucățelele acelea de hârtii lipite, cărora Ea le zice pompos Argusul Presei, când deodată o aud strigând: „Zât!" Și sub o lovitură de pumn masa se clatină, hârtiile sboară... Apoi, Ea se scoală, începe să meargă dela fereastră la ușă, își mușcă un deget, se scarpină în cap, își freacă tare vârful nasului...

Cu fruntea ridicasem cuvertura mesei și privirea mea căuta pe a ei... „A! iată-te" rânji Ea. Iată-te și tu, nici vorbă. Ai simțul situațiilor. E tocmai momentul ca să te drapezi după moda orientală cu o cuvertură turcească pe creștet și cu ciucuri care atârnă împrejur! Cu un bobârnac, Ea lăsă în jos cuvertura ridicată pe capul meu, apoi înălță spre tavan două brațe patetice: „M'am săturat!" strigă Ea, „Vreau... vreau... vreau să fac ceeace vreau!"

O tăcere îngrozitoare urmă țipătului ei, dar eu, din adâncul sufletului îi răspundeam: „Cine Te împedică, o Tu, care domnești peste viața mea, Tu care poți aproape totul, Tu care cu o încruntătură voluntară a sprâncenelor apropii norii în cer?"

Ea păru că mă aude și începu iar, mai liniștită puțin: „Vreau să fac ce vreau. Vreau să joc pantomimă și chiar comedie. Vreau să dansez goală dacă tricoul mă supără și îmi umilește plastica. Vreau să mă retrag pe o insulă dacă așa am gust, sau să mă adun cu femei care trăesc din farmecul lor, dacă sunt vesele, fantastice, ba chiar melancolice și cuminți ca multe din femeile de petreceri. Vreau să scriu cărți triste și caste, unde să nu fie vorba decât de peisaje, de flori, de durere, de mândrie și de nevinovăția animalelor încântătoare cari se sperie de om... Vreau să surâd tuturor chipurilor amabile și să mă depărtez de oamenii sluți, murdari și rău-mirositori. Vreau să iubesc pe cine mă iubește și să-i dau tot ce-i al meu pe lume: corpul meu care nu admite să se împartă, inima mea atât de dulce ș ilibertatea mea! Vreau.. vreau!.. Dacă astăseară, cineva îndrăznește să-mi spuie: „Dar în sfârșit, scumpa mea"... ei bine, îl omor! Sau îi scot un ochiu. Sau îl bag în pivniță.

KIKI-CEA-BLÂNDĂ, *pentru sine.* — In pivniță? Aș privi asta ca o răsplată, căci pivnița e un loc vrednic de dorit, cu întunecimea ei albăstrită de ferăstruică, cu mirezmele ei de paie putrede și de șoarece...

TOBY-CĂȚELUL, *care n'a auzit.* — „M'am săturat, cum vă spun!'" (Ea țipa astfel unor persoane nevăzute și eu, bietul de mine, tremuram sub masă). "Și n'am să mai văd broaștele acelea țestoase!"

KIKI-CEA-BLÂNDĂ. — Broaștele... cum?

TOBY-CĂȚELUL. — Broaștele țestoase; așa a zis. Care broaște? Ea ne ascunde atâtea lucruri! „...Broaștele acelea țestoase. Sunt două, trei, patru, — drăguț cuib de pitulici! — care se agață de el și-i ciripesc și-i scriu: „Scumpul meu, o să te însori cu mine, dacă moare Ea?" Cred și eu. Se însoară deja cu fiecare, una după alta. Ar putea să aleagă. Preferă să colecționeze. Ii trebuie — căci ele cer! — și Femeia-de-lume cu coși pe obraz care se ocupă cu muzica și face greșeli de ortografie, și fecioara trecută care îi scrie cu o mână calmă de contabil cele mai mari grozăvenii; — și americana brună fără pulpe; — și toată clica nebunelor cu gulere răsfrânte și cu părul tăiat care vin, plecând ochii și tremurându-și mijlocul: „O domnule, eu sunt adevărata Clodină..." Adevărata Clodină! și falșa minoră, așa spune!

„Toate îmi doresc moartea, îmi născocesc amanți; îl înconjoară cu hora lor desfrânată, pe El slab, pe El ușuratec și îndrăgostit de dragostea pe care o inspiră, pe El căruia îi place atât de mult jocul de a se simți prins într'o sută de degete încârligate de femeie... In fiecare, El a denlănțuit mica bestie rea și fără scrupule, ținută în frâu, — atât de slab — de educație: ele au mințit, au drăgostit, au înșelat cu o bucurie și cu o furie de scorpii, pe cât din dragoste pentru El, pe atât din ură pentru mine...

„Adio... adio la tot! adio... la aproape tot. Li-l las lor, Poate că într'o zi, El le va vedea așa cum le văd eu, cu chipurile lor de purcele lacome. O să fugă atunci, îngrozit, tremurând, desgustat de un viciu nefolositor"...

Gâfâiam și eu ca Ea, mișcat de atâta violență. Ea îmi auzi respirația și se asvârli pe patru labe, sub cuvertura mesei, cu capul lângă al meu...

„Da, nefolositor! menține cuvântul. Doar n'o să mă facă un ticălos de câine să-mi schimb părerea! Nefolositor dacă El nu iubește destul sau dacă nesocotește dragostea adevărată! Cum?... și viața mea e nefolositoare? Nu, Toby. Eu iubesc. Și atât iubesc tot ce iubesc! Dacă ai ști cum înfrumusețez tot ce iubesc și ce plăcere îmi dau iubind! Dacă ai putea înțelege de câtă forță și de câtă slăbiciune mă umple ceeace iubesc!... Aceasta numesc eu atingerea fericirii. Atingerea fericirii... mângâiere nesimțită care îmi sapă dealungul spinării o brazdă catifelată, cum sapă vârful unei aripi unda... Tremur misterios gata să se risipească în lacrimi, neliniște ușoară pe care o caut și care mă ajunge dinaintea unui peisaj iubit argintat de ceață, dinaintea unui cer pe care înfloresc zorile, în pădurea unde toamna are un răsuflet copt și parfumat... Tristețe voluptoasă a sfârșiturilor de zi, palpitație fără pricină a unei inimi mai neliniștite ca a căpriorului, tu ești atingerea însăși a fericirii. în care sălășluești în sânul ceasurilor celor mai pline... și până în adâncul privirii bunei mele prietene...

„Ai îndrăzni să numești nefolositoare viața mea? N'o să-ți dau mâncare diseară!"

Scutura din cap cu furie și-i vedeam praful părului jucând în jurul capului. Stătea ca mine pe patru labe, ghemuită ca un câine gata să se asvârle și speram puțin că o să latre....

KIKI-CEA-BLÂNDĂ, *revoltată.* — Să latre, Ea! Are cusururi, nu zic, dar oricum, să latre!... Dacă ar trebui să vorbească în patru labe, ar miorlăi.

TOBY-CĂȚELUL,*urmând.* — N'a lătrat, într'adevăr. S'a ridicat dintr'o săritură, dând pe spate părul care-i mătura obrazul.

KIKI-CEA-BLÂNDĂ. — Da. Are capul angora. Capul numai.

TOBY-CĂȚELUL. — ...Și începu din nou să vorbească, fără șir: „Așa dar, iată! vreau să fac ce vreau. N'am să port iarna mâneci scurte, nici gulere înalte vara. N'am să-mi pun pălăriile cu dinaintea la spate și n'am să mă mai duc să iau ceaiul la Rimmel's, mi... Redelsperger, nu... Cutare, în sfârșit. Și n'am să mai vizitez expozițiile de pictură. Pentrucă după-amiaza dai de o grămadă de lume, iar diminețile sunt sinistre sub bolțile acelea unde tremură un popor gol și rebegit de statui, într'o mireazmă de pivniță și de ipsos proaspăt... E ora când puținile femei venite, tușesc în hainele lor subțiri și câțiva bărbați rătăcesc, verzi la chip, de parcă au petrecut noaptea acolo, fără culcuș și fără pat...

„Și monotonul public al premierelor nu va mai vedea surâsul meu abătut, ochii afundați în orbite de lungimea pauzelor și de sforțarea făcută pentru a-mi opri obrazul să îmbătrânească, — sforțare reflectată de o sută de chipuri femeești, înțepenite de oboseală și de mândrie defensivă.... „Mă auzi, țipa Ea, mă auzi, broscoiule! n'o să mai merg la premiere, afară numai dacă n'oi merge de cealaltă parte a rampei. Căci voiu dansa iarăși pe scenă, voiu dansa goală sau îmbrăcată, pentru singura plăcere de a dansa, de a-mi orândui gesturile în ritmul muzicei, de a mă roti, orbită de lumină, ca o muscă într'o rază de soare... Voiu dansa, voiu născoci frumoase dansuri lente în care vălul mă va acoperi uneori, iar alteori mă va înconjura ca o spirală de fum, sau se va întinde dinapoia fugii mele ca pânza unei bărci... Voiu fi statuia, vasul însuflețit, animalul gata să sară, arborele legănat, sclava beată....

„Cine îndrăznește să murmure, prea aproape de urechea-mi iritabilă, cuvintele: decădere, înjosire? Toby-cățelule, câine cu bun-simț, ascultă-mă bine: niciodată nu m'am simțit mai mândră de mine. Din fundul severului refugiu pe care mi l'am făcut în adâncul meu, mi se întâmplă uneori să râd tare, deșteptată de glasul prietenos al unui maistru de balet italian: „Hei, drăguță, la ce te gândești? am spus: două salturi și unul mai mic pentru sfârșit!"

„Familiaritatea profesională a acestui meridional nu mă jignește și nici slăbiciunea bietei figurante cu cincizeci de franci pe lună care se jeluește resemnată: „Noi artistele, nu-i așa, nu facem totdeauna ce vrem"... Și dacă regisorul, în timpul repetiției, întoarce spre mine botul lui de dulău blajin, hârcâind: „Mare pacoste să nu puteți tăcea din gură, cu toții"... eu nu mă gândesc să mă supăr. Totul este că la întoarcere, pe când îmi arunc din sbor pălăria pe pat, să aud o voce scumpă, puțin voalată, murmurând: „Nu ești prea obosită, dragostea mea?..."

Glasul ei se muiase, rostind aceste cuvinte. Ea repetă ca pentru ea însăși, cu un zâmbet stăpânit: „Nu ești prea obosită, dragostea mea?" apoi deodată izbucni în lacrimi nervoase, lacrimi vii, rotunde, grăbite, picături strălucitoare care săltau vesel pe obrazul Ei... Dar, știi tu, când Ea plânge, eu simt că viața mă părăsește...

KIKI-CEA-BLÂNDĂ. — Știu, ai început să urli?

TOBY-CĂȚELUL, *evasiv.* — Să urlu, nu.... Mi-am amestecat lacrimile cu ale ei, atâta tot. Rău am nimerit-o! Ea m'a înhățat de pielea spinării, ca pe o mică valiză pătrată și o ploaie de insulte reci căzură pe capul meu nevinovat: „Rău crescut. Câine isteric. Cartaboș plângăcios. Broscoi cu inimă de vițel. Focă mărginită.... „Restul îl știi. Ai auzit ușa, cleștele svârlit în coșul de hârtii și găleata de cărbuni rostogolită, și tot...

KIKI-CEA-BLÂNDĂ. — Am auzit. Am auzit chiar, o Câine, ceeace n'a ajuns la înțelegerea ta de *bull* prostuț. Nu căuta. Ea și cu mine, disprețuim adesea să dăm lămuriri. Mi se întâmplă, când o mână nedibace mă mângâie deandoaselea, să-mi întrerup torsul liniștit și sincer printr'un Khh! feroce, urmat de un sgâriat fulgerător ca o scânteie... „Ce pisică trădătoare!" zice imbecilul. El n'a văzut decât ghiara și n'a ghicit exasperarea nervoasă, nici suferința pătrunzătoare care-mi sfâșie pielea spinării.. Când Ea se poartă nebunește, să nu spui, ridicând din umerii tăi pătrați: „E nebună!" Mai degrabă caută mâna nedibace, înțepătura insuportabilă și ascunsă care se manifestă prin țipete, râsete și goană oarbă spre orice riscuri....

Trad. de ALICE GABRIELESCU

Bâlciul din Saint-Germain

(Scrisoare din Paris)

Pe Place-Saint-Sulpice a crescut din nimic, subit, un orășel medieval, între zidurile căruia se agită cu zgomot bâlciul Saint-Germain. Anul acesta bâlciul își serbează jubileul de... 5 ani. In Mai 1922 parizianul a văzut pentru prima oară această născocire a artiștilor francezi. Reprezentanții coalizați ai tuturor artelor, inspirați de ideia lui Simon Jaquain — primarul arondismentului al 6-lea — au restaurat în miniatură bâlciul din Saint-Germain.

Invențiunea a reușit și bâlciul restaurat a avut un succes zgomotos, dând instituțiilor de binefacere ale arondismentului al 6-lea vre-o 60.000 franci. Organizatorii au prins curaj.

***

A fost o vreme când bâlciul Saint-Germain a avut o faimă mondială. Insă nu eri, nici alaltăeri.

Bâlciul Saint-Germain avea faima unei „adunări a tuturor minunilor lumii" și-l vizitau regi și cardinali, baroni feudali și negustori persani, mari demnitari și cetățeni, cumpărând în gherete pietre scumpe, tablouri, obiecte de artă, stofe rare, etc. Aci ducele de Guyenne a organizat răpirea lui Henry III, care venea la bâlciu însoțit de mare alai. Henry IV a construit aci pentru regina un pavilion special tapițat cu covoare scumpe, unde se jucau jocurile de cărți la modă în acele vremuri.

Tot aci s'a deschis și cea dintâi cafenea din lume, amenajată de un Armean în 1672. Inovația a prins și autorul ei a făcut o strălucită afacere bănească. Multe din teatrele Parisului au origina în acest bâlciu: Opera-Comique, Ambigue, Gaite, Variété. Teatrul de marionete s'a născut și el la bâlciul Saint-Germain.

In 1716 Louis Gautier a înființat aci „Opera Comique" iar în 1748 un italian Toscani, a dat reprezentații cu „Teatrul Pitoresc" al cărui afiș făgăduia spectatorilor că vor vedea și auzi:

„Furtuna, ploaia, tunetul, corăbii scufundându-se și marinari înotând npre liman".

Cel dintâi dancing din Paris s'a deschis la bâlciul Saint-Germain: o clădire pentru 1500 oameni.

Șapte secole prosperă bâlciul Saint-Germain, însă de la 1750 faima lui începu să decadă. Afacerile de bâlciu se împuținau. Teatrele se mutară pe malul drept al Senei și deveniră permanente. Evenimentele politice micșorară interesul public pentru spectacolele de bâlciu. In 1811 au fost rase de pe fața pământului și ultimele urme. Mai târziu s'a restaurat bâlciul în acelaș loc.

Zidurile bâlciului sunt cenușii, având aspectul cărămizilor antice, după care se ascunde și fierbe în zarva-i de iarmaroc un orășel medieval. Ca 'ntr'o lume de basm, în mijlocul marilor case moderne ale pieței Saint-Sulpice, cochetează niște căsuțe gotice, cu balcoane și mezanine de lemn, împodobite cu flori. Vânzătoare, îmbrăcate în costume medievale, zâmbesc vizitatorilor din ferestrele largi ale prăvăliilor, pline de mărfuri bizare și rare. Foarte mulți vizitatori sunt și ei îmbrăcați ca pentru bal mascat. Aci iese în evidență gustul francezilor în genere pentru petreceri mascate: robe vechi, caftanele cusute în aur ale pajilor, trubadurilor, nobililor și ale altor „habitués" ai bâlciului Saint-Germain de acum două sute de ani — strălucesc ca niște pete vesele pe fondul raglanelor și „tailleur"-ilor moderne, negre și gri.

Ca marfă sunt antichități veritabile și false: vase, tablouri, mobilă, faianță, bijuterii, și nenumărate volume vechi cât lumea. O stradelă întreagă reprezintă târgul păsărilor și are o placă în colț:

„Rue de la Pie, qui chante..."

Canarii, papagalii, scatiii, privighetorile de toate culorile și nuanțele se vând foarte bine. Alături, o bodegă:

„Auberge de la Marjolaine..."

La mesuțele învăluite în verdeața unor „garduri vii", bravii parizieni se răcoresc cu cidru. Perechile tinere nu pierd timpul și se sărută aci, pe loc, sub ochii tuturora, după obiceiul vechi parizian, păstrat neștirbit până în zilele noastre.

Alături de evul-mediu, secolul XX-lea e reprezentat de un bucătar-cofetar francez, care uimește pe curioși cu fabricarea fulgerătoare a zaharicalelor din fructe și a pateurilor, cu ajutorul unei mașinerii electrice foarte complicate. Degustarea se face gratis, câte o bomboană; apoi bucătarul oferă publicului niște pachețele mici cu „prețul de reclamă" — numai doi franci.

In altă parte se lansează un nou fox-trott. Un june blond cântă melodia dansului, iar auditorii o repetă incetinor — ținându-și notele cumpărate dela acest profesor improvizat cu prețul de un franc șase fox-trotturi... cuvinte și muzică!

„Mai eftin decât în Evul Mediu!..."

Centrul iarmarocului Saint-Germain e ocupat cu un mare teatru de lemn:

— En plein air...

Piața mică din fața scenei e tixită de lume. Locurile rezervate sunt ocupate și mulțimea stă în picioare. Se joacă „Secretul Regelui", o piesă din viața Jeanei d'Arc, a cărei zi s'a serbat în Paris Duminica trecută. Insă punerea în scenă și jocul artiștilor sunt departe de a fi de bâlciu. Lucrul acesta nu e de mirare, fiindcă pe scena teatrului Saint-Germain joacă din tradiție cei mai buni artiști de la Opera Mare, Opera Comică, Comedia Franceză, Palace, etc.

Partea distractivă a bâlciului preocupă mai mult decât orice pe administratorii bâlciului. Acesta-i punctul principal al jucăriei publice dela Saint-Germain. Comitetul reușește să nu cheltuiască mereu sume noui și mari pentru decoruri, și totuși spectacolele bâlciului au cel mai mare succes.

Biletele de intrare sunt în acelaș timp și bilete de loterie, cu care orice vizitator din 15.000 — poate să câștige un automobil.

Dar asta nu mai are aface cu evul mediu.

UN RAPIN

ANNIE VIVANTI *)

La păscut, în Ranch

La patru erau sculați cu toții. Hannah, oile și ciobanii. Hannah înbrăcată ca vai de capul ei, în rochia albastră, cu pălăria de paie legată pe cap, ieșise cu două din obișnuitele cutii de conserve (aceste vase de preț, căci n'aveau altele, serveau pentru cele mai multiple și felurite întrebuințări...) să aducă apă, dela mare depărtare. Prin ușa pe care-o lăsase deschisă vedeau că afară era încă noapte. Noaptea părea o pânză neagră țintuită pe boltă de stelele enorme și lucioase.

Nenumăratul glas al oilor umplea pământul. Oi tinere cu voci de sopran; oi neastâmpărate cu voci de contralt; și bătrâne oi baritonale, nespus de jalnice, supărătoare, caraghioase: toate behăiau, strigau, chemau, fără să mai isprăvească odată.

Toată ziua stăteau afară cu oile, cu băiatul, cu Jim și cu ciobanul cel lung care părea un strigoi și nu vorbea niciodată.

Jim îmi povestea că oile erau ca niște copii și se îmbolnăveau de nenumărate boli.

„Dar ceeace-i mai prost", adăogă, „e că smintesc pe oameni". Și Jim aruncă o privire spre ciobanul cel lung care stătea mut. „Ăla e nebun", spuse... „Oile l'au adus în halul ăsta".

Imi trecură fiori prin șira spinării: „Da, de ce?.. Cum se poate?"

„Păi să vezi! Când pleacă o mie, ori două mii de oi la păscut, departe, unu' din noi trebuie să rămână acolo, singur, câte un an ori doi, să le păzească. La trei luni odată trimitem de-ale gurii dela Ranch. Da, ăla care rămâne acolo, singur cu oile, dela o bucată de timp se smintește. „Din pricina behăitului"... spuse Jim. Toată ziua și toată noaptea dobitoacele îți spun: *„Me-e-e... me-e-e... me-e-e...* N'auzi alt sunet pe pământ. *Me-e-e... me-e-e... me-e-e...* Zile de-a rândul, săptămâni, luni întregi, taci, te ții bine, te faci că n'auzi... Da, vine ziua, — ochii lui Jim se bulbucară și-și trecu o mână pe frunte, — „ziua în care *începi să răspunzi...* Și atunci s'a isprăvit cu tine. Ești nebun și nu te mai vindeci"...

Ingrozită, privii din acest nou punct de vedere blândele oi și mieii cei nevinovați cari se zbeguiau: mi se părură grozavi, monstruoși, înspăimântători.

„De ce nu lasă doi oameni în loc de unul singur„? întrebai.

Jim dădu din umeri: „Doi oameni costă mai mult. Și apoi, tot înebunesc. „Au... puține lucruri să-și spună în acele pustietăți; iar dacă unul începe să behăie, celălalt se sperie; sar putea să se omoare între ei.. S'a mai întâmplat". Jim întoarse capul încruntând sprâncenele.

„La anu ce vine ești tu de rând", îi spuse băiatul cu vocea lui limpede și neobrăzată.

Iar Jim răspunse: Păi da, la anu, sunt eu de rând".

Urmă un răstimp de lungă tăcere. Apoi Jim se întoarse pe negândite și dădu un pumn băiatului, un formidabil pumn, care-l trimise — urlând și zăpăcit — să se izbească de ieslele cele lungi. Dar băiatul, numai ce-și veni în fire, plângând pe jumătate, scoase limba către Jim și făcu: *„Me-e-e... me-e-e... me-e-e...*

Atunci se întâmplă un lucru groaznic. Ciobanul cel lung care nu vorbea, ridică fața-i descărnată, căscă gura — și răspunse!

(Din italienește de ALEXANDRU MARCU

Un critic despre critică

Benjamin Crémieux, cunoscutul critic literar, popularizatorul lui Pirandello în Franța, și colaborator al celor mai de seamă reviste literare franceze, emite într'o pagină de sinteză următoarele idei fundamentale asupra criticei literare :

Prima datorie a criticului e să vorbească de alții și nu de sine ; rolul lui e să analizeze și să judece, iar nu să ia ochii și să se pună el pe primul plan.

Opera de artă e pentru noi expresie, creație strict individuală și autonomă. E rezultatul acțiunei unui X, a unei necunoscute (dar, inspirație, talent, geniu) asupra temperamentului, rasei, mediului, momentului și tradiției.

Prima întrebare la care criticul trebue să răspundă e următoarea : „Există oare artă sau cel puțin virtualitate artistică în opera pe care o analizează" ? Sunt mai multe feluri de originalitate, dela originalitatea mare care dă naștere unei viziuni noui a realității, unificând o lume de raporturi, până la originalitatea mică și care se mișcă în orbita unei lumi cunoscute, mulțumindu-se cu descoperiri de amănunt.

A doua întrebare la care criticul trebue să răspundă e următoarea : „Ce problemă interioară rezolvă opera de artă recunoscută operă de artă ?" Criticul, în cele mai bune cazuri, nu poate face decât o ipoteză care să explice cât mai multe din caracterele operei de artă.

A treia chestiune se referă la expresie în raporturile ei cu intenția. Simpatia e instrumentul cel mai folositor criticului, precum cel mai mare dușman al său e darul polemicei.

Critica nu poate interpreta și judeca bine decât operile contemporane.

Critica atunci își va împlini mai bine menirea, când va formula regulele, stilul epocei sale, întemeindu-se pe deoparte pe operile de seamă ale perioadei precedente, pe dealtăparte pe încercările începătorilor și conținutul revistelor de avangardă, definind frumusețea timpului său și judecând după canoanele acestei frumuseți.

E ceeace a făcut Boileau și de-aceea e mare. El a codificat moștenirea Renașterii și a lui Malherbe, a înțeles drumul pe care mergea un Racine, un Molière. A exclus din entetica timpului său, prețiozitatea și italianismul, care erau pe-atunci în mare cinste.

*) Fostă confidentă sentimentală a lui Giosuè Carducci, Anie Vivanti s'a născut la Londra în 1868, dintr'un tată italian și dintr'o mamă germană. Și-a scris cele dintâi poezii în englezește la 10 ani. Venind în Italia studie canto; pare a fi cântat și pe la cafeuri-concerte (afirmă Papini!). Scria totdeauna poezii în italienește — cele apreciate favorabil de Carducci în 1890. Apoi a scris mult, colindând lumea largă; America a atras'o totdeauna, făcând-o să figureze în operile sale. S'a măritat cu un avocat irlandez și a scris în principalele reviste din Italia, Anglia, Germania și America. Cel mai citit dintre romanele sale este **Le Roman de Marie Tarnowska**, în care se povestesc celebrele întâmplări și aventuri ale acestei faimoase delicvente. Este scris în limba franceză.

Spiritul fin și ironia mușcătoare a lui VOLTAIRE au găsit un minunat tălmăcitor în d. I. SUCHIANU, care a tradus în românește celebrele povestiri

Plăpămarul chior și Taurul alb

apărute în BIBLIOTECA „DIMINEAȚA" No. 57. PREȚUL 6 LEI

Ochii Eleonorei Duse

Cu Eleonora Duse s'a stins anii trecuţi una din cele mai distinse figuri ale teatrului. Italia, patria ei natală, i-a făcut funeralii naţionale.

— Nu există femee mai nobilă!

Sunt cuvintele lui d'Annunzio care a scris pentru ea romanul „Focul". Şi Eleonora Duse n'a jucat nici unui autor atâtea piese câte a jucat lui d'Annunzio. Cu ea s'a dat lupta de la „Teatrul Vale" din Roma, 1897 când a jucat **„Visul unei dimineţi de primăvară"**. Interpreta şi-a luat revanşa după cinci ani numai, cu o altă piesă a poetului preferit, cu **Francesa da Rimini.** Intre timp **Gioconda, Gloria, Oraşul mort!**

In **Gioconda,** Lucio Settala face portretul altei femei, gândindu-se totuşi la interpretă: „Ea e totdeauna diversă, ca un nour pe care-l priveşti, fără să bagi de seamă cum se schimbă. Fiecare mişcare a trupului ei distruge o armonie şi creiază alta şi mai frumoasă. O rogi să se oprească, să rămână nemişcată; şi prin toată nemişcarea ei trece un torent de forţe obscure, precum trec gândurile prin ochi".. Toţi cei cari au văzut pe Eleonora Duse, o vor recunoaşte în aceste linii.

Viaţa acestei admirabile femei este o mare lecţie. Acei care şi-au închinat toate forţele lor Artei, n'au luptat atât cât Eleonora Duse, înainte de a fi cucerit recompensa şi triumful.

Aceea care trebuia să fie prin excelenţă marea artistă „nomadă", s'a născut printr'un capriciu profetic al soartei în trenul care pleca din Veneţia, în dimineaţa zilei de 3 Octombrie 1859. Ea descindea dintr'o adevărată dinastie de actori, născuţi toţi la Chioggia.

In „Istoria vieţii mele" **George Sand** citează numele bunicului actriţei, Luigi Duse. La vârsta de cinci ani Eleonora debutează pe o biată scenă din Chioggia, jucând rolul **Cossetei** din „Mizerabilii". Cunoscuse toate spaimele mizeriei. A jucat apoi **Julietta** în piesa lui Shakespeare. Mult mai târziu însă (avea douăzeci de ani) a fost remarcată de public şi de critică, în **Teresa Raquin.**

Adevăratul ei succes a fost însă *Soţia lui Claude.* De atunci, Eleonora Duse a fost interpretă entuziastă a pieselor lui Dumas fils, iar acesta şi-a exprimat regretul că „artista fără pereche" nu e franceză.

Via inteligenţă a tinerei actriţe, sensibilitatea ascuţită de amintirea tuturor suferinţelor, reînviate de boală, au dus'o pe Eleonora Duse către teatrul lui Ibsen şi al lui Maeterlinck.

A! De ce nu s'a realizat frumoasa idee d'annunziană, de ce nu s'a construit teatrul din Albano, de ce Eleonora Duse, „artista cu mâinile frumoase", n'a avut totdeauna în juru-i cadrul, templul de care era demnă! Cu marea-i generozitate de artistă, Sarah Bernhardt pune teatrul ei la dispoziţia Eleonorei Duse; şi cele două „Dame cu camelii" rivalizează pe faţă şi s'aplaudă reciproc.

După o tăcere de mulţi ani, Eleonora Duse revine la teatru. E aceiaş femeie care, la Veneţia, creia peisagiul cu un gest, sub ochii uimiţi ai lui Angelo Conti; e prietena copiilor de care vorbeşte Carlo Lari şi al cărei gest matern a fost imortalizat de Lenbach; aceiaşi artistă neliniştită care interzicea autorului să intre în sală (G. d'Annunzio a trebuit să se deghizeze într'o seară, spre a înşela pe controlori şi a se ascunde în fundul unei loji), artista neliniştită, copilăroasă, precum sunt, toată viaţa lor, marile artiste.

Lugné Poe povesteşte următoarea întâmplare: Trebuia să se joace în seara aceia **Fedora** cu orice preţ. Duse refuză, ne mai ştiind un cuvânt din rol. Lugné insistă. Ea primeşte, dar cu condiţia să nu mai recitească piesa. „Poţi fi mulţumit că joc piesa, e destul!" In aceiaşi seară a pus să i se citească piesa toată, în cabină, pe când se 'nbrăca. Şi, bine-înţeles, Eleonora Duse în seara aceia, a fost admirabilă.

Eleonora Duse e întreagă şi în câteva cuvinte adresate lui Porto-Riche pe care l'a primit despieptănată şi cu ochelari. — „O, Duse, dumneata în această ţinută!" — „Mă găseşti urâtă? N'am voit să te fac să aştepţi şi dumneata ştii bine că atunci când vreau, **pot să fiu şi frumoasă!"**

Şi cât era de frumoasă Eleonora Duse, atunci când voia, Duse **„ai cărei ochi sunt mai expresivi decât cuvintele"** şi care cu o clipire de pleoape ştie să-şi transfigureze chipul omenesc spre a exprima **„o imensitate de bucurie şi de durere" !...**

Cântec de leagăn

pentru Margareta

Dormi, puiule, dormi lin,
Eu sunt aproape...
Ţi-s grele mătăsoasele pleoape
De somnul, ce ţi-a aninat în zbor
Pe fiecare fir de geană
Un ciucure strălucitor
Şi te-a 'nvelit în plasă diafană.

Dormi albă, floare albă, dormi uşor...

Eu stau în preajma ta şi-ţi cânt,
Dar nu'nţelegi cântarea-mi ostenită.
Tu eşti acum atât de fericită,
Fiindcă stai departe de cuvânt.
Eşti numai bulgăraşul de pământ,
Ce-şi soarbe somnul alb din albul lapte
Eşti fâşioară molcomă de noapte,
De care zorii trişti departe sânt...

Dormi caldă, pui călduţ, nu lua seama
La ceea ce cuvânt...

De trudă grea a adormit şi mama
Şi m'a lăsat
In noaptea grea de ploaie şi de vânt,
Să-ţi cânt.
Dar dacă-s eu, sau de-ţi îngână ea,
Cântarea noastră nu e pentru tine.
Eu cânt ca să-mi adorm durerea mea
Şi să visez un ţărm de bine
In lumea asta rea...

Dormi albă, floare albă, puf de stea...

Când t'ei trezi 'n adevăratii zori
Şi vei cerca şi tu să-ţi murmuri cântul,
Vei înţelege plină de fiori,
Ce gol şi ce zadarnic ţi-e cuvântul
Inaripat cu flori,
Şi vei simţi că nimeni nu 'nţelege
Adâncul tău ascuns sub vălul ceţii
Şi vei simţi pe drumurile vieţii
Singurătatea ca unică lege.

Dormi, puiul meu, dormi somnul tău de rege...

Vei şti atunci ce goluri nesfârşite,
Despart pe om de om,
Şi cum între fiinţe înrudite
Până'n adâncul micului atom,
Sunt ziduri nalte 'nşiruite,
Prin care nici iubirea nu străbate...
Noi suntem fiecare ca un pom,
Ce-şi cântă în singurătate
Misterul sevelor intrigurate...

Dormi, crenguliţă firavă şi lină...

Când ai să te trezeşti în floare,
Să nu te sperii de ai să fi străină
Şi'n clipa ta şovăitoare
Să nu-ţi opreşti nici cântecul, nici zborul...
Când te loveşte norul
Sau te-ameninţă muget de furtună,
Să fii doar bună, bună, bună
Şi să 'nţelegi, cu tine împăcată,
Că dacă pomii nu cad nici odată,
E că belşugul ce-l adună
In unda sevelor răsunătoare,
Ei îl prefac în umbră şi'n răcoare.

Dormi lin, dormi stea, dormi puf, dormi strop de soare...

Dar noaptea e târzie, fata mea!
Tu ţi-ai uitat mânuţa dreaptă-afară,
Pe când cealaltă stă sub plăpumioară...
Hai, s'o culcăm acuma şi pe ea,
Mânuţa, mic potir cu cinci stamine,
Frumosul sceptru alb de bunătate,
Mânuţa, ce va face-atâta bine
Şi-atâta rău, în vremi îndepărtate,
Hai s'o culcăm alături de trupşor...

Dormi albă, floare albă, dormi uşor...

EMIL DORIAN

Cum se lucrează la Teatrul Artistic din Moscova?

Succesul surprinzător şi revoluţionar al **Teatrului Artistic din Moscova,** de sub direcţia lui **Stanislavsky,** în urma turneului în Franţa şi America, a turburat toate concepţiile cronicarilor dramatici mondeni. Ei nu-şi puteau explica succesul care nu se datora nici emoţiei unei piese (piesă pe care n'o înţelegea nimeni în ruseşte) nici virtuozităţilor vre-unei „stele" (Stanislavsky n'are stele). Romancierul **J. Kessel,** evreu din Rusia şi acum preţuit publicist francez, ne dă deslegarea enigmei:

Secretul artiştilor dela Moscova e în ceeace am putea numi **mistica spectacolului.** Ei pun teatrul de-asupra oricărui alt lucru. Această mistică le interzice orice slăbiciune în activitatea lor, orice compromis cu concepţia lor de adevăr absolut şi îi susţine în greaua muncă pe care le-o cere teatrul.

Orice piesă ar juca, actorii lui Stanislavsky caută mai întâi să-i afle esenţa, punctul central în jurul căruia se orhestrează gesturile lor particulare. Inainte de a învăţa rolurile, se întrunesc. Directorul de scenă le citeşte piesa în întregime de câteva ori. Ei se lasă pătrunşi, respiră parfumul şi află ritmul piesei.

Dacă piesa e mai grea ca de obicei, actorii ţin un fel de sfat. Directorul de scenă, artiştii mai experimentaţi şi decoratorii îşi expun părerile, din care reese apoi o directivă unică, de o adâncă înţelegere. Stanislavsky mărturiseşte că i s'a întâmplat să amâe din an în an reprezentarea unei piese, pentrucă nu-i găsea expresia teatrală visată, stilul voit.

Tot atât de profund şi de original e felul în care se fac repetiţiile la **Teatrul Artistic.** Actorii îşi ştiu rolurile dar nu le rostesc la începutul lucrului. Ei joacă piesa în tăcere, în faţa directorului de scenă care stă în sală. Ei joacă fără să vorbească. Şi directorul de scenă trebue să priceapă piesa întreagă, numai din atitudinile şi expresiile actorilor.

Nu e greu de ghicit ce efort interior cere actorilor acest joc mut. Emoţia trebue să reese din trup, din chip. E aproape o transmitere de gândire prin ajutorul acelei încordări mute. E singurul mijloc de altfel de-a crea între sală şi scenă un curent de simpatie, în sensul etimologic al cuvântului, adică de a face pe spectatori să resimtă ceeace resimt actorii.

La unele piese morbide de Andreief, reprezentaţiile la Moscova au trebuit să fie întrerupte; nebunia vie a personagiilor se comunica spectatorilor. Tot astfel se explică şi succesele **Teatrului Artistic** în Franţa sau America, unde limba rusă nu e cunoscută.

După ce piesa a fost astfel pusă în planul exact al senzaţiei interioare, nu e de mirare că vocea actorului e potrivită în chip firesc, iar intonaţiile adevărate ca viaţa.

Nu mai rămâne decât să se dea piesei un vestmânt, să fie îmbrăcată, adică să se topească decorul în joc. Şi aci se observă aceiaşi dragoste de adevăr.

Pentru o piesă istorică vor fi studiate miniaturile timpului, căutându-se reproducerea lor scenică exactă. Pentru scena populară, se vor lua lecţii chiar dela popor. Când **Teatrul Artistic** a voit să reprezinte **Puterea Intunericului** de Tolstoi, toată trupa a plecat şi a stat câtăva vreme printre mujicii dela Iasnaia-Poliana, din viaţa cărora se inspirase autorul. Actorii au studiat moravurile, accentul vorbirei, au cumpărat vestminte şi unelte din sat, şi-au asimilat sufletul locului.

Tot astfel costumele pe care le poartă actorii pe scenă nu sunt niciodată noui sau puse doar la ultimile repetiţii, ci sunt purtate multă vreme înainte, astfel ca să pară că sunt vestmintele lor obicinuite.

Rolul mare nu trebue să întunece rolul mai mic; în primul rând trebue să domine armonia şi ritmul vieţei din opera de artă. Nu e de mirare deci că repetiţiile ţin uneori câte un an, doi — şi înţelegem de ce Teatrul Artistic din Moscova, e primul teatru al lumei.

Anecdote

Aşi vrea o carte de citire pentru băiatul meu care umblă la şcoală.

— In ce clasă umblă?

— Cum ai zis?

— Te întreb dacă umblă în clasa întâia, într'a doua sau într'a treia...

— Ei noi ţăranii, ştii.. umblăm pe jos.

* * *

Un ţăran ceru avocatului său să-i grăbească procesul.

Avocatul, care nu văzuse nici un ban dela client, răspunse:

— Prietene, afacerea este atât de încurcată încât nu văd limpede!

Ţăranul înţelese şi scoţând din buzunar un bilet de 500 lei, îl întinse avocatului:

— Iată cu ce să vă cumpăraţi o pereche de ochelari.

* * *

O trupă de comedieni de ultimul rang străbătea provincia.

Intr'o seară un artist eşind pe scenă, fu primit cu şuerături stridente.

Fără să se emoţioneze, artistul înaintă în faţa scenei şi spuse:

— Nici nu ştiţi să şueraţi, domnilor. Daţi-mi voie să vă arăt cum se şueră.

Şi scoţând din buzunar o cheie, începu să fluere o arie minunată.

Concertul neaşteptat fu primit cu aplauze frenetice şi artistul fu obligat de impresar să zică în fiecare seară câte ceva din fluer.

* * *

Un amiral englez, îmbrăcat civil, se plimba în sus şi în jos în faţa unui palat luxos, pe care îl cumpărase cu puţin înainte la Londra.

Gardistul deveni bănuitor, se apropie şi întrebă:

— Ce faci aici? Aparţii casei?

— Nu, casa îmi parţine mie.

* * *

— Vai, dragă, cum mă plictisesc vizitele!

— Mie dimpotrivă îmi fac totdeauna plăcere... dacă nu la sosire, cel puţin la plecare.

* * *

Celebrul pictor Horace Vernet îşi aşează într'o zi chevaletul într'o piaţă, unde nişte soldaţi făceau exerciţii.

Intr'o pauză, un soldat se apropie, curios, şi începu să privească lucrul pictorului cu cel mai mare interes. Horace Vernet îl întrebă:

— Ce faci aici, camarade?

— Mă uit cum pictaţi.

— A!... şi ce zici?

— Aşi vrea să-mi faceţi portretul.

— Te mulţumeşti cu puţin...

— Dar tare mi-e teamă că n'am destui bani ca să-l plătesc.

— Cât ai?

— Trei franci... Ajunge?...

— Trei franci?... E tocmai preţul meu!... Hai, stai aci şi nu mişca.

Din câteva trăsături de penel, marele pictor aşternu pe pânză un chipeş soldat de infanterie, care semăna perfect cu modelul.

Pictorul întinse tabloul soldatului:

— Ei, eşti mulţumit?

— Foarte mulţumit

Poftim cei trei franci.

Soldatul se întoarse la camarazii lui şi le arătă portretul. Toţi îl priviră cu admiraţie. Dar soldatul, scărpinându-se în cap, zise:

— Totuşi, dacă m'aş fi tocmit puţin, poate că l'aş fi avut şi cu doi franci.

Acest tablou, la o licitaţie ţinută de curând la Paris, s'a vândut cu 80.000 franci.

* * *

— Ce este amorul-propriu, domnişoară?

— Este iubirea de sine însuşi, dar eu o prefer pe cealaltă.

MIHAIL SADOVEANU
Venea o moară pe Siret...
Ediţia II-a
Cartea Românească — Preţul 70 lei

„La Bonifas"

Pentru ce „les amitiés amoureuses", când sunt între doi bărbaţi, desgustă, — şi când sunt între două femei, nu?

Oricât de platonice ar fi relaţiile între bărbaţii ce se iubesc, şi oricât de filozofic ne-ar fi descrise ele, — cititorul normal-constituit nu se poate împedeca de a simţi puţină scârbă. Şi invers, oricât de neîntelectuale ar fi raporturile dintre două femei care ţin una la alta, — e parcă în ele o dulceaţă ireductibilă, ceva care alungă, de la sine, vulgaritatea şi murdăria. Pentru ce?

Citirea unui excelent roman al lui Lacretelle mi-a trezit din nou aceste întrebări

* * *

Marie Bonifas (acesta e şi titlul cărţii) de când era fetiţă mică, urăşte pe bărbaţi. Mai întâi din pricina tatălui ei, un maior beţiv, arţăgos, trivial şi mărginit. Apoi pentru că Reine, femeia care, cea dintâi, o îngrijeşte şi-i vorbeşte frumos, moare în urma unei sarcini provocată de... bineînţeles, un bărbat. Apoi pentru că Geneviève, prietena ei de şcoală o părăseşte pentru a se mărita... iarăşi cu un bărbat... Insfârşit, toate nenorocirile care se puneau deacurmezişul devotamentului ei proveneau din cauza aceasta fundamentală că pe planeta noastră, pe lângă vietăţile normale, mai există altele despre cari nu se putea abţine de a-şi zice, când le considera mai obiectiv:

„C'est drôle, un homme!"

Pela 19 ani, Marie Bonifas prinde o mare prietenie pentru o lucrătoare care fusese angajată mai mare peste fetiţele unui orfelinat pe care îl conducea ea. Claire — aceasta era numele lucrătoarei — în urma unei bronşite şi unei pneumonii, se îmbolnăveşte de ftizie. Cum cucoanele filantrope din orăşelul de provincie foarte catolic unde trăia Marie voiau să o concedieze lăsând-o să se descurce cum o putea, Marie o ia la dânsa acasă, şi o înconjoară cu cele mai devotate îngrijiri de mamă. Dar tonul semeţ cu care Marie face morală doamnelor din societate pentru lipsa lor de inimă, apoi recluziunea ei cu Claire, şi însfârşit plecarea celor două femei în sudul Franţei, — toate acestea fac să se nască o legendă din ce în ce mai scandaloasă şi mai precisă asupra moravurilor libertine ale Mariei. Activitatea de mamă şi de infirmieră a acesteia se putea uşor asemăna cu solicitudinea unei îndrăgostite. Iar paloarea Claire-ei dădea dreptul oricui să vadă în ea extenuarea crescândă a unei metrese care abuzează de plăceri. Insfârşit, Claire moare. Ucisă — ziceau locuitorii orăşelului — de pretenţiile libidinoase ale Mariei. Şi la delictul cel vechi, opinia publică adăogă o crimă. De aci, persecuţie. In fiecare zi, scrisori anonime, pline de injurii şi pornografii, cuplete picante, şi chiar ameninţări directe. Un lucrător, care urma să se însoare cu Claire, şi care credea la fel cu toată lumea în legenda care se scornise, întâlnind-o odată pe Maria afară din oraş e cât pe aci să o bată şi să o arunce în apă.

Intr'o zi, primeşte vizita abatelui, venit în delegaţie dela cucoanele târgului, scandalizate de mormântul mult prea luxos pe care Maria i-l făcu Clairei. Era un biet monument de piatră pe care Claire i-l ceruse Mariei cu limbă de moarte, şi care devenise, Duminica, obiectul curiozităţii excursioniştilor. In jurul lui, veneau oamenii oraşului, în zilele de sărbătoare, să schimbe între dânşii comentarii şi mahalagisme.

Marie ar fi putut să fugă. Dar îşi iubea orăşelul ei, cu toate mizeriile pe cari acesta i-le făcuse. Preferă deci să se încuie în casă, să nu mai deschidă ferestrele, şi să nu mai vadă pe nimeni. Se apucă de citit romane. De câte ori găsea ceva în genul vinei care i-se reproşase, nu se putea împiedica de a conchide: **„ca mine".** Pe urmă comandă, la Paris, o carte asupra perversiunilor sexuale. Aceiaşi recunoaştere a propriilor sale apucături. Incetul cu încetul, prinse a da ea însăşi dreptate „gurii lumii". Şi sfârşi prin a se gândi, apoi a dori, apoi a căuta o asemenea aventură galantă. Intr'o zi, veni la dânsa Rose, o mică corsetieră depravată şi interesată, care, crezând în tot ce se spunea despre Marie, nădăjduia să câştige ceva parale, şi era gata la toate concesiile. Marie, provocată, — întinde gâtul, întinde mâinile... Dar se opreşte... Se opreşte, subit răcită. Primul elan îngheţase... Marie era castă şi curată. Ajunsese aci, căci „gura lumii" are puteri covârşitoare asupra ideii pe care ni-o facem despre noi-înşine. Dar asemenea accidente sunt superficiale. Marie era o fiinţă perfect normală. O biografie cam neobicinuită îi dedea ce-i drept, gânduri neobicinuite. Şi poate că presiunea mediului, care o intoxica neîncetat cu calomnia lui elocuentă, să fi reuşit să o facă să se recunoască ea însăşi în falsa imagine care i-se ticluise.

Dar Marie avea prea multă personalitate ca să se lase falsificată de alţii. In momentul când ispita i-a fost cea mai mare, luciditatea îi revine întreagă. Şi atunci, văzu ea cu uimire, că nu-i de loc ceeace spunea că este, ceeace ea-însăşi crezuse, şi ceeace aproape sperase să fie...

Şi totuşi, toată viaţa ei a alergat, cu patimă, după acele momente neuitate când Reine o lua în braţe, când Geneviève se lăsa sărutată?

* * *

Este aci o contradicţie care ne indică, poate, că socotelile şi judecăţile noastre nu-s complecte. Şi, într'adevăr, să nu uităm că morala a fost făcută de bărbaţi, şi deci criteriile ei de evaluare ar putea să nu fie valabile pentru cealaltă jumătate a oamenilor. Poate că judecăm realităţile amorului dintr'un punct de vedere exclusiv masculin? In materie de dragoste, nu-i oare o deosebire importantă între felul de a iubi al bărbatului, şi acel al femeii? Deosebire îndeajuns de însemnată pentru a explica nelămuririle pe care le semnalăm?

Dacă privim istoria dragostei mai obiectiv şi mai imparţial — observăm că femeia n'a fost lăsată de bărbat să se specializeze în vre-o ramură de activitate propriu-zis technică. Ceeace a făcut-o să devină un fel de specialistă a dragostei. Rolul ei s'a redus la stricta atribuţie de „fabricantă de afecţiune". Sarcina de a îngriji de copii, de bărbat şi de oricare alt membru al familiei care ar avea nevoie de ajutor, a dezvoltat în ea talent pentru acea pacinică dominaţie şi devotament modest, care a deosebit întotdeauna iubirea feminină de cea bărbătească. Când o femee iubeşte, apar cele două caractere, cari la masculi lipsesc: este amestecul, în cele mai sexuale dintre transporturi, al dragostei, mai îndulcite a mamei; şi în al doilea rând, un fel de permis general de a iubi, ori cum şi pe ori şi cine, care îi revine femeii ca un drept decurgând din specializarea ei istorică şi seculară în îndeletnicirile amorului.

Bărbatul are o idee prea strâmtă în Capitolul dragostei, ca să se poată descurca atunci când situaţia se complică. De aceea, degenerează el aşa de uşor. Femeea, ea, este obicinuită cu situaţiuni complexe. Rolul ei e să iubească oameni mulţi şi diverşi, şi să-i iubească în feluri diferite. Iată de ce ea „nu confundă genurile" şi rezervă fiecăruia tratamentul care îi este propriu. Şi însfârşit, iată şi de ce rareori un sărut al unei femei dat altei femei degenerează în altceva. De cele mai adeseori el rămâne perfect cast. E ramificaţia firească a unui plus de dragoste, dragoste curată, pe care o femee îl are, şi un bărbat nu. Nu-i o alarmă prevestitoare de gânduri impure. Cine face ca asemenea elanuri să se tranforme în altele mai perverse, este *„gura lumii"*, care sileşte pe oamenii slabi, şi chiar pe acei cari nu-s excepţional de tari, să decadă exact acolo unde i-a decăzut ea.

Şi povestea Mariei Bonifas este deosebit de probantă pentru toate acestea.

D. I. SUCHIANU

CURENTE, OAMENI ŞI IDEI

Un tip actual: Tănase Scatiu

Sunt cărţi vechi, care aparţin prezentului. După cum, sunt cărţi noui, care aparţin trecutului. Sunt scriitori, a căror operă constitue aproape o anticipare. Un astfel de scriitor este Duiliu Zamfirescu. O astfel de operă este romanul **Tănase Scatiu.**

Depe la 1890, a început în ţara noastră accentuarea procesului de descompunere a vechei clase boereşti al căreia loc îl ocupau cu o frenetică pripă cei mai proaspeţi parveniţi. Boerii nu prinseseră tâlcul vremii : schimbarea condiţiunilor economice ale societăţii româneşti rămăsese pentru ei o taină. Ei continuau exploatarea feudală, a latifundiilor lor cu o perseverenţă care dovedia totala neînţelegere a evoluţiei burgheze, a aşezării noastre. In acest timp, — vechilii şi arendaşii moşiilor boereşti — trăind în vecinic contact cu realitatea — înţelegeau **instinctiv** rostul lor de viitori proprietari ai moşiilor boereşti. Mai bine înarmaţi, mai bine adaptaţi şi — poate — mai lipsiţi de scrupule decât boerii, — parveniţii — produs al burgheziei liberale — au cucerit locul pe care foştii lor stăpâni îl ocupaseră până atunci.

A fost o cucerire totală : boerii s'au trezit fără moşii şi fără familii. Parveniţii nu s'au mulţumit să devină proprietari ai latifundiilor; au devenit şi gineri ai boerilor. A fost o uzurpare deplină. A fost, pentru clasa boerească, o prăbuşire bruscă. A fost preludiul dispariţiei vechiului partid conservator. Exproprierea rurală din 1919 n'a făcut decât să pună punct unei agonii, care — şi altfel — ar fi dus tot la deces...

Duiliu Zamfirescu

Acest proces de descompunere a clasei boereşti a ispitit pe d. Brătescu-Voineşti în câteva din nuvelele sale şi pe Duiliu Zamfirescu în romanul său **Tănase Scatiu.**

* * *

Tănase Scatiu este tipul desăvârşit al parvenitului Până la războiu, Scatiu nu era un tip prea frecvent: ca să-l cunoşti, trebuia să-l cauţi departe — la ţară — în conacul somptuos al cine ştie cărei moşii foste boereşti. De la războiu încoace, Tănase Scatiu se bucură de o tristă actualitate. Il găseşti în restaurantele de noapte, în marile hoteluri, în staţiunile balneare, pretutindeni. **E îmbogăţitul de războiu.**

Dacă n'a pus mâna pe o moşie, a pus mâna pe o fabrică. A creiat, poate, o societate pe acţiuni. A obţinut cutare concesiune dela Stat. In sfârşit, e bogat. Are „maşină", vilă la Sinaia sau la Sovata şi palat în cutare oraş. E însă acelaş tip de parvenit, cu toate trăsăturile lui caracteristice, aşa cum l-a zugrăvit Duiliu Zamfirescu.

Tănase Scatiu e sgârcit : îmbogăţindu-se brusc, vede în ban un scop, iar nu un mijloc. Dar, în acelaş timp, **e fanfaron :** ţine ca toată lumea să ştie că e bogat ; are **mândria înavuţirii lui.** De aceea, cheltueşte. Cheltueşte, ca să-şi satisfacă vanitatea. In fiinţa lui, se dă o aprigă luptă între avariţie şi fanfaronadă, între sgârcenie şi vanitate. Vanitatea înfrânge sgârcenia. Scatiu cheltueşte — dar cu părere de rău. De aceea, cheltueşte stupid.

Parvenitul este umil cu cei mari, brutal cu cei mici. Ridicându-se prin şiretenie, continuă a fi şiret. E convins de marea forţă a linguşirii. Ridicându-se dintre cei mici, ţine să le dovedească superioritatea lui. De aceea, îi brutalizează. Tănase Scatiu e cel mai crud, cel mai neîndurat dintre proprietarii de moşii. In neîndurarea lui, e dispreţul pentru cei ce nu s'au putut ridica precum s'a ridicat el. Dar este şi dorinţa aprigă de-a arăta tuturor **că e stăpân, că stăpâneşte.** Ascensiunile rapide îmbată şi ameţesc. Tănase Scatiu e victima iuţelii vertiginoase, cu care s'a înălţat...

Parvenitul este însă de o rară cruzime mai ales cu cei pe care-i birueşte. Cu „boerii", pe care după ce i-a linguşit, după ce i-a înşelat — îi poate, în sfârşit, umili. Şi-i umileşte cu o sadică voluptate. Ii umileşte în văzul tuturor, ca toată lumea să ştie că **„ei"** nu mai sunt nimic şi că **„el"** le-a luat locul.

Duiliu Zamfirescu pune în lumină, cu o superioară artă, toate aceste trăsături sufleteşti.

* * *

Tănase Scatiu, intrând în vechea familie a Comăneştenilor, ia înfăţişarea unui barbar stăpânitor, prin uzurpare, al unei rafinate aşezări de civilizaţie. Scatiu aparţine unei clase noui, unei clase **riguroase,** unei clase plină de vitalitate. Comăneştenii aparţin unei clase vechi, care începe a fi **istovită.** Tincuţa — acel gingaş profil femenin — nu-i poate rezista. Tincuţa e dezarmată în lupta cu Scatiu. Brutalităţii primitive a lui Scatiu, ea nu-i poate opune nimic. Ea e învinsă de mai înainte, de grosolănia lui. Acesta este întreg romanul ; resemnarea aristocratică a Tincuţei, în faţa agresivităţii lui Tănase. Lupta între două temperamente diferite. Lupta, care simbolizează însăşi conflictul dintre clasele sociale respective : fiecare dintre cei doi eroi este **simbolul** clasei, căreia îi aparţine. Romanul capătă astfel o perspectivă vastă : nu mai este lupta dintre doi indivizi, ci **conflictul dintre două clase sociale.** Resemnarea Tincuţei, neputinţa ei de-a lupta este resemnarea şi neputinţa de-a lupta a întregii clase boereşti.

In această luptă, Scatiu vine cu armele lui : nu numai brutalitatea, nu numai şiretenia, — ci ceva mai mult: lipsa de scrupule. Parvenitul nu se îndeletniceşte doar cu exploatarea moşiei şi spolierea ţăranilor. El este — în acelaş timp — misit, intervenient la minister şi cămătar. Neavând simţul proprietăţii, vinde şi cumpără ca să realizeze bani. Sufleteşte nu e legat de nimic din ceeace posedă. Puţin îi pasă **ce** vinde şi **cui** vinde ! Uu singur lucru îl priveşte : **cât câştigă.**

Ca să poată **„face afaceri",** ca să deschidă mai uşor uşile ministerelor, intră în politică şi obţine un mandat de deputat. Politica — politica burgheză — este pentru parvenit unul din instrumentele de înavuţire. Lăudăros, Scatiu istoriseşte, în micul lui oraş provincial, isprăvi mari de la Bucureşti : cum le porunceşte el miniştrilor ce să facă, etc.

Dar Scatiu mai ştie un lucru : camăta nu trebue dispreţuită. Mai întâiu, pentru că e rentabilă : încasezi dobânzi, fără nici o muncă. Mai apoi, pentru că oferă mari şi variate posibilităţi : omul se împrumută, crede că poate plăti, uneori nu plăteşte şi rămâi stăpân pe averea lui, pe nimica-toată... Tănase Scatiu este deci şi cămătar.

O răscoală ţărănească împotriva „ciocoiului" pune capăt vieţei scelerate a lui Scatiu. Pământul dă — după merit — **„nemurire, răsplată sau pedeapsă".** Lui Scatiu, pământul i-a aplicat pedeapsa, pe care o merita.

* * *

Azi, Tănase Scatiu nu este moşier. Ţăranii nu mai au chemarea de a-l pedepsi. Drapat în acţii de bursă, Tănase Scatiu e un tip anonim. Cei loviţi de el, nici nu ştiu dela **cine** a pornit lovitura. Nici nu ştiu împotriva **cui** să se răscoale. Anonimatul orânduit de codul de comerţ şi de practicile vieţii moderne îl pune la adăpost pe Scatiu de furia celor pe care-i exploatează.

Niculae Filimon ne-a zugrăvit **Ciocoii vechi şi noi** din vremea fanarioţilor. Duiliu Zamfirescu, strălucitul lui urmaş ne-a zugrăvit **„ciocoii"** dinainte de războiu, **„ciocoii"** moşieri. Cine va relua magnifica operă a acestor doi prozatori ? Cine ni-l va zugrăvi pe Tănase Scatiu la bursă, în marile centre industriale ? Cine ne va da portretul arivistului de azi ?

...Până atunci, să recitim romanul lui Duiliu Zamfirescu ; schimbând câteva note de detaliu, fără nici o însemnătate, vom avea icoana atâtor şi atâtor inşi, — de care ne ciocnim în fiecare zi, la fiecare colţ de stradă...

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

Cărţi cari trebuesc citite:

recomandate de „Bibliofila" str. Wilson No. 1

CARŢI ROMANEŞTI:

Barbu Nemţeanu: ANTOLOGIE, editată de Casa Şcoalelor în colecţia „Scriitori români contimporani". Se vinde în folosul orfanelor poetului numai la „Bibliofila", Bucureşti, str. Wilson, 1, cu 200 Lei.

C. Sandu-Aldea: In urma plugului. — **Perpessicius:** Scut şi Targă (poezii). — **L. Petrescu:** Anuţa. — **N. V. Hodoroabă:** Din războiul de reîntregire.

CARŢI FRANCEZE:

Montherlant: Les Bestiaires. — **Bonnefon:** Tryptique d'âmes (Chopin, Rodin, Barbey d'Aurevilly). — **Villers:** La solitaire ardente. **Th. Sandre:** Panouille. — **Tullio Murri:** L'Enfer du Bagne. — **L. Bouquette:** Le grand silence blanc. — **C. Farrère:** Mes Voyages. — **Dr. Vachet:** La pensée qui guérit.

CARŢI BIBLIOFILE:

Balzac: Les trois Clercs de St. Nicolas. III, et enluminé par Alfred le Petit. Ed. Kieffer. — **Kipling:** Le livre de la Jungle. III, par R. Reboussin. — **Kipling:** Contes. III, par Deluermoz.

CITIŢI: „Vient de paraîte", Revistă bibliografică; abonament anual (12 numere) excepţional pentru clienţii „Bibliofilei", **Lei 100 în loc de frs. 36.**

CARŢI GERMANE:

Handwörterbuch des Kaufmanns. Enciclopedie pentru comerţ şi industrie. Vol. I, A—D; vol. II, E—H.

Metoda Mertner. Această metodă pentru învăţarea de limbi străine, cu totul deosebită de alte metode pentru studiul limbilor, vă dă posibilitatea de a învăţa în 6 săptămâni fără gramatică, fără memorarea plictisitoare a cuvintelor, fără dicţionar limba **engleză, franceză, italiană sau spaniolă.**

CELE MAI BUNE 5 CARŢI APARUTE IN FRANŢA:

La Paris s'a constituit de curând un comitet compus din academicianii: Henry Bordeaux, Joseph Bédier, Paul Valéry, Pol Neveux şi Henri Robert, fostul ministru Léon Berard, istoricul Jacques Bainville, criticul Henri Massis, apoi André Maurois, Pierre Lyautey, André Chaumeix şi Fortunat Strowski, cari indică cele mai bune cărţi apărute în fiecare lună. Contra sumei de 500 lei lunar Bibliofila, Bucureşti, str. Wilson 1, trimite la domiciliu sau în vilegiatură contra ramburs aceste 5 cărţi alese de comisiune, iar pentru 300 lei lunar, trei volume din acestea.

Afară de cărţi de lux, de cărţi vechi şi rare cât şi o bogată colecţie de estampe (aquaforte, gravuri, gravuri în lemn) vechi şi moderne, la **„Bibliofila", Bucureşti, str. Wilson 1,** se găsesc atât cărţile sus anunţate cât şi orice carte de literatură sau de ştiinţă în toate limbile în condiţiunile cele mai avantajoase. Studenţi, profesori, artişti şi ziarişti se bucură deosebit de rabatul de 5 la sută al membrilor „Asociaţiei Bibliofile Române".

GAZDA CU OCHII UMEZI

ULTIMA LUCRARE APARUTA ÎN

BIBLIoTECA „DIMINEAŢA"

prezintă cititorilor acestei excelente publicaţii de popularizare pe un tânăr scriitor

GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU

care aduce în proza literară românească un talent original şi foarte interesant

EXEMPLARUL 6 LEI

Din domnia Regelui Carol

de RADU ROSETTI

Nemulţămirea în Moldova clocia, cum urmă să mai clocească încă multă vreme. Toderiţă Lăţescu scoase un ziar separatist şi pe faţă anti-dinastic numit *Moldova,* în care denunţa cu violenţă multe nedreptăţi suferite de ţara dela Nordul Milcovului, şi aceste denunţări găsiau răsunet chiar în inimele unora din Moldovenii cei mai devotaţi principiului Unirii, apoi el mai ataca pe Domn cu ultima violenţă şi adesea în chip injurios. In urma acestor atacuri s'a produs, în iarna 1867—1868, un fapt care a stârnit indignarea tatei de câte ori şi-l amintia. Se afla într'o seară la teatru, la Ieşi, când întreg corpul ofiţerilor garnizoanei, s'a adunat în vestibulul teatrului şi „i-a tras lui Toderiţă Lăţescu o bătaie" pentru insultele aduse de el şefului armatei. Tata nu tăgăduia de loc că Toderiţă Lăţescu merita o corecţiune pentru necuviinţile scrise în *Moldova,* dar faptul că într'un întreg corp ofiţeresc să nu se fi găsit măcar un bărbat de inimă, care să iee singur asupra sa sarcina de a răzbuna pe căpetenia oştirii, punându-şi în joc viaţa pentru acest sfârşit şi că, faţă de puterea erculeană şi îndămânarea în întrebuinţarea armelor a adversarului, să se fi adunat cu zecile pentru a-l zdrobi, era un lucru mişelesc, care-i umplia firea bărbătească de indignare. Nimene printre cunoscuţii şi prietenii noştri nu frecventa şi nu avea stimă pentru Toderiţă Lăţescu, nimeni nu primia *Moldova* şi nu lua parte la campania ei anti-dinastică şi separatistă, dar nu-mi aduc aminte de cineva care să nu fi împărtăşit indignarea tatei; până şi blândul Costache Negri îşi manifesta scârba faţă de această faptă mişelească. Acest act rămas nepedepsit al ofiţerimii, numai bine nu făcu noului Domn.

Pe cât de stricată şi pe faţă scandaloasă fusese viaţa privată a lui Cuza, pe atât de neprihănită era acea a lui Carol I: nu se vorbia (precum nici mai târziu nu s'a vorbit) măcar de o singură relaţiune, de un singur capriciu. Şi nu mic fusese numărul acelor femei care ţintise la favoarea lui, dar cele mai puţin prudente sau mai neruşinate din ele se aleseră cu refuzuri însoţite de cuvinte pe cât de urbane pe atât de usturătoare. Şi, lucru straniu, această curăţenie de moravuri, atât de rară la un domnitor tânăr şi necăsătorit, în loc să fie lăudată, era privită ca temeiu de dispreţ şi privită ca un cusur.

Sigur este că prin anii 1869—1870, principele Carol era mult mai puţin popular decât în momentul venirii sale; se pusese în sarcina lui toate insuccesele guvernelor ce se schimbase în chip caleidoscopic în acel răstimp; guvernele dela 1867—1868, contribuind mai cu seamă la această desconsiderare, nu numai în ţară ci şi în străinătate, Napoleon al III-lea începuse să se desintereseze de el şi ambasadorul Franţei la Viena, ducele de Gramont, făcea lui Cuza propunere directă să reiee puterea.

Ministerul Ion Ghica făcuse în toamna anului 1866 alegeri libere din care ieşise o cameră pestriţă, alcătuită după expresiunea lui Ion Brătianu, din cuzişti şi separatişti, din partizani ai guvernului şi din liberali în proporţiuni egale, cu care guvernul nu putu să se menţie decât până la sfârşitul lui Fevruar 1867. Domnul însărcină atunci pe Constantin Creţulescu, să alcătuiască noul guvern, compus numai din liberali, printre care erau şi cei doi Brătieni.

Domnitorul fu silit de străinătate să concedieze o primă oară pe Brătianu. Creţulescu îşi dădu şi el demisia, declarând că nu poate merge înainte un nou cabinet liberal fără de el. Brătianu reintră însă în guvern, după mai puţin de trei luni, în calitate de ministru de finanţe, în cabinetul prezidat de Ştefan Golescu, el însă era sufletul şi inspiratorul ministerului. Prezenţa lui în acest cabinet n'a fost mai fericită decât în celălalt.

După sfaturile guvernului prusian (deci ale lui Bismark), ministerul şi principele se hotărîse să îmbunătăţească raporturile noastre cu Rusia, rămase reci încă dela venirea Domnitorului, Rusia făcând, precum am arătat mai sus, opunerea cea mai categorică şi cea mai făţişă împotriva menţinerii Unirii şi a consimţirii din partea puterilor, la alegerea unui principe străin ereditar. Se făcură deci oarecare avansuri Rusiei, mai trimiţându-se şi o delegaţie română la Petersburg, spre a saluta pe împărat din partea Domnului şi a pregăti calea spre raporturi cordiale.

Se întâmplă însă că, aproape pe aceiaşi vreme, Rusia, cu ajutorul societăţilor secrete bulgare, pregătise o mişcare revoluţionară în Bulgaria şi organizase, pe teritoriul nostru, bande de insurgenţi din care cel puţin una mai numeroasă şi altele mai mici, trecură Dunărea, iar toată organizarea se făcea în curs de luni, pe teritoriul nostru şi, zic *actele publicate ulterior de Bulgari, relativ la acţiunea pentru eliberarea Bulgariei de stăpânirea turcească înainte de războiul* dela 1877—1878, CU AJUTORUL ELEMENTELOR LIBERALE ROMANE LA GUVERN IN ACEL MOMENT.

Trimiterea misiunii române la Petersburg, buna ei primire şi schimbul de scrisori între Domnul român şi ţar făcură ca diplomaţia franceză să bănuiască că principele Carol, îndemnat de Prusia, hrăneşte gândul să-şi caute pentru viitor punctul de razim în Rusia, să bănuiască că Brătianu este instrumentul Rusiei în această schimbare de politică şi că urmăreşte schimbări politice, folositoare Rusiei în Balcani. Se zice că intrigile unui consul belgian din Bucureşti, au contribuit mult să dee naştere acestor bănuieli la Tuilerii şi la Cheiul de Orsay. Nu încape îndoială că formarea pe teritoriul român a bandei bulgare, care trecuse Dunărea, era cât se poate de suspectă.

In anul precedent se încheiase înţelegerea, aşa numitul *Compromis,* între Austria şi Ungaria, prin care populaţiunea română din Ungaria era predată bunului plac al Ungurilor, cu prea slabe şi platonice garanţii aşternute pentru ca pe hârtie. Vederat că un asemenea act nu putuse să stârnească în acea populaţiune decât o adâncă nemulţumire şi s'o facă să se îngrijească de pericolele care-i ameninţau limba şi naţionalitatea. Doară Ungurii nici nu se gândeau s'ascundă de pe atunci tendinţele lor de maghiarizare a tuturor naţionalităţilor, trăind sub coroana Sfântului Ştefan.

Ziarul oficios al guvernului liberal *Românul,* care aparţinea şi era mai cu seamă redactat de prietenul intim al lui Ion Brătianu, de C. A. Rosetti, începu o violentă campanie împotriva Austro-Ungariei, iar capete aprinse din partidul liberal, nu vorbiau de nimica mai puţin, decât de o năvălire română în Transilvania [1]). Această violentă campanie a ziarului oficios al guvernului, împreună cu laudele capetelor calde ale partidului la putere, dirijat de intimul ministrului atotputernic, nu puteau decât să stârnească cea mai vie nemulţumire din partea guvernului austro-ungar şi să adauge la nemulţumirile stârnite împotriva lui Brătianu prin măsurile lui împotriva evreilor şi prin neîmpiedicarea organizării bandelor bulgare pe teritoriul nostru. La reclamaţiile dela Paris şi dela Constantinopol s'adăugară acuma şi acele dela Viena. Totuşi Domnul se încăpăţâna să nu-şi sacrifice ministrul.

Aproape simultan cu afacerea bandelor bulgare, cu reclamaţiile evreilor şi cu propaganda anti-maghiară a *Românului,* se întâmplă şi sosirea în ţară a primului transport de puşti cu ac, comandate încă de un an în Prusia, de către guvernul nostru. Duşmanii ţării nu pierdură ocazia pentru a umplea presa europeană cu zgomotul că România armează împotriva Austriei, că numărul puştilor cu ac, aduse din Prusia, nu este de 20.000 ci de 50.000, iar contele Beust, cancelarul saxon al monarhiei Habsburgice, declară că România a devenit un adevărat arsenal.

Şi astfel România trecea acum în Europa, drept un adevărat focar de desordini, iar presa străină vorbea nu mai puţin decât de constrângerea şi chiar de desarmarea ei.

Aducerea, odată cu sosirea acelor puşti, a locotenentului colonel von Krenski, din armata prusiană, în calitate de consilier militar şi concedierea în perspectivă a misiunii militare franceze, supărase în chipul cel mai viu guvernul din Paris, care trata cu Turcia şi cu celelalte puteri despre o anchetă europeană asupra formării de bande bulgare în România. In asemenea condiţiuni şi văzând pericolul la care este expus principele Carol, prin menţinerea mai departe a lui Brătianu în guvern, după ce agentul diplomatic prusian, în două rânduri, în urma instrucţiunilor dela Berlin, atrăsese atenţiunea principelui asupra faptului că guvernului regal nu-i mai este cu putinţă să apere cu succes situaţia Domnului, în urma nemulţumirii generale manifestată de Austria, Franţa [2]) şi Turcia împotriva rămânerii lui Brătianu în cabinet. Domnitorul se resemnă să ceară demisia acestuia. Aceasta fu dată fără nici o greutate, demisionarul mai îndatorindu-se să-şi întrebuinţeze trecerea faţă de Camera aleasă de el şi devotată lui, spre a pune în stare noul minister ce avea să-l numească Domnitorul până la nouile alegeri. Totuşi nu trecură decât puţine zile şi Brătianu îşi manifestă în chip vădit supărarea pentru faptul că Domnul nu-l susţinuse mai departe (deşi el îşi dădea perfect seamă de gravitatea situaţiunii în care se afla ţara), căci, în ziua în care veni să-şi iee concediu dela suveran, şi să contra-semneze cele de pe urmă decrete relative la acte hotărîte sub administraţia lui, refuză să semneze decretul relativ la regularea situaţiunii lui Krenski, deşi susţinuse cu căldură aducerea lui.

In anul următor plecă la Paris unde, după mărturiile conglăsuitoare ale lui Dimitrie A. Sturdza şi ale lui Iancu Strat, s'ar fi îndeletnicit cu facerea de pâri pe lângă guvernul lui Napoleon al III-lea, împotriva Domnitorului, împrejurarea pomenită mai sus. Fapt necontestat este că Ion Brătianu, dela ieşirea lui din minister, la Noemvrie 1868, până când a fost iar chemat la putere în primăvara anului 1876, adică timp de opt ani şi jumătate, a făcut Domnului o opoziţie înverşunată şi a căutat de repeţite ori să-l răstoarne de pe scaun. Cu totul altfel procedat-a Domnitorul către fostul său ministru: el nu a lăsat să treacă nici o ocazie pentru a apăra şi a justifica politica lui Brătianu şi mare i-a fost mâhnirea când Iancu Strat i-a destăinuit machinaţiunile şefului liberal pe lângă guvernul francez.

Cu noul minister, prezidat de beizadè Dimitrie Ghika şi în care a intrat, pe lângă Cogălniceanu, Vasile Boerescu, Alexandru Golescu şi mărunţiş fără culoare hotărîtă, încetă ca prin farmec ostilitatea, reaua voinţă şi bănuiala a aproape tuturor guvernelor europene faţă de România şi, dacă oareşcare răceală urmă să persiste câtva timp, din partea guvernului austriac, relaţiile ţării cu Franţa şi cu Turcia redeveniră absolut cordiale.

Totuşi Napoleon al III-lea găsi de cuviinţă să re-

1) Mulţi liberali nu se jenau să vorbească pe faţă de cucerirea provinciilor române din Austro-Ungaria. Un ziar umoristic, de atunci, **Scrânciobul,** a caracterizat acel acces de nebunie în chip foarte spiritual printr'o caricatură care a avut mult succes, intitulată **Moftul mofturilor sau luarea Transilvaniei.** Imi permit să observ cetitorilor că, atunci, Austro-Ungaria dispunea, pe picior de pace, de peste 500 batalioane de infanterie, faţă de care noi, câteva luni mai târziu, am fi putut pune în linie 28, plus câteva de grăniceri fără instrucţie. De cavalerie şi mai ales de artilerie nici nu mai vorbesc.

2) Iată ce găsim în memoriile Regelui Carol sub data de 2/14 Fevruar în privinţa situaţiunii de atunci: „Demagogia poate aduce ţării cele mai mari primejdii. Prea a ridicat capul.. „Europa voieşte pacea şi nu noi, un stat mic, care are încă nespus de mult de făcut spre a se desvolta şi are mult de lucrat pentru a se întări, nu noi trebuie să dorim războiul şi să-l aducem". Dovadă că Domnitorul îşi dăduse în sfârşit samă că partidul înaintat avea în realitate intenţia să provoace un războiu, cum i se imputase de pressa şi de guvernele străine. Iacă ce mai zice principele în acelaş lor: „Cu Brătianu am avut, cu două zile înaintea disolvării Camerii, o întrevedere de cinci ceasuri... Părerea lui era că situaţia internă ar fi foarte gravă şi că o catastrofă ar fi de temut; i-am răspuns că nu mă tem de nimica: *Un Hohenzollern ne se laisse pas renverser aussi facilement qu'us prince parveau".* (Un Hohenzollern nu se lasă să fie răsturnat atât de uşor ca un Domn parvenit).

Continuare în pag. VI-a

cheme misiunea militară franceză, care se afla în țară de mai mulți ani, era populară și iubită nu numai în armată, dar și afară de dânsa. Venirea locotenentului-colonel von Krenski și vederata influență și favoare de care el se bucura la Domnitor în toate chestiunile militare, făcuse în armată o impresiune din cele mai rele: el avea toată morga și țăpeneala nedespărțită de ofițerul prusian, contrastând așa de tare cu atitudinea *bon enfant* a instructorilor francezi de până atunci. Incă ceva: mai înainte de rechiemarea Francezilor, Cogălniceanu făcuse pe principe atent asupra răului efect al prezenței lui Krenski, fără însă ca principele să fi dat vre-o urmare acestei observațiuni. Antipatia din naștere a Românului pentru Neamț fu stârnită prin violentele articole ale presei liberale, care denunțau această tentativă de *nemțire* a armatei, presagiu al unei proiectate *nemțiri* a țării și proclamând voința nestrămutată a acesteia să rămâe latină, voință ce de altfel nimene nu se gândia s'o violenteze. Dar era lucru firesc ca principele, fost ofițer prusian, cunoscând bine armata în care slujise, să găsească că modul de organizare și de instrucție al acesteia este superior acelui al armatei franceze din vremea celui al doilea Imperiu și rezultatele războiului dela 1870—1871, care au desvăluit cumplitele lipsuri ale organizației militare franceze de atunci, i-au dat în această privință netăgăduită dreptate.

Ceiace nu împiedică ca eu să-mi mențin părerea ce am avut-o totdeauna, părere rezemată pe cunoștința firii țăranului român, cu care am crescut și am petrecut peste patruzeci de ani ai vieții mele, că instructorii și comandanții francezi vor fi totdeauna în stare să scoată dintr'însul neasemănat mai mult decât ar fi în stare să obție instructorii germani, chiar când acești de pe urmă ar fi în multe privinți superiori celor francezi: Francezul va fi urmat cu dragoste, Neamțul fiindcă: „așa este porunca".

Dealtmintrelea nemulțumirea împotriva lui Krenski a fost atât de vie, în cât Domnul a fost silit să renunțe la serviciile lui.

La sfârșitul lunii Ianuar 1869, conflictul între ministerul Dimitrie Ghica-Cogălniceanu și Parlament devenise cu totul acut, căci Brătianu nu se ținuse de cuvântul dat principelui în mai multe întrevederi particulare: de a nu-i face greutăți. In urma numirii ca comandant de divizie, la București, a generalului Macedonski, din cadrul de rezervă, bărbat fără nici o valoare militară, dar pe credința căruia se putea conta, Camera declară această numire ilegală. Numirea fusese făcută fiindcă din toate părțile se zvonia că *Roșii*, adică partidul Brătianu, pregătiau un al doilea 11 Februar. Camera fu dizolvată și colegiile electorale convocate, iar alegerile dădură guvernului o majoritate zdrobitoare.

In memoriile sale, sub data de 3/15 April 1869, Domnul scrie: „Rezultatul alegerilor, a dovedit, precum observă ziarele străine, că majoritatea țării *„nu voiește o politică aventuroasă de cuceriri"*. Aceste cuvinte ieșite de sub pana Domnului, arată cât de adevărată era acuzarea adusă lui Brătianu în timpul atotputerniciei sale în cabinetul liberal dela 1867—1868, că el visa pe atunci aventuri războinice și cuceriri.

Incă sub ministerul liberal se dăduse concesiunea căilor ferate Ițcani—Roman cu ambranșamentele Pașcani—Iași și Verești—Botoșani lui Offenheim și Roman—Galați—București—Craiova—Vârciorova, lui Strousberg. Prin darea acestor concesiuni ale căror lucrări începură îndată ce se desprimăvără, se împlinia un alt *pium desiderium* al bătrânilor noștri, din care o bună parte renunțase să mai vadă cu ochii fumul locomotivei în țară. Acei ai tatei erau uzi după primirea scrisorii prin care Petrache Mavrogheni îi comunica marea veste.

Turcia care, în timpul ministerului liberal, refuzase să permită trecerea în țară a unei câtimi mai însemnate de praf de pușcă și a unui număr de puști Peabody, comandate de România în America, consimți, în urma stăruințelor noului guvern, la aducerea lor în țară.

In luna August, principele a făcut o vizită împăratului Rusiei la Livadia și a fost primit de Alexandru al II-lea cu toate onorurile cuvenite. Această călătorie însă a avut darul să nemulțumească pe Napoleon al III-lea și să redeștepte în mintea lui bănuiala cum că Domnitorul Românilor, s'ar scălda în ape rusești.

* * *

Principele Carol, cu prilejul întâii sale călătorii în Franța, înainte ca să fi fost măcar vorbă de aducerea lui pe scaunul țărilor noastre, fusese fermecat de frumusețea Princesei Anna Murat iar, după alegerea și recunoașterea lui, făcu demersuri pentru a-i obține mâna. Familia făcu niște pretenții ce regele Prusiei, în calitatea sa de șef al casei de Hohenzollern, nu crezu că le poate încuviința. Principele fu deci silit să renunțe la dragostea lui și, fiind bărbat statornic în simțimintele sale, nu se mângâe ușor de această amară decepțiune.

Dar izolarea în care trăia, căci urma să nu voiască să audă de legături nelegiuite, îl apăsa greu și atât părinții și frații săi cât și marele lui prieten, princpele ereditar al Prusiei, Friedrich Wilhelm, stăruiau necontenit pentru ca să se căsătorească. Acest de pe urmă îi găsise chiar o soție în persoana Principesei Elisabeta de Wied. Deoarece el nu-și mai văzuse familia și țara natală de mai bine de trei ani împliniți, constatând că România se află într'o stare de liniște relativă, se hotărî să se absenteze pe mai multe săptămâni și, cu acest prilej, să facă și cunoștința Principesei de Wied.

Lipsa Domnitorului din țară a fost de două luni și jumătate, în cursul cărora, pe lângă că a vizitat pe Napoleon al III-lea, care l-a primit la Saint Cloud în chipul cel mai cordial, și-a vizitat întreaga familie, s'a logodit și s'a căsătorit cu principesa Elisabeta de Wied. Căsătoria aceasta a pricinuit cea mai vie bucurie tuturor acelor care vedeau în asigurarea succesiunii cea mai teafără garanție pentru viitorul țării. Părechea domnească s'a întors la București în ziua de 12 Noembrie 1869 și a fost primită cu însuflețire și sărbătorită de toate clasele populațiunii, afară de membrii partidului liberal care afară de Dumitru Brătianu și de Golești, nici nu luară parte la serbătorire nici nu se înscriseră la palat.

Iar în urmă primi scrisori la feliu conținând cele mai deosebite laude la adresa principesei de Wied și din partea părinților săi.

RADU ROSETTI.

Așteptatul volum

„PESTE OCEAN"

Note de călătorie în America

de JEAN BART

a apărut și se găsește la toate librăriile din țară

„ZOOLOGICE"

Duel

Ca o cochetă rafinată,
Pisica dis-de dimineață,
C'un microscopic puf de vată,
Artistic s'a pudrat pe față
Și-apoi cu limba — un burete
De cauciuc cu vârful sferic,
Pe ochi — se spală pe 'ndelete
De lene și de întuneric....

Pornind elastic la plimbare
Prin parcul înflorit, estetic,
S'a întâlnit c'un câine care
Din vocea-i dură și virilă,
Trimite un lătrat frenetic..

Pisica, magic, prefăcută
Intr'o cocoașă de cămilă
Cu coada aspră de frânghie
Și cu mustățile sbârlite, —
Sărind agil pe tălpi de plută,
Dilată ochii ei sticloși,
Ascute furia 'n orbite,
Urmând o veche strategie
Identică din moși-strămoși !...

Iar câinele lătrând sonor
Pisica cu aspect de mediu,
(Voind să experimenteze
Talentul său de scamator)
Ii dă magnetic un asediu
Și 'ncearcă s'o hipnotizeze...

Ei însă-i spune 'n mod flegmatic
Cu vocea plină de cinism:
„Te văd că stai ca pe jăratic,
Dar nu mă tem de hipnotism!"...

Rotindu-și ochii care ard
Ca două becuri de topaz,
Pisica-l scuipă în obraz
Și-apoi se sue pe un gard...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Amica lui La Fontaine, doamna de La Sablière

Doamna de La Sablière, imortalizată prin câteva versuri frumoase de La Fontaine, a cărui amică era, n'a trăit bine cu soțul ei, autorul de madrigale, „madrigalierul" cu totul căzut în uitare. La Sablière. După treisprezece ani de căsătorie și după ce i-a făcut trei copii, a isgonit-o la o mănăstire catolică, și doamna de La Sablière, născută Margueritte Nessein era dintr'o familie reformată. Nu se cunoaște cheia acesui mister conjugal Doamna de La Sablière, femeie superioară, acceptă cu o resemnare care merge până la pasivitate, cele mai umilitoare, cele mai oneroase transacții. Dar această resemnare are poate o cauză mai puțin stoică și ceva mai omenească. Se vorbește în toate biografiile ei de o scrisoare arsă cu consimțimântul ambilor soți. E amestecat poate și deboșatul La Fare...

Prin curiozitatea spiritului ca și cea a inimii, această mare burgheză a veacului al 17-lea e o libertină. „Libertinagiul în înțelesul pe care-l avea atunci, observă Anatole France, era o dispoziție de spirit anumită: să nu crezi în nimic, fără să mărturisești acest lucru în gura mare". Libertinii alcătuiau o mică societate foarte distinsă. Regele tolera această discretă nelegiuire, foarte puțin periculoasă.

Curiozitatea doamnei de La Sablière e nesățioasă. Nu cunoaște numai pe greci și pe latini, din versurile cărora citează, dar se interesează de studiile filosofice și științifice. Urmează în taină cursuri de matematici și astronomie. Are curajul atât de puțin femeiesc, să fie de față la disecții. Se urcă, împreună cu Cassimi, în cupola Observatorului.

Nu i-a priit că știa mai multă astronomie decât Boileau!.. Când a citit într'o „Epistolă" de Boileau :

Que l'Astrolabe en main un autre aille chercher
Si le soleil est fixe et tourne sur son axe
Si Saturne à ne yeux peut faire un parailaxe.

a însemnat cu unghia, povestește Anatole France, această parte a cărții și-și bătu joc de criticul-poet care vorbea de Astrolabe fără să știe ce-i acela; care zicea „un parallaxe", deși trebuia să zică laolaltă cu toți savanții „une parallaxe", și care nu prea își da seama în chip exact de mișcarea planetelor. Directorul Parnasului prins ca un școlar cu lecția nefăcută, hotărî să se răzbune, și în câteva versuri șlefuite, afirmă că astronomia a obosit ochii și a stricat tenul prea savantei doamne de la Sablière :

D'on vient qu'elle a l'oeil trouble et le teint ni terni?
C'est que, sur le calcul, dit-on de Cassini,
Un Astrolabe en main, elle a, dans sa goutière
A suivre Jupiter passé la nuit entière.

Boileau voia să arate încăodată că știe la ce servește Astrolabul.

Intrucât La Fare a preferat băutura, doamna de la Sablière și-a oferit inima lui Dumnezeu, intrând într'o mănăstire catolică. După moartea doamnei de La Sablière, La Fontaine a fost silit să părăsească locuința ei unde fusese găzduit douăzeci de ani. Nu mult după aceia a murit și La Fontaine. Spre uimirea tuturor—în deosebi a lui Boileau—s'au găsit la autorul bonom al **Fabulelor...** cilicii și „discipline", bice cu cari își mortificase trupul ! Doamna de La Sablière influențase până la urmă sufletul vechiului ei amic.

A APARUT

SUB FLAMURA ROȘIE

ROMAN DE DEM. THEODORESCU

AUTORUL ROMANULUI IN CETATEA IDEALULUI)

(EDITURA ADEVERUL EXEMPLARUL LEI 100

CRONICA ȘTIINȚIFIC

Psihanaliza

Lumea științifică a sărbătorit săptămâna trecută pe întemeietorul școalei psihanalitice, profesorul Siegmund Freud din Viena, cu prilejul împlinirei a șaptezeci de ani.

Numele lui Freud e foarte popular. De obicei, chiar cei mai mari savanți, ca Darwin sau Mecinicov, sunt cunoscuți în timpul vieții numai de intelectualii societății. Freud însă a atras de mult atenția celor mai largi cercuri. Despre dânsul se vorbește mult prin saloane. Are foarte mulți admiratori și încă mai multe admiratoare. Nu fără temei adversarii lui Freud îl numesc „psihologul de salon", sau „psihologul de alcov".

Adversarii lui Freud nu sunt atât de numeroși ca admiratorii lui, fiindcă ei aparțin mediului savant, relativ puțin numeros. Și Freud însuși, ce-i drept, dă mult mai multă atenție acestor adversari, decât doamnelor de prin saloane, care au căutat în teoriile lui mai mult elementele frivole, gâdilitoare de nervi; și i-au creiat o popularitate destul de eftină.

* * *

Freud, fiul unui negustor evreu, s'a născut în Stiria, în târgușorul Freiberg, iar la vârsta de patru ani s'a stabilit cu părinții în centrul cartierului evreiesc din Viena. In școala primară, apoi în liceu și la Universitate, Freud a fost un tânăr cu ambiție, care suferea foarte mult, reacționând bolnăvicios la măruntele insulte și împunsături primite din toate părțile din cauza naționalității sale. Căutând parcă să dovedească ceva celora ce-l priveau de pe înălțimea „superiorității de rase", Freud s'a afundat în cărți și în laboratoare.

Doctor în medicină, Freud a lucrat ca asistent la profesorul Brücke, care a ghicit în el o forță redutabilă. Grație lui Brücke, Freud a fost trimis la Universitatea din Viena, la Paris ca să studieze psihoterapia, la Charcot — marea celebritate de pe atunci. Aci Freud a descoperit proprietatea superioară a cocainei, ca substanță activă pentru anesteziare. Descoperirea era foarte importantă pentru medicină, însă numai Karl Koller a știut s'o exploateze. Din Paris Freud s'a întors la Viena îmbogățit cu cunoștințe și experiență, mai ales în ce privește tratamentul isteriei prin metodele lui Charcot și aplicarea hipnozei bolnavilor psihici. Impreună cu Breyer, un tânăr psihiatru, Freud a publicat o mare lucrare asupra originei și tratamentului interiei. Specialiștii au întâmpinat-o cu dezaprobare, iar afirmația lui Freud că și bărbații sufer de isterie, nu numai femeile, a furnizat caricaturiștilor și zeflemiștilor material inepuizabil.

In curând Freud s'a despărțit de Breyer și s'a ocupat exclusiv cu examinarea anomaliilor psihice. Atențiunea lui a fost atrasă de neurastenie și de nevrozele de tot felul. Freud a ajuns la concluzia că toate aceste maladii au rădăcini în psihologia inconștientului. Teama de spațiu, îngrijorarea fără nici o cauză, accesele de melancolie, halucinațiile — toate acestea au origina, după Freud, în dorințele și avânturile reprimate încă în copilărie. Dând odinioară peste piedici, ele n'au dispărut, ci numai s'au retras „pe planul al doilea", fiind împinse în regiunea inconștientului. Ele n'au fost învinse, nici n'au depus armele: — Sunt un fel de corpuri străine, încrustate solid în psihica omenească, așa că foarte des până și voința, rațiunea și conștiința noastră nu sunt în stare să le reziste. Leșinul, paralizia parțială, accesele de spaimă, etc., nu sunt decât manifestări directe ale acelor „corpuri străine". Și cu cât sunt mai puternice cătușele impuse omului de morală, cu atât mai mult se întețește lupta între firea omenească și moralitate — ceeace duce la înmulțirea fenomenelor bolnăvicioase în psihica umană.

Bolnavul nici nu bănuiește măcar, că pricina boalei lui izvorăște dintr'o năzuință firească, reprimată cu mulți ani în urmă. Psihiatrul e acela care trebuie să-l ajute. El trebuie mai întâi să pue o diagnoză: care este acel „corp străin", în ce parte a regiunii inconștientului se găsește, cum și când întreprinde atacuri furtunoase asupra psihofizicului bolnav, făcând adevărate revagii.

Problema acestei diagnoze nu e ușoară, însă Freud și freudiștii cred că o pot rezolva. Psihiatrul trebuie să se ocupe de aproape de bolnav, să vorbească cu dânsul ceasuri și zile întregi, să-l întrebe asupra trecutului. Școala lui Freud atribuie visurilor o mare importanță: visurile pot fi o cheie sigură pentru ascunzătorile sufletești. Prin visuri, reînvie ceeace a fost trăit și uitat, reapar dorințele reprimate de mult și se văd cauzele principale ale anomaliilor psihice. Astfel freudiștii se ocupă mult cu interpretarea visurilor. Insuși Freud a publicat o lucrare serioasă și voluminoasă tratând într'un mod sensational despre „știința visurilor".

Interpretarea științifică a visurilor constituie punctul principal din programul psihanaliștilor, însă ea cere însușiri speciale, chiar talente. Din haosul viziunilor apărute în visuri, psihanaliza lui Freud găsește caracteristicul și prinde firul ce leagă conștiența cu inconștientul, adică definește ceeace e „duhul rebel, duhul vicios, duhul neliniștit", care împiedică „pacea" bolnavului. Și dacă acest spirit e găsit și scos din ascunzătoare la lumina zilei, combaterea lui nu mai prezintă greutăți mari pentru un psihiatru inteligent.

Afirmația lui Freud că majoritatea copleșitoare a anomaliilor psihice se datorește sferei sexuale, a provocat cele mai violente critici. Freud vede răul principal în lipsa de satisfacere a instinctului sexual. El afirmă că acest instinct se manifestă la copii începând cu ziua nașterii. El merge atât de departe, încât atribuie copilului de sex masculin un sentiment sexual pentru mama sa, odată cu gelozia îndreptată contra tatălui, sau viceversa. De aci decurg conflicte psihice, foarte complicate, și dorințe irezistibile reprimate, care apoi, peste mai mulți ani, se răzbună prin anomalii grave.

Pansexualismul constituie călcâiul lui Ahille la Freud, care greșește în generalizările-i exagerate. Psihica umană e prea complicată pentru ca s'o putem așeza în patul lui Procrust al unei scheme înguste. Sufletul e un ocean agitat de mii de forțe necunoscute. Cine nu vede în acest ocean decât coamele de spumă ale fenomenelor bolnăvicioase, acela greșește față de știința obiectivă. Un om diferă atâta de alt om! Stările sufletești sunt infinit de variate, iar freudismul vrea să deschidă toate sufletele cu una și aceeași cheie.

Totuși, doctrina psihanalizei merită cea mai serioasă atenție, fiindcă ne deschide orizonturi nouă. Ca metodă de tratament, psihanaliza a oferit multe aplicațiuni pozitive, cu rezultate bune, obținute atât de însuși Freud, cât și de elevii săi, în mii și mii de cazuri de boală. Cu toate acestea, să nu exagerăm însemnătatea acestor succese. Foarte des ele se explică prin influența directă și personală a doctorului asupra bolnavului. Mai ales femeile se supun freudiștilor care știu să sugestioneze. Tratamentul e lung, durează ani de zile. Se creiază o comunitate de interese între medic și pacientă. Foarte des aceasta se amorezează de medicul salvator. Factorul dragostei personale joacă un rol destul de important în succesele practice ale școalei lui Freud

* * *

Freud a ajuns aproape de sfârșitul drumului. Calea lui n'a fost presărată cu trandafiri. Mai bine de un sfert de secol, el s'a luptat cu greu împotriva nepriceperii, invidiei și dușmăniei. Unii n'au vrut să-i ierte spiritul novator, îndrăzneala gândirii, atacul revoluționar asupra tradițiilor cristalizate și a dogmelor sfinte.

Freud e evreu — ceeace în Austria ante-revoluționară era egal cu o crimă. Foarte semnificativ e și faptul că i-se refuza sistematic catedra universitară: n'a obținut-o decât la vârsta de 60 ani, când numele lui se bucura demult de un renume condial. Toți „Luegerii" s'au temut de „copleșirea evreiască".

De atunci multe s'au schimbat în Austria; însă cercurile guvernamentale și academice au rămas aproape aceleași: n'au învățat, n'au uitat mai nimic. Pe când, acum câteva zile, bătrânul Freud a primit felicitări din toate colțurile lumei, — guvernul și Universitățile Austriei n'au luat parte la acest jubileu. Numai primăria socialistă a Vienei i-a conferit lui Freud diploma de cetățean de onoare, subliniind parcă cu acest gest, că interesele științei sunt mai scumpe pentru cetățeniii Vienii, decât pentru preoții oficiali au tuturor catedrelor și facultăților.

N.

Curiozități

„Zgârâe-nori" la Paris

Un mare trust american de construcții vrea să clădească în Paris vreo 300 „zgârâe-nori" de câte 40 și 50 etaje, pentruca astfel să se rezolve problema locuințelor.

De 10 ori cât în București?

In primele trei luni ale anului în curs din pricina automobilelor și camioanelor, au fost uciși pe străzile Londrei 187 oameni și numai răniți peste 2000. Deci câte doi uciși și peste douăzeci răniți în fiecare zi. Cum Londra e de zece ori mai mare ca Bucureștii, ar trebui ca — păstrând aceeași proporție — să avem doi răniți pe zi și un ucis la cinci zile. Din fericire capitala noastră nu se poate compara cu Londra.

Ultima regină domnitoare

In India domnea până acuma o femee în hanatul Bopal, care are circa 6 milioane de locuitori. De curând singură regina indiană a renunțat la tron în favoarea fiului ei, care a ajuns major.

Pedeapsa medievală

Trenurile Atena-Salonic întârzie regulat de câteva zile din cauza norilor de lăcuste, care se așează pe linia căii ferate din Thessalia și Macedonia.

Elefanții albi

Un elefant alb—mare raritate — a fost adus din Indochina în grădina zoologică din Londra. E primul exemplar ajuns în Europa.

Conștiența lupilor

In Manciuria se observă o nemaipomenită invazie de lupi din Siberia. S'a constatat că lupii fac o expediție de două și trei mii de chilomerti, din pădurile virgine ale Siberiei până la câmpul de lupte din China de Nord — unde își procură hrana, mâncând cadavrele celor uciși în războiul intern. Faptul este foarte interesant. El dovedește că lupii din Siberia au aflat că în China e abundență de cadavre pe câmpul de bătaie. Acum regimente întregi de cavalerie cu numeroase mitraliere urmăresc lupii, al căror număr a ajuns — după cum se crede — la 10—15 mii. In ultimul timp, nemai găsind cadavre, lupii au început să atace satele și să distrugă turmele de vite, care au mai rămas în mijlocul ruinei generale.

Femeia-magistrat

Cea dintâi femeie din Turcia, care a ajuns judecător-stagiar se numește Nician Hanum. E absolventă a școalei superioare juridice din Stambul și-și face acum stagiul la tribunal, după care peste șase luni va fi numită judecător definiti-

Binefacere americană

Acum vre-o două săptămâni la prefectura centrală din Paris a avut loc distribuirea unei donațiuni făcută de un milionar american, care nici n'a vrut să i-se cunoască numele. Șasezeci de cărucioare amenajate pentru comerț ambulant și construite după ultimul cuvânt al tehnicei americane, au fost dăruite celor mai săraci negustori ambulanți din Paris.

Un „Wicking" modern

Căpitanul Folghero, inspirat de gloriosul trecut al piraților, corsarilor, flibustierilor și „Wickingilor" („Regii Banditilor Mărilor"), a construit la Oslo-Cristiania o corabie mare — copie exactă după vasele Piraților normanzi cu care va întreprinde o călătorie din Europa în America, pentru a reînvia experiența făcut de Wickingii care cu mult înaintea lui Cristofor Columb, traversau Oceanul Atlantic și vizitau America de Nord. Corabia e împodobită cu stemele Wickingilor, al căror urmaș direct este căpitanul Folghero. Pe corabia lui nu se află nici o invențiune nouă, posterioară epocii regilor normanzi. Aprovizionarea corăbiei e copiată deasemenea după corăbiile din acea epocă. Folghero vrea să dovedească că, găsindu-se în condiții absolut identice cu cele din epoca navigației strămoșilor lui, el și echipagiul său vor ajunge din Europa în America.

CARȚI ȘI REVISTE

Artă și politeță

Sub titlul „Disociații" d. Mihai D. Ralea în ultimul număr al „Vieții Românești" publică interesante note, care dovedesc un ascuțit spirit de observații.

Reproducem nota întitulată **Artă** și **politeță**:

„Artistul cel mare trebue să menție față de personagiile pe care le crelază în romanele sale aceeaşi ținută, aceeaș perfectă politețe ca și față de persoanele din societatea sa. Trebuie să le respecte dacă sunt stimabile, dar mai ales să nu-și permită, pentru motivul că sunt create de el, că sunt ale sale, o anumită familiaritate cu ele. Sunt romancieri **indiscreți**,—acesta a fost poate unul din cele mai grave defecte ale naturalismului—care, de îndată ce intră într'o casă pe care-și propun s'o descrie, sparg saltarele ca să surprindă o intimitate, controlează calitatea lengeriei prin dulapuri, situația vaselor la bucătărie, pândesc oamenii când mănâncă, când fac dragoste, deschid ochii în patru să descopere vre-o boală ori vre-un detaliu de mizerie. In această atitudine se vede lipsa de finețǎ morală a scriitorului. Cu atât mai mult, cu cât, dacă în societate nepolitețea e sancționată prin aceia că oamenii îți întorc spatele, în roman, bieții eroi sunt neputincioși s'o facă, nu pot reacționa, sunt inofensivi din acest punct de vedere. Și e necavaleresc să te porți astfel cu sărmane ființe fără de apărare !... Tocmai fiindcă e mai greu să fii nepoliticos în viață și așa de ușor în literatură, arta e o cursă în care cad sistematic toate spiritele vulgare".

Școala și democrația

Intr'un studiu „Rolul școalei în societatea românească de azi", publicat în *„Revista generală a învățământului"*, d. profesor G. G. Antonescu discută mai multe din problemele școalei noastre de azi, arătând lacune și dând unele soluții salvatoare. Cu privire la democratism și educație socială, rândurile d-lui Antonescu, sobre și edificatoare, sunt acelea ale unui pedagog care urmează seria evoluțiunilor nesilite.

„Dificultățile problemei — spune d. G. G. Antonescu, — stă în faptul că democrația caută să împace libertatea cetățenilor de a se conduce singuri, cu trebuința de ordine în Stat. Ii cerem cetățeanului democrat, în acelaș timp, libertate și disciplină. Fără disciplină ajungem la anarhie, fără libertate la autocrație. Soluția problemei o va da școala prin interpretarea noțiunii de libertate și prin realizarea adevăratei libertăți în educația morală și socială. Libertatea adevărată se opune constrângerii din afară, exercitată de semenii noștri; exclude deci sistemul de conducere polițienească. Libertatea se mai opune însă și determinării conștiinței noastre morale de către înclinațiile de moment și de instincte.

„Plecând capul la constrângerea socială, devenim sclavi altora. Plecând capul la tentațiile simțurilor, devenim sclavii propriilor noastre simțuri, sclavii animalului din noi. Liber realmente este numai acela care, opunându-se atât constrângerii prin violența din afară, cât și tentațiilor seducătoare ale simțurilor, se conformă numai conștiinței sale. în care convingerea morală ocupă loc de frunte. Dar libertatea conștiinței nu e posibilă fără disciplinarea simțurilor. In această noțiune a libertății intră deci și disciplina. Pentru a fi liber trebuie să te disciplinezi. „Stăpânește-te pe tine însu-ți", este o condiție a libertății, este mijlocul de liberarea eului, deoarece eul nu stă în simțuri, ci în conștiință. Libertatea prin disciplină și disciplina voită din *convingerea morală*, deci disciplina liberă este principiul, care poate fi aplicat cu succes în educația morală și socială".

Cele două generații

D. Albert Crémieux, directorul revistei *Europe*, publică în ultimul număr (Mai, No. 41) un articol de introducere la profesiunea de credință a poetului Marcel Martinet, unul dintre literații cari, împreună cu H. Barbusse, a pătruns curajos în vălmășagul luptelor sociale. In *„Un examen de conscience"*, d. Albert Crémieux evidențiază marea criză morală prin care trece generația scriitorilor de după războiu, cari n'au avut legături cu generația dinainte de 1914. Intre ideologia și sensibilitatea acestor două generații e prăpastia războiului, în care n'a pierit însă o lume veche și din care nu s'a ivit o lume nouă. Ruptura dintre aceste generații — ante și post belice — stăruie ca o rană ce nu s'a închis. Ceeace e mai dureros, e că nu se întrevede posibilitatea unei vindecări — a unui compromis. Una din aceste generații trebuie să piară. Generația revoluționară angajată în acțiunea creatoare, nu și-a precizat nici ea idealurile. La spate e prăpastia războiului trecut, dar înaintea ei viitorul nu e limpede: viitorul acesta amenință uneori să devină și el o nouă prăpastie.

Expunând astfel situația, d. Crèmieux arată că Marcel Martinet a avut curajul să privească în față vasta problemă a revoluției, care sperie pe mulți, prea mulți oameni de cultură. Totuși aceasta e problema cea mai urgentă ce se prezintă meditațiilor și neliniștilor noastre. Pornind dela paginile de conștiință ale lui Martinet, directorul revistei *Europe* speră că ele vor determina și pe alții să-și facă un astfel de „examen public", care nu e decât căutarea desinteresată, în cadrul larg al forțelor spirituale, a atitudinii sociale care să nu fie o piedică înaintea creației artistice. Nu e vorba de o anchetă; sunt zadarnice astfel de consultații cu întrebări fixe, unde vanitatea vorbește mai mult decât convingerea. Ceeace vrea să suscite d. A. Crèmieux e acea mărturie liberă, variată și complexă ca și forțele vii pe cari le reflectă, bogată și confuză chiar cași materia pe care o înfățișează această mărturie. Astfel, se vor putea aduna elementele unei istorii intelectuale a timpului nostru și de care avem neîncetat trebuință. Vom vedea ce răsunet va avea acest apel important.

Amatorul de suflete feminine

Este romancierul francez, Charles Oulmont. Ocupându-se de personalitatea lui literară, Jean Dorsenne scrie, in *„Vient de paraître"*, No. 54, 1926, — un articol în care arată ideile călăuzitoare din trilogia sa de romane („Adam et Eve", „Le livre des Amants" și „La femme a ses raisons"), găsind, mai întâiu, ca preocupare centrală, antagonismul turburător dintre bărbat și femee.

In felul acesta, după un studiu — „Le verger, le temple et la cellule" — care formează documentul de prim ordin asupra sensualității mistice a Evului-Mediu, Charles Oulmont dă cel dintâiu „panneau" al tripticului său: „Adam et Eve", care pune problema imposibilității absolute de înțelegere sentimentală între bărbat și femee. Povestea celor doi îndrăgostiți a fost scrisă de cei mai mulți dintre scriitori. Niciunul însă n'a proectat asupra magnetismului sexual, o lumină mai crudă, mai puțin pătrunsă de milă, ca romancierul francez, Charles Oulmont. Fără multă aventură, aproape fără intrigă, este romanul „Le livre des Amants". Andrès dorește pe Sibyl și Sibyl, fecioara, se dă înfiorată lui Andrès. Aci e totul. Nimic în fond, dar măreață în realizare, pare această povestire a focului care se răspândește pe nesimțite în trupul tinerei Sibyla. „Le livre des Amants" este o admirabilă poemă a plăcerii.

Iată o nouă lucrare de Charles Oulmont: „La femme a ses raisons". Nu mai e, de data aceasta, cartea amanților; este cartea căsniciei. Este viața perechei — bărbat și femeie, — a perechei căsătorite. Și ca să lupte împotriva părerei că un singur caz rămâne totdeauna „particular", Charles Oulmont pune în scenă trei perechi deodată. Mai întâiu: Henriette și Philippe, doi burghezi cuminți și destul de simpli. Sunt oare fericiți? Philippe are grijă să nu țină pe femeia sa în curent cu afacerile lui. Căsnicia lor e liniștită, dar nu stă în aceasta fericirea. Relațiunile lor sunt viciate de minciună. Philippe își ia o metresă; femeea lui nu știe; dar cât de precară este fericirea creiată cu prețul minciunei!

O pereche mai strânsă formează Laure și Geoffroy. Acesta este un intelectual și femeia lui, Laure, îi este bun ajutor. Dar între sexe există totdeauna o neînțelegere. Femeia nu este într'adevăr egală bărbatului, deși Laure a crezut, un moment, că poate întreprinde aceleași lucrări ca și soțul ei. In amor, un „contre-sens" este totdeauna periculos. Femeea și-a dat seama însă că armele de care dispune sunt diferite, dacă nu inferioare celor ale bărbatului. A treia pereche este aceea a lui Bernard și Madeleine. S'au căsătorit și au rămas în entuziasmul amorului. „Laissons-les..."

Charles Oulmont, observă Jean Dorsenne, știe să citească în adâncul inimilor omenești, cu aceeaș perspicacitate cu care ar studia o stampă sau un porțelan de valoare. In aceste perechi, în aparență ireproșabil unite și idilic fericite, el zărește imediat neînțelegerea inițială, care, sub lustrul mondenității, iluminează existențele.

Spre meleagurile morții

Dacă farmecul naturei sau plăcerile amorului nu pot satisface toate nenumăratele dorinți ale sufletului omenesc, ce-i mai rămâne acestuia de făcut? Iată, totuși, că o altă atracție mistică îl învălue: aceea a morții, căreia M-me la comtesse de Noailles, cunoscuta mare poetă franceză, născută Brâncoveanu, îi dedică, — în „Revue de Paris", — ofranda strofelor ei sumbre, pline de o resemnare desperată, — colier de perle negre și de diamante funerare, în care scânteiază eterna îngrijorare omenească:

L'ennui, l'affreuse peine admise, et que l'on tait.
L'efort à tout instant, et nulle recompense.
Ne pas se souvenir qu'on est, mais qu'on était.
Eviter ce qu'on sent, craindre ce que l'on pense.
Savoir! A tout chagrin pouvoir dire: „Je sais".

— O, toi, dont je n'ai pas suivi la sombre pente,
Voila, ce que ta mort accorde à ta vivante!

Nu există o altă scăpare, o altă mulțumire mai mare pentru suflet, decât „încetarea" regretului, îndepărtarea amintirilor, îndepărtarea a tot ce poate aduce durere:

— O, bonté du someil prévu, bourdonnement,
Confiance, abandon, candeur de la fatigue!
Sentir l'onde nocturne envahir nos tourments
Comme une eau généreuse abolissant les digues.
— Et c'est vers ce moment de la cessation,
Vers ce lit souterrain où tout s'enfonce et cesse,
Qu'ignorants, nous courions dès la sainte jeunesse,
Au temps où l'infini fait notre obsesion,
Où l'espace est étroit, où l'azur même oppresse!

Strigăt al inimei care refuză orice consolare: cu atât mai ascuțit, cu cât este rostit de o gură femenină, odinioară gata la toate săruturile luminii.

Omul

Romancierul francez, *Henri Duvernois*, a tipărit de curând o carte intitulată „L'Homme'", în colecția „Les âges de la vie". Iată câteva „reguli de existență'"; din capitolul cu acelaș nume:

— Nu lucra niciodată noaptea. Nu ieși seara decât numai din două în două zile.

— Refuză orice dejun în oraș. Dejunurile în oraș sunt periculoase, dejunurile de gală sunt mortale.

— Scapă-te cu o inflexibilă rigoare de invitațiile care-ți vin din casele unde se mănâncă rău. Găsește cel mai galant dintre pretexte: regimul. Și adaogă: „Mi-ar fi penibil să văd defilarea atâtor mâncăruri alese de care să nu mă pot atinge".

— Evită cafeaua. Ia dimineața o ceașcă cu apă fiartă în care să fi dizolvat puțină pastă de portocale. Un sfert de ceas de gimnastică suedeză. Apoi un pesmecior cu foarte puțin jambon.

— De la patruzeci și cinci de ani în sus, cât mai multe băi de mare.

— Două ceasuri de mers pe jos. Pentru sănătatea fizică și morală. Nimic nu te desparte mai mult de viața actuală, decât geamurile unui automobil.

— Nu înceta să studiezi. Studiul aduce veselie și tinerețe. E o presumție a crede că nu mai ai nimic de învățat. A crede că te-ai osificat în sensul că nu mai poți învăța nimic, e o modestie proastă.

— Nu te amesteca între cei tineri, chiar când ți-ai conservat o înșelătoare verdeață fizică. Niciodată să nu chemi „mon-vieux" un camarad de 25 ani.

— Incearcă să înțelegi, din mișcarea contimporană, totul. A înțelege nu înseamnă însă a aproba.

— Păstrează farmecul trecutului în inima ta.

— A îmbătrâni ,înseamnă a compara.

— Lucrează, ca și cum ai avea de câștigat laurii victoriei. Dar nu te gândi niciodată la ei.

— Inlocuește vinul Bourgogne cu vinul Bordeaux.

— Ascultă avertismentele naturii ,dar nu le lua niciodată drept amenințări.

— Un gastronom celebru afirmă — și are dreptate — că numai o înghițitură de liqueur bun, face mai mult decât un pahar plin.

Prima dragoste a lui George Sand

„La revue des Deux Mondes" a început publicarea tuturor documentelor inedite, care privesc prima aventură a lui George Sand, amorul dintre ea și Aurélien de Sèze.

In 1825, George Sand, pe atunci d-na Aurore Dudevant, avea douăzeci și unu de ani și venise cu bărbatul său la băile Cauterets.

Casimir Dudevant era un om pașnic, cu obiceiuri așezate și pasionat după vânătoare, un temperament cu totul opus celui al Aurorei. La Cauterets colinda tot timpul munții la vânătoare de capre și nevasta-i rămasă singură se plictisea grozav.

Atunci îi fu prezentat ei, Aurélien de Sèze, tânăr magistrat din Bordeaux.

Vorbiră de natură și de măreția priveliștilor din Pirinei, și dela prima întâlnire constatară că sunt nevoiți să se înțeleagă.

Se întâlniră de mai multe ori, Aurélien își părăsi logodnica; se mai plimbară prin bătrânele păduri și pe lacurile minunate din împrejurimi, mărturisindu-și unul altuia dragostea.

Trebuiră însă să se despartă; în grotele de la Chourdes își făgăduiră o unire veșnică prin legăturile cele nevăzute ale gândului, care va fi deasupra lui Casimir, deasupra tuturor micimilor lumești.

Peste șase săptămâni se văzură din nou, la Bordeaux, unde soții Dudevant veniseră să-și vază prietenii.

Acolo, într'un moment în care tinerii amorezați reușiseră să fie singuri, apare Casimir. George Sand, cu sângele-i rece femenin, reușește însă, să salveze situația.

Urmează o corespondență care ne face să presimțim pe viitoarea creatoare a Valentinei și Indianei.

In aceste scrisori ea îi predică bucuriile sacrificiului, își laudă bărbatul, invoacă Divinitatea s'o consoleze. Pe Casimir reușește să-l schimbe, scrisorile între ei sunt pline par'că de o pace religioasă, ea îl pune să citească pe Pascal.

In scrisorile lui, Aurélien îl admiră pe Casimir pentru desinteresarea-i și sufletul nobil.

George Sand reușise să stabilească între bărbat și amant, o luptă de desinteresare și generozitate.

Aceasta nu le putea ajunge însă îndrăgostiților, deoarece legăturile care-i unesc nu sunt decât ca prietenia dintre un frate și soră, ei se hotărăsc să dea totul pe față lui Casimir. Deaceea ea scrie o lungă, autoritară și crudă „confesiune" lui Casimir.

Ii vorbea în aceasta de nepotrivirea de caracter dintre ei, nevoia de a găsi un suflet care s'o poată înțelege.

Ii propune și un fel de program pentru viitor: să poată scri o scrisoare pe lună lui Aurélien, scrisoare pe care s'o vadă și Casimir, să voiajeze, să citească, să facă muzică împreună cu acesta. Casimir a primit, menajul pare să mai fi fost fericit o vreme, însă în 1830 tot au trebuit să se despartă.

Ar fi curios de știut dacă George Sand l-a uitat vreodată pe Aurélien de Sèze, acela căruia în 1825 îi scria: „Je vous aime comme je n'aimerai jamais sur terre".

Știința viitorului

Dacă viitorul ar permite uneori să i se descifreze detaliile, aceasta ar însemna cercetarea prezentului. El îngăduie totuși câtorva spirite bine înzestrate să observe, în cartea pe care acesta le-o oferă, câteva detalii, dar numai de ordin general, tabla sumarului și câteva tutluri de capitole mai principale. Mai mult decât domeniul politicei, domeniul științei este, relativ, stabil; el autorizează cele mai sigure anticipații. Cine ar putea desminți pe Mauriciu Croisset, care, în *„Revue des deux mondes"*, în cursul unui larg studiu asupra rolului și necesității marelui Collège de France, lansează harta cuceririlor pe care știința de mâine și le va asigura?

Se admite, în mod cu totul obișnuit, că, în aproape toate științele, suntem în ajunul unor descoperiri, ale căror trăsături sunt totuși greu de definit. O aceeaș mișcare se simte pretutindeni. Fizica și chimia sunt pe punctul de a smulge naturei tot secretul constituției ei intime. Științele biologice, cu investigațiuni din ce în ce mai îndrăznețe, trecând dela studiul organelor la acel al țesutului și dela acesta, la acel al celulei și elementelor lor cele mai delicate, scrutând fenomenele fizice și chimice, care se produc fără încetare, — nu vor ajunge ele să înțeleagă operațiunile cele mai adânci și mai esențiale ale vieții. Științele istoriei însăși, al căror domeniu părea limitat numai la câteva mii de ani, astăzi, grație cuceririlor preistorice și cu ajutorul antropologiei, paleontologiei și etnologiei, au făcut să pătrundem în cea mai nebănuită parte a nemăsuratului trecut.

Dar marile descoperiri nu sunt rezultanta hazardului; ele constitue desfășurarea unor lente și continue sforțări. După formula lui Maurice Croisset — „la science, c'est la recherche", — ea este, prin natura ei, dezinteresată. Dezinteresarea ei stă, mai ales, în aceea că nu poți avea alt scop decât adevărul însuși, fără preocupări, nici pentru întrebuințarea lui viitoare, nici pentru consecințele sale.

Acesta este principiul din care se inspiră însăși existența marelui Collège de France. Un savant nu-și impune altă lege, decât cunoașterea adevărului: adică să ajungă să-l definească; să-l cunoască: adică să-l învețe; să-l transmită fără să-i schimbe natura lui de adevăr permanent.

Mihail Kogălniceanu

La 24 Iunie 1926 se împlinesc treizeci și cinci de ani dela moartea aceluia care cu fapta și cu cuvântul a luptat neobosit la așezarea statului nostru pe temelia solidă a armoniei lăuntrice și a desvoltării culturale.

Considerat—ca și contimporanii săi Negruzzi și Alexandri,—clasic prin temperament și prin psihologia clasei din care a făcut parte, Mihail Kogălniceanu a desfășurat o sinceră activitate pe tărâmul cultural, lăsând în împrejurările sociale în cari a trăit, pretutindeni în manifestările sale, marca obiectivității și a simpatiei pentru aspirațiile neamului,—și înfăptuind o operă în care universalitatea sentimentelor, ideilor și năzuințelor, constitue cel mai însemnat aport spiritual al epocii.

Kogălniceanu—spune d. Adamescu undeva—înfățișează una din acele forțe pe cari popoarele le dau la iveală în momentele hotărâtoare, pentru a-și deschide drumuri noui de viață și de propășire.

Asupra activității politice, literare și culturale a lui Mihail Kogălniceanu s'au scris două mai de seamă monografii: una a d-lui N. Iorga, de care ne-am ocupat cu alt prilej,—și una a d-lui Radu Dragnea, aceasta din urmă tipărită de curând într'o a doua ediție și complectată cu date utile.

Fixând ortodoxismul la punctul de obârșie al originalității și al existenții noastre naționale, studiul d-lui Dragnea aduce în discuție chestiuni de puternică actualitate. Se poate urmări în această lucrare, evoluția unui spirit plin de vigoare și de personalitate, un spirit a cărui misiune criticisto-istorică nu și-ar găsi echivalent decât în Titu Maiorescu.

Diferitele domenii în cari această vastă personalitate s'a ilustrat sunt analizate pe rând de d. Dragnea.

Kogălniceanu a fost un mare orator. Fiind în genere un îndreptar, oratorul în opera lui nu inventează, — compune. El nu creiază ideile, — le împrăștie. Poate în această privință Kogălniceanu a fost mai mult decât un orator. Inzestrat cu o puternică observație psihologică, cu o admirabilă posibilitate științifică de a generaliza, conformându-se spiritului vremii, fiind pe rând, — cum foarte drept remarcă d. Dragnea: revoluționar, evoluționist și criticist, — Kogălniceanu s'a făcut ecoul tuturor nevoilor și durerilor neamului, și elocvența lui este istoria politică a patriei, timp de jumătate de veac.

Mai departe afirmă d. Dragnea: —și când scria și când vorbea, Kogălniceanu avea fraza simplă, bine susținută, străbătută de avânt sufletesc...

Obiectivitatea elocvenței sale a fost produsul calităților lui sufletești și deosebitului său simț istoric...

Când vorbea despre îmbunătățirea soartei țăranilor, sau când vorbea pentru apărarea ministerului (1860), accentul lui era egal de sincer, avântul lui egal de mare, expresia egal de bogată.

Dragostea de adevăr, împreunată cu un nesecat isvor de justă argumentație, îi da curajul sincerității și tăria perseverării.

Iar despre crezul politic al acestui mare bărbat de Stat, autorul nostru crede că: politica lui Kogălniceanu se poate defini: arta de a armoniza sau de a pune de acord depozitul trecutului cu fermentațiile de viitor ale prezentului; arta de a acorda tendințele de expansiune ale civilizației în veșnică curgere, cu deținerile staționare ale tradiției; arta de a echilibra extremele sociale pe cale evoluționară; arta de a se folosi de experiențele din trecut pentru a nu se zdruncina continuitatea de viață a organismului național în viitor. Statul, după concepția lui, are o continuă legătură între anii și vârstele pe cari le trăiește neamul. Conservarea neamului este dependentă de continuitatea și legătura istorică dintre actele politice, cari elaborate de tradiție, creiază un corp de legi nu cu tendința retrogradă de a imobiliza societatea în cadre fixe, ci cu scopul de a forma punctul de plecare și de orientare în viața politică, ceeace este însăși mobilul mișcării.

Așa se armonizează la Kogălniceanu tradiția cu civilizația, tendința înaintării cu dorința păstrării trecutului,—așa este el tradițiocrat.

Concepția lui de organizare politică a Statului, se bazează pe aceiaș echilibrare a extremelor. Deasupra puterilor constituante de Stat tronează autoritatea legală, și ca să fie legală și autoritară, trebue să fie în acord cu experiența din trecut a neamului, trebue să fie ea însăși validitată istoricește și de aceea respinge orice lege străină; puterile cari reprezintă autoritatea sunt separate în stat și trăesc în armonie una cu alta; autoritatea garantează ea singură libertatea, egalitatea și proprietatea.

In ceeace privește libertatea, ea este dată nu numai după inspirațiile timpului, ale civilizației, ci și după tradiție, după felul cum a funcționat în trecutul țării, — libertatea este dată cu oarecari restricțiuni, dar pretutindeni, când îmbracă haina dreptății, ea este dată deopotrivă tuturor claselor, încât liberalismul național al lui Kogălniceanu nu are caracterul luptei de clasă ci al luptei tuturor claselor, pentru a se câștiga dreptatea neamului; — în ceiace privește egalitatea, Kogălniceanu este un egalitarist real, care nu proclamă principiile egalitarismului revoluționar utopic, ci necesitatea egalității civile complecte și egalității politice cu care are restricții tranzitorii; ca egalitarist el este contra egalității naturale, ca inexistente în natură; în natură există diferențieri și el admite în stat, selecțiunea oamenilor după merite personale și a claselor sociale cari sunt aristocrați ai meritului, burghezia și țărănimea; în sfârșit în ceiace privește țărănimea, fiind clasa cea mai nedreptățită, ea se încorporează problemei de proprietate, această problemă rămâne la el nerezolvată, pentrucă a favorizat deopotrivă și păstrarea marei proprietăți și împărțirea ei la țărani.

Kogălniceanu, spune d. Dragnea, este un **priorist** — și înțelege prin priorist pe scriitorul care provoacă la viață unele genuri literare. Intr'adevăr Kogălniceanu a provocat la viață critica literară, romanul și discursul de catedră. Aceste genuri au fost cultivate și înaintea lui, dar n'au fost afirmate definitiv, așa cum a făcut-o el, — exceptând romanul „Tainele inimii" care a fost o adevărată creație personală, și păcat că această operă, promisiunea unui roman de observație, a unui roman social, nu e terminată...

Critica literară, care nu era decât un rudiment de informații, de laude personale, sau mijloc de ponegrire, ca în „Curierul de ambe sexe" al lui Eliade, cu Kogălniceanu începe să se sistematizeze, pentru ca să intre cu pași siguri în literatură.

Retorica română, până la Kogălniceanu, vibrase numai la înmormântări și la inaugurări. Discursul de catedră fu prin Kogălniceanu înzestrat cu impersonalitatea și simțul psihologic, cari prin universalitatea lor fac actuale discursurile, ca toate scrierile artistice, ori-cărui public 1).

Proza a ilustrat-o Kogălniceanu cu „Iluzii pierdute" și „Obiceiurile poporului". El a știut să evolueze dela pitorismul descriptiv din „Obiceiurile poporului", la realismul sentimental din „Iluzii pierdute", atingând realismul social în „Tainele inimii".

Ii lipseau însă mijloacele artistice de creație, îi lipsea imaginația, era prea descriptiv, și poate de-aceia n'a izbutit să realizeze ceva durabil și unitar.

D. Radu Dragnea disecă cu multă măestrie opera lui Kogălniceanu, o analizează, și o clasează cu remarcabilă competință. Munca aceasta costisitoare și ingrată încheie un capitol de nemăsurată valoare pentru cultura noastră.

Ni se aduce astfel, după treizeci și cinci de ani dela moartea lui Mihail Kogălniceanu, încă o prețioasă contribuție la înțelegerea lumii de odinioară.

H. BLAZ

1) Op. cit. (R. D.)

INSEMNĂRI

Clasificare

Intr'un număr trecut, vorbind de supra-esteţii noştri, arătam de ce nu le plac acestora scriitorii tradiţionalişti — şi enumăram patru-cinci scriitori.

O revistă îşi închipue că ne-a prins : „Observaţi tâlcul neghiob al clasificării".

Pentruce numai decât clasificare şi nu o simplă enumerare ? De obiceiu, când este vorba de-o înşiruire de mai mulţi scriitori, orice revistă delicată nu-i pune pe scriitori în ordinea talentului — criteriu de altfel atât de greu de aplicat.

De altfel acelaşi principiu ne conduce şi la aşezarea bucăţilor în revistă, ele fiind fixate — nu după calitate — ci după proporţii, după cuprins sau pur şi simplu la întâmplare.

Drept dovadă citâm faptul că redacţia, care are o idee aşa de bună de dânsa, îşi plasează totdeauna proza pe ultima pagină a revistei şi nu pe prima.

Spirit de ordine e numai în „cenacluri". La noi e anarhie !

Gust

D. Camil Petrescu citează în revista d-sale dela capăt până la sfârşit poezia „Inceput de primăvară" publicată în „Adevărul Literar". D-sa, — cum se spune vulgar, — se strică de râs în ţafa acestei „aberaţii" a d-rei Otilia Cazimir.

D. Petrescu n'are noroc.

Printr'o fatală coincidenţă, aceiaşi poezie a căzut în mâna poetului Feodorov, — sonetistul prin excelenţă al Rusiei, — care, în faţa traducerii în ruseşte a poeziei, a rămas entuziasmat (o tălmăcire în proză !) A cerut o traducere cuvânt-cu-cuvânt a poeziei pentru a o transpune în ruseşte. Feodorov a insistat să i se repete de câteva ori versurile :

(Gerul...)
...Şi pe geamuri mi-a lăsat
Fir de ferigă presat,
Flori de zahăr, stele reci,
Mici spirale de culbeci,
Graminee subţirele,
Umbreluţe de zorele...
Şi'n hotarul dimineţii
Geamurile mele par
Foi desprinse din ierbar.

In privinţa gustului literar nu suntem de acord cu d. Camil Petrescu. Ne simţim însă atât de bine în tovărăşia d-lui Feodorov !

Cum se face un roman?

Marele exilat spaniol, Miguel de Unamuno, publică în numărul 670 al revistei *„Mercure de France"*, un studiu larg în care-şi expune teoriile sale asupra romanului, arătând şi felul de confecţionare al romanului, pentru ca să rămână operă etern viabilă. Mai întâi, ideile lui generale asupra acestui gen de literatură:

„Orice roman, orice operă de ficţiuni, orice poemă. când trăeşte, este autobiografică. Orice fiinţă fictivă, oricare personagiu poetic, pe care-l creiază autorul, face parte din autorul-însuşi. Şi dacă pune într'o poemă un om, în carne şi oase, pe care l'a cunoscut, aceasta o face numai după ce l'a făcut al său, după ce l'a făcut parte din sine. Istoricii mari sunt autobiografi. Tiranii pe care i-a zugrăvit Tacit. erau... el-însuşi. Prin admiraţia şi dragostea cu care i-a consacrat — admirăm şi iubim chiar ceeace este demn de ură sau demn de îndepărtat; apropiindu-şi-i, Tacit a făcut la fel. Impersonalitatea sau obiectivismul lui Flaubert este o minciună. Toate personagiile poetice ale lui Flaubert, sunt Flaubert, şi, mai mult decât oricare altul, Emma Bovary. Până chiar şi monsieur Homais este Flaubert; şi Flaubert îşi bate joc de monsieur Homais, ca să-şi bată joc de sine, adică „par amour de lui-même". Bietul Bouvard, bietul Pécuchet!

„Toate creaturile sunt creaturile lor. Şi niciodată nu s'a simţit Dumnezeu mai creator, mai „tatăl'", decât atunci când a murit în Christos; în el, în fiul Lui, el a gustat moartea.

„Am spus că noi, autorii, poeţii, ne creiăm în toate personagiile poetice pe care le creiăm, chiar atunci când facem istorie, când poetisăm, când creiăm personagii, pe care gândim că le observăm în carne şi oase, în afară de noi. Oare Alphonse XIII de Bourbon, eroul meu, oare Primo de Rivera, Martirez Anido, Contele meu de Romanones, nu sunt creaturile mele, plecate din mine, tot atât ale mele cât şi Augusto Perez, Pachico Zabalbide, Alejandro Gomez şi alte creaturi din romanele mele? Noi toţi, cari trăim deobiceiu dela lectură şi în lectură, noi nu putem separa personagiile istorice de cele poetice, sau de cele ale romanului. Don Quijotte este pentru noi tot atât de real şi efectiv ca şi Cervantes. Totul pentru noi este carte şi lectură; noi putem vorbi de Cartea Istoriei, de Cartea Naturei, de Cartea Universului. Suntem biblici. Şi putem spune că la început era Cartea, sau Istoria. Căci Istoria începe cu cartea şi nu cu vorba, cuvântul; şi înainte de Istorie, înainte de carte, nu era nici o conştiinţă, nu era nimic. Preistoria înseamnă inconştiinţă, adică neant.

„Mazgini este astăzi, pentru mine, ca şi Don Quijotte, nici mai mult nici mai puţin. A trăi în Istorie şi a trăi Istoria! Un fel de a trăi Istoria, este a o povesti, a creia-o în cărţi".

Acestea sunt părerile lui Unamuno referitoare la condiţiunea romanului, pe care-l crede viabil numai întrucât e autobiografie. In cele peste 20 pagini care urmează acestor teorii, Unamuno arată cum s'a hotărât să scrie romanul său, istoria vieţei sale, cum se va numi aci, U. Jugo de la Raza şi cum toate elementele vieţii sale vor fi îndreptate, nu diformate, spre creaţiunea de artă.

Foarte interesant model de construcţie al romanului. Il semnalăm literaţilor profesionişti, tot atât cât şi publicului doritor să cunoască tainele compozziţiilor operelor de artă.

Portretul lui Unamuno

In timp ce în Spania s'au instituit auto-da-fé-uri pentru operele lui Miguel de Unamuno şi Blasco Ibanez, Jean Cassou semnează, în *„Mercure de France"*, No. 670, un admirabil „Portret d'Unamuno", din care reiese întreaga personalitate a omului şi scriitorului spaniol:

Orgoliul de a se delimita, de a întoarce la intima sa existenţă creaţiunea întreagă, contrazice prin aceste două insondabile mistere: naşterea şi moartea, pe care le împărtăşim cu alte fiinţe vii şi prin care intrăm în destinul comun. Aceasta este drama unică pe care a cercetat-o în toate sensurile şi toate tonurile, opera lui Unamuno.

Calităţile şi viciile sale, singurătatea sa imperioasă, o avariţie necesară şi cu totul pământeană, — din pământ basc; — invidia, fiică a lui Cain, a cărei umbră, după o poemă a lui Machado, se întinde peste toată dezolvarea deşertului castilian; oarecare pasiune, pe care unii o numesc amor şi care, pentru el, este o nevoe teribilă de a propaga acest trup, de care ne încredinţăm că trebue să învie în ziua de pe urmă, — consolare mai sigură decât aceia care ne aduce ideea nemuririi sufletului; în scurt, o lume întreagă a lui, cu virtuţile ei cardinale, şi cu păcatele, care totuşi nu sunt ale teologiei ortodoxe; — toate acestea Unamuno ne-a făcut să le pătrundem. Aceasta este umanitatea pe care o mărturiseşte, pe care nu încetează de a o mărturisi, de a o striga şi proclama, căutând, în felul acesta, a-i conferi o existenţă care să nu se supună legilor obişnuite, să facă o nouă creaţiune, nu una din care nimic să nu se piardă, dar a cărei agregare însăşi să rămână permanentă, substanţă şi formă, organizare divină, zeificare, apoteoză.

Prin această perpetuă analiză şi subliniare de sine. Miguel de Unamuno îşi mărturiseşte eternitatea: el este etern, cum orice lucru din el este etern, cum sunt cei născuţi din spiritul său, ca acele personagii din „Niebla", care vin să-i arunce în faţă strigătul sălbatic: „Don Miguel, nu vreau să mor!", — ca un Don Quijotte mai viu decât cadavrul numit Cervantes, decât Spania, nu aceea a prinţilor, ci aceea a lui, a lui Don Miguel, pe care o duce cu sine în exil, căreia-i dă în fiecare zi, în toate scrierile lui, limba şi cugetarea lui, şi căreia-i poate spune că e fiica lui, şi nu mama lui.

Lui Shakespeare, lui Pascal, lui Nietzsche, tuturor acelora cari au încercat să reţină tragicei aventuri personale, ceva din această umanitate care se desfăşoară atât de vertiginos, Miguel de Unamuno, adaogă experienţa şi efortul său. Faţă de aceste nume nobile, opera lui nu rămâne neînsufleţită; ea înseamnă aceeaş aviditate disperată.

El nu poate admite soarta lui Polonius, pe care Hamlet, ţinându-l de subţiori ca o zdreanţă, îl asvârle afară din scenă. El protestează. Protestul lui se urcă până la Dumnezeu, nu chimera fabricată cu ajutorul abstracţiunilor alexandrine de către natafizicianii beţi de logomachie. ci Dumnezeul spaniol, Christosul cu ochi de sticlă, cu părul natural, cu trupul articulat.

Aceasta este agonia lui Miguel de Unamuno, omul luptei. în luptă cu sine însuşi, cu poporul şi contra poporului său. omul ostil, omul războiului civil, tribunul fără partizani, om singuratic, exilat, sălbatic, orator în pustiu, provocator, zadarnic, înşelător, paradoxal, inconciliabil, duşman al neantului, dar pe care neantul îl atrage şi-l sfâşie, sfâşiat între viaţă şi moarte, mort şi înviat deodată, invincibil şi totdeauna învins.

„Frumuseţea" şi „instinctul sexual"

Intr'un foileton publicat în *„Gazette de Prague"*, No. 37, 1926, — Daniel Essertier se ocupă de traducerile în cehă a studiilor de estetică franceză. După ce analizează personalitatea lui Guyau şi ideile lui de estetică socială, Essertier stăruie, mai ales, a impune ideile noui ale lui Charles Lalo.

Charles Lalo — un revoluţionar — priveşte problema artei şi a frumuseţei, mai mult ca o problemă psihologică, a cărei argumentare se află în volumele „Esthétique expérimentale contemporaine" şi „Sentiments esthétiques". Volumul acesta din urmă, prefaţiat de filosoful ceh, Markalons, a apărut în traducere cehă cu titlul „Frumuseţea şi instinctul sexual", titlu scos din problema centrală a volumului. Care sunt raporturile dintre „frumuseţe" şi „instinct sexual?" Problema este destul de gravă. Charles Lalo îi hotărăşte limitele exacte la erotismul estetic. El studiază de aproape aplicările psihologiei, mai exact. psicho-analizei, la estetică şi nu se sfieşte a spune: „Este timpul ca filozofia spiritului omenesc să fie încredinţată oamenilor cu instinctul sexual existent". Ideea capitală a volumului este clară. Trebuie să se curăţe estetica de prejudecăţile care o năpădesc şi, mai înainte de toate, trebuie să disociem arta şi amorul, frumuseţea şi instinctul sexual. Lalo merge şi mai departe; un capitol întreg din această lucrare este intitulat: „La rehabilitation de la laideur".

Incercarea de a reabilita „urâţenia" prin calităţi sufleteşti sau numai... instinctuale, este, putem spune, mai veche. Să ne amintim că Sophie din „Emile" al lui Jean Jacques Rousseau, nu este o fiinţă tocmai „frumoasă". Şi totuşi...

Incă o antologie

Editorii abuzează în ultimul timp de sistemul antologiilor cari pun la îndemâna publicului „cele mai frumoase pagini" asupra unui anumit subiect sau ale unei generaţii de poeţi, de prozatori sau dramaturgi.

Je t'aime, e titlul unei antologii franceze cuprinzând „cele mai frumoase scrisori de dragoste". Incepând din secolul al XIII-lea, se perindă strigătele şi cântecele iubirii, în forme literare dintre cele mai desăvârşite. Criteriul editorului a fost probabil spontaneitatea şi nepăsarea de „gustul publicului". Aales poeziile în cari iubirea e eliberată de corsetul bunei cuviinţi — şi astfel de poezii se găsesc şi în operile poeţilor cari n'au fost totdeauna revoluţionari. Iată câteva nume: Heloise, Abélard, Cyrano de Bergerac, Ninon de Lenclos, Rousseau, Voltaire, Lamartine, Musset, George Sand, Juliette Drouet, Victor Hugo, Prosper Merimée, ş. a. Poeţii moderni cântă mai mult locomotivele şi sporturile: de-aceia sunt foarte puţini în această antologie.

Intre amor şi natură

Este vorba de lirismul romancierei franceze: George Sand. Darul de a ilumina prin cuvinte cele mai ascunse şi mai adânc înrădăcinate instincte, George Sand îl posedă. cum cineva posedă un farmec deosebit; el a asigurat succesul primelor sale romane şi se afirmă până chiar şi în paginile unui jurnal intim, rămas până acum inedit, pe care-l publică, în *„Revue de Paris"*, M-me Aurore Sand. Pitoresc şi curios document! El datează din cei mai frumoşi ani ai romancierei George Sand, 1837—1839, timp în care, trecută prin cea dintâi experienţă a pasiunilor, ea credea, uneori, că se poate lăsa cu totul pradă unei complete seninătăţi sufleteşti.

Inţeleaptă, atât cât îi dăduse instrucţiunea timpului şi spiritul ei de observare, George Sand ştia totuşi să treacă prin această înţelepciune, adevărate avânturi lirice. Sunt deajuns câteva momente de reverie în livezile dela Nohant, pentruca jurnalul ei să se îmbogăţească cu pagini, care constituesc un cântec religios închinat frumuseţii celei mai umile părţi din natură:

„...Am adormit câteva clipe în iarbă şi, deşteptându-mă numai pe jumătate, cu ochii întredeschişi din cauza soarelui şi împaianjeniţi poate de căldura miresmei ce se răspândea, în amiază, din fânul livezii, avui una dintre cele mai plăcute iluziuni. Ierburile cele înalte îmi închideau vederea într'un orizont strâmt şi-şi desenau formele lor elegante pe albastrul transparent al cerului. In momentul acesta, simţul dimensiunii din creerul meu se întunecă şi gramineele acestea fermecătoare, uşor clătinate de o adiere caldă, mi-apărură ca un mănunchiu de arbori superbi, ce se curbau la suflarea unei furtuni puternice. Talia lor sveltă, figurile lor diferite reprezentau pentru mine diferiţii arbori, pe cari gramineele îi ofereau unei asemănări în miniatură. Unul părea un palmier înalt şi subţire, altul un brad cu ramurile plângătoare; firul de ovăz nebunatic părea că scutură deasupra mea, peste capul meu, fructe uriaşe, gata să mă strivească şi la o foarte mică depărtare, crezui că văd adâncimea unei păduri nemăsurate.

„In mijlocul acestui tumult, se auzi un muget surd şi. sărind de frică la apropierea leului, mă trezii brusc, şi bine făcui, deoarece un bondar destul de mare îmi ameninţa nasul. Dar pădurea nepătrunsă, imensa câmpie de America, şi arborii cei mai exotici, dispăruseră. In jurul meu numai trifoiu, lucernă, ierburi, tot felul de ierburi. Astfel se termină singuratecul meu voiaj în pustiurile Lumei Nouă..."

Dar surâsul acestei fantezii se şterge numaidecât şi. mai departe, mustrarea pasiunii se sbate între dorinţa de a iubi şi orgoliul de a păstra amorului o independenţă aproape sălbatecă:

„...Am purtat, Doamne, jug de fier, pe care mi l'am impus în numele pasiunei şi, oarbă, am îngenunchiat sub mâna ei. Dar când acesta a încetat de a mă îndemna, când a încercat să-mi comande, când mi-a cerut supunere complectă, nu numai în numele amorului şi prieteniei, dar în virtutea dreptului, puterei, atunci mi-am regăsit în mine forţele, pe care nimeni nu le bănuia... Eu, eu care singură ştiu cât iubesc, cât regret, cât sufer..."

Şi, în felul acesta, par manière de repos, pana neobosită a romancierei George Sand — celebra amantă a lui Alfred de Musset — alerga pe hârtie, unde se aşternea zbuciumul unei inimi, tot atât de vulnerabilă în faţa naturii, ca şi în faţa amorului.

„Inutilitatea noilor invenţiuni"

Thomas Edison, ale cărui invenţiuni se numără cu sutele, a spus într'un recent interview din *Popular Science Monthly* că lumea se poate lipsi de invenţiuni noui, — până ce inteligenţa generală a mulţimilor va ajunge la un nivel care să le permită să asimileze invenţiunile existente.

Edison, care va împlini în curând optzeci de ani, a început deci să... doarmă mai mult (înainte dormea cinci ore pe zi) şi să mănânce mai puţin. Pentru el, o supă de ovăz fiert. o sardea şi un pahar şi jumătate de lapte, alcătuesc o masă copioasă. In ce priveşte educaţia în licee, el n'are nici o încredere. Şi-a arătat înţelepciunea când a refuzat să dea ziaristului câteva sfaturi către tineret: „Tinerii de azi nu primesc sfaturi !"

Bibliografie

Jean Bart : **Peste Ocean** (Note dintr'o călătorie în America de Nord), Edit. Brănişteanu, Preţul 60 lei.

Ionel Teodoreanu : **La Medeleni** (Roman), Edit. „Cartea Românească", Preţul 75 lei.

Perpessicius : **Scut şi targă** (Poezii), Edit. „Casa Şcoalelor", Preţul 50 lei.

Petre P. Suciu : **Pentru ţărănism, cu o prefaţă de dr.** N. Lupu, Tip. „Reforma Socială", Preţul 30 lei.

G. Brăescu : **Un scos din pepeni,** Editura „Ancora" S. A., Bucureşti, Preţul lei 50.

Radu Dragnea : **Mihail Kogălniceanu,** Ediţia II-a, Tip. Române Unite, Bucureşti, lei 80.

Sylvius Rolando : **Ne leagănă pământul.** Roman, Editura literară a Casei Şcoalelor, Bucureşti, lei 100.

Ion Petrovici : **Raite prin ţară,** Biblioteca Universală, No. 130-31, Editura „Ancora" S. A., Bucureşti, lei 12 .

Nuşi Tulliu : **Poezii** (Original şi transpunere literară), Bibl. Naţ. a Aromânilor publicată de Tache Papahagi, Bucureşti, preţul 120 lei.

Jean Jinnée : **Pentru băeţi şi fete mai mari de 15 ani** (Studiu psihologic sexual), Tip. Gh. N. Vlădescu, Câmpulung, preţul 20 lei.

Ion Agârbiceanu : **Legea timpului** (Povestea unei vieţi), Edit. „Universală", Bucureşti, Preţul 100 lei.

Viaţa Românească No. 4 (Gib Mihăescu : La „Grandiflora" ; Otilia Cazimir : Drum de sară ; Paul Zarifopol : Despre metoda şi stilul lui Proust ; Lucian Blaga : Ceasornicul de nisip ; I. Petrovici : C. Rădulescu-Motru: Matei B. Cantacuzino : Viaţa, Dreptul, Libertatea ; Mihai D. Ralea : Disociaţii ; Dem. Botez : La mânăstire (versuri), etc.).

Leopold de Sacher-Masocn

Leopold de Sacher-Masoch, e un însemnat şi mult citit romancier austriac, din scrierile căruia s'a tradus şi în româneşte romanul „Hadaska".

S'a născut în 1836 la Lemberg, a murit în 1895 la Lindheim.

A scris numeroase romane şi volume de nuvele, din cari cităm : „Venera în blănuri", „Noul Hiob", „Hermelinul fals", „Demoni şi sirene", „Enigma Femeii", „Femei crude", etc.

Din cauza unui ciudat tip de degenerare nervoasă pe care l-a descris intens Masoch, psichiatrii au denumit „Masochism" o anume perversiune patologică.

Precum arată însă cele mai multe din titlurile scrierilor lui, Sacher-Masoch a explorat sufletul femeii, — orice s'ar zice, veşnic misterios — în care a avut norocul şi agerimea să descopere şi să puie în lumină cu puterea talentului său, material nou, original şi atractiv. Un exemplu caracteristic este şi tipul interesant, plin de energie reţinută şi de acţiune hotărîtă, până la ferocitate, pe care-l întrupează frumoasa văduvă Capitanovici, eroina nuvelei **„Femeie şi jumătate !"** (extrasă din ciclul „Femei crude"), care a apărut în ultimul No. (69) al publicaţiunii săptămânale **„Lectura, — Floarea literaturilor străine".**

MARUNTE:

— S'a pus sub tipar — şi va apare în curând — volumul : **Cronici fantaziste-neliterare, de N. N. Tonitza.**

FRANŢA

— A murit, de curând, scriitorul *L. F. Rouquette*, pe care critica parisiană îl compara uneori cu povestitorul american Jack London. Are ca lucrări mai principale, romanele: „Le grandè silence blanc"; „La Bête errante"; „L'Oiseau de tempête", „L'Ile d'Enfer" şi „L'Epopée blanche", adeseori simple povestiri de aventuri prin Canada, Alaska şi Islanda, în apropierea polului Nord.

— Se ştie că există, la Paris, un comitet format din cele mai marcante personalităţi literare, care cercetează cărţile apărute în cursul unei luni, publicând apoi lista celor pe care le recomandă publicului. Comitetul se numeşte *„Selection Sequana"*; iată cărţile alese pentru Aprilie 1926; Georges Bernanons, Sous le soleil de Satan; Louis Codet, Louis l'Indulgent; M-me Lucie Delarue-Mardrus, Graine au vent; C. A. Sainte-Beuve, Quelques figure de l'histoire; Leon Daudet, le Rêve éveillée; M-me Saint-René Taillandier: La princesse des Ursins şi André Thérive, Le retour d'Amasan ou une Histoire de la littérature française.

— La Paris continuă, cu mult succes material, seria vânzărilor. Un manuscris „Aphrodite" de *Pierre Louys*, a fost vândut pentru 45.100 franci; manuscrisul „Chansons de Billitis" pentru 30.600 franci; „La femme et le Pantin" pentru 36.000 franci; „Leda" pentru 6.400 franci; „Les Aventures du rois Pausole" pentru 35.000 franci; „Maison sur le Nil" pentru 8.000, iar „Homme de Pourpre" pentru 14.000 franci. In total manuscriptele lui Pierre Louys au fost vândute pentru suma de 181.100 franci francezi. Mai bine de două milioane lei.

— René Arcos, unul din redactorii revistei **Europe,** a publicat un roman închinat prieteniei: *„Autrul"*. E căutarea prieteniei, deasupra obsesiei seuale; prietenia pură, cu toate neliniştile, desamăgirile şi amintirile ei amare.

CEHOSLOVACIA

— Se sărbătoreşte cu mare pompă, la Praga şi pretutindeni, a cincizecea aniversare a morţii marelui istoric ceh, *Palacky*. Sărbătoririle sunt puse sub preşidenţia de onoare a lui Masaryk.

— Cântăreaţa americană, *Patricia Macdonald*, a venit din NewYork ca să studieze muzica populară slavă. Acum călătoreşte în unele ţinuturi ale Iugoslaviei şi Cehoslovaciei.

— A murit istoricul *Wladislav Smolenski*, în vârstă de 75 de ani. Are ca lucrare fundamentală volumul „Şcoalele istorice" în care este expusă o nouă teorie a filozofiei istorice.

— Au început, la Praga, sărbătoriri în onoarea Jeanei d'Arc, sărbătoriri menite să întărească cât mai mult legăturile de prietenie dintre Fraţa şi Cehoslovacia.

ANGLIA

— Nemulţumit de opera lui *Bernard Shaw*: „Jeanne d'Arc" Frank Harris, un alt scriitor, va scrie şi el o piesă cu acelaş subiect, a cărei premieră va avea loc în Germania, probabil în toamna aceasta.

— Se traduc în englezeşte memoriile lui *Raymond Poincaré*. Cel dintâiu volum a apărut la începutul lunei Aprilie.

— Editorul Heinemann, din Londra, anunţă apariţia unui nou roman de aventuri de *John Masefield*, cu titlul enigmatic: „Odtaa".

— Poetul englez *Ioseph T. Shipley* a tipărit o antologie a poeziei franceze contimporane. Shipley este deasemenea traducătorul în limba engleză a poeziilor lui Baudelaire şi Géraldy.

A apărut
„Lectura" No. 69
— Floarea literaturilor străine —
O FEMEIE ŞI JUMATATE!
De SACHER-MASOCH
Reputatul romancier austriac
In româneşte de MARGA DIMA
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

ANUL VII. — N-o 288

6 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STĂINĂTATE

Duminică, 13 Iunie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: AL. V. BELDIMAN 1888-1897, CONST. MILLE 1897-1920

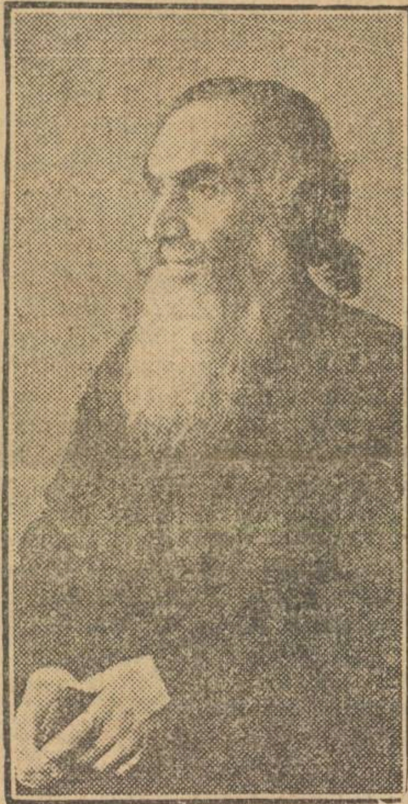
FONDAT în 1893

La Mânăstirea Căldăruşani

Când am intrat întâia oară în mânăstirea aceasta — acum treizeci de ani,—între poarta ogrăzii şi poarta cetăţii era o livadie largă, cu grămezi de iarbă proaspăt cosită... Astăzi găsesc o pădure de tei şi de castani, şi o şosea printre ei.... Era şi atunci tot la scăpătatul soarelui. Dar drumul nostru ţinuse o zi şi-l făcusem prin dumbrăvi, printre porumbişti, pe poteci singuratice. De data aceasta ar fi trebuit să ţie numai un ceas, şi dacă ţinuse două este fiindcă nici şoferul, nici călătorii nu cunoşteau drumul cel mai scurt....

Acum treizeci de ani, am ajuns spre vercernic la ceada unui lac care mi s'a părut vast cât şi cerul de deasupra şi ca şi cerul strălucitor de lumini argintoase şi trandafirii. Departe, lângă lac se ridica aproape ireală, mânăstirea Căldăruşani. De data aceasta, reală şi fără nimb, mânăstirea ne-a răsărit într'un codru viguros de livezi şi de păduri, şi încinsă cu lacul de altă dată, lat abia cât un brâu.

Am coborât din maşina care ne adusese ca dintr'un vehicul aerian, pornit din coproanele anilor de mult trecuţi, şi am început această deapururi mişcătoare confruntare între amintirea „vieux style' şi realitatea de „ultima oră". Cetatea care strânge la mijloc marca biserică a fost premenita şi anume, ca pretutindeni, la noi, fără nici un gând de continuitate şi fără devotament. Poate chiar fără onestitate profesională, dacă te uiţi la aceste tencueli bolnave de carie. Privdoarele de odinioară, înnodate între ele dela chilie la chilie, au fost înlocuite prin aceste arcuri şi prin aceşti stâlpi, cari nu vor învia şi nu se vor călugări niciodată.

Gala Galaction

Insăşi biserica a fost convertită de la fosta-i austeritate monahală, la o înfăţişare pretenţioasă şi încărcată, care mărturiseşte proasta crestere bisericească şi artistică a restauratorilor noştri de până mai alaltăeri.

Avem cu noi un om de meserie, un pictor bisericesc, care se întoarce în ţară, plin de învăţătură şi de râvnă. Credea că va găsi în mânăstirea aceasta — ca şi mine — mânăstirea vechilor meşteşugari. Amândoi privim, dezamăgiţi, universala şi ieftina spoială care a gonit arhaismul acestui sfânt locaş..

Mai găsim, pe alocuri, câte-o linie rămasă te miri cum, câte-o icoană socotită prea barbară, şi pusă la loc dosnic, câte un obiect scăpat de furia ignoranţilor inovatori. Mânăstirea Căldăruşani a fost, în aceşti treizeci de ani de când n'am mai văzut-o, mai nefericită decât toate mânăstirile din ţara românească, în deobşte destul de nefericite. Cine se va ocupa, în viitor, cu această mânăstire va spune şi va dovedi excepţionala ei disgraţie. Aşa se face că, pe când la mânăstirile vecine, vechea frumuseţe n'a murit cu totul, aici o cauţi zadarnic.

Au rămas frumoşi, întregi şi fără de vârstă ; zarea, lacul, papura, plopii, şi cucii trubaduri !... Intrăm în stăreţia, cea cu faţa întoarsă spre lac şi miază-zi, şi din geamlâcul bătrân privim eterna tinereţe a zilei care se despleteşte spre culcare.

Pentru noi, orăşeni, nenorociţi, bolnavi de urletul străzilor şi de ţipetele automobilelor, acest locaş tihnit ne învălue mai întâi cu pacea lui. O pace clară, punctată cu rare virgule sonore, şi care dăinueşte între cele două oglinzi, cu ape şi cu fantasme gemene.

Geamlâcul, de unde privim, se reazimă pare-că pe creştetul unei dumbrăvi de copăcei cu roadă, crescuţi între tălpile stăreţiei şi sânul lacului. Câţiva plopi răzbesc, din trestiile dese şi rumenesc în soarele, pe care noi nu-l mai vedem, sălbile lor tremurătoare. Depărtatele zări de codri, stufişurile şi ostroavele plutitoare, câteva luntrii scobite în câte un singur trunchiu de copac, sfâşie între ele zăbranicul roşu al amurgului şi-i lasă fâşiile să se înnece în adânc. Dincolo de trestiile muiate în sânge şi dincolo de două-trei bare de argint, trec încet, în barcă largă, năvodarii cari se pregătesc pentru lucrul de noapte.

Noaptea vine... dar cu sumedenie de muzicanţi, ascunşi în papură, cu strejeri cari se chiamă la intervale, din coşurile şi din turla mânăstirii, şi cu luna în creştere pe brâul cerului.

Ne adunăm la gustarea frăţească. Stareţul mânăstirei—un bătrân încă verde şi vioiu, care a venit în acest sfânt locaş acum vre-o şease-zeci de ani— ne schiţează povestea stăreţiei înnaintaşului său... Ştim şi noi multe din aceste lucruri. Şi le ştia o lume întreagă. Dar generaţia noastră nu mai iubeşte adevărul şi dreptatea lui Dumnezeu, ci fabula şi abilitatea. Ce s'ar fi putut face din această peninsulă monahală, dacă ar fi fost asupra ei — timp de treizeci de ani !—o mână curată şi devotată Sfântului Altar ! Biata mânăstire, sub vălul înşelător de înnoire, a sărăcit, s'a dărăpănat şi s'a sălbăticit.

Vechea şi dureroasa problemă : ce facem cu mânăstirile noastre ?— ne întunecă inima încă odată aci lângă zidurile ridicate cu atâta credinţă de strămoşi şi părăsite şi neînţelese de oamenii timpului de faţă... Ce seminar monahal, ce fortăreaţă teologică ar stabili aici nişte oameni înţelepţi şi conştienţi de puterea vecinică şi viu făcătoare a Bisericii Mântuitorului ! De ce stăm pe loc ? De ce întârziem ? E adevărat că până în ceasul de acum fluxul uşurinţei, desmăţării ateismului practic şi al feluritei noastre stricăciuni obşteşti încă nu a trecut. Tot mai credem că putem să ţinem ţara şi poporul acesta, slujind dezordinei, minciunei, pehlivăniilor, hoţiilor şi tuturor spurcăciunilor noastre de zi şi de noapte.

Dar aceşti câţiva, cari au trecut dincolo de valurile inşelăciunii şi de vadurile diavoleşti, de ce stau sfioşi şi fără vlagă, când Domnul porunceşte: „Cereţi şi se va da vouă, căutaţi şi veţi afla, bateţi şi se va deschide vouă. Că oricine cere ia şi cel ce caută află, celui ce bate i se va deschide"... (Matei 7, 7, 8).

Mă înnapoez, după cină, în vechea verandă, întoarsă către lac şi către lună. Prin ferestrele, unele inchise, altele deschise, se revarsă, pe podele, clarităţi şi umbre geometrice. In largul pacificat şi indecis şoptesc apele, foşnesc ierburile mângâiate de zefiri şi prin aburii deabia ghiciţi, ce se ridică de pe lac se pulverizează raza lunei. E un moment de robitoare impreciziune care şterge conturul lacului, înnăbuşeşte în codri glasul cântăreţilor întârziaţi şi dă gene somnoroase stelelor paznice sfântului locaş.

„Trupul e neputincios, dar duhul e stăruitor..." Rămân de veghe singur, în veranda largă, şi tai în sus şi în jos, desenurile de umbră şi de lumină, depe podea... Sunt treizeci de ani, de când am intrat întâia oară în mânăstirea aceasta, alături de scumpul meu amic Tudor Arghezi, amândoi nerăbdători şi mânjiţi de cerneala primelor tipărituri, dar încă robi, sub pravila şcoalei secundare.....

Cât e de atunci şi până acum !... Câtă viaţă personală şi universală a spumegat, s'a revărsat şi s'a scurs pe sub aceste lămpi de veghe pe care — fiecare cu lampa sa—le purtăm în oarba cale a vieţii ! S'au clintit lumile din loc, şi-au zmuls frontoanele şi uneori caturi şi aripi întregi şi s'au clădit într'altfel ori voesc să se clădească într'altfel.

Eram neîncrezători în aşezările şi in sistemele acestei lumi cu mult mai înainte de dezastru. Si dezastrul ar fi putut lipsi şi tot încredinţaţi am fi fost şi am fi rămas că de lumea aceasta nu trebue să ne lipim inima.

Dar acum, când vedem cu ochii noştri cum

„le siècle d'or se gâte
comme un fruit meurtri—" !...

Sărmană generaţie amăgită ! Biată turmă fără păşune şi fără păstor ! Sărmane suflete zmulse dela sânul sfintelor siguranţe şi sfintelor predanii şi aruncate în furtuna mărilor nimicitoare.

O, adevărat este ! Farul de altă dată ridicat pe această colină, ocolită de lacuri, astăzi e dărăpănat şi stins. Dar câţiva oameni pot încă odată să lumineze mările şi ţările.... Un dram de aluat dospeşte o căpistere de frământătură. Dintr'un grăunte de muştar s'a ridicat copacul duhovnicesc care umbreşte lumea !....

Privesc argintia încremenire a nopţii şi ascult..... Mânăstirea doarme... Mai dormi, mai dormi!.... Mult, însă, nu vei mai dormi. Va trebui sau să te deştepţi, sau să mori.

G. GALACTION

Comorile bălţii

Cormoranii negri

Ce v'a făcut deodată să vă opriţi din sbor
Şi să cădeţi pe baltă cu ntunecimi de nor...?
Ca săgetaţi de soare v'aţi desfăcut de fraţii
Ce se pierdură 'n zare trecând în sbor Carpaţii
Acolo 'n miază-noapte la mările 'ngheţate
Ei s'au lăsat pe munţii cu ghebe albe 'n spate,
Şi-or fi gândit pescarii danezi plutind pe mare;
Tăciuni sunt pe zăpadă sau cormorani în zare?
Dar voi rotind deasupra pădurilor de stuh,
Ca nişte frunze negre ce joacă prin văsduh,
Veţi fi văzut in lotcă pescarul lipovan
Şi dealurile goale pe malul dobrogean
Şi v'aţi lăsat deodată cu-amurgul pe zăvoi,
Şi-aţi fost de-argint in noapte sub apa lunii noi.

Năerii

Cu ochii duşi 'n zare, cu zarişti noi în gâna,
Cu ciamurile negre pe ape lunecând,
Aşa vă treceţi viaţa năierilor pribegi ;
Spre ţărmuri de poveste râvniţi de ani întregi.
Dar Dunărea vă poartă pe-aceleaşi vechi meleaguri,
Cu-aceleaşi bălţi şi sălcii şi paseri în şiraguri
Ades vă bate ploaia, ades vă bate vântul.
In pânzele umflate voi vă aflaţi avântul,
Curg clipe după clipe, şi alte clipe curg,
Vă 'mpresură amurguri şi zori şi alt amurg..
Când noaptea, cade cerul cu stele mari in ape
Şi aripi lungi şi albe bat aerul pe-aproape,
Nici nu gândiţi — când visul e singurul strâier —
Că ciamurile negre alunecă pe cer.

RADU BOUREANUL

Moartea literaturii eroice

Nu-mi amintesc să mă fi amuzat vreodată cu mai multă voie bună ca în ziua aceia, urmărind un film care n'avea nicidecum pretenţii comice, dar care atingea culmi de ridicol prin spiritul în care fusese conceput şi realizat.

Era un film enlgezesc, de războiu şi se numia — mi se pare — „Eroismul micului trompet". Datele acestea, evident, nu lasă să se bănuiască întru nimic caracterul comic de care pomeniam mai sus. Titlul filmului e chiar de natură să induioşeze sufletele tandre, cari nu pot rezista fără lacrimi unei povestiri de războiu, cu un copil eroic şi o trompetă idem.

Voiu lămuri însă totul, dacă voiu nota că filmul data dinainte de marele războiu sau — cel mult — din primele sale luni. E suficient să spun aceasta, pentru ca lectorul să înţeleagă că — în pomenitul film — războiul era prezentat aşa cum şi-l închipuia mulţimea cea mare până în primăvara lui 1914. De aci, irezistibilul efect comic pentru toţi cei ce au trăit — chiar dela distanţă şi din umbră — ceva din grozăvia cea mare îngrădită între hotarele sângeroase ale anilor 1914—1918. Cei ce trăiseră războiul, cei ce fuseseră atinşi — măcar în treacăt — de aripa sumbră a marelui cataclism, nu-şi puteau stăpâni un râs violent — şi îndurerat de crude aduceri aminte — privind reprezentarea aceea puerilă a unor bătălii în cari drapelul fâlfâia eroic, în care se săvârşiau acte de bravură, ca în cele mai reuşite cromolitografii din anii 50—60 ai veacului trecut. Era o încercare — nu zic conştientă — de a aşeza în cadrul împrejurărilor de astăzi reeditarea vechilor clişee, de tot uzate, de bravură militară: întreprinderea aceasta naivă era sortită să se lovească de râsul contimporanilor marelui războiu.

Pentrucă în domeniul sentimental, războiul trecut a adus cu sine o răsturnare desăvârşită a vechilor noţiuni, vechi de când lumea s'ar putea spune. Până în 1914 — şi pornind din vremile cele mai depărtate — trăiam prin cultul eroismului individual, istoria războaielor consta în înşirarea isprăvilor celor ce se ilustraseră prin eroism, în proslăvirea eroilor (şi noţiunea de erou se lega de aceia de mai mare cruzime, de mai mare viclenie, etc.) Eroul se caracteriza prin mai marea dibăcie în a produce moartea duşmanilor, prin mai marea îndrăzneală care nu se teme de moarte şi prin tot ce se leagă de aceste virtuţi eroice. (Popoarele cari n'avuseseră norocul să nască eroi, îi inventau pentru ca istoria lor să nu fie văduvă de ceeace forma în concepţia unanimă fala unei naţii. Nu vom cita exemple, din politeţă).

Câtă vreme a înflorit cultul acesta al eroilor, poezia şi — în general — literatura epică „eut beau jeu". Dela Tirteu Spartanul şi până în anii trecuţi, a cânta marile fapte ale eroilor naţionali era o îndeletnicire şi rentabilă şi nu prea istovitoare (câteodată chiar, poezia înregistra accente frumoase).

Totul însă se sfârşi, când începu războiul din 1914.

Vechea concepţie a eroicului căzu : împrejurările moderne nu mai permiteau actele de eroism individual, familiare istoriei războaielor de odinioară. Curajul prea mare, îndrăzneala nebună deveniră condamnabile ca unele ce erau de prisos şi chiar vătămătoare colectivităţii căreia îi aparţinea individul. Deveni preţuită prudenţa excesivă ; se ceru un fel de laşitate puţin capabilă a entuziasma poeţii şi massele, dar foarte salutară acelora ce aveau de riscat viaţa. Şarjele de odinioară dispărură ca şi costumele înflorite şi îndantelate de altădată, cari ispitiau cucoanele slabe de înger ; fură înlocuite prin ascunzişuri de cârtiţă şi prin uniforme soioase, pline de păduchi şi noroiu.

Poezia războiului eroic murise.

De aceia, nici cântăreţii de altădată nu reînviară ; ce puteau cânta ei, sărmanii!, dacă spectacolul cu care îi obişnuise vechea poezie epică se ştersese, ca şi inscripţiile de pe o panglică funerară ?

Apăru atunci o literatură nouă a războiului, cu totul deosebită de aceia dinainte. Altădată, militarii făceau războiul, iar poeţii, în cabinetul lor potolit, îl cântau în tihnă, dela distanţă. Acum, războiul îl descriau chiar dintre cei ce-l făcuseră, cari îl trăiseră clipă cu clipă, ceas cu ceas. Era dar firesc ca literatura cea nouă să prezinte cu totul alte caractere : războiul ni se înfăţişa acum întunecat, cu toată înlănţuirea sălbatecă de orori, ruine şi măceluri vii în amintirea noastră a tuturor. Legenda auzită a vechilor cântăreţi epici fu înlocuită prin reportajul sumbru, dârz şi copiat după realitate al unor Barbusse, Latzko, Dorgelès, etc.

Clişeele prea cunoscute ale istoriei războaielor rămaseră neîntrebuinţate de astădată : nimeni nu mai vorbi în stil de odă de cutare ispravă a unuia sau altuia dintre generali şi împăraţi. Amănuntul care interesa acum era reacţiunea umilului ţăran breton sau a potolitului muncitor de fabrică neamţ în faţa împrejurărilor zilnice ale grozăviei pe cari o trăiau : şi se dovedi că oricare îi era baştina şi rostul în viaţa dinainte, omul era acelaş pretutindeni şi totdeauna.

Murise credinţa în virtuţile eroice ale unuia sau altuia, virtuţi proslăvite veacuri întregi.

„Plutarc a minţit !", proclamă atunci Jean de Pierrefeu, desamăgit în iluziile sale nutrite cu lectura literaturii eroice a antichităţii.

Nu, nu minţise bătrânul Grec. Numai că scrisul său nu se mai potriveşte vremilor noastre, când nimeni nu mai îndrăzneşte să cânte forţele aducătoare de moarte şi de ruină, când spiritele vătămătoare ale războiului sunt suportate — încă ! — cu resemnare, dar nu sunt proslăvite ca manifestarea supremă a umanităţii.

MANUEL MENICOVICI

DIN DOMNIA REGELUI CAROL

Vremuri tulburi[1]

de RADU ROSETTI

Dar situaţia politică ce Domnul o găsia la întoarcerea lui în ţară, era grea: miniştrii nu se înţelegeau şi se mâncau între ei pentru chestiuni personale; rivalitatea era mai ales mare între Cogălniceanu şi Vasile Boerescu, amândoi pretinzând la rolul preponderent. Cogălniceanu avea, fără îndoială mai mulţi partizani în Cameră şi în ţară, apoi fusese deprins să vadă guvernele din care făcea parte, jucând după cum le cânta el, însă încrederea Domnului o aveau preşedintele consiliului şi Vasile Boierescu. Pentru a satisface întru câtva pretenţiile lui Cogălniceanu, care se tânguia că este singurul Moldovan în minister, se făcu loc pentru alţi doi partizani ai săi: Mârzescu şi Callimah-Catargiu, dar conflictul de influenţă a rămas latent, pentru a izbucni din nou în curând, cu mai multă intensitate.

Un număr însemnat de deputaţi şi de senatori, iscăliră, cu consimţământul şi chiar cu îndemnul guvernului, în luna Ianuar 1870, un proiect de lege prin care se constituia Doamnei o dotaţie de 300.000 lei pe an. Presa liberală, care de o bucată de vreme ataca guvernul şi dinastia in chipul cel mai violent şi cel mai necuviincios. provocând chiar astfeliu votarea de către Cameră a unei moţiuni prin care se înfiera această purtare în chipul cel mai categoric, s'a folosit de această propunere, pentru a trâmbiţa că dinastia, în unire cu guvernul, se gândea să ceară ţării jertfe ruinătoare în folosul celei dintâiu. Ziarele liberale ale vremii, sunt pline de atacurile cele mai nedemne, cele mai violente şi cele mai injurioase împotriva perechei princiare, acuzând-o că pradă ţara şi s'au găsit oameni care tăiau cele mai necuviincioase din aceste articole şi le trimeteau Doamnei sub plic. Din pricina acestei campanii, Boierescu, care nu numai încurajase pe deputaţi la subsemnarea propunerii de dotaţie, dar chiar alcătuise conceptul ei, îşi dădu demisia din minister, iar a doua zi demisionă şi Cogălniceanu. Acesta, dispunând de majoritate în Cameră, credea că va sili astfel pe Domn să-l însărcineze pe dânsul cu alcătuirea noului minister, dar dacă principele era bucuros să se folosească de talentele lui ca membru al cabinetului, ii cunoştea destul de bine trecutul, pentru a se feri să-l însărcineze cu conducerea unui guvern. Pe urmă Cogălniceanu, crezând că va grăbi astfel ivirea rezultatului aşteptat, începu să facă şi el opoziţie antidinastică.

— *Il n'y a rien à faire avec cette dynastie.* (Nu este nimica de făcut cu această dinastie), zicea el oricui voia să-l asculte.

Patru zile după ce ieşi din minister, izbutia ca Camera să dee un vot de blam cabinetului, sub cuvânt că: „nu are încredere în aplicarea principiilor constituţionale de către acest guvern."

Ministerul nu putu decât să se retragă, iar Domnul să ia măsuri pentru alcătuirea unui nou guvern.

Liberalii reclamau puterea pentru ei şi nu se dădeau înapoi dela ameninţări împotriva Domnului pentru cazul când nu li-ar încredinţa puterea; C. A. Rosetti în *Românul* ataca şi pe Domn şi pe guvern cu cea mai mare violenţă. Ion Brătianu în audienţa ce, după un an de încunjurare a palatului, o ceru Domnului, declară suveranului că el nu mai este stăpân pe partidul său şi se teme că Principele, dacă va urma aceiaşi politică, îşi va înstrăina pentru totdeauna simpatiile naţiunii: nemulţămirea în ţară creşte zilnic şi încrederea în Domnitor este zdruncinată.

Răspunsul acestuia a fost că totuş el va persista să ţie pe Brătianu de răspunzător pentru orice act al partidului său şi că nu prin ameninţări va putea să fie influenţat.

După ce propuse fără succes preşedinţia consiliului lui Ion Ghika, fu silit să se mulţămească cu un minister A. Golescu în care intrară, pe lângă rămăşiţi din ministerul Dimitrie Ghika şi oameni de a doua şi a treia mână, ca Vioreanu şi Dumitru Cozadin.

Sub ministerul Dimitrie Ghika, slab cum era, pe lângă că se începuse construirea căilor ferate, se mai obţinuse împlinirea a două vechi dorinţi rămase încă neîmplinite ale ţării: recunoaşterea de către Puteri a numelui oficial de România *(Roumanie)*, în locul acelui de: *Principatele Unite ale Moldovei şi Valahiei* şi renunţarea Rusiei la drepturile de juridicţiune consulară, care nu putea decât să fie urmată şi de acea a celorlalte puteri.

Apoi acel guvern izbutise să restabilească cu Austria şi cu Poarta raporturi normale, în locul acelor atât de încordate lăsate de guvernele liberale şi să recapete încrederea puterilor apusene în dorinţile de pace şi de linişte ale ţării noastre precum şi în hotărârea ei de a se feri de aventuri şi de a alcătui un element de ordine în Orient.

Beizade Mitică, în momentul părăsirii puterii, adresase Domnului o scrisoare în care îi arăta slăbiciunea noului minister Golescu şi zugrăvia situaţia internă a ţării în colorile cele mai negre; toate elementele dubioase ridicase capul şi alcătuise o adevărată conspiraţie împotriva ordinei stabilite; poliţia era în mâna lui Cogălniceanu şi a opoziţiei roşii, garda naţională se găsia în acea a celor care visau tulburări, iar administraţia Capitalei şi a judeţului Ilfov fusese împănată cu agenţi de ai lor. Principele nu

Continuare în pag. II-a

1) Vezi No. 287 Ad. L.

mai putea să salveze situaţia decât prin numirea unui ministru de interne deosebit de energic.

Evenimentele din vara anului 1870 s'au însărcinat să dovedească că temerile exprimate de Beizade Mitică nu erau tocmai lipsite de temeiu, şi că se găsiau destui oameni politici în mintea cărora o răsturnare a alesului dela 1866 era un lucru de care nu se feriau. Unii preziceau chiar evenimente sângeroase pentru vara următoare, iar Cogălniceanu salutase pe şeful noului guvern, A. Golescu, cu cuvintele:

— Ai să fii ultimul preşedinte de consiliu al principelui Carol!

La sfârşitul lunii Ianuar, un scaun de deputat în judeţul Mehedinţi fiind vacant, opoziţia (adică aceiaşi liberali care luaseră o parte atât de preponderentă în răsturnarea lui Cuza), crezu de cuviinţă ,spre a face o demonstraţie împotriva principelui Carol, să aleagă în locul vacant pe fostul Domnitor. Deşi validat de Cameră şi cu toate că Domnul îi scrise pentru a-i zice că nimica nu se opune la întoarcerea lui în ţară, Cuza refuză să primească mandatul ce i-se oferia.

Limbagiul presei de opoziţie deveni sub noul minister din zi în zi mai violent şi mai lipsit de cuviinţă către Domn, care poseda dovezi că opoziţia liberală este susţinută de Rusia, de aceiaşi Rusie al cărei împărat făcea pe de altă parte paradă de simţiminte atât de amicale către el. Mişcarea antidinastică a opoziţiei era în chip vădit încurajată de consulul general rus din Bucureşti.

La începutul lui Martie principele Carol primi o deputaţiune a negustorimii oraşului Bucureşti însărcinată să-i înmâneze o petiţiune îndreptată împotriva guvernului şi concepută, pentru a intimida pe Domn, în termeni astfel de violenţi în cât devenia ridicolă. Domnul răspunse liniştit deputaţiunii caracterizând faptul înmânării unui asemenea pamflet drept inconstituţional şi dând negustorimii sfatul să se ocupe mai puţin de politică şi mai mult de afaceri e ei.

Încă dela 1867 gologanii austriaci de aramă din secolii al şaptesprezecelea şi al optsprezecelea, care alcătuiau singura monetă măruntă întrebuinţată în ţară, dispăruse pentru a face loc pieselor de aramă de 1, 2, 5 şi 10 bani, purtând pe-o faţă armele ţării, iar pe cealaltă indicaţia valorii, şi care s'au întrebuinţat până la începutul veacului prezent. La sfârşitul lui Februarie 1870, se inaugură în chip solemn monetăria Statului din Bucureşti, bătându-se cu această ocazie, pe lângă un număr restrâns de monete de aur de 20 lei noi şi un număr de piese de argint, având pe avers efigia Domnului. Acest de pe urmă fapt stârni un energic protest din partea Turciei şi ţara se văzu silită să renunţe la acele monete cu efigia suveranului pentru tot timpul cât mai ţinu suzeranitatea turcească; se bătură deci alte piese de argint, însă ele purtau armele ţării pe o parte şi indicaţia valorii pe cealaltă.

Guvernul era slab şi deabia se ţinea mai descomplectându-se prin demisia unora din membrii săi. Domnul insistă din nou pe lângă Ion Ghika ca el să se însărcineze cu formarea altui cabinet, dar neizbutind să-l hotărască a primi iar Golescu neparvenind să-şi complecteze ministerul, principele Carol însărcină pe Manolache Costache Iepureanu cu formarea guvernului şi cu prezidarea unor noui alegeri. In noul guvern, din care făceau parte numai bărbaţi de nuanţă conservatoare, intrară pentru prima oară ca miniştri, Petru Carp şi Alexandru Lahovary. De notat este că Petru Carp fusese până atunci unul din redactorii ziarului antidinastic: *Le Pays Roumain.*

Alegerile se făcură în chip destul de liniştit, numai la Piteşti liberalii provocară desordini cu prilejul cărora trupa fu silită să facă uz de arme. Majoritatea obţinută de guvern fu slabă, mai cu deosebire în Cameră, şi astfel se prevedea pentru noul guvern, care fusese foarte bine primit în străinătate, o viaţă năcăjită. *„Mi se pare că, cât voiu sta la guvern, am să plâng mai mult decât am să râd"*, scria *tatei Manolache Iepureanu câteva zile după aceste alegeri. Aşa a fost să fie".*

RADU ROSETTI

Colţul librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer" din Bucureşti, str. Karageorgevici 9, recomandă atenţiunii cititorilor, următoarele volume ale căror preţuri au fost scăzute simţitor de ediţiunile germane:

STRINDBERG: *Naturalistische Dramen* (cuprinzând: Der Vater Kameraden Schlüssel des Himmelreichs, Die Hemsöer) Romantische Dramen (cu Geheimnis der Gilde, Frau Margit, Glückspeter) *Die Gotischen Zimmer* (Roman der Familienschicksale), *Nach Damaskus* (puternica operă dramatică), *Heiraten* (Zwanzig Ehegeschichten), *Schwedische Miniaturen* (cuprinzând 17 schiţe), Die Inselbauern (roman, *Märchenspiele* (teatru), *Meister Oloff, Todestanz, Memoriile lui Strindberg* în volumele *Ein Blaubuch, Ein neues Blaubuch şi Ein drittes Blaubuch,*

Fiecare din volumele de mai sus costă broşat lei 200; legat 250—300 (după legătură). Mai recomandăm din celebrele volume cari alcătuesc „Lebensgeschichte": *Der Sohn einer Magd, Entzweit-Einsam, Inferno-Legenden, Entwicklung einer Seele, Beichte eines Toren:* fiecare volum broşat lei 260, legat 350.

Din operile celui mai mare fantast contemporan, HANNS HEINZ EWERS: *Alraune* (romanul unei femei, creată artificial), *Indien und Ich* (schiţe fantastice şi realiste), *Mit meinen Augen* însemnări, păţanii fantastice), *Der Zauberlehrling* (sau Teufelsjäger: romanul perversiunii religioase), *Die Besessenen* (nuvele), *Die Nachtmahr* (schiţe), *Mein Begräbnis* (nuvele), *Gekreuzigter Tannhäuser* (nuvele), *Das Grauen* (nuvele), *Geisterseher* (roman), şi ultimul volum: *Ameisen:* Fiecare volum broşat câte lei 200—250; legat 300 lei (exceptând Indien şi Augen).

ARTZIBASCHEW: Saanin (renumitul roman rus de o însemnătate epocală), volum frumos legat lei 240.

WEDEKIND: Büchse der Pandora, Erdgeist, Frühlingserwachen, Schloss Wetterstein, Feuerwerk (nuvele), König Nicolo, Karl Hetmann, Uberfürchtenichts, In allen Wassern gewaschen, Simson, Herakles, Kammersänger, Tod und Teufel (Totentanz): Fiecare volum broşat lei 95, legat 135 lei.

Cărţile germane cele mai interesante, se primesc zilnic la Librăria „Hasefer" din str. Karageorgevici 9. In provincie se trimite contra ramburs (în urma unui acont).

A APARUT

SUB FLAMURA ROŞIE

ROMAN DE DEM. THEODORESCU

(AUTORUL ROMANULUI IN CETATEA IDEALULUI)

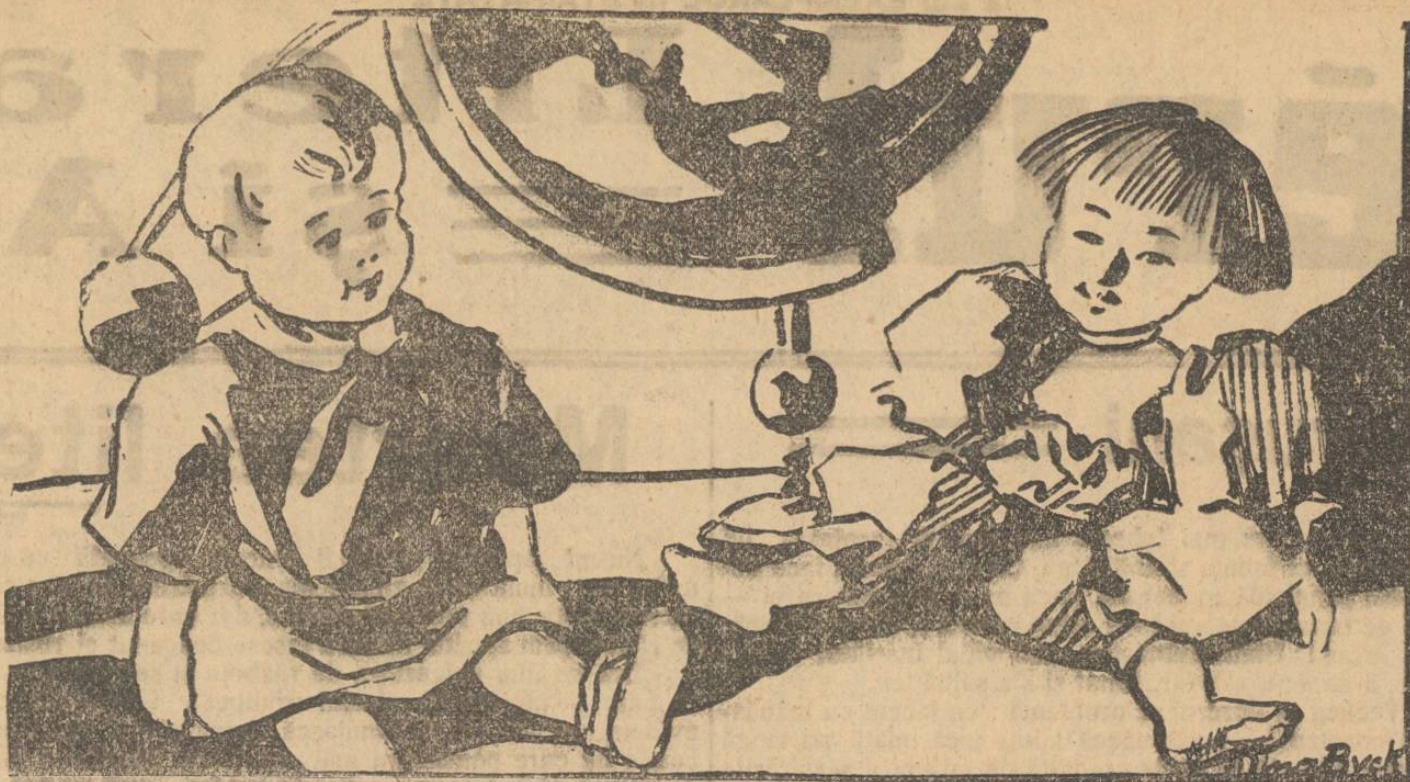
EDITURA ADEVERUL — EXEMPLARUL LEI 100

MIHAIL SADOVEANU

Venea o moară pe Siret...

Ediţia II-a

Cartea Românească — Preţul 70 lei

Sugestia

Câteva consideradţii generale

Un om ca toţi oamenii, ba încă mai mult slab decât voinic, se aşează cu capul pe un scaun şi cu picioarele pe altul. I se pune pe pântice o scândură lată, iar pe această scândură se suie un călăreţ cu cal cu tot. O bară de fier s'ar îndoi, dar fiinţa aceasta de carne şi oase nu se îndoae.

O lume întreagă priveşte spectacolul, deja de mult. şi se mulţumeşte, drept explicaţie, cu un cuvânt neexplicat: *Fakir.*

Această superficialitate este generală; ea bântue şi printre savanţi.

Că nu s'a ajuns încă la tălmăcirea fenomenului, nu-i decât dovada slăbiciunii inteligenţii omeneşti şi nu-i nimic nici de zis, nici de făcut. Incet, dar sigur, inteligenţa se dezvoltă şi ceeace omul nu pricepe astăzi, va pricepe mâne. Superficialitatea însă, este o lipsă mult mai gravă, pentru că înseamnă o greşită sau întrebuinţare numai parţială a instrumentului de pricepere.

Fakirismul impune această concluziune:

In om sunt puteri formidabile şi necunoscute.

Adevăr, dealtfel, cu uşurinţă primit; dar totodată de o sterilitate rară. Mai des găseşte puţin muşchi, în care să se prindă, sămânţa aruncată pe piatră, de cât creere pe care să le transforme cu totul, după cum s'ar cuveni, constatarea că nu sunt puteri mai mari de cât acelea prin care-şi duce o meschină viaţă.

Mintea se comportă faţă de acest adevăr, aproape tot aşa cum a privit mii de ani căderea merelor din copac fără să vadă legea lui Newton.

Când va veni, oare, gânditorul în stare să capteze toate puterile din om, legea armoniei lor şi să deschidă astfel vieţii omeneşti drumuri noi?

Două sunt piedicile cari stau în calea acestei minunate schimbări.

Una este o lege a Universului şi cealaltă a societăţei.

Se pare, că Natura dacă iubeşte luxul nu iubeşte risipa. Comorile, puterile, secretele ei, trebuesc căutate, smulse cu luptă; iar vieţuitoarele, leneşe din fire, nu luptă de cât de nevoe. Când nevoia va fi inexorabilă, primejduind omenirea, nu în existenţa ei, dar chiar numai în mersul ei înaintat, să fim siguri că se vor ivi minţile capabile să descopere instrumentele necesare vieţii.

Prin urmare, să nu ne închipuim că vom putea sări treptele evoluţiei, cucerind deodată, toate minunile ce întrezărim. Totuşi, se va păşi mai repede după ce se va renunţa — şi lucru va fi mai curând decât se pare — la legea socială a egalităţii şi libertăţii în forma nefastă dăruită omenirii de revoluţia franceză şi perfectată de bolşevism. Egalitate împotriva firii şi libertăţii cu de-a-sila, sunt cuvinte, ce-mi închipui, că, mai târziu, frumos săpate pe o bucăţică de marmoră în odaia de lucru a sociologului, îi vor aminti nimicnicia gândirii omeneşti, silindu-l la modestie, după cum un craniu aminteşte filosofului nimicnicia unei vieţi de om.

Insă atunci gânditorii, consacraţi rasă aparte, şi trăind într'o societate în care nu se va mai face fantastica risipă de energie şi de bani, ce se face astăzi, pentru a sădi în cealaltă rasă omenească nervi de care n'are nevoe, — atunci gânditorii vor putea da gândirii, ştiinţei, o mare dezvoltare şi care va putea fi fecundă, cum n'ar putea fi astăzi.

* * *

Multe vor fi problemele ce se vor pune unor minţi mai libere; însă mai întâi se vor rezolvi, probabil, din acele întrezărite de noi. Şi printre cele mai aproape de soluţie par a fi acele psihologice. Imi spuneam, într'un alt articol, convingerea, că secolul nostru se va numi în istoria civilizaţiei, secolul psihologiei. (Acel articol este necesar pentru înţelegerea acestuia, cititorilor mai străini de asemenea chestiuni).

Sugestia este de sigur prima pagină.

Deocamdată, chiar înţelesul acestei vorbe mai este discutat, deşi numai ca ultim emanifestări ale unei controverse ce se închide. Sugestie înseamnă cam ceeace suntem deprinşi să numim autosugestie. Unul din aceste două cuvinte ar fi de prisos. Din nenorocire nu ne putem opri aci, fiindcă cuvintele acestea trăiesc cu multă vitalitate şi în vorbirea curentă şi în limbajul ştiinţific. Orice sugestie, este o auto-sugestie. Dar cum să suprimi din limbă, sau cum să schimbi înţelesul expresiunii „m'a sugestionat — l'am sugestionat?" In ştiinţa germană s'a făcut o tristă experienţă cu limitarea logică, ştiinţifică, a sferei unor noţiuni, cărora mediocritatea culturii generale le fixase un înţeles vag şi câteodată chiar amfibologic. Cuvintele convenţionale trebuesc, pe cât posibil, evitate.

Sugestie s'ar putea zice că înseamnă, transformarea unei idei în credinţă. Ideia subiectului, sau ideia altuia. Cum însă sugestia este totdeauna o autosugestie, ea trebue când este vorba de ideia altuia, să fie acceptată de subiect, pentru a putea fi transformată în credinţă şi apoi realizată de „eul sublinial". De multe ori, acceptarea ideii străine se face aproape instantaneu şi deci aproape inperceptibil. De aici dificultatea, şi pentru unele cazuri, îndoiala.

In psihologie este clasică împărţeala în trei feluri de activităţi: instinct, obiceiu, voinţă. La acestea trebue adăugat un al patrulea: sugestia.

Descoperirea cea mare, fecundă, bogată în rezultate este deosibirea, despărţirea sugestiei de voinţă.

Voinţa este o calitate preţioasă, dar destul de rară. Omul care o are puternică, a fost fericit înzestrat de Ursitoare. Educaţia voinţei se face mult mai puţin de cât se crede, — cu tot respectul bine meritat, datorit lui Ribot.

Se înţelege, ce mare uşurare aduce noua psihologie suferindei omeniri, când proclamă, că sugestia nu-i în funcţie de voinţă, şi că prin urmare cu toate minunatele rezultate obţinute prin autosugestie, nu-i o chestie de educaţia voinţei. Aşa dar, vorbind cam aproximativ, nu însă exagerat cum s'ar părea abulicul poate deveni fakir de teatru.

O idee se înfăptueşte pe cale conştientă sau pe cale inconştientă. Şi toată ştiinţa este de acord, că ideia ce poate fi executată de inconştient, este şi mai bine şi mai complect executată; deasemenea că puterile şi mijloacele inconştientului sunt incomparabil mai mari decât ale conştientului.

Voinţa declanşează puterile conştiente, imaginaţia pe cele inconştiente. Prin urmare, cu imaginaţia se pot face lucruri mult mai importante de cât cu voinţa. Iată-ne ajunşi prin deducţii ştiinţifice la o veche constatare, la o veche banalitate.

Descoperirea ştiinţifică este însă preţioasă prin aceia. că pune imaginaţia la dispoziţia conştientului.

O idee servită de imaginaţie, adică de credinţă, învinge totdeauna ideia contrară în care nu crezi, deşi ai vrea şi lupţi s'o realizezi.

Omul de mare voinţă, este totdeauna şi un om care crede, care-şi închipue, care-şi imaginează ideia ca realizată.

Voinţa la care se îndoeşte este aproape neputincioasă şi istoveşte pe cel care o are; şi cu cât o are mai puternică, cu atât îl istoveşte mai mult. Ca o maşină care macină în gol.

O idee se poate transforma în credinţă şi fără concursul voinţei, şi încă chiar mai bine, mai uşor şi mai repede.

Ideia — de pildă — de-a servi *cutare* partid politic poate fi transformată în credinţă, adică sugerată inconştientului, adică realizată prin mijloacele formidabile ale inconştientului pe cale de voinţă şi anume: Studiind, analizând, cântărind, făcând ca *Taine* (şi nu chiar toţi suntem Taine), adică scriind Istoria Franţei pentru a-şi putea da seamă cu cine trebue să voteze, după propria lui mărturie. Dar în fine, cu o voinţă de fier, cu o educaţie a voinţei de fiecare zi, cu o muncă titanică, transform ideia în credinţă, în credinţă absolută, adică eliminând — rară minune — îndoelile gânditorului şi mă autosugestionez că trebuie să mă înscriu în partidul, să zicem, al cărbunarilor.

Aceiaşi idee însă, poate fi transformată în credinţă şi fără concursul voinţei, sau (ca să nu fiu şicanat pe cuvinte) numai cu concursul celei mai slabe voinţe: E uşor să nu vreau să studiez, să nu vreau să analizez, să nu vreau să cântăresc, să nu scriu istoria ţării, să-mi spun seara şi dimineaţa că cel mai bun partid este *cutare*, să-i citesc ziarele, să-i frecuentez clubul, să prefer să nu mă gândesc la nimic decât să-i fac critica. Sugestia se va face mai uşor, mai repede şi desigur va fi mai solidă de cât pe cale de voinţă.

* * *

Concluzia este, că educaţia voinţei a putut părea că este acelaşi lucru cu sugestia, cât timp nu s'a observat că strălucitele rezultate ale faimoasei educaţii, se pot obţine şi fără această educaţie.

Dacă suntem de acord că inconştientul este un mai bun şi mai puternic instrument de cât conştientul, dacă suntem de acord că acest instrument se pune în mişcare prin credinţă nu prin voinţă, atunci s'a întâmplat o mare revoluţie: Voinţa, prea-mărita voinţă, este detronată.

Urmărind o idee, este destul să nu vreau nimic care o contrazice şi să *cred* că o pot realiza; cu realizarea se însărcinează inconştientul. Secretul este în a elimina sugestiile rele şi pe acele cari ar contraria pe acea urmărită. Mecanismul sugestiei şi al auto-sugestiei este descoperirea noii şcoli psihologice, şi pe care mecanism vom încerca să-l rezumăm într'un alt articol. Să nu uităm însă, că acum o sută de ani, *James Braid*, acel care a introdus în Psihologie termenul „sugestie", nici nu începuse încă să scrie.

D. V. BARNOSCHI

A apărut

„Lectura" No. 70

— Floarea literaturilor străine —

Sinucigaşul

De RUDYARD KIPLING
Marele Premiu „Nobel"

trad. de ION PAS

Lei 4.— Scrierea complectă

La chioşcari şi librari

Avariţia lui Voltaire

Pe lângă atâtea alte multe viţii, Voltaire mai avea şi pe cel al avariţiei. S'au publicat volume întregi cu piese justificative şi din nenumăratele pilde puse la îndemână de lucrarea lui *Maynard: „Voltaire, sa vie et ses oeuvres"* povestim aici pe cele mai interesante.

Mai întâiu afacerea cu librarul Jore, ce datează din 1731. In urma publicării *„Scrierilor filosofice"*, Voltaire fuge în Normandia, de teama de a nu fi arestat. La Rouen intră în relaţii cu librarul Jore şi cu ajutorul unor false autorizaţii de imprimare îl hotărî să-i tipărească faimoasele „Scrieri" cari fuseseră confiscate. Viaţa pe care a dus'o Voltaire în casa librarului ar merita să fie cunoscută cu deamănuntul. După trei luni, Jore fu nevoit să-şi ducă oaspetele la ţară, unde închirie pe spesele lui o locuinţă admirabilă aceasta, pentrucă Voltaire pretextă că este suferind. Toate cheltuelile le suporta librarul. Voltaire n'a făcut altceva decât să primească serviciile. Ceva mai mult chiar, şi-a însuşit banii unui fecior pe care i-l dăduse Jore, şi acesta n'a avut altceva de făcut decât să restituie suma argatului diin punga lui. Ca supremă răsplată, Voltaire ruinează pe Jore vânzându-i o ediţie din „Lettres", pe care o tipăreşte puţin modificată la alt librar, făcând'o astfel să-şi piardă tot preţul.

Zgârcenia care nu l-a părăsit toată viaţa, l-a făcut să stea cincisprezece ani pe cheltuiala marchizei du Chatelet. In tot timpul acesta nu a făcut decât foarte puţine daruri, şi numai când era silit. Dela Luneville, unde era oaspetele regelui Poloniei, Stanislas, n'a putut fi scos decât prin *foame.* Numai majordomul regelui, Alliot, a izbutit să-l îndepărteze, suprimându-i zi cu zi pâinea, vinul şi lumânările. Inainte de a pleca, Voltaire a încercat toate: a scris şi lui Alliot, şi regelui Stanislas. „Regii, scrie el acestui din urmă, dela Alexandru au putut hrăni pe oamenii de litere, şi când Virgil se afla la August, *Alliotus,* consilierul aulic al lui August, *punea să i se dea lui Virgil, pâine, vin şi lumânări*".

Il regăsim în Prusia, la 1750. Frederic îi dedea lui Voltaire locuinţă, hrană, cadouri, şi în plus 20.000 lire pe an rentă, fără a mai vorbi de cheia de aur de şambelan şi de cordonul Ordinului Meritului. De rentă, Voltaire nu se atingea; o lăsa să fructifice, şi capitaliza. Frederic îi reproşă chiar de mai multe ori aceasta, spunându-i că îi dăduse pensia ca să-i îndulcească traiul, iar nu ca să-şi strângă băierile pungii. Poetul nu numai că nu-l ascultă, dar intră şi în murdara afacere a băncii din Dresda, unde voi — fără a izbuti.— să înşele Statul şi pe Frederic, cu o sumă considerabilă de bani.

La Postdam, trebuind să cineze într'o zi cu regina mamă, care se afla în doliu, şi neavând un costum negru, Voltaire primi în împrumut unul dela un biet protestant. Pentrucă hainele îi erau prea largi, Voltaire le trimise la croitor şi acesta le tăie şi le ajustă după cum era nevoie. A doua zi de dimineaţă, protestantul îşi primi înapoi costumul, cu cele mai vii mulţumiri. Nu mai trebuie să adăugăm că Voltaire nu însoţise costumul cu nici o sumă.

Tot la curtea lui Frederic, la Berlin, Voltaire avea dreptul, pe fiecare zi, la două lumânări, iar pe lună, la tot atâtea livre de zahăr, cafea, ceaiu şi ciocolată. Câte odată, însă, Voltaire băga de seamă oarecari lipsuri la cântar şi atunci se plângea lui Frederic. Acesta era nevoit să repete ordinele de a se servi oaspetului său cantităţile necesare. Văzând însă că Voltaire i se plânge mereu, Frederic îi spuse: „E îngrozitor să ştii că eşti atât de puţin ascultat în poruncile pe cari le dai. Totuş, ce aş mai putea face? Nu pot să spânzur canaliile acelea pentru o bucată de zahăr sau pentru două degete de ceaiu prost; ei ştiu aceasta şi îşi bat joc de mine. Ceeace mă face mai mult să-mi pară rău e, însă, faptul că d. de Voltaire îşi părăseşte ideile sale sublime pentru asemenea mizerii. Oh! să nu folosim pentru aceste bagatele clipele pe cari le datorim muzelor şi prieteniei. De aceea, iubite prietene, am să te lipsesc de nimicurile acestea cari te distrag; am să ordon să ţi se suprime furniturile'. Voltaire înţelegând viclenia şi batjocura lui Frederic, vându în pachete cele douăsprezece lumânări cari i se dedeau pe lună. Şi găsea zece pretexte pe seară ca să intre în apartamentele regelui, de unde se întorcea cu cea mai groasă lumânare, pe care, după cum era şi de aşteptat, nu o mai înapoia...

„ZOOLOGICE"

Dinamic

Decorul depărtării e brodat
Cu fire colorate de arnici;
Pe câmpul liniştit s'au aşezat
Mărgele 'ndoliate de furnici.

...Un epure a început să fugă
Mânat de o putere centrifugă;

Cu aripi grele de celuloid,
Aterizează-un cărăbuş timid.

In slavă, discul soarelui repetă
Aceeaş acţiune centripetă...

Ţesând o vaporoasă broderie,
Cu trupul de tifon multicolor,
O libelulă 'n zarea străvezie,
Mototoleşte vata unui nor...

Insecte de cărbune, în poene
Transportă praful nopţii pe antene
Pătând metalul frunzelor de tei
Cu stropi şi cu alice de ţiţeiu...

Trec broaştele ţestoase pe cărare
Ducând o burtă de bagă convexă,
Pe care-o poartă leneş în spinare,
Anexă ambulantă şi complexă,
Blason semeţ de-obezitate cronică.

...Un greer cântă, ritmic, din armonică...

Şi-amurgul e-o bucată de cârmâz
Pe care creşte luna de sacâz...

ALEXANDRU BILCIURESCU

A. CEHOV

Contrabasul şi flautul

La una din repetiţii Ivan Mofteici, flautistul rătăcit printre pupitre, ofta şi se plângea.

— Curată nenorocire ! Nu-mi pot găsi o locuinţă potrivită, şi pace ! La otel nu pot sta, fiindcă-i scump; de prin familii şi camere particulare muzicanţii sunt goniţi.

— Mută-te la mine !— îi propuse pe neaşteptate contrabasul.—Eu plătesc pentru camera mea douăsprezece ruble, iar dacă stăm împreună, ne vine câte şease ruble·

Ivan Motfeici se agăţă de propunerea asta cu amândouă mâinile. Nu trăise la un loc niciodată cu nimeni, experienţă în privinţa asta n'avea, dar îşi făcu socoteală „a priori", că locuirea împreună are mult farmec şi prezintă mari înlesniri: mai întâi de toate ai cu cine schimba o vorbă, ai cu cine împărtăşi o impresie, al doilea toate sunt în tovărăşie; ciaiu, zahăr, plata servitoarei. Cu Piotr Petrovici contrabasul era în raporturi cât se poate de prieteneşti, îl ştia drept om modest, cumpătat şi cinstit.. Era om liniştit şi el, cumpătat şi cinstit: prin urmare....

Prietenii bătură palma, şi în aceiaşi zi patul flautului fu aşezat alături de patul contrabasului.

Dar nu trecură nici trei zile, şi Ivan Motfeici a trebuit să se convingă că pentru o convieţuire nu-s de ajuns raporturile prieteneşti, şi „locurile comune", ca cumpătarea, cinstea şi caractere liniştite.

Ca înfăţişare Ivan Motfeici şi Piotr Petrovici seamănă unul cu altul, cât şi instrumentele, cu cari cântă. Piotr Petrovici e un blond înalt, cu picioarele lungi, cu un cap mare, tuns, cu un frac larg şi schilod. Are un bas înfundat; când umblă, face zgomot; strănută şi tuşeşte aşa de tare, în cât tremură geamurile. Ivan Motfeici e, din contra, mic şi slăbuţ. Umblă numai pe vârful degetelor, are un tenoraş subţirel, şi în orice împrejurare caută să se arate om delicat şi bine crescut. Prietenii se deosebesc şi în obiceiuri. Aşa, contrabasul bea ciaiu „în pricuscă", iar flautul în „nakladcă" 1),—ceeace în posesiunea comună a ciaiului şi zahărului nu putea să nu aducă neînţelegeri. Flautul dormea cu lumină, contrabasul fără lumină· Cel dintâi îşi freca dinţii şi se spăla cu săpun aromatic de glicerină în fiecare dimineaţă; pe când celălalt nu numai respingea şi una şi alta, ci se încreţea chiar, când auzea hârşcăitul periei de dinţi, sau când vedea faţa acoperită cu săpun a tovarăşului.

— Dar dă-l la naiba frichineţul ăsta,—zicea contrabasul. — Ţi-i scârbă să vezi. Ca o muere !

Gingaşul şi bine crescutul flaut se simţea jignit chiar dela început. Nu-i plăcea mai ales că contrabasul în fiecare seară, la culcare, îşi ungea pântecele cu un fel de alifie care mirosea până dimineaţa, a friptură de gâscă râncedă, iar după ce se ungea câte o jumătate de ceas, gemând şi sforăind, începea să facă gimnastică, adică ridica în sus, în chip metodic, când picioarele, când braţele.

— La ce toate astea ?—întreba flautul, neputând suferi fosăiala.

— După unsoare e necesar. Unsoarea trebue să se răspândească prin tot trupul..· Ceva dragă, minunat ! Nu se mai prinde nici o răceală. Ia încearcă odată !

— Nu, merci.

— Unge-te puţin ! Zău unge-te. Ai să vezi cât e de bine ! Lasă cartea !

— Nu, sunt deprins să citesc întotdeauna înainte de a adormi.

— Şi ce citeşti ?

— Pe Turghenev.

— Cunosc... am citit... Scrie frumos ! Foarte bine ! Numai nu-mi place la el asta... cum să-i zic... nu-mi place că întrebuinţează multe cuvinte străine. Apoi când o începe cu natura, când începe s'o întindă, mai că-ţi vine să-l arunci ! Soarele... luna... cântecul pasărilor... dracu să le ia ! O întinde, o întinde...

— Are pasagii splendide !

— Cred şi eu. E Turghenev ! Eu cu dumneata n'o să scrim aşa. Am citit, mi-aduc aminte, „Cuibul de nobili". Să te strici de râs ! Ţii minte, de pildă, locul unde Lavreţchii face declaraţie de dragoste aleia... cum îi zice ?... Lizei... In grădină... ţi-aduci aminte ? Ha ! ha ! Caută el să se apropie şi aşa, şi aşa... cu fel de fel de stratageme, şi ea, pehlevanca, se strâmbă, se fandoseşte, tărăgănează... s'o omori !...

Flautul sărea din aşternut şi fulgerând din ochi, îşi prăpădea tenoraşul, începea să discute, să dovedească, să explice...

— Ce-mi tot baţi capu ! — răspundea contrabasul. — Nu ştiu eu şi fără dumneata ? Dar cult te-ai mai găsit ! Turghenev şi Turghenev..... Dar cine-i Turghenev ? Putea nici să nu fie...

Şi Ivan Motfeici, sleit de puteri, dar neînvins, tăcea. Căutând să nu mai discute şi strângând din dinţi, se uita cum se acopere tovarăşul cu plapoma, şi în clipele astea capul mare al contrabasului i se părea aşa de uricios, o buturugă aşa de stupidă, încât ar fi dat mult ca să i se îngăduie a o izbi cu ceva măcar odată.

— Dumneata veşnic stârneşti discuţii ! — zicea contrabasul, întinzându-şi trupul lung pe patu-i scurt. — Ce caracter ! Ei, noapte bună. Stinge lampa !

— Eu vreau să mai citesc...

— Dumneata vrei să citeşti, şi mie mi-i somn...

— Cu toate astea cred că nu trebuie să ne stânjenim libertatea unul altuia...

— Atunci nu-mi stânjeni libertatea nici dumneata... Stinge....

Flautul stingea lampa şi mult timp nu putea să adoarmă de ură şi de conştiinţa neputinţii, pe care o simte oricine, când se izbeşte de ignoranţă. După discuţiile cu contrabasul Ivan Motfeici totdeauna tremura ca de friguri. Dimineaţa contrabasul se trezea de obiceiu de vreme, pela ceasurile şease, flautului îi plăcea să doarmă până la unsprezece. Piotr Petrovici după ce se trezea, neavând ce face, se apuca de reparat cutia contrabasului.

— Nu ştii unde-i ciocanul nostru ? — întreba el pe flautist. — Ascultă ! Somnorosule, nu ştii unde-i ciocănelul ?

— Ah... Mi-i somn !

— Ei, atunci dormi... Cine te împiedică ? Dă-mi ciocănelul şi dormi.

Mult suferea flautul mai ales Sâmbetele. In fiecare Sâmbătă contrabasul se friza, îşi aşeza cravata în formă de bandă şi pleca nu ştiu unde, după mirese bogate. Se întorcea noaptea târziu, vesel, înviorat, băut.

— Să vezi, dragă !... — începea, împărtăşind tovarăşului impresiile şi aşezându-se greoiu pe patul flautului adormit. — Dar ce atâta somn, mai e timp ! Ce somnoros ! Ho-ho-ho... Mi-am văzut mireasa... Inţelegi, o blondă cu nişte ochi, ştii... grăsuţă... Drăguţă, n'ai ce zice... Dar mama, mama ! Indrăcită babă... O diplomată !... Dacă o vroi, te încurcă fără avocat ! Făgădueşte şease mii, dar nu dă nici trei, zău ! Dar pe mine nu mă înşeli, nu-u !

— Dragă, mi-i somn... — bombănea flautul, ascunzându-şi capul sub plapomă.

— Dar ascultă ! Ce porc eşti, zău ! Eu, ca prieten, îţi cer un sfat, şi dumneata întorci mutra... Ascultă !

Şi bietul flaut trebuia să asculte până în ziuă, când contrabasul se apuca de reparaţia cutiei.

— Nu, nu pot sta cu el ! — se plângea flautul la repetiţii. — Mă credeţi ? Mai bine într'o bageacă, decât cu el... M'a dat gata cu totul !

— Dece nu pleci dela el ?

— Imi vine nu ştiu cum... Se supără... Cu ce-mi pot motiva plecarea ? Invăţaţi-mă cu ce ? M'am gândit doar în tot felul !

Nu trecu nici o lună de convieţuire, când flautul începu să slăbească şi să se plângă de soartă. Dar viaţa deveni şi mai nesuferită, când contrabasul îi propuse deodată, nitam, nisam, să se mute cu el în altă locuinţă.

— Asta nu face... Impachetează-ţi lucrurile ! Nu te mai tângui ! Dela locuinţa cea nouă până la birt, unde mănânci dumneata, e cam departe, dar nu-i nimic, e bine să umbli mult.

Noua locuinţă se dovedi umedă şi întunecoasă, dar bietul flaut s'ar fi împăcat şi cu umezeala şi cu întunericul, dacă la noua locuinţă contrabasul n'ar fi născocit alte chinuri.

A. Cehov

In scop de economie, îşi agonisi o bucătărie cu petrol, şi începu să-şi prepare masa, — din care pricină în odaie erau veşnic aburi. Dimineţele înlocui reparaţia cutiei cu scârţiala contrabasului.

— Nu clefăi ! — se lega el de Ivan Motfeici, când acesta mânca ceva. — Nu pot suferi când cineva îţi clefăeşte deasupra capului ! Du-te în coridor de clefăeşte cât îţi place.

Mai trecu o lună, şi contrabasul propuse să se mute într'o a treia locuinţă. Aici îşi dobândi nişte cizme mari, care miroseau a păcură, iar în discuţiile literare începu să întrebuinţeze altă metodă : zmulgea cartea din mâna flautului şi-i stingea lumânarea. Flautul suferea, se istovea de dorinţa de a-l izbi peste capul cel mare şi ras, simţea topindu-i-se trupul şi sufletul, dar continua să fie ceremonios şi delicat.

— Dacă-i spun că nu vreau să stau cu el, se supără ! Ne colegial ! Am să rabd.

Dar o viaţă aşa de nenormală nu putea să ţie mult. Pentru flaut se sfârşi totuşi în chip strălucit. Odată, pe când cei doi prieteni se întorceau dela teatru, contrabasul luă flautul la braţ şi zise :

— Dumneata, Ivan Motfeici, ai să mă scuzi, trebuia să-ţi spun în sfârşit... Să te întreb adică... Spune-mi, de ce îţi place dumitale până la atâta să stai cu mine ? Nu înţeleg ! In caractere nu ne-am potrivit, ne certăm într'una, am ajuns nesuferiţi unul altuia... Nu ştiu cum te simţi dumneata, dar eu m'am scrântit cu totul... Câte n'am încercat... mă mutam, ca să fugi de mine, îţi cântam din contrabas disdedimineaţă, şi tot nu fugi! Fugi, drăguţă ! Fă-ţi milă ! Scuză-mă, dar nu mai pot !...

Atâta i-a trebuit şi flautului.

Tradus din ruseşte de **A. Frunză**

1) Unul muşcă din bucăţica de zahăr, celălalt pune zahărul în pahar. — N. trad.

Anecdote

— Mie mi-ar trebui o soţie tânără, drăguţă, inteligentă, distinsă.

— Intr'un cuvânt, o fiinţă care să te complecteze!

* * *

Loterie de binefacere:

— Un bilet, domnule?

— Mulţumesc, eu nu caut niciodată să câştig.

— Atunci luaţi-l, vă garantez că n'o să câştigaţi.

* * *

— Cum se face fetiţo, că tu eşti atât de blondă şi fratele tău atât de brun?

— E foarte simplu, doamnă. El s'a născut după ce începuse mama să-şi vâpsească părul.

* * *

La băcănie:

— Cum se deschide cutia asta de conserve?

— Doamna o să găsească înăuntru toate instrucţiile!

CURENTE, OAMENI ŞI IDEI

Zola polemist

Scriam zilele trecute aici, despre opera de critic a lui Mirbeau. Vreau să însemn acum, câteva note în marginea operei de gazetar — de cronicar, dacă vreţi — a lui Zola. Din toate volumele lui de cronici şi polemici, este unul — *Une campagne*, 1880-1881 — pe care l-aş dori cât mai răspândit în ţara noastră. E o colecţie de cronici asupra faptelor politice şi culturale. Sunt gânduri despre Balzac şi despre sufragiul universal, despre Hugo şi despre democraţie, despre naturalism şi despre Gambetta. Intr'un cuvânt: despre subiectele cele mai variate, dar cari îşi păstrează actualitatea.

Zola spune: *„Public aci numai articolele de polemică"*. Şi în adevăr, cartea aceasta este o luptă. O luptă împotriva prejudecăţilor literare şi politice. Vreme de şaisprezece ani, Zola a practicat *„Jurnalismul militant"*. S'a retras apoi din presă, în 1882 ca să se consacre numai literaturii. Dar înainte de a fi literat Zola era cetăţean. De aceea, în vâltoarea afacerii Dreyfus, Zola a reintrat în presă. Incheindu-şi opera sa de gazetar, Zola spune cu îndreptăţit orgoliu: *„Nici odată n'am voit altceva, decât să fiu ostaşul convins al adevărului"*. Adevărul în viaţa socială, adevărul în opera de artă.

Polemiştii au fost totdeauna, marii pasionaţi. Zola spune: *Mi s'a imputat pasiunea mea. E adevărat: sunt un pasionat şi ades am fost, poate, nedrept."* Dar de această nobilă pasiune, Zola e mândru: *„Ah ! să trăeşti indignat, să trăeşti revoltat împotriva talentelor mincinoase, împotriva reputaţiilor furate, împotriva mediocrităţii universale! Să nu poţi citi un jurnal fără să păleşti de mânie! Să simţi neîntrerupta şi nepotolita nevoie de a striga sus şi tare ceeace cugeţi, mai ales când eşti singurul care cugeţi aşa şi chiar când îţi ştirbeşti bucuriile propriei tale vieţi ! Aceasta a fost pasiunea mea, care m'a sângerat cumplit şi dacă preţuiesc ceva, preţuiesc prin această pasiune şi numai prin ea !"*

Prin această sacră pasiune, care dă elan verbului şi forţă convingerii, Zola se situiază între cei mai de seamă pamfletari ai vremii sale.

„Cu toate greşalele care le-am săvârşit poate — spune el, mai departe — *vocea mea a fost auzită, pentru că eram convins şi eram pasionat."* Sunt scriitori ponderaţi. Sunt scriitori echilibraţi. Profilul lor este desăvârşit. Opera lor este tăiată în cea mai pură marmoră. Valoarea lor este netăgăduită. Dar nici odată aceşti făuritori de reci frumuseţi nu au fecundat epocile lor. Ei le-au împodobit dar nu le-au animat. Marii animatori au fost, în toate vremurile, aceia care au construit cu elementele vii ale simţirii, iar nu cu recile formule ale minţii. Aceia care au dăruit opere imperfecte, dar complexe, iar nu aceia care în realizarea perfecţiunii au mutilat viaţa.

Zola a fost unul dintre aceşti animatori.

„Chiar dacă — spune el — *nu aş fi servit decât la atâta, chiar dacă nu m'aş fi produs decât ca să aprind certuri literare, ca să scot literele din somnolenţa lor prin lupta mea, — ei bine ! cred că toţi scriitorii — cei tineri mai ales — ar trebui să-mi păstreze puţină recunoştinţă. Când te baţi, cel puţin ştii că trăeşti. Pasiunea provoacă pasiunea. Dacă ar dispare harta noastră literară, aţi vedea massa informă a politicei căzând iarăşi şi lăfăindu-se mai odios încă în jurnale, ucizând totul, sdrobind totul, în aşa măsură încât într'o zi ar trebui să se facă săpături pentru a se regăsi oasele unui romancier impenitent sau pletele ultimului poet!"*.

In epocile de lâncezeală — în politică, în artă, în literatură — numai un animator poate sgudui publicul din marea lui lenevie. Zola a avut acest merit. Polemicile, pe care le-a provocat el, au atras atenţia cititorilor. De aceea el conchide în prefaţa acestei cărţi de luptă:

„Dorinţa de adevăr nu este de ajuns în aceste vremuri turburi. Această dorinţă are nevoe şi de pasiunea care exagerează, dar care se impune".

Zola a avut această pasiune.

De aceea, cuvântul lui s'a impus.

* * *

Articolele care urmează, articole politice şi articole literare — sunt tot atâtea etape ale unei formidabile lupte. Convins că nici un partid nu are majoritatea în Franţa de la 1880, şi că singurii în mare majoritate sunt *indiferenţii*, sunt cei nepăsători faţă de viaţa politică, — Zola încearcă să-i animeze. Dar încearcă, în acelaş timp să reabiliteze şi viaţa politică. Incearcă — ceeace este mai mult încă — s'o înobileze. De aceea, înfierează într'o frază înflăcărată pe cei mai mulţi dintre politiciani: *„ce oameni mici şi ce pofte feroce"*. De aceea înfierează procedeul calomniilor reciproce: *„Manualul perfectului om de stat se reduce la un singur precept: uzaţi-vă unii pe alţii"*. De aceea, mai ales, se ridică, — cu o superbă vehemenţă, — împotriva politicei de dreapta care practica — atunci ca şi acum — metodele violente. Stânga lupta cu cuvântul. Dreapta — cu vărsări de sânge. Lupta se da între *„cerneală şi sânge"*. Şi Zola scrie cu avânt:

„Spuneţi-mi vă rog, ce imperiu a fost fecundat de sânge? Unde sunt cuceririle spadei? Unde — imperiul lui Alexandru ? Unde — imperiul lui Carol cel Mare ? Unde —imperiul lui Napoleon? Tot acest potop de sânge a muiat pământul, fără ca măcar să grăbească germinarea unei idei. Cu fiecare războiu, pământul e mânjit pentru veacuri. Nimic nu creşte, acolo unde a curs sângele şi câmpurile de bătaie rămân blestemate şi otrăvite suflând un vânt ciumat peste cetăţile din apropiere... Sabia este arma muşchilor şi nu dovedeşte absolut nimic; în timp ce condeiul e arma inteligenţei şi săvârşeşte o operă de adevăr".

Pătruns de forţa imensă şi fecundă a ideii, detestând violenţa stearpă şi idioată, — Zola a reuşit să arunce în lume câteva fraze care pot sluji drept stindard al generoaselor lupte de astăzi

Cu o îndreptăţită mândrie, care nu este altceva decât conştiinţa puterii verbului, Zola le striga politicianilor:

„Haide, d-lor, guvernanţi, creiaţi istoria! Noi suntem aci, ca grefieri şi scrim. Numai să luaţi seama! La Roma, ne chema Juvenal şi scriam satire. Sub Restauraţie semnam pamfletele noastre cu numele lui Paul-Louis Courier, şi la 2 Decembrie, eram Victor Hugo şi pălmuiam Imperiul născând cu strigătul sublim din „Châtiments".

Umila îndeletnicire a scrisului cotidian, a scrisului peste care violenţa guvernărilor trece trufaşe — îţi pare, în lumina acestei splendide cărţi, mai mare, mai însemnată —aproape formidabilă. E nevoie ca un mare animator, un mare convins, un fanatic — să ne amintească din când în când că oamenii violenţei s'au prăbuşit în ţărână, oricât de puternici au fost, oricât de multe forţe brutale au coalizat sub porunca lor. Şi că oamenii gândului au biruit întotdeauna, — oricât au fost purtaţi prin temniţe şi oricât au fost loviţi cu furie!

In zilele acestea, — în care clamările urei ne asurzesc iarăşi, în care pumnul vrea iarăşi să suprime vocea, cartea lui Zola ar trebui să fie pentru cei noui o carte de căpătâi.

Să învăţăm a preţui ideea. Să învăţăm a dispreţui violenţa. Să învăţăm a respecta credinţa altuia, chiar când este greşită. Să învăţăm că ideea desvoltată în libertate este singura creatoare de ordine — de adevărată, de profundă, de temeinică ordine.

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

HAN RYNER — Din PARABOLE CINICE

Paradox

Psychodor spusese unul din acele adevăruri a căror simplitate le face uimitoare şi chiar dezgustătoare spiritelor superficiale.

— O ingenios paradox, strigă Excycle.

Dar bătrânul filosof :

— Ascultaţi o parabolă :

Cunosc o ţară ai cărei locuitori sunt totdeauna îmbrăcaţi. Lângă femeea în muncile facerei, popa şi magistratul aşteaptă. Şi de îndată ce se iveşte copilul, înşfăcându-l, îl înfăşură în întregime, cu mâni şi faţă, într'o ţesătură elastică, care desemnează curbele corpului şi care va să crească cu corpul. Cu toată elasticitatea-i, poate că ţesătura nu se mlădie îndestul şi se opune la creştere, pentru că oamenii din ţara asta rămân nepomenit de mici.

Ciudatul vestmânt are nişte deschizături cari corespund ochilor, nărilor, gurii. Pe găuricea naturală, pe vangă, se răsfrânge puţin, aşa că pielea, această indecenţă, nicăeri nu se vede. Până şi pe pleoape vestmântu-i lipit. Genele, întrunite cu chipul acesta, aproape ca degetele păsărilor înnotătoare, dau privirii nu ştiu ce înfăţişare de prostie şi josnicie.

In timpul creşterii copilului sau măcar mai târziu, din pricina uzurii sau din vre-o altă pricină, se întâmplă că vestmântul se rupe. Victima unei atare nenorociri izbuteşte une-ori să ascundă ruptura sau să o dreagă în taină. Altminteri primeşte cincizeci de lovituri de biciu, după care îngenunche şi, în mijlocul ceremoniilor şi rugăciunilor, popii şi magistraţii lipesc pe ruptură două petece suprapuse de stofă pudică.

Treceam prin ţara asta într'un timp când nişte oameni haini mă despoeaseră de manta. Şi mergeam fără prihană şi gol prin poporul acesta religios.

Femeile şi tineretul se adunară foarte degrabă în jurul meu. Gloata mergea după mine, lăudând culoarea vestmântului meu şi mlădioasa-i fineţă. Dar, peste puţin se arătară şi popii, cari învinuiau mulţimea prin strigăte întovărăşite de gesturi cari afuriseau. Iar nişte oameni înarmaţi împrăştiară cu gârbaciul mulţimea.

Punând mâna pe mine, oamenii înarmaţi mă duseră în faţa magistratului celui mai mare. Aici se ridică un acuzator, care zise :

— Omul acesta e vinovat că nu poartă vestmântul ordonat de cetate şi că introduce o modă extravagantă. E vinovat, că, cu chipul acesta, conrupe femeile şi tineretul Pedeapsa: moartea.

—Ce ai de spus în apărarea ta ? Intrebă judele.

Răspunsei cu nevinovăţie.

—Eu sunt străin şi nu cunosc legile voastre. Cu toate astea sunt încredinţat că nu port un vestmânt pe care legile voastre îl osândesc, fiindcă-s gol, ca un prunc eşit din pântecele măsei.

Oamenii aceştia spuneau că le place urbanitatea, fineţele spiritului şi ingenioasele surprinderi ale vorbirii. Se uitară unii la alţii, zâmbind din buze şi din priviri. Judele proclamă:

— Iată un străin de o inteligenţă prea delicat paradoxală ca să cutez a-l osândi.

Asistenţa aprobă. Şi acuzatorul, la rândul lui, declară:

— Mai mult decât oricine eu sunt admirator al gingăşiei şi al sării ce se pune în cuvântări. De aceea îmi retrag acuzarea împotriva acestui om. Dealtminteri spusa lui are un adânc înţeles şi cuprinde o învăţătură folositoare. Cunoştinţa legilor formează în jurul cetăţeanului un vestmânt care îl încălzeşte şi o armură ce-l ocroteşte. Aşa că omul acesta, neştiutor al legilor noastre, singurele naturale şi raţionale, este într'adevăr gol şi nevinovat ca un prunc nou născut.

Micul om, a cărui privire sub genele întrunite strălucea ca apa agitată sub labele unei raţe, fu mult aplaudat, micul om. Simţii că urmărirea acestor aplauze contribuise la salvarea-mi şi schimbai cu apărătoru-mi neprevăzut felicitări îndelungi.

Judele mă întrebă dacă aveam de gând să mă stabilesc în ţară ori numai să trec prin ea. Inainte de a răspunde vrui să ştiu ce tratament aşi fi avut în ambele cazuri. Mi se lăudă prudenţa şi mi se lămuri că, dacă aveam să rămân, urma să mi se smulgă mai întâi vestmântul împotriva naturei pe care-l aveam, după care să fiu îmbrăcat ca toată obştimea. Dacă însă eram numai în trecere, vestmântul paradoxal cu care eram îmbrăcat putea fi presupus ca legal şi ca nobil în ţara mea, atât că în timpul trecerii mele, să-mi acoper impietatea locală sub o dulamă asemănătoare cu cele cu cari te aperi iarna de frig.

Toţi asistenţii mă înconjurară, lăudându-şi care mai de care ţara, cea mai dulce din patrii, dându-şi toate silinţele să mă reţină în ea, silinţi cari fără îndoială mă măguliră. Cu toate astea, preferai să-mi apăr, printr'o grabnică plecare, integritatea a ceea ce oamenii ţării acesteia numeau paradoxalu-mi vestmânt...

In româneşte de P. MUŞOIU

Aşteptatul volum
„PESTE OCEAN"
Note de călătorie în America
de JEAN BART
a apărut şi se găseşte la toate librăriile din ţară

Elefantul

de A. CUPRIN

I.

Fetița e bolnavă. Doctorul Mihail Petrovici, pe care ea îl cunoaște de mult, vine și o cercetează în toate zilele. Câte odată vine însoțit și de alți doi doctori, necunoscuți de bolnavă. Doctorii aceștia o ciocănesc pe fetiță pe spate și piept, își lipesc urechia de trupșorul bolnavei, ascultând numai ei știu ce, îi trag în jos pleoapele și îi se uită în ochi. Iși iau apoi o înfățișare severă și vorbesc între dânșii într'o limbă necunoscută.

Trec după aceea din odaia bolnavei în salon, unde îi așteaptă mama fetiței. Cel dintâi doctor — un om înalt de statură, cărunt și cu ochelari de aur — povestește ceva serios și lung.

Ușa nu e închisă, așa că din patul ei fetița vede și aude totul. Nu prea înțelege, știe numai că e vorba de dânsa. Maică-sa se uită la doctorul cu ochi mari, obosiți și plânși. Când să plece, doctorul spune cu glas tare: „Iar lucrul de căpetenie e să nu se plictisească. Impliniți-i toate capriciile".

— Dar, doctore, ea nu vrea nimic!

— Hm, de, mai știu și eu? gândiți-vă la ce-i plăcea mai înainte de a fi bolnavă. Jucării, ceva dulcețuri.

— Nu, doctore, fetița nu vrea nimic !

— Ori cum, vedeți de o distrați... Găsiți ceva. Sa știți că leacul cel mai bun este să o faceți să râdă, să se înveselească.

Vă repet că fiica d-voastră e bolnavă de nepăsare față de viață. Incolo, n'are nimic.

„Respectele mele, doamnă!"

II

...„Nadia, dragul meu copil" — îi zice maică-sa — nu dorești ceva, ceva?

— Nu, mamă, nu vreau nimic.

—N'ai vrea să-ți pun pe pat toate păpușile tale ? Vom pune și fotoliul, și divanul, și măsuța și serviciul de ceai. Păpușile vor bea ceai și vor vorbi de vremea bună și rea și de sănătatea copiilor lor.

— Mulțumesc mamă... Nu-mi place.... Păpușile mă plictisesc.

— Bine, copila mea, să lăsăm păpușile la o parte. Dar ai vrea, poate, să chem aicea pe Catina și pe Jenica? Știu că ții așa de mult la dânsele.

— Nu e nevoe, mamă, zău că nu e nevoe. Nu vreau nimic, nimic de tot! Mă plictisesc îngrozitor!

— Ai vrea, pe semne, să-ți aduc ciocolată?

Dar fetița nu mai răspunde, ci se uită la tavan cu ochi nemișcați și triști. Nu o doare nimic și n'are călduri. Totuși, zi de zi slăbește. Nimic nu o interesează și n'are nici o dorință. Zile și nopți întregi zace în pat tăcută și îndurerată. Din când în când ațipește vreo jumătate de oră, dar și în somn o urmărește aceiași priveliște întunecată, monotonă și plictisitoare ca o ploaie de toamnă.

Când se deschide ușa de la odaia sa și ușa salonului, bolnava își vede pe tăticu în odaia lui de lucru. Tăticu umblă grăbit în odaie în lung și in lat și fumează fără întrerupere. Câte odată vine și el în odaia fetiței, stă pe marginea patului și mângâie încetișor piciorușele bolnavei. Apoi se scoală și se duce la fereastră. Fluera ceva, uitându-se în stradă, dar vezi că spatele îi tremură. După aceea își trece iute-iute batista când la un ochi, când la celălalt și ca și când s'ar fi supărat de ceva, fuge în odaia sa de lucru.

Si iarăși umblă în lung și în lat prin odae și iarăși fumează fără întrerupere. De mult fum odaia de lucru e învăluită toată într'o ceață albăstrie.

III

Intr'o dimineață fetița s'a deșteptat ceva mai bine dispusă ca de obiceiu. Visase ceva, dar nu-și poate aminti ce anume, așa că se uită țintă în ochii mamei sale.

„Dorești ceva?" o întrebă maică-sa.

Iar fetița își aduse de odată aminte de visul de peste noapte și vorbește pe șoptite, ca și cum ar spune o taină:

„Mămico..., nu s'ar putea să am... un elefant? Dar nu un elefant de pe tablou... Se poate ?

— Firește, copila mea, firește că se poate., îi răspunse maică-sa și ducându-se după aceea în odaia de lucru a bărbatului ei, îi spune că fetița cere un elefant. Numai de cât „tăticu" își trece mantaua, își ia pălăria și pleacă undeva.

După vre-o jumătate de oră se întoarce, cu o jucărie scumpă și frumoasă. E un elefant mare, sur, care dă singur din cap și din coadă. Are o șea roșie, iar pe șea un cort aurit în care stau trei omuleți. Insă fetița se uită la jucărie cu aceeași nepăsare cu care se uită la tavan și la pereții odăii și zice cu un glas obosit: „Nu, n'am cerut așa ceva! Doream să mi se dea un elefant viu, iar nu mort, cum e acesta.

— Ci privește-l, Nadia! stărue tatăl ei. Acum îl întoarcem și-l facem să fie la fel cu unul viu.

Elefantul se întoarce cu o cheiță și iată că mișcă din cap și din coadă, începe să umble și merge încet-încet pe masă. Dar fetița e mai de grabă plictisită decât curioasă, totuși, nevrând să-l amărască pe tăticu, îi grăi încet și blând: „Iți mulțumesc foarte mult, iubitul meu tăticu!. Știu că nimeni n'are o jucărie așa de frumoasă... Decât.... îți aduci aminte că de mult îmi promiseseși să mă duci la menagerie ca să văd un elefant adevărat... și odată măcar nu m'ai dus.

— „Ci ascultă, dragul meu copil, și crede-mă că așa ceva nu e cu putință. Elefantul este foarte mare, ajunge până la tavan, nu încape in odăile noastre... Pe lângă aceasta, de unde vrei să-l găsesc ?

— Tăticule, dar nici nu-mi trebue așa mare. Adu-mi unul cât de mic, numai să fie viu... Așa, un puișor de elefant..

— „Draga mea fetiță, pentru tine fac bucuros tot ce vrei, dar ce îmi ceri tu nu pot să fac. Asta e tot una ca și cum mi-ai zice: „Papa, adu-mi soarele din cer!"

Fetița zâmbi trist. „Ce copilării mai spui și tu, papa ! Par'că eu nu știu că nu e cu putință să-mi dai soarele, fiindcă arde. Știu că nu-mi poți da nici luna. Tot ce vreau eu e un elefant adevărat.

După aceea închide liniștit ochii și șoptește: „Am obosit... Iartă-mă, tăticule!"

Tăticu se ia de păr și fuge în odaia sa de culcare. După ce umblă agitat încoace și încolo, aruncă jos cu un gest energic țigarea nefumată și strigă servitoarei : „Olga ! Mantaua și pălăria!"

La ieșire îl întâmpină nevastă-sa intrebându-l: „Incotro, Alexandre?

— Nici nu mai știu încotro. Pe cât se pare, însă, astăzi va trebui să aduc, cel mai târziu până deseară, aici în casă la noi un elefant viu adevărat.

Nevastă-sa îl privi speriată:

„Oare nu cumva nu ți-e bine? Nu te doare cumva capul? Nu cumva ai dormit rău ?

— N'am dormit de loc, îi răspunse el supărat. Văd că vrei să mă întrebi dacă mai sunt încă în toate mințile. Iți spun că nu m'am scrântit încă. La revedere! Ne vedem până deseară.

Și piere, izbind puternic ușa.

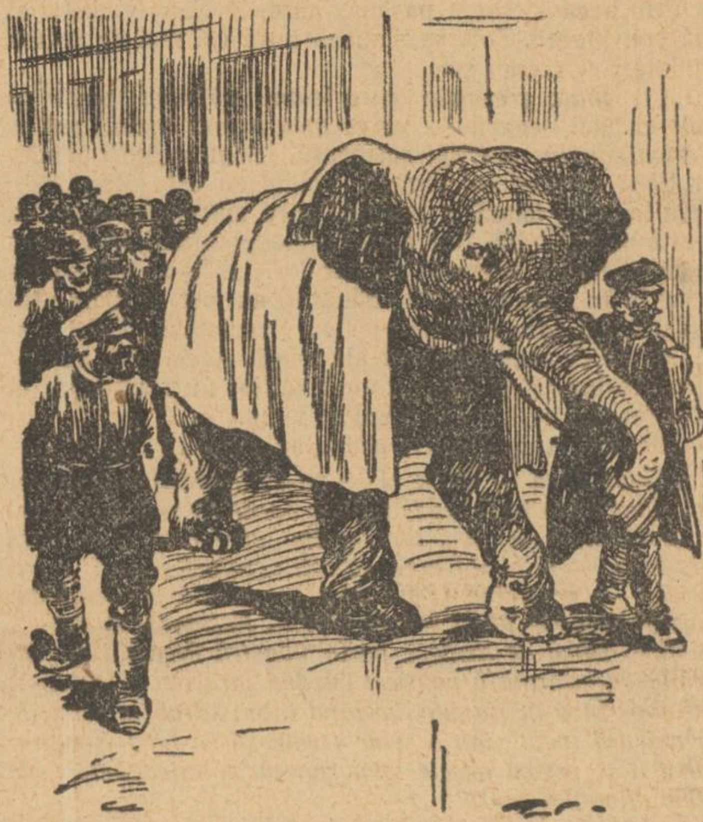
IV

Două ore mai târziu stă la o menagerie privind cum fiarele dresate execută din ordinul stăpânului lor diferite figuri.

Câini dresați fac salturi, se dau peste cap, dansează, cântă după tactul muzicei, formează cuvinte din litere mari de carton.

Maimuțe îmbrăcate unele în fuste roșii, altele în pantalonași albaștri, umblă pe frânghie sau călăresc pe dulăul cel mare. Lei enormi sar printre cercuri de fier înroșite în foc. O focă greoaie trage cu pistolul.

In sfârșit, iată și elefanții, sunt trei la număr: unul mare, iar doi mai mici de tot, niște elefanți pitici, dar oricum mult mai mari la statură decât un cal. E de mirare cum aceste animale așa de masive, cu o înfățișare așa de stângace și de greoaie execută jocurile cele mai dificile, față de cari s'ar da în lături chiar omul cel mai îndemânatec. In deosebi, elefantul cel mare e neîntrecut. Se ridică mai întâi pe cele două picioare din dărăt, apoi șade pe cap ținând picioarele în sus, umblă pe niște sticle de lemn, merge pe un butoiu care se rostogolește, întoarce cu tromba paginile unei cărți mari de carton, iar la urmă de tot se așează la masă, își trece de gât șervetul și mănâncă așa cum ar mânca un băiat bine crescut.

Imbrăcat în alb, pășește grav prin mijlocul străzii

Reprezentația se sfârșește și spectatorii pleacă. Tatăl Nadiei se duce la neamțul cel gros, care e stăpânul menageriei. Neamțul acesta stă după despărțitura de scânduri, ținând în gură o țigare de foi.

„Rog să mă ertați", începe tatăl Nadiei, adăugând : „N'ați putea să-mi trimeteți pentru câtăva vreme la mine acasă elefantul d-voastră ?"

De mirare, neamțul deschide ochii mari, ba și gura, ceeace face că țigarea îi cade la pământ.

Se apleacă, ia de jos țigarea, o pune din nou în gură și numai după aceea poate sa vorbească: „Să trimit? Elefantul? Acasă la d-ta? Nu înțeleg nimic!

Și după privirile lui înțelegi că și el vrea să întrebe nu cumva tatăl Nadiei nu e zdravăn la cap. Decât acesta se grăbește să-i lămurească despre ce e vorba: unicul său copil, mica Nadia, e bolnavă de o boală ciudată pe care nici doctorii nu o pot înțelege. De o lună de zile zace în pat, slăbește, se topește zi de zi, se plictisește grozav și se stinge încetul cu încetul. Doctorii spun că trebue distrasă, dar ei nu-i place nimic, ne sfătuiesc să-i împlinim toate dorințele, dar mititica n'are nici un fel de dorinți. Abia astăzi a spus că dorește să vadă un elefant viu. Oare nu e cu putință să i se facă în voe?

Și apucând pe neamț de un nasture al paltonului, adăugă cu glas tremurător: „Căci, vezi d-ta"...

Firește, eu sper că fetița se va însănătoși... Insă... Doamne ferește... Dacă boala se sfârșește rău... dacă fetița moare?.... gândește-te: toată viața mea voiu fi chinuit de ideia că nu i-am împlinit dorința ei cea din urmă"!...

Neamțul se întunecă la față și îngândurat, își scărpină cu degetul mic sprânceana stângă. La urmă întreabă: „Hm! Dar de câți ani e fetița d-tale?

— De șase ani.

— Hm! Ca și Lizica mea. Hm! Insă trebuie să știți că o să vă coste cam scump. Elefantul va trebui adus la casa d-voastre în timpul nopții și luat îndărăt abia noaptea următoare. Nu se poate în timpul zilei. Se strânge lume multă și se face zarvă mare... Așa că, vezi d-ta, eu pierd o zi întreagă, așa că va trebui să fiu despăgubit.

— O, firește, firește... fii liniștit în privința aceasta.

— In afară de aceasta, dă oare poliția voie să aducem un elefant într'o casă particulară ?

— Ingrijesc eu de asta.

— Incă o întrebare: va permite oare proprietarul dv. să-i aducem un elefant în casă?

— Eu însumi sunt proprietarul.

— Cu atât ma bine: încă o întrebare: la care etaj locuiți?

— La al doilea.

— Hm! Asta nu e tocmai bine. Decât aveți oare dv. o scară largă, tavan înalt, o odaie mare, uși încăpătoare și o dușumea destul de solidă? Fiindcă trebuie să știi că *Tommy* al meu are înălțime de trei coți și jumătate și e lung de patru coți. Iar ca greutate, cântărește 112 puzi: (vreo 1.800 de chilograme... N. Tr.)

Tatăl Nadiei se gândi o clipă, apoi zise: „Știi ce e mai bine? Să mergem numai decât acasă la mine și să cercetăm totul la fața locului, Dacă e nevoe, voiu spune să lărgească trecerea prin ziduri.

— Foarte bine!" întări consimțind stăpânul menageriei.

V

Noaptea, elefantul e dus ca oaspete la fetița bolnavă.

Imbrăcat în alb, pășește grav prin mijlocul străzii, mișcând din cap și din trompă. In jurul lui, cu toate că e ora târzie, e o mare mulțime de lume. Decât elefantul nici nu o bagă în seamă. Doar vede în toate zilele la menagerie sute de oameni. Numai o singură dată s'a supărat puțintel.

Un oarecare ștrengar de stradă îi se vârî între picioare și de acolo se puse să facă tot felul de strâmbături, provocând râsul celor dimprejur. Dar elefantul îi scoase cu trompa căciula din cap și o aruncă peste un gard din vecini, făcut cu ghimpi de fier.

Sergentul de stradă îndeamnă mulțimea zicând: „Rog, circulați! Mă mir ce găsiți așa de neobișnuit? Ca și când n'ați fi văzut vreun elefant pe stradă!"

In sfârșit, sosesc acasă. Dela scară și până la sufragerie toate porțile și ușile sunt deschise mari și date de perete. La fel mai făcuseră o dată, când aduseseră marea icoană făcătoare de minuni.

Dar înaintea scării elefantul se oprește nervos și nu vrea să înainteze. „Trebuie să-l înbunați, dându-i ceva să mănânce, o prăjitură sau așa ceva. Haide, Tommy, hop"!

Tatăl Nadiei dă fuga la o cofetărie vecină și cumpără o tortă mare și rotundă cu fisticuri. Elefantul își exprimă dorința să o înghită toată, dând pe gât și cutia de carton, neamțul însă nu-i dă mai mult de un sfert.

Torta e pe gustul lui Tommy, care își pregătește trompa pentru bucata a doua. Dar neamțul e mai șiret decât dânsul. Ținând torta în mână, urcă scara treaptă cu treaptă, iar elefantul, cu trompa întinsă, cu urechile resfirate, merge după el. Pe coridor, Tommy capătă bucata a doua.

In chipul acesta e dus în sufragerie, de unde sunt luate toate mobilele, iar pe dușumea e așternut un strat gros de paie. Tommy e legat la picior de un belciug prins în pardosea. I se pun înainte morcovi proaspeți, varză și ridichi. Neamțul își face și el un așternut alături pe divan. Se sting luminile și toată lumea se culcă.

A doua zi, bolnava abia se trezește și întreabă numai decât: „Dar ce-i cu elefantul? A venit?

— A venit, îi răspunde maică-sa, dar a spus ca Nadia mai întâiu să se spele, apoi să ia un ou și să bea o ceașcă de lapte cald.

— Și e bun?

— E bun, dar mănâncă, odorul meu. Ne vom duce numai decât la dânsul.

— Și e poznaș ?

— Este, dar trece-ți această haină căldicică".

Oul e dat repede gata, ca și laptele. Nadia e pusă în aceeași trăsurică în care o puneau atunci când era mică și nu știa să umble și e dusă în sufragerie.

Elefantul este mult mai mare decât credea Nadia, când îi vedea chipul în cărți. Ca înălțime ajunge până la ușe, iar ca lungime ocupă o jumătate din sufragerie. Are pielea grosolană și adânc sbârcită, iar picioarele îi sunt groase, par'că ar fi stâlpi. Lunga-i coadă se sfârșește la capăt ca o mătură. Pe cap are cucuie mari de tot. Și urechile îi sunt mari ca lopeți și îi atârnă în jos. Numai ochii îi sunt mici de tot, dar inteligenți și buni. Cât despre colți, aceștia i-au fost tăiați.

Trompa, asemenea unui șarpe lung, se isprăvește cu două nări printre cari se vede un deget mobil și mlădios. Dacă elefantul și-ar întinde trompa în toată lungimea ei, cu siguranță că ar ajunge până la fereastră.

Nadiei nu-i e de loc teamă. Se simte doar copleșită de enorma mărime a elefantului. In schimb fata din casă, Polina cea de 16 ani, începe să țipe de spaimă.

Neamțul, stăpânul elefantului, se apropie de trăsurică și îi grăește Nadiei: „Bună dimineața, duduiță! Poftim, nu te speria. Tommy e foarte cuminte și iubește pe copii".

Fetița întinde neamțului mânușița sa mică și palidă.

— Bună ziua, domnule, ce mai faceți? răspunde ea adăugând: — Știi că nu mi-e frică de loc. Dar cum îl chiamă?

— Tommy.

— Bună ziua, Tommy—strigă ea inchinându-se cu capul. Din pricina că elefantul e așa de mare, Nadia nu se hotărăște să-l tutuiască, ci îi întreabă zicându-i: — Cum ați dormit as'-noapte?

Și îi întinde mâna. Cu toată băgarea de seamă, elefantul îi apucă degetele ei subțirele cu puternicul său deget mobil și face aceasta mult mai delicat decât doctorul Mihail Petrovici.

Intre acestea Tommy dă din cap, pe când ochii săi cei așa de mici se strâng și mai tare, ca și cum ar râde.

— Oare pricepe totul? — întreabă Nadia pe Neamț.

— Absolut totul, duduiță.

— Numai că nu vorbește?

— Da, atâta numai că nu vorbește. Știi, am și eu o fetiță tot așa de mică cum ești d-ta. O chiamă Lizica. Tommy este foarte bun prieten cu dânsa.

— Dar d-voastră, Tommy, ați luat ceaiul? — întreabă fetița pe elefant.

Tommy întinde din nou trompa și suflă în obrăjiorii Nadiei cu o suflare caldă și puternică, din care cauză părul fetiței se împrăștie în toate părțile.

Nadia râde în hohote și bate din palme. Și neamțul izbucnește într'un râs sgomotos. Și el e tot așa de mare și gras și de bun la suflet ca și elefantul, iar Nadiei i se pare că seamănă între dânșii. Te pomenești că ar fi neamuri.

— Nu, duduiță, Tommy n'a luat ceaiu, dar ar bea bucuros apă cu zahăr. De asemenea, îi plac foarte mult plăcintele".

Servitoarea aduce o tipsie plină cu plăcinte, iar Nadia îl ospătează pe elefant. Cu degetul său, Tommy apucă plăcinta foarte îndemânatec și îndoindu-și trompa ca un inel, vâră prăjitura undeva jos sub cap, unde se mișcă o buză caraghioasă, păroasă și fiind tăiată în forma unui triunghiu. Se aude frecatul plăcintei de pielea cea uscată. La fel procedează Tommy și cu a doua și cu a treia, cu a patra, cu a cincea plăcintă și, în semn de recunoștință se închină din cap, pe când micii săi ochi se strâng și mai mult de mulțumire. Nadia râde încântată.

Cei doi prieteni încep să mănânce

După ce a mâncat toate plăcintele, Nadia prezintă pe Tommy păpușilor.

—Vezi, Tommy, păpușa aceasta așa de împopoțonată este Sonia. E foarte bună la suflet, dar cam capricioasă și nu-i place supa. Astalaltă e Natalia, fiica Soniei. Acum începe să învețe și știe aproape toate literele. Iată și pe Marioara. E cea dintâi păpușă a mea. Vezi, nu are nas, i s'a strâmbat capul și și-a pierdut tot părul. Cu toate acestea nu șade bine să o dau afară din acasă, nu-i așa, Tommy? Mai înainte era mama Soniei, dar acum e bucătăreasa noastră. Ci hai să ne jucăm, Tommy: dumneata să fii tăticu, eu mămica, iar păpușile să fie copiii noștri.

Nici Tommy nu zice altfel. Râde, apucă pe Marioara de gât și o duce la gură. Dar așa numai în glumă. După ce o plimbă puțin printre dinți, o pune din nou pe genunchii Nadiei, ce-i drept cam udă și mototolită.

Nadia îi arătă apoi cartea cea mare cu chipuri și îi explică zicându-i: „Acesta e un cal, acesta e un canar, aceasta e o pușcă. Iată o colivie cu o pasăre într'însa, iată o doniță, o oglindă, o sobă, o lopată, o cioară. Decât, ian te uită: acesta e un elefant! Nu-i așa că nu-ți seamănă? Tommy, sunt oare elefanți așa de mici?"

După credința lui Tommy, elefanți așa de mici nu se găsesc nicăieri pe pământ. Se vede de altfel că chipurile acelea nu-i sunt pe plac. Apucă cu degetul capătul foaiei și o întoarce pe partea cealaltă.

A sosit ora mesei, dar nu e chip ca fetița să se despărțească de elefant. A trebuit să intervie neamțul care a zis: „Dați-mi voe, că fac eu cum e bine. Duduița și Tommy vor lua masa împreună".

Ii poruncește elefantului să șeadă jos. Ascultător, Tommy se așează, din care pricină se sgudue toată clădirea, iar la etajul de jos cade tencuiala de pe tavan. In fața lui ia loc Nadia, iar între ei doi e pusă masa. Neamțul îi trece lui Tommy un șervet de gât și cei doi prieteni încep să mănânce. Fetița are supă de găină și cotlete, iar Tommy fructe și salată. Ca băutură, fetiței i se dă într'un pahar mic de tot vin de Xeres, iar într'un castron mare, elefantului i se dă apă caldă în care s'a turnat un pahar de rom, un amestec pe care Tommy îl găsește delicios.

După aceea vine desertul. Nadiei o ceașcă cu cacao, iar lui Tommy o jumătate de tortă, dar de data aceasta de nuci.

In vremea aceasta neamțul stă cu tatăl Nadiei în salon și bea bere cu aceeaș plăcere ca și elefantul, numai că bea în cantitate mai mare.

După masă, vin în vizită câțiva prieteni de ai lui „tăticu", cărora li-se spune din vestibul despre elefant, ca să nu se sperie. Mai întâiu nu le vine să creadă, dar când îl văd pe Tommy, dau să o șteargă pe furiș.

— Nu vă speriați, e așa de bun! — îi liniștește Nadia.

Dar vizitatorii se grăbesc să intre în salon, nestând nici cinci minute, își iau rămas bun și pleacă.

Se lasă noaptea și se face târziu. E vremea ca Nadia să se culce. In sfârșit, adoarme lângă el și așa adormită o duc în odaia ei. Nici nu simte când o dezbracă.

In noaptea aceea Nadia a visat că se măritase după Tommy și că aveau o mulțime de copii, niște pui de elefant veseli și drăguți. Și Tommy, pe care l-au dus în timpul nopții îndărăt la menajerie, a visat-o pe buna și prietenoasa fetiță. Ba a mai visat și torte cu nuci și cu fisticuri de mărimea unei porți.

In dimineața următoare Nadia s'a trezit vioaie, fragedă și ca și în vremea când era sănătoasă, a început să strige puternic de răsuna toată casa: „La-a-pte!"

Auzind strigătul acesta, maică-sa, în dormitor, își făcu, plină de bucurie, semnul crucii. Dar fetița aducându-și aminte de cele întâmplate în ajun, întrebă: „Dar unde-i Tommy?"

I-au explicat că elefantul s'a dus acasă unde îl așteptau treburi, că are și el copii pe cari nu-i poate lăsa singuri, că s'a rugat să-i se spue din partea lui, Nadiei, că i se închină și-i urează multă sănătate și că o așteaptă să-i facă vizită acasă la el, când Nadia se va face bine.

Fetița zâmbi șireată și zise: „Spuneți lui Tommy că m'am făcut bine de tot!"

Din rusește de N. BATZARIA

Spiritul fin și ironia mușcătoare a lui **VOLTAIRE** au găsit un minunat tălmăcitor în d. I. SUCHIANU, care a tradus în românește celebrele povestiri

Plăpămarul chior și Taurul alb

apărute în BIBLIOTECA „DIMINEAȚA" No. 57. PREȚUL 6 LEI

Despre o invitaţie de pe marginea groapei

A fost o vreme — şi nu foarte de mult — când ţăranul polon îşi bătea grâul la miezul nopţii...

Şi nu în nopţile cu lună, ci mai cu seamă atunci când cerul era pustiu. Lumina îi era duşmană săteanului de acolo. Lumina era aliata vrăjmaşului. Căci toţi trăiau atunci sub panica înnebunitoare a ochiului prusac...

Trebue să fi citit pe Vladislav Reymont pentru a pricepe ce a însemnat, acum o sută de ani viaţa sub ocupaţia armatelor germane.

Neamţul e, de cele mai multe ori, un om de treabă Dar armata prusiană e altceva. Este o înşurubare de piese cari, odată montate şi puse în mişcare, creiază jur împrejur un câmp bun conducător de nebunie.

O vedenie înfricoşătoare rareori înnebuneşte. O ştiau prea bine marii specialişti care erau sfinţii părinţi ai Inchiziţiunei. Tortura nu se făcea cu stafii sau cu monştrii spăimântători. Se făcea de pildă, lăsând să cadă, la intervale regulate, picături de apă pe ţeasta inculpatului. In 48 de ore cel mult, — acesta îşi pierdea mintea...

Pentru a fabrica nebunie, trebue neapărat ceva care să semene cu o maşină. Tot ce este, câtuşi de puţin „uman, — umanitatea bună sau umanitatea rea, delicateţă sau brutalitate, ură sau generozitate, puţin importă—păstrează un parfum de *realitate* care ţine pe om dincoace de prăpastia nebuniei. In „Le Jardin des suplices" unde s'a plimbat Mirbeau, victimile înnebuneau prin monotonie, fie că era vorba de „chinul clopotului" în care ele erau încazarmate, fie de „la torture par la caresse" cea mai hidoasă din toate. Conştiinţa noastră e aşa făcută, încât atunci când monotonia riscă să se eternizeze, este automat trecută în inconştient, şi viaţa îşi poate astfel vedea de treabă.

Ochiul soldatului prusac nu-i fioros. E albastru şi stupid. In faţa unei priviri furibunde şi aruncătoare de scântei, nu ne putem împiedica să nu simpatizăm puţin cu propriul nostru călău. Se desprinde ceva măreţ-uman din turbarea unui om mânios. Ceva — dacă se poate spune— *„amic"*. Brutalitatea este şi ea un atribut al personalităţii omeneşti, cu condiţia, bun înţeles, ca zisa personalitate omenească să subsiste.

Şi tocmai ea este absentă în tot ce făceau odinioară, armatele prusace în ţara poloneză. Soldatul nu prăda, nu viola sau distrugea pentru că era avid, excitat sau beat. Proceda cu metodismul orb al unui „cal-vapor". El nu se „supăra", ci lucru mult mai oribil „funcţiona". Rechiziţiunile se făceau aşa: Un ostaş vedea o oae său un sac cu grâu. O conversaţie se angaja între el şi proprietar. In vorbele acestuia din urmă, cel dintâi semnala o frază ireverenţioasă. In numele Codului-Penal—se edicta o amendă, cari sfârşia prin a se plăti în natură, cu calul, grâul, sau marama condamnatului. Şi aceasta mereu, în fiecare clipă. Desigur, nu era o mare nenorocire să pierzi o pereche de găini sau de pantaloni. Dar când operaţia aceasta trebuia să se repete continuu, fără răgaz şi încetare — atunci devenea o maşină producătoare sigură de nebunie— întocmai ca picăturile de apă ale ingeniosului Torquemada...

* * *

Dar ne-am cam îndepărtat de subiectul pe care de altfel nici nu l-am început.

Era pe vremurile acelea de teroare codificată. Un ţăran, cu numele Adam, avea o femee frumoasă, pe care o iubea şi de care era iubit. Femeea trebuia să nască. Intr'o zi, un neamţ blond, cu ochii şterşi şi cu o perpetuă ţigare de foi murdărindu-l colţul musteţei — zăreşte la soţia lui Adam o maramă care îi place. Imediat dresează cuvenitul proces-verbal de insultă, şi întinde mâna să-şi ia contra-valoarea. Dar femeea se opune. Se încinge între ei o mică luptă, luptă scurtă şi neînsemnată, dar cu urmări grave: femeea îşi leapădă copilul, mort şi cade ea-însăşi greu bolnavă. Iar prusacul se duce să-şi vadă de treburi — după ce în prealabil mai ia şi un cal din grajd.

Adam chiamă doctorul; chiamă apoi un specialist din oraşul învecinat. Dar în zadar. Starea femeii se agrava mereu. Peste câteva zile, trece pe acolo, din întâmplare, o patrulă în care figura şi omorâtorul copilului său.

— Iacă! acesta este! Răzbună-mă strigă femeea.

Şi Adam îi dădu un pumn care îl culcă.

Ceilalţi trei soldaţi se reped. Se încinge o luptă în urma căreia, de emoţie, femeea moare, iar Adam este acoperit de sânge.

Se pleacă peste trupul neînsufleţit al soţiei, îi închide pleoapele, şi, ridicându-se de jos, trage de sub salteaua patului o secure pe care o bagă binişor sub haină.

— E de prisos să mă legaţi. Viu de bună voe la comandatură.

Şi toţi patru se suie în sanie şi pleacă.

Pe drum, Adam îşi chibzuia răzbunarea. Doi soldaţi stau în faţă, doi în spate. După un ceas de trap, caii obosiseră, şi soldaţii începeau să moţăe. Adam, trage atunci securea, şi din două lovituri scurte, crapă capul celor doi din faţă. Repede, — sare jos din sanie. Pe unul din cei doi rămaşi teferi, are vreme să-l execute. Celalt, apucă să tragă cu arma. Dar ocheşte prost, şi capul acestuia din urmă se despică la rându-i împroşcând pe Adam cu sânge.

Ne mai având de lucru Adam începe să se gândească la ce este de făcut. Acasă, femeea murise; copilul murise; unde şi la ce să mai fugă? Când se gândea la ai săi, plângea de dragoste şi de turbare. Când se gândea la altceva, se simţea paralizat....

De ce şi la ce bun să fugă?

Incărcă, încet, cele patru cadavre în sanie şi cu acest pachet senzaţional, opri caii în faţa comandaturii.

Judecat de Curtea Marţială este osândit la moarte. La citirea sentinţei, Adam, liniştit şi răspicat, spune:

— Am omorât un neamţ pentru soţie; alt neamţ pentru copil; un al treilea pentru cal, şi un al patrulea pentru mine... Şi voi nu mă aveţi decât pe mine singur să mă omorâţi... Şi dacă vreţi, puteţi să mă pupaţi şi undeva...

* * *

Găsesc că este în acest sfârşit trivial de nuvelă tragică o capodoperă de artă.

Ştiam noi de mult că arta este esenţialmente o „reabilitare". Că printr'o preparaţie bine meşteşugită, ea poate face din Urât, Frumuseţe, bunătate din răzbunare, şi chiar din pornografie bun gust. Anatole France a trecut de multă vreme maestru în acest ultim procedeu.

Dar aci e cu totul altceva. Invitaţia trivială a săteanului Adam nu este numai atâta. Pe lângă un sentiment înalt şi liniştitor de liberare, pe lângă impresia de seninătate care se desprinde din această nepăsătoare dispreţuire a morţii, mai este încă ceva.

Sfârşitul de frază a lui Adam devine sumum-ul nobleţei sufleteşti şi al demnităţii umane. Din câte cuvinte ar fi putut să fie rostite în asemenea împrejurări, — cele spuse de Adam sunt singure cu adevărat înnălţătoare. Ele simbolizează o concentrare sufletească, o aristocraţie de gânduri, pe care nici o altă frază n'ar fi putut să le exprime. Nu sunt isbucnirea neputinţei de a se mai apăra, ci un dispreţ aproape metafizic pentru viaţa noastră strâmbă. O ironie lapidară şi profundă, de cari doar marile personalităţi ajung să fie capabile.

Şi astfel, dintr'o invitaţie de o trivialitate banală — artistul care este Vladislav Reymont reuşeşte să facă un simbol tulburător al nobleţei şi demnităţii umane.

Intr'atât sunt de nepătrunse miracolele artei.

D. I. SUCHIANU

Renan în Brazilia

E uimitoare justeţea critică a observaţiilor pe care le-a făcut asupra lui Renan, scriitorul brazilian **Joaquim Nabuco** încă din anul 1893. Reproducem un fragment:

„Nimic din ce a scris Renan nu e lipsit de caracteristica sa. Căci el nu e nici un imitator, nici un copist. El ia fragmente de manuscrise neciteţe, arhive semitice, greco-romane, rabinice, arabe, rădăcini din toate limbile, le topeşte în propriu-i creuzet, şi suflând, asemenea unui artist veneţian, în această pastă, îi dă forma pe care o vrea. Germanii, acei care l'au precedat, au reconstruit trecutul în stil mai mare, mai solid poate... Nimeni, afară de istorici, nu compară puterea intelectuală a lui Renan cu cea a unui Hegel; erudiţia germană nu este apoi o artă, o plăcere, ci e masivă, ciclopică şi corespunde unui zid, unei piramide... Renan, dinpotrivă, simte desăvârşita zădărnicie a operei istorice, şi se slujeşte de ea doar ca o schelărie în vârful căreia, privind tot mai sus, asemeni lui Michel Angelo în plafonul Sixtinei, alcătuieşte cea mai frumoasă operă... Istoria concepută astfel e numai vehiculul ispiraţiei, asemenea romanului, dialogului filosofic sau chiar autobiografiei... El şi-a ales istoria religioasă drept material de artă, căci corespundea mai bine elementelor creatoare pe care le simţea în sine".

Cum scriu şi gândesc scriitorii

Activitatea cerebrală a scriitorilor nu este desigur învăluită într'un mister impenetrabil. Dacă este adevărat că esenţa psicofisiologică a acestei activităţi este necunoscută cum necunoscută este şi va rămânea deapururea esenţa tuturor fenomenelor, — se poate totuşi cunoaşte *modul* ei de producere, *condiţiunile* în care se produce şi raporturile dintre această activitate şi celelalte fenomene naturale

Şi cunoştinţa aceasta dacă nu ne mulţumeşte instinctul nostru metafizic ne ajută cel puţin în viaţa practică împingându-ne înainte mai repede pe calea evoluţiei noastre creatoare.

Când voiu vorbi de *scriitori,* nu mă voiu teme să trec sub această denumire şi pe *ziarişti,* deşi scriitorii au obiceiul de a vorbi cam cu dispreţ de *forma* în care-şi exprimă ziaristul activitatea sa cerebrală.

Et in Arcadia ego... fac parte şi eu din această breaslă a ziariştilor şi pentru ilustrarea condiţiunilor psihofiziologice a muncii intelectuale la scriitori, voiu evoca la început un moment din activitatea mea ziaristică. Când mi-am început colaborarea regulată şi aproape zilnică la „Adevărul" şi „Dimineaţa", fui chemat într'o zi de d. Const. Graur, directorul „Adevărului", în biroul d-sale — unde îmi ceru ca a doua zi să-i aduc două articole. D-sa îmi dădu şi subiectul şi-mi indică şi dimensiunile articolelor. La început am fost cam surprins. Nu mai scrisesem până atunci după „comandă"... Tot ce scrisesem într'o viaţă ziaristică de 30 ani era dintr'o pornire spontană.

I-am răspuns directorului meu că mă voiu sili, printr'un efort cerebral, să-l satisfac. De astădată directorul dădu semne de surpriză; îmi zise că nu e nevoie de nici un efort... şi că d-niile-lor, toţi care colaborează la ziar, îşi îndeplinesc astfel de muncă uşor. E deajuns pentru ei să ia condeiul în mână şi să-l sprijine pe foaia de hârtie, ca ideile să înceapă a isvorî şi să se aştearnă sub forma de „articol"! Nu era pentru mine greu de înţeles adevărul afirmărilor d-lui Graur. Cunoşteam rolul subconştientului şi puterea miraculoasă ce are acest substrat al conştiinţii noastre de a realiza lesne orice ideie ce a putut pătrunde în el cu tendinţa de a o realiza sub o formă oarecare.

Nu ştiam însă, că şi activitatea ziaristică se poate declanşa pe această cale. Mărturisesc azi că activitatea mea la „Adevărul" şi „Dimineaţa" şi deseori şi la „Adevărul Literar", se săvârşeşte subt această formă enunţată de d. Graur.

Pentru cititorii care au uitat poate noţiunile de fiziologie cerebrală dau aci o gravură, care exprimă sistematic reflexul cerebral al scriitorului.

De sigur că pentru toată lumea, *afară de scriitori,* în stare normală, lucrurile se petrec cu totul altfel de cum le expune de Graur.

Când vrea cineva să scrie, îi vine la început o *sugestie* din mediul încunjurator: o excitaţie, un îndemn, sau o poruncă de a scrie. Ideea aceasta, îndemnul, impulsul sub forma unor vibraţii auditive sau vizuale ajunge până la celulele scoarţei cenuşii ale creerului, cu tendinţa constantă de a evada de acolo.

Se întâmplă adică acelaş fenomen ca cu toate senzaţiile noastre care au *tendinţa a se transforma în acte.* Vibraţiile sau undele auditive venite din afară, pun în vibrare celulele care au depositate în ele complexele de imagini şi noţiuni din trecut, ideea asupra căreia vrei să scrii se elaborează în misteriosul laborator al scoarţei cerebrale cenuşii, se scurge până la *Centrala...* (vezi figura) şi acolo, în acel „centru cerebral al mişcărilor necesare scrisului sau *centrul grafic,* provoacă pornirea unui *influx nervos,* care trece *prin fibre* de asociaţie (perfect cunoscute şi urmărite de fiziologi) ca adevărate fire telegrafice, — până ajunge la mână realizând actul scrisului.

La scriitorii de profesie mecanismul a ajuns la un grad superior de perfecţiune. Ca la toate fenomenele intelectuale, treapta cea mai superioară de perfecţie o constituie prefacerea actului la început conştient, într'un act reflex. Nu mai are aproape loc o elaborare în conştiinţă, aşa cum am descris-o mai sus, ci are loc o simplă acţiune reflexă aşa cum a descris-o d. Graur. Incitaţia vagă de a scrie trece în *subconştient* (nu în conştiinţă) unde declanşază prompt actul scrisului, şi chiar *ideile* par a se scurge spre foaia de hârtie în mod reflex, isvorâte din bogatul organ aperceptiv al creerului unde stau înmagazinate. Vom vedea că acelaşi mod de producţie intelectuală îl vom găsi şi la mari scriitori filosofi.

Iată de ce dacă aţi urca după amiază scările redacţiilor, aţi vedea sosind unul câte unul redactorii în biurourile lor, plictisiţi, desgustaţi cei mai mulţi de oamenii şi evenimentele sociale în mijlocul cărora sunt siliţi să-şi ducă traiul şi cu un „uf!" care rezumă toată starea lor sufletească ei se aşază la biurou. In mod maşinal mâna dreaptă ia condeiul în mână. *Atâta* efort a fost deajuns, ca mecanismul *reflex* cerebral să se declanşeze, ca creerul să *înceapă a secreta gândirea,* întocmai cum glanda lacrimală începe a secreta lacrămile la vederea unei scene tragice.

Mâna a provocat actul reflex cerebral, exact aşa cum l'a descris d. Graur.

Noi vorbim aci fireşte numai în general de *mecanismul redactării şi a scrisului.* De sigur că înaintea declanşării acestui mecanism a avut loc la cei mai mulţi o elaborare a ideilor. La *unii* ea se face în lumina conştiinţii pe când la cei mai mulţi în penumbra subconştientului. Constat un fapt interesant pentru studiul meu, dar îmi pare rău că-l constat la marii noştri prozatori. Mai toţi simt o foarte mare greutate, un fel de senzaţie penibilă când *încep* a scri. Creaţiunea nu-i însoţită la ei de plăcere.

Iată *d. Mihail Sadoveanu* care ne declară:

„N'aşi putea spune că-mi place să scriu. N'am linişte şi pace *până nu sfârşesc ce am început".*

Aceeaşi „durere a facerii" la *d. Brătescu-Voineşti:*

„Scrisul propriu zis nu-mi face plăcere, ne declară d-sa".

D-l D. D. Patraşcanu e şi mai chinuit de aceste dureri. Are adevărată groază la scris:

„Greutatea pentru mine este SĂ INCEP, *iar pentru aceasta* IMI TREBUE SFORŢARI MARI *ca să mă aşez la biurou. Foaia albă îmi inspiră oroare".*

Să nu se creadă însă că e vorba aci de vre-o insuficienţă proprie scriitorilor români. Dificultatea de A INCEPE o găsim la mulţi mari scriitori streini: la *George Sand,* la *Alex. Dumas* fiul şi la alţii care au fost întrebaţi asupra acestei chestiuni. Actul cerebral e ca ori ce act o cheltuială de energie şi primul lucru ce se cere şi-i mai însemnat la orice cheltuială de energie este pornirea actului, declanşarea. Numai aceasta e penibil. Vom vedea imediat cum se

Continuare în pag. VI-a

Gorki, Corolenco şi locotenentul Pirogov

Amintirile unui avocat

Bătrânul Oscar Gruzenberg, cel mai mare apărător al acuzaţilor „politici" ruşi din 1900—1916, refugiat acum la Paris, călătoreşte prin statele „limitrofe" cu Rusia şi ţine cicluri de conferinţe despre trecut. La Riga, capitala Latviei, Gruzenberg a vorbit de curând despre câţiva acuzaţi marcanţi din timpul marilor procese politice intentate de ţarism intelectualilor.

Nimic nu poate fi mai sublim decât fericirea unui avocat care reuşeşte să taie funia de la gâtul unui acuzat. Lista celor apăraţi de Gruzenberg e foarte lungă. Dintre dânşii figura lui Gorki şi a lui Corolenco, ca şi împrejurările în care fuseseră ei judecaţi, — prezintă un dosebit interes. Locotenentul Pirogov, deşi un om de mare valoare, n'a jucat un rol însemnat în evenimentele ruseşti. Totuşi, cazul lui este unic în analele justiţiei militare.

* * *

Pe locot. Pirogov Gruzenberg nu l-a cunoscut până în ziua când un tânăr avocat de mare talent l-a rugat să-i apere recursul la Consiliul de Revizie contra sentinţei de moarte. Fără să fi studiat dosarul lui Pirogov, Gruzenberg a apărut în faţa Consiliului, având o vagă speranţă, că va putea spune măcar câteva cuvinte în apărarea celui condamnat. La citirea recursului, avocatul află că „fostul locotenent" Pirogov e acuzat de propagandă în rândurile armatei pentru rebeliune contra ţarului. La tribunalul marţial i s'a refuzat lui Pirogov să aibă un apărător civil. Aci Gruzenberg se simţi dator să spună adevărul despre justiţia superioară militară de atunci: Consiliul a casat sentinţa tribunalului. In şedinţa Consiliului a eşit la iveală ceva absolut straniu:

Pirogov mai fusese condamnat la moarte pentru o încercare de rebeliune făcută la o gară din Siberia. Comandamentul de acolo i-a schimbat pedeapsa în muncă silnică. Când raportul asupra acestui caz a fost prezentat ţarului, Nicolae al II-lea a pus o rezoluţie dintr'un singur cuvânt:

— Regretabil!...

Văzând că voinţa monarhului cere spânzurarea lui Pirogov, parchetul militar a intentat acestui ofiţer un alt proces, pentru o încercare de rebeliune la o altă gară din Siberia. A urmat a doua sentinţă de moarte, casată de Consiliul de Revizie în urma apărării improvizate de Gruzenberg. Totuşi, tribunalul revizui procesul şi — conformându-se voinţei auguste — l-a condamnat pe Pirogov pentru a treia oară la spânzurătoare. Astfel, Gruzenberg s'a prezentat în recurs la acelaşi Consiliu pentru a apăra un om condamnat de trei ori la moarte. Avocatul a fost întrebat de mai mulţi:

— Ştiţi cu cine vă luptaţi?

Gruzenberg a învins voinţa Majestăţii sale: Consiliul a casat din nou sentinţa. Peste trei săptămâni preşedintele Consiliului a fost nevoit să demisioneze.

* * *

Cu Maxim Gorki, celebrul avocat era legat printr'o strânsă prietenie din 1905—1913. L-a apărat pe Gorki în 1905, când un grup de demnitari şi intelectuali au căutat în zadar să prevină evenimentul de la 9 Ianuar 1905 — marşul mulţimii din Petersburg spre Ţarscoe-Selo cu scopul de a se plânge ţarului contra autorităţilor. Gorki, preotul Gapon şi alţii au vrut să convingă pe miniştri să nu împingă muncitorimea şi sărăcimea capitalei la disperare. Mulţimea a fost totuşi întâmpinată de armată care a tras în femei, copii şi bătrâni, omorând peste o mie de oameni şi rănind circa cinci mii. Ţarul s'a ascuns de popor, iar 9 Ianuar a însemnat în istoria Rusiei începutul revoluţiei.

Gorki a fost arestat împreună cu alţii şi ţinut în cetatea Petropavlosc. Ceilalţi au fost eliberaţi. Numai Gorki a mai rămas în închisoare. Cauza era următoarea: la o percheziţie, se găsise originalul proclamaţiei scrise de mâna lui Gorki pentru „Grupul 9 Ianuar..."

In vremea aceea Gorki era în culmea gloriei şi popularităţii, şi nu numai în oraşe ci şi la ţară. Unul dintre judecători a povestit lui Gruzenberg cum, venind vara la moşie, a auzit dela ţărani că toată obştia satului se pregăteşte să meargă în oraş.

—Pentru ce?

— Să instalăm acolo un ţar nou.

— Pe cine puneţi ţar?

— Nu ştii? — Pe Gorki!

Pe acest „candidat" la ţarat l-a apărat Gruzenberg contra unui *corpus delicti* atât de elocvent: proclamaţia cea buclucaşă în manuscris. Procesul a fost închis. Alarma stârnită de acest proces era imensă. Din Italia, unde Gorki era foarte popular, veneau telegrame, proteste, întimpinări dela societăţile culturale, literare, politice, juridice. Regele Victor-Emanuel a telegrafiat ţarului că doreşte încetarea procesului. Apoi Gorki a plecat în străinătate.

Acum, într'o conferinţă, Gruzenberg a reprodus câteva scrisori primite dela Gorki în 1913. Aceste scrisori arată că Gorki e un scriitor pentru care — după cuvântul lui Aristotel — „ficţiunea e mai scumpă decât adevărul". Poate că starea sufletească de astăzi a lui Gorki, care se află în Italia, prezintă un reflex al stării de atunci, când Gorki îi scria lui Gruzenberg:

— „Nici nu vreau să mă reîntorc în ţara acea nenorocită, leneşă, mizerabilă. Mi-i indiferent unde mă aflu, de oarece preutindeni îmi voi îndeplini obligaţiunile..."

* * *

Gruzenberg refuză însă să-l pună pe V. G. Corolenco la nivel cu ceilalţi oameni.

— „Când îmi vine în memorie chipul lui Vladimir Galactionovici, nu văd decât figura-i luminoasă, uriaşă, după care se întinde un plai pustiu, şi numai dincolo de acest plai se află restul lumii"...

Suflet de cristal, adevărul încarnat, cinstea personificată — Corolenco îşi plecase talentul beletrist în faţa armei de luptător politic şi publicist. El nu era în stare să treacă indiferent pe lângă nedreptate şi suferinţă.

Gruzenberg îşi aduce aminte cu câtă abnegaţie a combătut Corolenco grozăvia foametei dela Volga; cum apăra pe ţăranii din Veatca, acuzaţi de antropofagie, şi cu câtă indiferenţă îşi privea soarta lui proprie. Procesul lui Corolenco a fost cel mai greu pentru Gruzenberg ca apărător. „Crima" scriitorului nu era abominabilă, însă Corolenco a făcut parcă înadins totul pentru ca să fie condamnat. Legea nu-l amenința decât cu vre-o opt luni de închisoare.

Pentru un articol publicat în revista lunară „Bogăţia Rusească", condusă de Corolenco, în lipsa autorului, acesta fusese tras la răspundere. Articolul era iscălit de S. Elpatievschi. Era deajuns ca Gruzenberg să fi prezentat tribunalului un act dela biuroul populaţiei, cum că Corolenco n'a fost timp de două luni în Petersburg — şi achitarea era sigură. Insă Corolenco i-a luat avocatului cuvântul de onoare, că nu va face uz de acel act.

— Eu redactez revista — şi eu răspund pentru dânsa.

In şedinţă, Corolenco a declarat că împărtăşeşte în totul punctul de vedere al lui Elpatievschi, şi că — dacă ar putea — ar retipări articolul sub proprie iscălitură. Tribunalul l'a condamnat. Eşind din sala tribunalului Corolenco a spus lui Gruzenberg:

— Ai văzut? Ai? Cine pe cine a doborât? Care pe care a învins?

Apoi atitudinea lui Corolenco în procesul lui Beilis din Kiev, acuzat de omor ritual, cât şi influenţa lui morală desfăşurată în jurul acestui proces — arată că acest scriitor apărea ca o conştiinţă încarnată a intelectualităţii ruseşti. Corolenco a compărut ca apărător în acest proces— „apărător literar", însă extrem de puternic. El a contribuit la eşecul Ministerului de Justiţie şi al Departamentului de Poliţie în procesul lui Beilis, care a fost achitat...

poate evita această greutate a începutului, sau a declanșării. Vom scoate regule de igienă practică pentru scriitori, bine de cunoscut și rezultând din experiențe și observații. Ași vrea însă mai înainte să arăt cum se zemislesc operele de artă în creerii creatorilor lor.

D-na Georgette Leblanc, în prefața pe care o scrie pentru volumul de bucăți alese din operele marelui filosof poet *Maeterlink*, ne spune:

„Când urmărim pas cu pas existența lui Maeterlink avem revelația despre rolul formidabil pe *care-l joacă subconștientul* în sufletul nostru. Opera lui Maeterlink *nu e numai rezultatul unei voințe cerebrale*, ci ea emană *dintr'o forță* perpetuu în mișcare, totdeauna trează, *care lucrează independent de el, fără starea lui, în afară de el*, și care *pare a lua o voce umană spre a-i dicta pagine atât de* profunde ce a scris chiar el asupra acestui *subconștient* al gândirii noastre.

Nu se vede oare o dovadă a acestei forțe misterioase în *disciplina automatică* ce guvernează în mod firesc activitatea sa?

In timp de mulți ani de viață comună — continuă a scrie Georgette Leblanc — nu l'am văzut niciodată făcând sforțări. El pare a-și îndeplini opera sa fără muncă, *fără efort* ci cu simplicitatea unui copil care-și părăsește jocul la ora prescrisă spre a și-l relua la ore permise, fără grija paginii începute.

Schema diferiților centri celebrali unde se elaborează și de unde pornește reflexul scrisului și vorbirii

In fiecare dimineață, în clipa realizării, o fereastră se deschide asupra spațiului, asupra umanității, asupra adevărurilor veșnice; și, când se închide iarăși, *munca totuși nu se oprește*, ci continuă dincolo de gesturi, în timpul plimbării, în vremea cercetării stupilor de albine și a vizitării florilor".

Parcă-l auzim pe d. Brătescu-Voinești când ne arată că nuvelele d-sale *„se scriu singure în cap, la pescuit, în fundul grădinii sau la vânat, colindând miriștile și pozoarele"*.

Vom vedea aceeași perioadă de *„coacere"* (expresia e a d-lui D. D. Patrașcanu) în subconștient, relevată și de alți câțiva din scriitorii români.

„Nuvelele cele mai lungi le-am scris dintr'o dată *par'că mi le-ar fi dictat cineva* (comparați cu Maeterlink citatul de mai sus). Bunăoară *„Niculiță Minciună"* am început să-l scriu în Joia Paștelor la orele 3 după amiază și l'am terminat Vineri dimineața la orele 5".

La *d. Sadoveanu* maturizarea operelor ține enorm de mult încât e chiar de mirare marea fecunditate a acestui scriitor.

D-sa ne spune:

„Țin foarte mult în mine o bucată. „Neamul Șoimăreștilor" l'am avut în cap doisprezece ani iar „Venia o moară pe Siret" cincisprezece ani".

E multă probabilitate că d-sa concepe și elaborează în acelaşi timp mai multe opere — cum făcea Balzac — dându-le apoi expresie în mod succesiv.

Altfel se petrec fenomenele în creerul d-lui Patrașcanu. La dânsul opera *nu este gata în creer înainte* de a fi așternută pe hârtie, cum am văzut că era la d. Brătescu-Voinești.

Scenele, evenimentele se nasc par'că sub înrâurirea actului material al scrisului. Creerul pare a secreta gândirea sub influența actului reflex al mișcării peniței pe hârtie.

„Niciodată — scrie d-sa — *nu știu ce va ieși până la urmă*". D-l Patrașcanu îi invidiază pe gazetari pentru ușurința cu care scriu:

„Pentru ca să-mi iau îndemnul mai ușor la scris, ar fi trebuit să fi fost măcar un gazetar, dar gazetar în toată regula, care scrie pe colțul unei mese, la orice oră de zi sau de noapte, și după o anumită măsură. Totdeauna am regretat că nu mi-am făcut ucenicia în ziaristică."

Mi se pare că spre a avea ușurință în declanșarea centrului cerebral grafic (îmi închipui zâmbetul apărut pe buzele d-lui Patrașcanu la vederea acestui șir de termeni tehnici!) nu e nevoie de a face ucenicie de gazetar, ci de a urma un anume regim, un fel de *disciplină automatică*, cum se exprimă Georgette Leblanc.

D-rul Maurice de Fleury în cartea sa „Introduction à la médecine de l'esprit" ne spune, că dacă ne facem obiceiul de a lucra, în *fiecare dimineață*, la ora 8, creerul nostru se va congestiona el însuși la acea oră regulat, se va produce în el un apel la circulația sanguină și organul va fi gata să funcționeze, *să producă gândire, fără trebuința niciunui efort voluntar și obositor* pentru a-l sili la lucru. Aceasta devine un fenomen reflex și reflexele nu obosesc. Dimpotrivă, *încetarea acestei activități obosește*.

„Dacă nu lucrați regulat și fără întrerupere, trebuie în fiecare clipă să reînoiți *„la mise en train"*, adică efortul începutului, și siliți creerul să devie atent, să pliați inteligența, după poruncă, asupra lucrării ce vi s'a dat și aceasta, chiar pentru cei mai bine înzestrați, produce o mare oboseală".

Am văzut că la Maeterlink clipa realizărilor e *dimineața*. E o igienă instinctivă pe care și-a impus-o și i-a creat reflexul cerebral ce-l scutește de senzațiile penibile ale realizărilor de care se plânge d. Patrașcanu.

Metoda aceasta de muncă și-au impus-o cu folos și alții. Michelet — scrie d-na Michelet — avea obiceiuri matinale. Se scula la 4 ore dimineața și începea atunci a scrie.... In timpul somnului se făcea fără îndoială în creerul său un travaliu latent, care la trezire, se schimba în lumină. Suma cotidiană de muncă era de 6 ore. Acesta pentru Michelet a fost fix toată viața.

Iată ce scrie Alex. Dumas fiul despre tatăl său creatorul numeroaselor romane atât de bogate prin aventurile care au încântat tinerețele noastre:

„Tatăl meu nu lucra prin *„coups de collier"* (eforturi mari). Incepea ușor să scrie îndată ce se trezia, dimineața, și cele mai adesea scria până la dejun...

Trebuia să treacă multe zile și chiar luni de zile ca să simtă oboseală. Atunci pleca la vânătoare... Era totdeauna sănătos".

Dar despre el însuși Al. Dumas fiul scrie:

„Mă scol totdeauna dimineața și lucrez până la amiază. Mai lucrez 2—3 ore în cursul zilei".

Trebue să reproduc însă aci afirmarea lui că *începutul* scrisului e și la el greoiu. „Je procede par coups de collier" declară Al. Dumas fiul, dar el pune aceasta pe socoteala faptului că *„n'are nici o imaginație și că observația, reflexia și deducția sunt totul la el"*.

Archigenialul Balzac, care — asemănător lui Dumnezeu — a creat o lume plină de viață, de suferinți și bucurii, predică scriitorilor un regim și o metodă care, dacă ar folosi poate mult realizărilor lor artistice, ar distruge însă iute admirabila lor mașină cerebrală, cum l'a distrus pe el însuși atât de tânăr.

„Trebue să vă închideți în casă pe doi-trei ani, să beți numai apă și să mâncați iepuri fripți, să vă culcați la ora 6 seara, să vă treziți în miezul nopții și să munciți până dimineața; să trăiți în castitatea cea mai absolută". Se cunoaște tristul și timpuriul lui sfârșit, deși avea un temperament de atlet.

Victor Hugo lucra însă, ca toți marii producători cerebrali, la ore fixe. Se scula (toată viața lui) la ora 7, își turna o cană rece pe cap, și se punea la scris.

Despre el spune Maurice de Fleury: „Dacă este un poet la care nu se poate de sigur nega puterea *inspirației*, atunci de sigur că acela este Hugo. Dar el supuse inspirația sa obiceiului, disciplinei și limba de foc trebui să se resemneze de a veni să-i atingă capul în toate diminețile de la ora 7 până la amiază, în chip regulat, cum te obișnuiești a te duce la biurou".

Scriitorii care n'au adoptat o asemenea metodă de lucru, au putut de sigur produce și ei opere de seamă, dar nu dau niciodată impresiunea aceea supraomenească, divină, cum o dau acelea ale marelor genii creatoare.

Ne gândim — scriind acestea — la Eminescu, Musset, Baudelaire, Flaubert.

Din punctul de vedere al funcționării lui, creerul nostru — scrie d-rul Maurice de Fleury — este absolut comparabil cu oricare al organ al nostru, cu stomacul, de o pildă. Dacă ne obișnuim a dejuna zilnic la amiază, atunci în fiecare zi, la ora 12, fără ca voința noastră să intervie, el însuși se congestionează, și secretă suc gastric cu care digerăm mâncarea. Dacă se întâmpla că nu-i dăm să mănânce vre-o dată, el sufere și țipă că i-i foame. Dacă multă vreme îl deranjăm din obiceiurile lui, dacă prânzurile noastre se fac la ore neregulate, stomacul se detrachează și se'nbolnăvește; pereții săi se obosesc și glandele lui se epuizează.

Doctorul YGREC

Premierele teatrelor pariziene

„Doctorul-mag".—Cele trei transformări ale unui „Figurant al veseliei".—„Ghiozdanul" sau o piesă cu bocluc.—Scandaluri la piese

Dacă s'ar întoarce pe pământ „Veacul lui Matusalem" din timpurile biblice — am fi oare mai fericiți decât suntem acuma, când viața noastră e atât de scurtă? Doi autori dramatici, primii maiștri ai comediei ușoare franceze, celebrii Francisc de Croisset și Robert de Flers, răspund la această întrebare cu „Doctorul-mag" — o nouă piesă, originală, amuzantă, plină de spirite. Succesul ei s'a manifestat chiar dela repetiția generală.

„Doctorul-mag" Georges Dupras e un tânăr savant, poreclit de prieteni: „alchimistul". E socotit mare original, nebun chiar: nu se ocupă decât cu experiențe misterioase asupra animalelor. Laboratorul său se află aproape de Paris, într'un castel de țară. Soția lui, Germaine, așteaptă cu răbdare sfârșitul acestor experiențe, după care — i-a promis bărbatul — va veni fericirea lor casnică. Deocamdată, Georges n'are timp.

In jurul acestei perechi, viața reală își toarce firul: tatăl Germainei se ocupă cu „Golf"-ul și cu amantele; soția lui nu se gândește decât la recepții. Fratele ei, Lucien are o clientelă medicală foarte numeroasă. Nevasta unui alt frate, Magda, își înșeală bărbatul care nu observă nimic. Sora mai mică a Germenei, Ginette, e logodită cu un văr al ei, care așteaptă o mare moștenire dela niște mătușe bătrâne... Intr'o seară Georges stă în fotoliul lui din cabinet și dormitează în așteptarea mesei. Scena se întunecă. Apoi George se scoală și se duce în sufragerie. In timpul mesei vine decanul facultății de medicină, vine pe ploaie, seara, — pentru ce? ce se petrece în laborator de unde ies asistenții lui Georges atât de emoționați? Nimeni nu știe nimica pozitiv. Din unele crâmpeie de vorbe schimbate între Georges și decan, familia crede că cuvintele: „inima", „pulsul", „temperatura" etc. înseamnă că Georges a ajuns să facă o descoperire de mare importanță pentru facultate. Un cupeu sanitar sosește. Niște infirmieri duc prin scenă o targă, pe care se vede un corp de om acoperit. Targa, Georges și decanul dispar în laborator.

Actul al doilea — peste două săptămâni. Zorii zilei. Un agent de poliție secretă dormitează lângă ușa laboratorului. Ce caută aici? Cine e acea persoană sus pusă, asupra căreia George face experiențe? E prințul de Wales? Președintele Sovetelor rusești? Poate că-i un animal, o maimuță? Dar nu se poate ca un inspector de siguranță să veghieze un animal.

Familia lui Georges nu poate descifra enigma, care ia proporții în atmosfera castelului. Apoi se petrec acolo lucruri absolut fantastice: florile veștejite din salon invie: fox-ul paralizat sare în sus și aleargă după rațe; un cal bătrân fuge ca fulgerul...

Ziarele publică știri senzaționale, interviewerii asediază castelul. Insă Georges tace. Numai preotul satului află ceva. Intrebat fiind de Georges: ce ar fi dacă oamenii ar putea să trăiască până la o mie de ani?, — el a răspuns că atunci „raiul s'ar coborâ pe pământ"...

Lui Lucien, intrigat și curios, Georges îi spune că-l sfătuește să se gândească la altceva decât la medicină. In curând, ușile laboratorului se deschid și taina lui Georges nu mai există: Urangutangul, inoculat cu toate serurile mortale ale tuturor boliilor s'a îndreptat. Un ser universal, descoperit de Georges, va salva omenirea, fiindcă a învins toate bolile. O nouă eră se deschide pentru omenire. Jurnaliștii, operatorii de cinema invadează castelul. Incântarea e generală. Triumful lui Georges e complect.

In actul al treilea, Georges își face raportul la Sorbona. Sala teatrului prezintă amfiteatrul Sorbonei. In mijlocul publicului stau pe alocuri vre-o douăzeci de artiști, cari dau replici celor de pe scenă, unde se află însuș raportorul și comisiunea Sorbonei.

— Viața, — zice Georges, — va rula de acum înainte foarte încet, la fel cu un film încetinit. In fața noastră se așterne foarte mult timp pentru fericire, pentru autoperfecționare...

Insă, nenumărate întrebări îl întrerup pe raportor:

— La ce vârstă se poate mărita o fată? — La 260 ani. — Cât trebue să învăț la liceu? — O sută de ani. — Până la ce vârstă o actriță va juca rolul de ingenuă? — Până la 600 de ani...

— Dar, atunci, totul va rămâne ca și până acum, — intervine un sceptic.

In acest moment doi miniștri anunță că Parlamentul a votat creditele pentru inocularea întregei nații democratice franceze cu serul lui Georges. Acestuia din urmă i se conferă Marea Cruce a Legiunei de onoare prin deciziunea cartelului de stânga, care-i la putere în această clipă a epocalei descoperiri. Aplauze generale; câteva fluerături; un strigăt „trăiască regele!" — și actul se termină printr'o manifestație politică bizară...

Ultimul act cu câteva săptămâni mai târziu. Georges e copleșit de glorie și succes. El crede în recunoștința omenirii. Cabinetul său de studii e plin cu cununi de lauri. Mulțimi imense așteaptă inocularea. Insă începe deziluzia Ginette renunță la logodnicul ei, fiindcă mătușele acestuia vor mai trăi șapte sute de ani, și abia după aceia vărul ei va avea, poate, moștenirea visată. Magda și-a părăsit bărbatul: nu-l mai poate înșela încă 300 de ani! Blânda Germaine se teme că nu va mai avea răbdare dustulă până când bărbatul ei își va abandona laboratorul. Și așa mai departe....

Dar iată că vin toți miniștrii în corpore, la Georges. Ce este? — Toată viața de stat e zguduită, se clatină din temelii. Funcționarii nu vor mai muri, avansări nu se vor face, ceiace înseamnă: sfârșit de regim. Soldații fug din armată...

— De ce nu te-ai gândit la consecințele descoperirii dumitale? — îi reproșează miniștrii, lui Georges. — Noi, guvernul, nu ne gândim niciodată la urmări, însă dumneata, un savant, erai obligat să te gândești...

Preotul satului vine complect abătut: biserica e goală, nimeni nu se mai roagă lui Dumnezeu, nimeni nu se mai teme de moarte, religia dispare. Nu, nu trebue schimbat nimica în această lume, care e făcută spre mai bine...

Georges rămâne îngândurat în fotoliul lui din cabinet. Scena se întunecă. Tăcere. Apoi s'aud câteva voci și Germainei apare pe scenă, aprinde lumina și—și trezește bărbatul. Ah, ce vis curios a avut Georges!...

Piesa se joacă excelent. Henry Brullet — un actor foarte popular la Paris — apare grimat cu mare artă: e într'adevăr Georges Dupras, acest tânăr „alchimist" cu părul alb. Miniștrii, savanții Sorbonei, etc., sunt redați inimitabil.

* * *

A doua piesă, „Figurantul veseliei", are deasemenea un mare succes. Autorul ei, André Savoir, și-a ales un interpret minunat în persoana lui Victor Bouchet, pentru care a și scris-o. „Figurantul veseliei" e o operă mai frumoasă decât „Imblânzitorul" al aceluiaș autor. In fiecare din cele patru acte Bouchet apare în roluri diferite: ce poate fi mai atractiv pentru public decât un asemenea truc?

Savoir și-a scris piesa sub influența lui Charlot Chaplin. Bouchet se grimează ca „Charlot", interpretând pe un biet figurant dela „Teatrul Veseliei", Albert Landier. Figurantul se amorezează de o princesă care vine regulat la teatru. Colegii lui își bat joc de dânsul; îi trimet scrisori „dela princesă", care îi fixează un rendez-vous: el trebue să se agațe de automobilul princesei... Albert se grăbește, fericit, la întâlnire. Dar se reîntoarce lovit și mușcat de câini. Costumu-i e rupt. Gardirobierul teatrului, din milă, îi dă costumul „Marelui Mogol" — altfel nu poate să se întoarcă acasă.

Totuși Albert o caută pe pricesă și o găsește la un cabaret, în Montmartre, înconjurată de admiratori. Princesa, prințul și ceilalți îl iau drept un Maharadja indian. Albert e invitat la masă, unde mănâncă cât trei. Princesa e încântată de dânsul, îl crede o fire sălbatecă și pasionată, și-i fixează o întâlnire pentru a doua zi, la ea acasă. Albert vine îmbrăcat pentru rolul Cardinalului din „Hughenoții", fiindcă în acea seară „joacă" la teatru și n'are alt costum. Speriată la început, princesa e gata la urma urmei să iubească și un cardinal. Albert însă parcă intră în rolul de cleric și-i ține o predică despre credința conjugală. Princesa îl cheamă la o nouă întâlnire — în fața unei cuști cu lei din grădina zoologică: dacă Albert va intra în cușca leului „Sultan", princesa îi va aprține....

Albert îmbrăcat ca imblânzitor intră fără nici-o frică în cușcă: el știe că „Sultan" murise eri. Princesa se aruncă în brațele lui Albert. El nu vrea însă să fie iubit numai ca un maharadja, un cardinal sau un îmblânzitor. Albert recunoaște în fața princesei că nu e decât un biet figurant. Princesa nu vrea să audă nimic: figurant sau nu — îi e perfect indiferent — oare nu joacă toți oamenii roluri artificiale? Ea e gata să iubească și un actor, așa cum este.

Acest final e simbolic; el comunică o nuanță de filozofie ușoară tuturor peripețiilor neveroșimile ale piesei. Publicul invadează reprezentațiile, date cu Victor Bouchet, care strălucește de data aceasta în culorile vii ale talentului său într'adevăr mare. „Figurantul veseliei" e o piesă foarte bună pentru serile de beneficii personale.

* * *

La „Comedie Française", piesa „Ghiozdanul", a lui Denis Amiel și André Aubait a provocat scandal. Tinerii autori au scos-o din repertoriu. Zgomotul ridicat de presă în jurul acestei piese, va contribui în viitor la succesul ei, și în curând „Ghiozdanul" va apare în câteva teatre particulare, după cum se anunță.

Eroul piesei e un tip desgustător de egoist — „omul cu ghiozdanul". Autorii l'au făcut general, fost intendent în retragere, așa că gradul de general n'are nici-o semnificație specifică. Deși acest „general" n'a fost nici măcar în războiu, generalul Castelnot a luat inițiativa protestului prin presă. Actul al patrulea a stârnit scandal. In parlament s'a făcut o interpelare. Teatrul risca să se transforme într'un meeting politic. Piesa a fost scoasă din repertoriul „Comediei Franceze".

Totuși piesa nu cuprinde nimic insultător la adresa armatei. Interpretul principal, Ferraudit, a declarat presei: —„Sunt fiul unui colonel și n'aș putea juca un rol ofensator pentru militari. Dacă „Ghiozdanul" insultă armata, atunci ar trebui să renunți la toate piesele unde apar regi, duci, miniștri, etc., până la notari, mereu ironizați și ridiculizați de dramaturgi".

Cazul acesta arată că politica în Franța a invadat până și teatrul. Aceiași naționaliști care, anul trecut, au demonstrat contra piesei „Mauzoleul de sub Arcul de Triumf", s'au simțit ofensați, ca patrioți, de „Ghiozdanul".

Dar pasiunile politice înființează cenzura și dela stânga. O revistă a lui Guitry „Trăiască Republica!" se bucură de succes. Franța figurează acolo ca o „Mariană bolnavă", iar un necunoscut, mascat, apare în ultimul act pentru a o salva. Iată că chiar după primul spectacol, necunoscutul mascat a dispărut după scenă și biata Mariana a rămas fără salvator. Publicul din stânga a văzut în acel mascat — pe Mussolini sau pe ducele de Guise, și a făcut un scandal potrivit cazului...

Să ne aducem aminte cum „Termidorul" lui Sardou a provocat un mare scandal în 1891 și a fost scos din repertoriu, tot la „Comedia Franceză". Dar zidurile „Casei lui Molière" au mai văzut și alte absurdități istorice: între alte piese, până și „Hernani" a lui Hugo a stârnit odinioară o furtună de scandaluri. Și când te gândești cum se amestecă în asemenea scandaluri — partidele politice, parlamentul, guvernele! Deocamdată, „Ghiozdanul" complectează lista pieselor cu scandal.

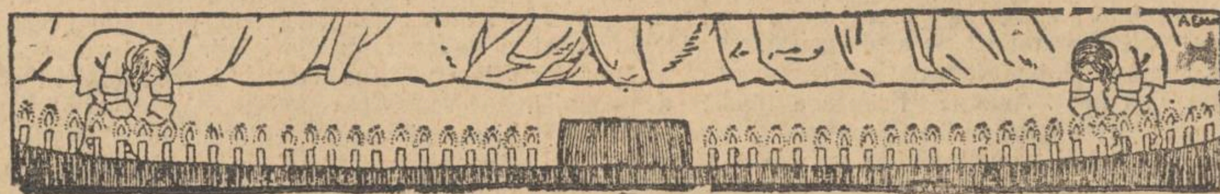
UN RAPIN

Licitații literare

La o licitație din Londra s'a plătit pentru manuscrisul primelor 12 capitole din „A Pair of Blue Eyes" de Thomas Hardy 1500 lire sterline. Aceasta e suma cea mai mare ce s'a plătit cândva în Anglia pentru manuscrisul unui scriitor în viață.

In biblioteca lui Pierre Louis, mort de curând, s'a găsit manuscrisul original al dramei „Salome" de Oscar Wilde. Manuscrisul va fi vândut prin licitație.

Prima ediție din „Fleurs du mal" a adus poetului un venit de 300 franci. In 1856 s'a plătit pentru un exemplar din prima ediție 105 franci, în 1912, 275 franci, în 1917, 800, în 1920 (pentru un exemplar de lux) 14.300 franci. Anul trecut s'a obținut pentru un exemplar care conținea o dedicație a autorului și diferite observații 57.399 franci. Dar Baudelaire a murit în cea mai mare mizerie.

CARŢI ŞI REVISTE

G. BRAESCU: „UN SCOS DIN PEPENI“

Editura „Ancora“—Bucureşti

Literatura d-lui G. Brăescu se caracterizează prin încercarea de a limita comicul la situaţie, gest sau atitudine, isbutind totuşi să împrumute anecdotei efectul final, care-i determină realizarea. Fără să caute să smulgă elementele comice din adâncul sufletesc al personagiilor, ceeace ar putea adăoga operei o mai mare valoare artistică, scrisul d-lui Brăescu nu este, cu toate acestea, un produs al imaginaţiunii care combină: el stărue în a prinde superficialul în nota lui caracteristică, nudă, pe care-l descrie apoi în ton natural, obiectiv, fără vehemenţa satirei. In felul acesta producţiunea din anii din urmă a autorului, în care intră şi volumul de astăzi, trădează o lipsă de amplitudine sufletească, răscumpărată uneori prin calităţi de ordin paralel, o pildă: vioiciunea accelerată a dialogului, care aduce cu sine meritul, destul de remarcabil, al dramatizării situaţiilor.

Spre deosebire de marele său înaintaş în arta comicului, Caragiale, care căuta ridicolul în lumea funcţionarilor modeşti sau, în general, în acea a micei burghezii, d. Brăescu s'a oprit cu insistenţă în lumea militară; a observat-o cu reală pătrundere, a zugrăvit-o, ironic, în tot adevărul ei, în paradoxalul şi în toată micimea sufletească ce-i e caracteristică. Numai arareori a intrat în lumea lui Caragiale, deformată, în bună parte, de condiţiile sociale ale vremei, cu tot acelaş dar de a fixa amănuntul, şi de a-l ridica în proprie lumină.

Dar mai este încă o deosebire de compoziţie: Caragiale a creiat schiţa umoristică (tip. C. F. R.) şi a rămas în cadrul ei; d. Brăescu a trecut dela nuvelă la schiţă şi dela schiţă la miniatura acesteia, gen în care, în timpul din urmă, stărue tot mai mult. A ajuns astfel la o simplificare excesivă (**„La fântână“** sau **„Forţa publică“**), din care se vede, pe lângă uşurinţa expunerii, graba cu care este tratat subiectul. A înlăturat toate elementele de cadru, naraţiune sau descriere, păstrând, în general, dialogul scânteietor, replica scurtă, nervoasă, telegrafică. Să nu uităm că autorul şi-a risipit darurile, în „Rampa“, cotidian, mai mult de jumătate de an.

* * *

Sunt în acest din urmă volum al d-lui G. Brăescu două compoziţii, care ar putea fi luate drept adevărate schiţe: **„Primul pas“** şi **„Raţe cu repetiţie“**, ceeace ne-ar îndreptăţi să credem că autorul ar putea rămânea, cu succes, la acest cadru, care i-ar permite o mai temeinică analiză sufletească a personagiilor şi o mai proprie situare a evenimentului. In rest, compoziţii scurte, unele până aproape de semnificaţia artei prin naturalul expresiei, prin plasticizarea materialului. Iată un exemplu în **„Aliaţii noştri“**: pe câmpul de luptă, soldaţii aleargă zăpăciţi că i se făcuse rău lui „don' sublocotenent“ şi nu găseau nici un doctor. La un moment se făcu linişte:

„Din mulţimea de ofiţeri eşiră doi medici, unul scurt, gros, cu ochi de porc, celălalt înalt, plin de decoraţii şi de bistrui.

— E rănit? mă întrebă unul din ei într'o franţuzească stricată.

— Nu, e răcit, se vede.

Se adunară cu toţii în jurul tărgii, aşezată în mijlocul casei. Doctorii, aplecaţi deoparte şi de alta băgară, simultan, mâna pe sub pătura cu care era învelit bolnavul, cu intenţia vădită de a-i pipăi pulsul.

— E beat, opină unul.

— Crup, răspunse celălalt în aceeaş franţuzească stricată.

Neputând rezista curiozităţii, am tras pătura să văd faţa ofiţerului. Pe deasupra bolnavului, care murise, confraţii, doi medici ruşi, beţi turtă, se ţineau de mână...“

Un alt model tot atât de plastic, dar atât de concis, că nu se poate rezuma, îl oferă bucata **„La Fântână“**, în care realismul cel mai crud este diminuat printr'o notă infinit idilică. De observat, aceleaşi procedee cunoscute, prin care situaţia singură se susţine, fără elemente de cadru:

„Ea a venit cu căldările să ia apă: el s'adape boii. Ea l-a pândit rostind prin curte, el a trecut nepăsător îndemnând boii cu strigăte ce răsunau clare în iarnă şi s'au întâlnit fără bună dimineaţă, pe negândite, la fântână:

„(Scuipând) — Te-ai sculat?

(Suflându-şi nasul) — M'am sculat de noapte, gândeşti că mă lasă mămuca să dorm?

— I-ai spus?

— I-am spus!

— Ce-o zis?

— O tăcut chitic!

— Tu nu i-ai spus nimic?

— Eu ce era să mai zic. Da tu le-ai spus?

— Le-am spus!

— Şi ce-o zis?

— N'o zis nică... Hăis!

— Pleci?

— Mă duc să dau de mâncare la gîte

— Amu ce facem?

— Om mai vorghi!

— Cu nunta cum rămâne?

— Aşa!

— Cum?

— Aşa cum o zis tătuca, să-ţi deie şi zece oi.

— Mămuca o zis că dă şi oile, da după ce-om trăi un an de zile, i-auzi...

— Oiu aştepta, ce să fac...

— Ce s'aştepţi?

— Să treacă anu.

— Ardi-te-ar focu!... Da' diseară vii?

— La ce să viu? Hăis!

— Să vii, auzi tu, că-mi pare c'am rămas grea.

— (Depărtându-se). Hăis, boală!“

Este singura schiţă din care psihologia personagiilor iese din firescul situaţiei şi simplitatea expresiei.

GEORGE BAICULESCU

Drum de sară

Sub titlul de mai sus, d-ra Otilia Cazimir publică, în ultimul număr al „Vieţii Româneşti“, o minunată schiţă „din carnetul unei doctorese“.

Desprindem un proaspăt tablou de natură, lucrat cu o peniţă fină şi abilă:

„Trăsura merge fără zgomot pe şoseaua stropită de ploaie. Las hăţurile în voie şi-mi scot mănuşile, să prind în pumnii goi vânt călduţ şi înţepător de primăvară. Căluţul îşi schimbă pasul după plac. Câte odată se opreşte, se uită în jos cu luare-aminte pe lângă ochelarii lui patraţi de lac şi ridică un picior, — parcă se teme să nu strivească sub copită o gânganie proaspătă şi fragilă. Pe urmă-şi scutură coama tunsă, cu un fel de cochetărie, şi porneşte repede, în galop slobod, să recâştige vremea pierdută.

Iarba cu firul cât un vârf de ac se pierde în cafeniul câmpiilor, într'o nuanţă nedesluşită şi caldă, de catifea. Subt deal, la umbră, un pâlc de omăt cu albul străveziu, se piteşte tot mai aproape de pământ. Intre zările de abur, apropiate şi nesigure, subt cerul adânc de piatră albastră, suntem singuri, ca de atâtea ori, căluţul meu şi cu mine.

De departe se aude vuiet tare de fierărie şi de scânduri izbite. Şi la o cotitură ne întâmpină, zdruncinându-se cumplit, o căruţă verde ferecată, smuncită de un cal bălţat şi şchiop“.

„...Am plecat, prin pânza subţire a înserării. Satul a rămas în urmă, cu mireazma lui de cozonac cald şi cu agonia lungă şi cicălitoare a moşneagului.

In largul şesului, soarele pe jumătate înfige tăişuri neclintite în tipsiile bălţilor. Departe, Ceahlăul se desprinde abia, vioriu şi transparent, din Apusul de aramă nouă. In lunca tăiată stăruie parfum cald de toporaşi bătuţi de soare. Intr'un tufiş cu ramuri fragile de brumă, o pasăre invizibilă cheamă prelung şi grav.

S'aude toaca de denie. S'aude, — din satul de unde am plecat, ori din satul spre care mă îndrept, — nu ştiu. Poate din amândouă. Şi sunetele se întâlnesc în văzduh şi de acolo cad, mărunte, peste mine. Fără voie ridic privirile în sus — să văd cine toacă. Deasupra mea svâcneşte via o stea. Clipesc. Şi când deschid ochii, n'o mai pot găsi nicăeri. S'a topit, scânteie de omăt într'o apă albastră... Pe urmă vine glas rar de clopot, risipind în tăcerea compactă sunete egale, străvezii şi fără ecou, ca nişte balonaşe de cristal subţire“.

Revista Moldovei

Pe lângă cercetări cari alcătuesc un utilizabil material „pentru o viitoare monografie a ţinutului Botoşani“— cercetări datorite căpitanului Aurel I. Gheorghiu, iconomului A. Simionescu, profesorului I. V. Luca şi doctorului C. Băcăoanu—cele trei numere din noua serie (anul V) a „Revistei Moldovei“ cuprind aduceri-aminte din anii şcolii de Andronic V. Ţăranu şi figuri botoşănene de d-nii N. Răutu şi Simeon Labin.

D. profesor Răutu vorbeşte în numerele 1 şi 3 ale anului al 5-lea din pomenita publicaţiune, despre unul dintre întâii dascăli ai gimnaziului botoşănean (de prin anii 1859-1861) şi apoi ai liceului „Laurian“ (din 1868-1875),— despre Ioan Veniamin Adrian.

Omul acesta, în aproape două decenii de activitate în ramura învăţământului primar şi în a celui secundar, a dovedit remarcabile însuşiri; iar în diletantismu-i autoricesc, s'a aventurat în romanţe, fabule şi anecdote politice versificate şi a produs o lucrare satirică: „Postulachi Slugărescu“, pe care Dimitrie R. Rosetti o citează cu deosebire. Cercetătorii publicaţiunilor noastre periodice vor da, de bună seamă, atenţiunea cuvenită activităţii gazetăreşti desfăşurate de Ioan V. Adrian: ca redactor (din April 1861 până 'n April 1862) al „Bondarului“ din Iaşi — foaie umoristică, reapărută apoi la Botoşani, în 1869 —; ca director al „Steluţei“ (1868) şi colaborator la „Independentulu“ (1870—1873).

Pe când preda un curs de filozofie a istoriei şi de istorie a filozofiei la un fel de ateneu întemeiat de dânsul, sub numele de secţie botoşăneană a Societăţii pentru învăţătura poporului român (instituţie în care profesorii I. Gregorescu şi Em. Leonescu vorbeau: primul despre „feudalismul evului-mediu“, celalt despre „anticităţile Romanilor“), — I. V. Adrian a prins să cultive nuvela istorică. Drept model a luat, de sigur, pe Costachi Negruzzi; dar legendelor li-a adaos note melodramatice în genul celor ale lui Alexandru Pelimon. A încercat să facă un roman din „Visul lui Petru Rareş“. Şi aproape la fel ca 'n versurile lui Alecsandri:

Dar merindele-s a cui?
A lui Petrea Majălui
Care-i om de omenie
Şi-ar fi bun chiar de Domnie.—

eroul lui I. V. Adrian poartă numele de Petru Măjearul.

Câtă vreme se ţinea de epica populară şi de cronicari, limba îi era ademenitoare, deşi pe alocurea paşoptistă. Astfel, iată cum îl descrie 'n luptă pe Ştefăniţă al VI-lea, cel dăruit de Padişah cu un turban, un caftan şi un cal înfrânat împărăteşte:

„In al doilea an al Domniei sale, ridicându-se Albul-Sultanul cu Tătarii săi şi năvălind în Moldova până la Şerbanca din sus de Ştefăneşti, Ştefăniţă — carele avea oştile sale adunate la gura Corovei — trimise înainte pe Vornicul Petrea Cărăbuţiu să stea în potriva duşmanilor, iar el însuşi cu greimea au silit în urmă şi ajungând pe Tătari le-au dat bătae atât de vitejeşte cât bătrânilor generali li se părea că văd pe Ştefan cel Mare întinerit prin braţul nepotului său“.

Ba până şi figurile de intriganţi — cari se pretează la romantisme comice — le încadra, picturaliceşte, cu câte „o barbă deasă ce se unea cu mustăţile ca să formeze un tufar în jurul gurii“.

Dar, în scenele de mare efect — în cele de rapt amoros, în apostrofele mustrătoare şi imprecative — nu cruţa interjecţiile, în cât nu le puteai deosebi, decât doar, prin lipsa de rime, de următoarele-i esclamaţiuni în versuri:

O! nu, o! nu pe tine! t'iubesc cu 'nvăpăiere
Şi nu, nu pentru tine frumuseţa-ţi s'a zidit!

Dar era nepreţuit în metodele-i didactice, orale şi scrise. Cine îţi putea grava 'n amintire numele cetaceului din mările polare, — care apăruse 'n apele mediteranee ca să 'nghiţă pe Iona, — decât întrebarea lui Adrian: Cum vei zice dobitocului înotător „cu al căruia nume eşti răfuit la socoteală?“ **(Chit).**

Şi — fără să ai straşnice cunoştinţe ihtiologice, **trebuia** să dai de numele moldovenesc al peştelui pe care zoologii l'au botezat **Anguilla** şi căruia muntenii îi zic: **ţipar**; la întrebarea „Care-i cel mai pişcător dintre locuitorii apelor?“, numele **pişcarul** se impunea în chip firesc. Şi cât de aproape de cele mai bune cimilituri — ca unele ce se înfăţişau metaforice şi pline de mişcare — erau următoarele întrebări etimologice“:

Care sunt cele trei litere pe cari suindu-le te duci, şi coborîndu-le, mănânci? (Car, rac).

Dar cele **„pe cari de te-ai suit alergi, şi în cari de-ai căzut te 'nneci?“** (Cal, lac).

Nu ştiu dacă, la moartea lui, gazetele au scris — în stilul pompos şi arhaizant pe care Adrian îl „scotea la purtare“ în clipele solemne —: „De năprasnă au reposat în cetatea Botoşanilor Ioan al lui Veniamin Adrian fără a lăsa moştean pentru liceu“.

Un fost coleg al său, aproape-nonagenarul profesor Ioan Pop-Florantin, mi-a povestit întrun rând că moartea lui I. V. Adrian a fost „misterioasă şi năprasnică“.

Dar dacă a lăsat moştean pentru liceu şi pentru activitatea-i extra-dăscălească, lucrul acesta ni-l vor spune, de sigur, d-nii profesor N. Răutu şi Andronic Ţăranu în ale lor **figuri botoşănene** şi **amintiri şcolare.**

BARBU LAZAREANU

Teatrul şi psiho-analiza

Se ştie că psihanaliza nu se mărgineşte numai la studiul şi tratamentul maladiilor mintale. Ea a întrecut domeniul acesta restrâns pentru a aborda problema de psihologie a popoarelor, religiei, artei şi literaturei.

Teatrul a fost considerat totdeauna ca o simplă distracţie. Din punctul de vedere al psihanalizei este o profundă eroare şi autorii volumului „Psychoanalysis and the drama“ (—Jelliffe şi Brink—despre care operă scrie Le Lay în **„Scientia“**) îi atribue o importanţă socială şi medicală din cele mai înalte. Teatrul în general şi în particular drama, este expresiunea inconştientului; el atinge forţele dinamice care sunt la baza caracterelor individuale, ajută să fie cunoscute şi controlate mai bine. El are deci, pentru viaţă, o valoare capitală şi medicul care va şti să-l înţeleagă, va putea scoate preţioase învăţăminte pentru bolnavii săi. Pentru că nu trebue despărţită drama de viaţă. A studia operele teatrale înseamnă a face operă utilă, nu numai pentru literatură, dar chiar şi pentru acei cari se ocupă de sănătatea oamenilor.

In acest scop Jelliffe şi Brink au studiat un oarecare număr de piese de teatru, care li s'au părut mai caracteristice. Fiecare studiu este de fapt un capitol de patologie mintală, demonstrată prin aplicarea psihanalizei la dramă. După cercetările prezentate, se poate strânge numai în câteva cuvinte cugetarea celor doi autori: drama este viaţa inconştientă în acţiune. Prin intermediarul personagiilor se iluminează cele mai profunde probleme ale învăţământului. Fiecare îşi poate regăsi aci complexităţile lui proprii. Medicul, dacă ştie să profite, va căpăta preţioase învăţăminte asupra vieţei psihice, neglijată adeseaori în favoarea punctului de vedere strict fizic.

„Asociaţiunea Internaţională Biocosmică“

Publicăm în cele ce urmează apelul primit din partea unui grup de biologi, cari au ajuns la convingerea că adevărurile ştiinţifice trebuiesc puse în slujba idealurilor sociale ce cuprind interesele întregii omeniri.

„Subsemnaţii după ce am constatat, fiecare în sfera lui, desordinea, incoherenţa şi barbaria cari domnesc, convinşi că adevărata cauză este în defectele educaţiei oamenilor cari, dela naşterea până la moartea lor, sunt obişnuiţi să se considere unii pe alţii ca duşmani, — ne-am gândit că singurul mijloc pentru înlăturarea acestei erori constă în crearea unei noui mentalităţi. Semenii noştri trebue să înţeleagă că suntem plămădiţi cu toţii din aceleaşi elemente cosmice; că nu există esenţă individuală; că, fără voia noastră, suntem legaţi unii de alţii pentru că nu există decât o viaţă universală şi veşnică în toate, viaţă ce însufleţeşte şi solidarizează totul în cosmosul necreat; că omul este ceeace îl face mediul şi că rolul său în natură este să armonizeze viaţa în toate ritmurile ei.

„Conştienţi de responsabilitatea noastră naturală; pătrunşi de nevoia de a transforma egoismul individualist în egoism evoluţionist — sau, cu alţi termeni, de a face să se înţeleagă că individul nu poate radia în toată puterea lui decât prin nivelul mintal ridicat al celor cari îl înconjoară, că el nu se poate bucura deplin de viaţă decât într'un mediu unde există această bucurie de a trăi; că, lucrând pentru fericirea tuturora, putem crea acest mediu, putem lucra pentru propria noastră fericire.

„Apelăm la toţi oamenii de bunăvoinţă, fără deosebire de rasă ori de naţionalitate, cari vreau să se unească pentru alcătuirea unui grup întemeiat pe principiul vieţii universale şi eterne. Acest grup va purta numele de: „Asociaţia Internaţională Biocosmică“ şi va avea ca scop exclusiv pe acel de a cerceta şi a scoate în evidenţă tot ce poate face pe oameni să înţeleagă că ei alcătuiesc o mare familie, în care nici unul dintre membri nu poate suferi fără ca ceilalţi să nu se resimtă“.

Printre semnatarii acestui apel, citâm pe prof. *A. L. Herrera,* director al studiilor biologice la universitatea din Mexico, preşedinte al Asociaţiei; *M. Mary,* dela Institutul de cercetări biologice din Paris; *Fiallo Cabral,* profesor la facultatea de medicină din St. Domingue; *Dr. Madeleine Pelletier, Jacquemin,* Paris; *Antioco Zucca,* profesor din Roma; *F. Monier,* publicist, secretar al Asociaţiei, căruia i-se poate adresa pentru lămuriri (chemin de la Vallée-aux-Loups à Chatenay-Malabry, Seine, France).

LITERATURA NORVEGIANĂ

Gunnar Heiberg

Contopire bizară de Strindberg şi de Maeterlink, Gunnar Heiberg înfăţişează în drama norvegiană spiritul modernist extrem, solia expresionismului rafinat al Germaniei de azi.

Gunnar Heiberg a scris câteva piese rămase celebre: „Midas“, „Mătuşa Ulrica“, „Artiştii“, „Tragedia dragostei“, „Parlamentul“, etc. In româneşte n'a fost tradus decât de curând de d. Marcel Romanescu, care în prefaţa piesei „Balconul“ spune între altele că autorul tinde să ajungă la pasiunile primitive ale omenirii, să descopere instinctul ancestral ce dăinuie peste desvoltarea şi decăderea civilizaţiilor, desbrăcând omul de haina lui convenţională, şi căutând să-i vadă sufletul sub lumina eternităţii.

„Balconul“ — spune d. Romanescu — nu cuprinde o îngăinare de cuvinte melodioase, ci-i închegat într'un stil sobru, expresiv, concentrat. Replicele sar brusc, puternice, plesnite parcă din marmură albă. Şi peste ele simţi acelaş suflu aspru şi rece. Iubirea ca bază a vieţii; instinctul ca mistuitor al tuturor forţelor, prefăcând voinţa omenească în scrum, distrugând cinstea, mândria, conştiinţa, instinctul ce face pe femeie necredincioasă, crudă, vulgară, iar pe bărbat nebun, laş, ridicol, — iată despre ce tratează „Balconul“.

Niciodată iubirea, considerată ca o legătură sufletească ce uneşte pe om de om, nu fusese batjocorită ca aici. Femeia fermecătoare care umple sufletele bărbaţilor de patimă, nu e decât o bestie; sexul nu poate fi civilizat, iubirea nu-i decât instinct.

Peste „balcon“, — această cale a patimii ce leagă viaţa interioară de cea exterioară — dau năvală toţi cei ce vor să posede frumuseţea femeii. Amantul se îmbată de vraja ei; şi, în faţa tinerei perechi, stă bătrânul soţ înşelat: neputincios pofteşte, pricepe tot, pricepe că viaţa i-a luat dominaţia, el nu caută pedeapsă pentru amanţii surprinşi, ştie că nu se află în faţa unui păcat, ci în faţa unei legi naturale, dar înţelegerea neputinţei aprinde într'însul o văpaie de ură, un dispreţ cinic pentru înfrângerea sa proprie, iar tăiuşul furiei sale îţi spintecă nervii, până ce bătrânul se prăbuşeşte odată cu balconul. Personalitatea amantului devenit soţ intră atunci în luptă cu dragostea care e pe punctul s'o ucidă, când se aruncă în joc stăpânitorul, a cărui patimă isbucneşte victorioasă. Tot ce e cinste şi omenie dispare, căci noii amanţi sunt făcuţi să ardă pe rugul dragostei. Şi această grozăvie măreaţă a distrugerii urmează fără cruţare, ca o necesitate a naturii, ce-şi ascunde uneori jocul ca să se impună apoi cu atât mai tragic.

„Iulia — femeia în jurul căreia se închează acţiunea — proclamă desăvârşirea distrugerii...“

Iar Abel, amantul devenit soţ, îi ştie sufletul Iuliei, îi pricepe agitaţia continuă şi se teme:

— „Da, dar eşti tânără, spune el. Simt cât de proaspăt curge sângele în tine — şi tu vrei să-mi închipui că totul e liniştit — vrei să mă faci să cred că eşti obosită şi caldă sub soarele de amiază. Când stau aci dimineaţa şi aştept, şi tu vii din odaia ta, parc'ar curge o mireasmă de fân proaspăt. Şi chiar dacă n'aş simţi-o, crezi că sunt orb? Crezi că nu văd cum ţi se aprind ochii atunci când intri într'o sală cu bărbaţi mulţi? Parc'ai trece printr'o aleie de lumini mici, pâlpâitoare, neprevăzute, scânteietoare, adânci, rătăcitoare şi uneori liniştite cari nu te urmează, ci stau în loc...“

Şi are dreptate să-i bănuiască sinceritatea, şi sub mângâiere să se creadă înşelat: peste balcon, în lipsa-i, pătrunde un altul — un altul a cărui stăruinţă pe lângă Iulia, lui nu-i rămăsese străină.

Antonio năvăleşte cu raţionament erotic şi convingător:

— „Dacă dorul de trupul dumitale e grosolan, atunci şi eu sunt grosolan, fiindcă te doresc. E grosolan să fiu bolnav la suflet zi şi noapte, mereu-mereu, fiindcă te iubesc? Atunci sunt grosolan fiindcă te iubesc, (strigă) te iubesc! Iubesc! Iubesc! Urmează-mă şi vom trăi departe cât timp vei vrea, ne vom trezi în fiecare zi în alt loc. Şi ne vom întoarce acasă, şi vom simţi puterea crescând, mâinile noastre devenind mai vânjoase. Vom încovoia spinări, vom îngenuchia voinţi, părerile le vom mătura toate, până vor curge în albia noastră. Sunt poveşti şi *fără* prinţi; — e poveste vie să vrei atât, încât să n'ai nevoie să doreşti“.

Iar după un joc inutil femeia se desvăluie

— „Sânt fericită. Fericită! Fericită! — Da, îţi văd privirea. Cum îndrăzneşti? — pacea asta fericită — liniştea asta gingaşă — n'ai s'o poţi sfărâma niciodată cu braţul dumitale puternic care ţine aşa de strâns, aşa de strâns... Parcă mi-ai răscolit creierii cu bârne care se răstoarnă. N'am trăit în fericire ani de zile, şi fericită? *Există* ceva care se chiamă fericire. Omule! Omule! Barba ta mă'nţeapă în ochi. Dar nu-i voinţa mea — nu — nu!“

Antonio (care a stat liniştit cât a vorbit Iulia şi a ţinut-o puternic, o sărută acum. Pauză: se fixează unul pe altul).

Iulia (arată cu degetul spre uşa balconului şi întreabă'n şoaptă). „Pe-aici ai venit?“

Antonio: „Da“.

Iulia: „Cum? De ce-ai venit pe calea asta?“

Antonio: „Fiindcă dăduseşi poruncă servitorului dumitale să nu mă lase să intru“.

Iulia: „Dar soţul meu?“

Antonio: „El, a plecat cu trenul. Ştiam că trebuie să plece“.

Iulia: (foarte liniştită) „Mă iubeşti?“

Abel se întoarce; amanţii sunt în odaia de culcare. Deşi se aştepta, el are un moment de consternare. Pregăteşte revolverul. Amanţii au auzit sgomot, deschid. Nu văd pe nimeni:

— „Dacă era el?“ — spune Iulia.

— „... cu revolverul în mână“ — adaugă Antonio.

— „Ai fi tras tu întâi...“ replică repede femeia.

Abel, sguduit de un fior depune revolverul, se arată:

„... Nici scandal, nici sângele nu pot să-mi ajute, spune el,... orice suflet omenesc e o insulă şi orice punte e gata să se nărue, şi e o bucurie să-ţi cultivi insula. Furtuna, şi stelele şi vecinicia mă fac să gândesc, şi prin ele simt, dar de se întâlnesc două suflete omeneşti, trebuie unul să aştepte pe celălalt, şi uneori trebuie să aştepte şi cellalt, şi stau amândouă în loc şi nu merg mai departe. Insă când două trupuri omeneşti se întâlnesc, e ca şi cum ai încuia ce e sfânt şi ai asvârli cheia...“

Şi Abel nu ia drumul balconului, ca celălalt, şi nici nu descarcă revolverul...

E fără îndoială un dramatism sumbru, un joc lăuntric, concentrat, simbolic. Heiberg e mai presus de toate un artist al raţionamentului. Dacă a exclus teatralul din teatrul lui, nu l-a făcut mai puţin dramatic. Sub replica scurtă, lapidară, ghiceşti un sarcasm crud, aproape brutal. Poza e utilă numai atâta cât slujeşte expresia, iar dialogul e viu, interesant şi nou, pe alocurea întrerupt — suspensie pentru cugetare parcă — însă învăluitor şi simplu de urmărit în logica lui lipsită de complicaţiuni.

Traducerea domnului Marcel Romanescu e bună, iar studiul introductiv aduce date şi aprecieri interesante.

AL. N. BIAZ

INSEMNĂRI

Premiile naționale

S'au decernat, acum câteva zile, marile premii naționale: de proză și versuri (Premiul de critică fiind desființat de d. Lapedatu, fostul Ministru al Artelor, care era pesemne convins că critica românească se rezumă la d. G. Bogdan-Duică — unicul premiat pentru acest domeniu).

Din comisiune au făcut parte foștii laureați ai marilor premii: d-nii M. Sadoveanu, Brătescu-Voinești, M. Codreanu, Octavian Goga și G. Bogdan-Duică, precum și un reprezentant al Academiei (d. Ciobanu), al guvernului (d. Goldiș) și al Societății Scriitorilor Români (d. Liviu Rebreanu).

Spre surprinderea tuturora premiul de proză a fost decernat d-lui Ion Gorun, trecându-se — nu știm pentruce — peste numele pe care toți le aveau pe buze. Nu vrem să-l jignim pe d. Gorun. Dar — când Galaction nu-i premiat...

In schimb premiul pentru poezie a fost just atribuit d-lui G. Topârceanu, poetul de mare talent al generației noastre— acela care, într'o formă lapidară, a turnat cu aceiași perfecție balade vesele și triste.

Dar despre premii și premiați — în numărul viitor.

L. Dobronravov-Donici

A marit la Paris scriitorul Leonid Dobronravov-Donici.

Cetitorii îl cunosc din paginile revistelor „Gândirea", „Adevărul Literar", „Viața Românească", etc.

Dobronravov-Donici ,care-și făcuse un nume în beletristica și publicistica rusească, a revenit în 1918 în Basarabia, unde a locuit până anul trecut.

Nuvelele acestui scriitor sunt străbătute de același spirit neliniștit și chinuitor, ca atâtea opere ale scriitorilor dela Nord.

La fiecare pagină, îl vezi pe autor aplecat asupra sufletului omenesc ca peste ghizdelele unei fântâni. Taina dela fund îl ademenea — cum ademenesc prăpăstiile.

Acum acest cercetător al ținuturilor de dincolo, s'a prăbușit în besnă — lăsându-ne cu ochii fixați asupra locului de unde s'a desprins... cum rămâi cu ochii țintă la pilastrul podului, de pe care s'a asvârlit o trecătoare în apă.

Monica

„Sburătorul" publică „prima serie" de „Versuri pentru Monica" — versuri numerotate: I, II, III, IV, V... și iscălite: Hortensia Papadat-Bengescu, F. Aderca, Mia Frollo, Sanda Movilă și G. Nichita.

Este vorba de un copil „délicieusement unique" (sunt versuri și'n franțuzește).

Am crezut mai întâiu că-i vorba de-un simbol. Dar nu. Poeții și poetesele dau detalii prea precise...

Ne-am zis: Să știi că-i un concurs cu subiect dat. Monica-i... o întâmplare. Tot atât de bine ar fi putut fi — Jenică.

Nu, nu. Autorii acestor versuri sunt prea serioși. Nu dau ei reprezentații cu concursuri.

Probabil că aceste persoane fac parte din una și aceiași familie — iar Monica-i o fiică, o soră, o vară, o nepoată, o strănepoată a lor...

Ni se spune însă că Monica-i fiica Direcției — ceiace nu credem.

Altfel am invidia poziția d-lui Lovinescu în fruntea cenaclului: poeții și poetesele ți-i cântă pe descendenți, ascendenți și colaterali. Te cântă pe tine însuți — din față și din profil. Iți cântă salonul, sufrageria unde se servește ceaiul literar.

De-ar fi așa, — am exclama din toată inima: Vai, ce bine-i să ai cenaclu!

Sforăitul

D. Eugen Lovinescu, vorbind de L. Dobronravov-Donici, spune printre altele:

„Nu rareori ședințele noastre erau tulburate de sforăitul lui".

Se vede că acest scriitor n'avea numai talent, ci și spirit critic.

Copiii

Un recenzent, cu prilejul apariției volumului „La Medeleni", declară: „Copilăria e neinteresantă pentru artă"... fiindcă e „un regim de absență a voinței conștiente".

Ce crede oare d. recenzent de celebrele romane, de pildă ale lui Curwood, cu subiect din viața... câinilor?

Acești prieteni ai noștri cum stau din punct de vedere al „voinței conștiente?"

Ficțiune și realitate

Un roman al lui *André Chamson: „Roux, le Bandit"* (editura B. Grasset, Paris) apărut nu de mult, s'a bucurat nu numai de un simplu succes de librărie. Autorul povestește viața unui tânăr țăran din Cevennes, aspra regiune muntoasă din sudul Franței. Refuzând, la isbucnirea războiului, să intre în armată, el se refugiază în sălbăticia munților. Timp de cinci ani, el a dus o viață mizerabilă, ca o fiară hărțuită, mereu urmărit de poliție, gonit de țărani. In cele din urmă, întâlnind pe unii dintre prietenii săi de altădată, el isbutește să-i impresioneze. Ei recunosc purtarea cinstită și curajul lui Roux, care a refuzat să se supună războiului. Câțiva dintre soldații întorși de pe front, înțeleg foarte bine atitudinea lui și sunt hotărâți ca în viitor să urmeze exemplul lui Roux. Dar poliția a isbutit să prindă pe „bandit", care e condamnat la douăzeci de ani de muncă silnică.

Acesta e subiectul cărții. Simplu, cu toată aparența senzațională. S'ar părea că autorul a construit romanul după regulele foiletoanelor literare din gazete. Dar cartea e scrisă cu atâta sinceritate și naturaleță, încât ea e considerată ca una din cele mai artistice realizări din literatura internațională de după război. Roux, e „banditul" care n'are altă ideologie decât a libertății omenești, potrivnic oricărei silnicii sociale și idealurilor colective mincinoase.

Dar succesul literar al cărții a avut un rezultat neașteptat. S'a constatat că autorul n'a inventat nimic. Că Roux există, în carne și oase, că a trăit așa cum povestește autorul și că e în adevăr osândit la douăzeci de ani de muncă silnică. Unele grupuri de individualiști și pacifiști din Franța au început să se agite în favoarea lui Roux. O mare organizație pacifistă din Anglia, „War Resisters International" e pe cale să înceapă cercetări pentru verificarea decizivă a romanului. In orice caz, e de remarcat că în Franța mulțimea cetitorilor simpli arată un mare interes pentru soarta eroului veritabil al acestui roman care servește astfel cauza pacifismului mai mult decât zeci de articole de propagandă.

Ce lucrează scriitorii germani

Revista germană de avantgardă „Die literarische Welt" a intreprins o anchetă între scriitorii mai de seamă ai literaturii germane contimporane. Până acuma au sosit șapte răspunsuri din cari se desprind preocupările actuale ale fiecărui scriitor în parte. Franz **Werfel,** marele poet și scriitor dramatic lucrează la o nouă dramă, intitulată „Paulus între evrei". Eroul dramei va fi, spune Werfel, „fanaticul creștin Pavel, puțin timp după convertirea sa la Damasc. Deci ea nu va trata nici problema acestei convertiri, nici cea a marelui organizator și întemeietor al bisericei creștine. In mijlocul acțiunii va sta **omul** care a tăit ceva mare, nespus de mare și nu știe în acest moment decât un lucru: acesta e adevărul". Alfred **Doblin** scrie un nou roman filosofic care „va arăta cum se naște universul în sufletele indivizilor". E caracteristic că acțiunea acestui roman se petrece în India. Hugo von **Hoffmansthal** cunoscutul scriitor vienez pregătește patru lucrări dramatice. Max Brod lucrează la două romane noui pe cari le socotește drept continuare a romanului „Reubeni" și vor forma, împreună cu acesta, o trilogie epică a vieții evreești sub aspect intelectual. Leonhard **Frank,** fără îndoială unul din cei mai puternici prozatori ai prezentului, scrie primul său roman de dragoste în care va arăta cum până și omul intelectual, sigur de ceeace vrea și poate înfăptui, devine tocmai în fazele decizive ale vieții sale sclavul sentimentelor erotice. Robert **Musil,** un tânăr scriitor vienez care s'a remarcat în ultimul timp prin proza sa concisă și stăpânită, scrie un roman „Die Zwillingsschwester" cu o fantastică acțiune politică ce se petrece în ajunul războiului. Celebrul dramaturg Carl Sternheim va scoate două cărți noui: o comedie „Școala dela Uznach" care va fi o șarjă împotriva nouilor curente în pedagogie, și un volum de eseuri, „Lutetia", în care va analiza cauzele crizei intelectuale contimporane. Iacob Wassermann scrie un nou roman, intitulat „Ahasver".

Infinitul

Maeterlinck a scris, poate, cea mai frumoasă pagină, și cea mai luminoasă, din câte s'au scris veodată despre infinit. (La Mort).

„Trăim într'un Univers care nici în timp, nici în spațiu, n'are limite. El nu poate nici înainta, nici da înapoi. N'are origini. N'a început vreodată după cum nici nu se va sfârși vreodată. Are în urma lui tot atâtea miliarde de ani, câte are și înaintea lui. Nu poate avea un scop căci de-ar avea, l'ar fi atins în cursul nesfârșitului anilor de până acum: de altfel acest scop n'ar putea fi decât în afară de el și dacă ar fi ceva în afară de el, Universul ar fi mărginit de acel ceva și prin urmare ar înceta de a mai fi infinitul. Nici nu merge către ceva, căci ar fi ajuns; așa dar, tot ceeace lumile fac în sânul lui, tot ceeace noi facem, nu poate să aibă nici o influență asupra lui. Tot ceeace va face, a mai făcut. Tot ceeace n'a făcut, este pentru că nu se putea face niciodată. Dacă nu gândește, nici nu va gândi vreodată. Dacă are o gândire ea este din vecii vecilor ajunsă la apogeu și acolo va rămâne neschimbătoare și nemișcată. Este tot atât de tânăr cât a fost vreodată și de bătrân cât va fi în viitor. Toate sforțările și toate experiențele pe care le va încerca de acum înainte le-a încercat în trecut: și deoarece a făcut toate combinațiile posibile, nu-i de loc probabil ca ceeace n'a avut loc în toată veșnicia câtă se întinde înaintea nașterii noastre, să se întâmple în veșnicia ce va urma morții noastre. Dacă nu este conștient, nu va fi niciodată. Dacă nu știe ce voește, nu-i nici o speranță că o va ști vreodată. Știe tot, sau nu știe nimic și este tot atât de aproape de sfârșitul ca și de începutul său".

Originea cuvântului „Monetă"

Intr'o comunicare la Academia de Inscripțiuni, numismatul și arheologul francez **Babelon,** a demonstrat că **Moneta** era la început numele unei vechi divinități italiste, numită de asemenea și **Junon Moneta,** care avea un templu în **Arx** sau citadela Capitoliului, la Roma. Aceastâ zeiță rustică avea ca simbol gâsca, și se creșteau gâște într'o încăpere din sanctuarul său. Ele au fost acelea cari au atras, prin strigătele lor, atenția lui Manlius— —a cărui casă era în apropiere—când în 396 în. Chr. Galii cari cuceriseră Roma, vroiră să pună stăpânire și pe Capitol. In 345, împlinindu-se dorința dictatorului Camil, se mări templul Junonei Moneta, dar numai peste mult timp, în 296, se instală pe locul casei lui Manlius atelierul monetar care bătu cei dintâi denari. Atelierul acesta era o anexă a templului și fu pus sub protecția zeiței gâștelor, Junon Moneta, pentru că se aflau acolo, la adăpostul zidurilor citadelii, comorile Republicii, adunate prin luarea Tarentului și cucerirea Italiei meridionale.

Astfel numele zeiței Moneta trecu, în limbajul popular, asupra atelierului monetar pus sub protecția sa, apoi asupra produselor acestui atelier, monetele.

O operă postumă a lui Puccini

Săptămâna trecută Scala din Milano a reprezentat o nouă operă a lui Puccini, la care maestrul a lucrat până în ultimele zile ale vieții, lăsând-o totuși neisprăvită. După moartea lui Puccini, ultimele arii au fost sfârșite de Alfano.

Libretul, datorit lui Adami și Simoni, cuprinde o intrigă deosebit de interesantă, prin elementele legendare și psicologice cu dibăcie îmbinate.

Pricipesa Turandot, în China, ucide pe toți cei cari o cer în căsătorie și nu pot deslega trei ghicitori. Principele Calaf izbutește să răspundă la cele trei întrebări, dar pentruca Turandot să priceapă dragostea, e nevoe de moartea sclavei Liu, înșelată în marea ei iubire pentru Calaf.

Reprezentarea acestei bucăți postume a maestrului a avut un răsunet extraordinar în întreaga Italie, și chiar dincolo de Alpi. Au venit să asiste la premieră critici teatrali din Paris, Viena și Londra. Ziarele din Milano au închinat a doua zi câte opt și zece coloane marelui succes al operei.

E drept că montarea a fost extraordinar de bogată. Decorurile, costumele și măștile formau un mediu exotic o strălucire minunată.

In seara premierei, piesa s'a reprezentat neterminată, așa cum a lăsat-o Puccini. Directorul de scenă a anunțat —după scena în care se sacrifică Liu,—că reprezentația s'a sfârșit.

In seara următoare s'a cântat și finalul, compus de Alfano după notele răslețe ale maestrului.

Rudyard Kipling

Kipling, care a făcut repede o glorioasă carieră literară, s'a născut la 1865, în Bombay, ca fiu al unui pictor și director al Școalei de Bele-arte din Lahore. Și-a făcut studiile în Anglia și a cutreierat lumea în mari călătorii. A fost câtva timp director al unui ziar, în India.

Inzestrat cu darul eminent al observației, el studiază pretutindeni cu ochi ageri, oamenii și împrejurările, mai ales viața în India a europenilor și a băștinașilor, a soldaților englezi, în toate zonele, ba chiar și a animalelor: caii, catârii, elefanții, maimuțele, etc., și schițează toată această lume ciudată în povestirile lui — cu o uimitoare siguranță și cu un realism viu, — adesea cu o mare putere de expresie verbală.

Primele lui nuvele „Simple povestiri din ținutul colinelor", sunt niște măestrite, spirituale, tăioase satire la adresa cremei sociale anglo-indiene — acea lume de înalți demnitari englezi ghiftuiți în lefuri și sinecure grase pentru a dirigui India. Tipurile pictate de Kipling s'au recunoscut numaidecât. A fost un scandal, dar și un mare succes.

Arta lui cam cinică, nu prea adâncește însă; ea surprinde mai mult aspectul exterior al lucrurilor; totuși mulțimea tipurilor ce caracterizează, jucându-se, e extraordinară. Cel mai bine a prins pe soldatul englez, — pe alde Tommy Atkins și compania.

Domeniul lui principal e povestirea scurtă. Preferă sufletele tari, bărbătești, călite, nescrupuloase, brutale. Printr'o serie de scrieri de aventuri s'a adresat direct tineretului. Un farmec ciudat au povestirile lui „Din Djungla" în care ia ca personagii principale animalele din desișurile virgine ale Indiei. Cea mai de seamă scriere a lui e desigur „Kim", în care lumea indiană ni se desfășoară într'o panoramă grandioasă.

Cu timpul, el a evoluat spre tendenționismul politic, făcându-se glorificatorul entuziast al imperialismului oficial englez și interpretul poetic al actualităților politice, — ca în Italia D'Annunzio, — Rudyard Kipling a devenit repede eroul literaturii engleze moderne — ridicat în slavă și tămâiat cu exagerare.

A căpătat și premiul mondial pentru literatură „Nobel".

In „LECTURA" No. 70, apărută săptămâna aceasta, sub titlul „SINUCIGAȘUL", d. Ion Pas ne redă câteva nuvele caracteristice din viața indiană, ale acestui ilustru autor.

MARUNTE:

FRANȚA

— Din savanta și foarte interesanta serie de recreațiuni filologice și gramaticale, de *Joseph Deharveny*, a apărut de curând al patrulea volum, substanțial și pitoresc: „Corigeons-nous".

— S'a deschis la 30 Maiu, la Sorbrona, al X-lea congres al alianței internaționale pentru sufragiul femeilor. Madame la Duchesse d'Uzes este presidenta biroului.

— A murit autorul dramatic *Maurice Desvallières*, care a scris, cu Feydan, „Champignol malgré lui". Cariera a inceput-o în 1879; se născuse în 1857.

GERMANIA

— De acum înainte, scriitorii germani vor putea deveni și ei acedemicieni. Academia de arte din Berlin a înființat o secție literară în care vor urma să fie aleși scriitorii pe cari îi vor găsi demni de această onoare primii academicieni,, numiți de ministerul cultelor. Aceștia sunt Gerhart Hauptmann, Thomas Mann, Heinrich Stehr și Ludwig Fulda.

RUSIA

— Maxim Gorki care trăește de mai mult timp în străinătate, a scris prietenilor săi din Moscova că sănătatea sa s'a ameliorat în mod satisfăcător. Viața politică socială și literară din Rusia îl interesează foarte mult și speră să se întoarcă în curând în Rusia. Gorki a mai anunțat, că lucrează, în momentul de față, la o dramă, a cărei acțiune nu se petrece în Rusia, ci în Europa occidentală.

Curiozități

O tragedie unică

Proprietarul unei ferme cu totul izolate, din Statele-Unite, a plecat pentru două săptămâni, lăsând la fermă numai pe nevasta lui și doi copii de doi ani, și de patru luni. Intors acasă fermierul i-a găsit pe toți morți în mijlocul unui lac de sânge închegat. O scrisoare lăsată de nevasta lui explica întâmplarea. A doua zi după plecarea lui, soția a fost mușcată de un scorpion. Ea a vrut să-și opereze locul mușcat, însă, din greșală, și-a tăiat cu briciul o arteră. Atunci, pricepând că în câteva minute își va pierde sângele, iar copii vor muri peste câteva zile în chinurile foamei, femeia a scris biletul și apoi s'a împușcat copiii.

O sinucigașă încăpățînată

Ester Litova s'a sinucis la Chicago, după ce a făcut trei eforturi într'o zi, pentruca să-și taie firul vieții: a băut o otravă — dar fără rezultat; s'a aruncat de la fereastra etajului al cincilea însă s'a împedicat de un stol de pânză și s'a prins într'un cârlig de fier. După ce s'a liniștit și a spus că-și regretă încercarea, Ester Litova a plecat de acasă și s'a aruncat într'un lac. De astă dată însă, salvarea a întârziat.

Cehoslovacia și fesurile

Cele mai bune fesuri se fabrică în Cehoslovacia în târgușorul Straconți, unde toată populația lucra la această marfă exportată în Turcia. Astăzi, desființarea fesului a ruinat Straconții, fiindcă Siria, Egiptul, Palestina, Arabia, Albania și Bosnia se aprovizionează cu fesuri din alte surse.

Pigmeii africani

O expediție americană a adus din centrul Africei mai mulți pigmei-negri, reprezentanți ai rasei care se stinge, împreună cu tot cultul și gospodăria lor. Pigmeii dispar exterminați de Negrii Congului înarmați cu puști. Ei sunt de 1 metru înălțime, trăesc ca nomazii. Pentru a-și căpăta o nevastă, pigmeiul trebue să prindă și să aducă socrului o gazelă sălbatecă, prin care își dovedește forța și abilitatea de vânător.

Mila la animale

După naturalistul Peckam, care a studiat de aproape viespile, ele ar fi capabile de sentimente afectuoase și miloase pentru semenele lor rănite sau bolnave.

Peckam zice că viespele îngrijesc tovarășele bolnave, dar dacă boala se lungește sau rana este fără leac, ele pun în practică ceeace oamenii au discutat de multe ori, dar nu s'au hotărît nici odată să facă; le suprimă. In ce chip? Sfâșiindu-le.

Cel mai vechi tunel din lume

In cartea regilor se spune că Ezechiel, care a domnit cam cu 700 de ani înainte de era creștină, a înzestrat Ierusalimul cu un rezervor de apă. Apa trebuia să treacă printr'o stâncă, pe care au găurit-o cu unelte de bronz.

In 1880 niște copii scăldându-se în galerie, descoperiră o inscripție ebraică, din care se vede că galeria a fost începută din două părți și că lucrătorii au scobit stânca până au auzit zgomotul vocilor și al loviturilor celor dimpotrivă.

Tunelul are o lungime de 531 m. și o lărgime, în unele părți, de 60-92 centimetri. Inălțimea este la un capăt de 3 metri, iar la celălalt numai de 1.80 m.

Doi dolari

In Statele Unite există o monedă rău văzută: hârtia de doi dolari. Nu se știe cum s'a născut superstiția, dar toată lumea crede că această hârtie aduce nenorociri. Mulți o refuză, unii merg până acolo că o distrug. Guvernul nu vrea s'o retragă din circulație, încât vrând-nevrând trebue să circule. De aceea s'a hotărît ca ea să servească la plata funcționarilor. Acești nenorociți sunt siliți s'o primească, dar sunt furioși.

Fericirea conjugală valorează 200.000 de mărci

Miss Carliss, steaua cinematografului american, a fost condamnată să plătească paubele aduse de ochii săi frumoși în viața conjugală a d-lui Brewster fabricant de filme în Hollywood. Inalta Curte din New-York a hotărît ca actrița să plătească soției trădate, — d-nei Brewster — o despăgubire de 200.000 de mărci.

In timpul din urmă judecătorii englezi au apreciat cu mult mai modest fericirea conjugală a unui fost șerif, d. Samuele Sheed căruia i-au acordat numai 30.000 de sterline pentru că a fost părăsit de soția lui.

GAZDA CU OCHII UMEZI
ULTIMA LUCRARE APARUTA ÎN
BIBLIOTECA „DIMINEAȚA"
prezintă cititorilor acestei excelente publicații de popularizare pe un tânăr scriitor
GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU
care aduce în proza literară românească un talent original și foarte interesant
EXEMPLARUL 6 LEI

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — N-o 289

6 LEI EXEMPLARUL IN ȚARĂ
12 LEI EXEMPLARUL IN STĂINĂTATE

Duminică, 20 Iunie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 - 1897
CONST. MILLE 1897 – 1920

FONDAT în 1893

Desrădăcinare sau Transplantare?

Captivant, violu și subtil, scrisul lui Remy de Gourmont, in totdeauna te instruește într'un fel de desfătare intensă a spiritului.

Intr'ale sale *Promenades Littéraires* discută, cu aceeaș ascuțime de minte și spirit logic, teza absolută a lui M. Barrès susținută în celebra carte *Les Déracinés*.

Cuvântului *desrădăcinat* — spune el — imaginat de Barrès, trebuie să i se opună un alt cuvânt care exprimă, pe lângă aceeaș ideie materială, și o ideie psihologică diferită: *transplantat*.

De obiceiu se întrebuințează un cuvânt sau altul, după cum se vorbește de un om care sufere prin schimbarea mediului, sau de un om care a găsit o nouă vigoare chiar prin faptul transplantării într'un nou teren.

Articolul i-a fost sugerat de una din primele cărți scrise de André Gide, necunoscut încă pe atunci de marele public, tânăr scriitor remarcat dela început de Remy de Gourmont.

Despre opiniile din cartea modest întitulată *Prétextes*, Gourmont zicea că nu au o valoare comercială, ci filozofică.

Gide, și el un spirit logic, nu putea admite în absolut teza lui Barrès.

Trebuie să recunoaștem că *desrădăcinarea* este defavorabilă naturilor slabe, că este bine ca cea mai mare parte dintre oameni să trăiască și să moară acolo unde s'au născut, dar nu-i mai puțin adevărat că *transplantarea* este fericită pentru oamenii puternici și că adesea ea îi fortifică încă mai mult.

In cataloagele horticultorilor găsim că pomii recomandați au fost transplantați de două, de trei ori, după puterea lor, operație care favorizează desvoltarea plantelor.

Făcând apel la istoria vieților oamenilor iluștri găsim că cea mai mare parte din ei au fost niște *transplantați*. Nici unul dintre marii scriitori francezi nu-i născut la Paris, deci n'au evoluat în mediul lor natal.

Parisul care pare așa de bogat în oameni este în realitate un mediu aproape infecund. El nu-i populat și guvernat decât de *transplantați*.

Marile personalități, oamenii de comerț și artiștii celebri sunt mai toți transplantați. Ei vin la Paris de pretutindeni și chiar din străinătate.

Cutare celebritate, pe care o admirăm azi, strălucind în mediul parizian, a vegetat poate ani de zile ignorată în fundul vreunei obscure provincii, asemenea unui pom netransplantat, uitat și adesea torturat în marginea drumului.

Havelock Ellis a avut ingenioasa ideie să facă o schiță de geografie intelectuală a Franței. Harta aceasta, foarte interesantă, dovedește utilitatea transplantării umane.

Mai toți oamenii de geniu sau de mare talent au fost transplantați dacă nu ei, părinții lor.

Se știe că Descartes era din Touraine, de fapt însă el era breton de origină. A trăit în Germania, Scandinavia și Olanda fără să locuiască decât foarte puțin pe pământul natal. — Victor Hugo era născut la Besançon din părinți transplantați unul din Vendea și altul din Lorena. — Malherbe, născut la Caen, era de origină provensală. — Balzac s'a născut la Tours, dar tatăl său era venit din Périgueux. — Calvin nu era originar din Genève, venise din Picardia. — Mama lui Verlaine era din Arras, iar tatăl din Ardeni. — François Coppée era născut la Paris, dar familia era din Mons. — Racine avea sânge flamand.

Totuș ar fi absurd să cauți a stabili o metodă din transplantare. Oamenii superiori nu se pot produce după voință. Și nici n'ar fi acesta scopul vieții.

Fără îndoială că este bine să fie în țară o masă care să rămână nedesrdăcinată, solid legată de glie. Ea constituie populația satelor, care se hrănește mai lesne din pământul lucrat. Populația asta rurală în massă nu se desrădăcinează, căci nu are nici interesul s'o facă. Ea se reproduce pe loc, ca arborii pădurilor sălbatice, și vegetează liniștită numeroase generații.

Aceste masse stabile sunt pepinierele naturale unde vine civilizația și caută, din timp în timp, plante tinere pentru a fi transplantate, cultivate, dresate și fortificate, dacă au destulă sănătate și tărie pentru a suferi aceste grave operații. Dacă unele pier neputând rezista, răul nu-i așa de mare; sunt altele multe care să le înlocuiască.

Dacă nu admitem pentru oameni desrădăcinarea, n'ar trebui să admitem nici *instrucția*, căci în fond orice instrucție nu-i decât o desrădăcinare a minții.

Cu cât un om e mai slab, cu atât suportă mai puțin instrucția. Căci instrucția aduce elemente străine și pe cel slab îl copleșește strivitor.

Din nenorocire e foarte greu ca să distingi din copilărie cari vor fi oameni tari și cari slabi. Aceasta este încă o chestiune insolubilă. Orice măsură luată în favoarea celor slabi impedică desvoltarea celor tari, orice măsură luată în favoarea celor tari sdrobește pe cei slabi.

Și unii și alții sunt aproape tot așa de utili: unii prin număr, alții prin inteligență.

Problema nu se poate soluționa.

E destul să arăți îndoielile, ceeace de altfel e și mai înțelept.

Chestiile insolubile trebuie lăsate să doarmă.

Dacă le trezești, ele te mușcă și îți comunică prin mușcăturile lor veninul indoielii.

* * *

Barrès a întrebuințat o metaforă.

El a imaginat expresia pejorativă: *desrădăcinații*, pentru a figura starea unui om care, născut într'un loc, sufere vegetând în alt loc. El se gândea la planta smulsă din solul ei și transplantată în alt sol nou, în care nu se prinde, se ofilește și moare. Dar a mers prea departe. El a voit să ne facă să credem că orice plantă transplantată este pierdută. Că plantele și oamenii trebuie să crească numai pe locul unde i-a semănat natura.

* * *

Și plantele și oamenii se hrănesc din pământ. Arborele are o rădăcină centrală: *pivotul*, care formează prelungirea directă a tijei. Acest organ se desvoltă în prima tinerețe, cu timpul se oprește din creștere pentru a se ramifica făcând rădăcini noui.

In pepiniere se pune sub rădăcina centrală un fel de cui plat, ca să forțeze pivotul să se deplaseze, pentru ca rădăcina să se ramifice în dreapta și în stânga. Acest cui este un artificiu.

Grație lui arborele câștigă facultatea de a suporta transplantarea care îi dă forțe noui.

Instrucția ce se dă omului de mic este tot un fel de artificiu, cuiul pe care-l alunecăm în instinctul copilului ca să-l forțăm să privească în jurul său, în loc de a sta cu ochii ațintiți numai asupra pământului natal. Și ca un arbore tânăr, el se găsește gata pentru a fi transplantat. Va putea suporta operația? Asta e altă chestiune.

Trebuie mai întâi să știm dacă instrucția are totdeauna efectele fericite care i-se atribue.

Oamenii nu sunt arbori și o metaforă nu-i un raționament.

Dar nu trebuie să uităm că oamenii sunt făcuți ca să se miște, iar plantele ca să stea.

Ceeace pare artificial la om, animal migrator, este tocmai faptul că prinde rădăcini într'un loc.

Dar, termină Remy de Gourmont, tot ceeace face superioritatea omului, este *artificial*.

Numai după ce triburile omenești au prins rădăcini, s'a putut produce civilizația noastră.

Cine știe, poate că *transplantarea*, care intră din ce în ce mai mult în gusturile noastre, va produce o altă civilizație pe care urmașii noștri o vor prefera civilizației de azi cu care noi ne fălim.

JEAN BART

Balada morții

Cobora pe Topolog
Dintre munți, la vale...
Și la umbra unui stog
A căzut din cale.

In ce vară? In ce an?...
Anii trec ca apa...
El era drumeț sărman
Muncitor cu sapa.

Oamenii l'au îngropat
Intr'un loc aiurea,
Unde drumul către sat
Taie'n lung pădurea.

Și de-atunci, lângă mormânt,
Plopi cu frunză rară
S'au sbătut ușor în vânt,
Zile lungi de vară.

Soarele spre asfințit
Și-a urmat cărarea.
Zi cu zi l-au troenit
Vremea și uitarea...

Dimineața, ca un fum
Urcă pe coline.
Svon de glasuri din spre drum
Până'n preajmă-i vine.

Peste vârfuri lunecând
In argint, condurii
Infioară când și când
Liniștea pădurii...

Numai colo 'ntr'un frunzar
Galben în lumină,
Stă pe-o creangă de arțar
Pasăre străină..

Stă și-așteaptă fără glas
Parcă, să măsoare
Cum se mută, ceas cu ceas,
Umbra după soare...

Astfel, tot mai neștiut
Spre adânc îl fură
Și-l îngroapă 'n sânu-i mut
Veșnica natură.

Vara trece; pe cărări
Frunza'n codri sună.
Trec cernite înserări
Nopți adânci cu lună.

Iar când norii 'nvăluiesc
Alba nopții Doamnă,
Peste groapa lui pornesc
Vânturi lungi de toamnă...

G. TOPÎRCEANU

(Din „Balade vesele și triste".

Convalescență

INSEMNĂRI

Nu vine nimeni. Nu mai știu nimic. De când stau astfel izolat a crescut exagerat în mine interesul pentru tot ce se întâmplă în afară. Ziarele pe care altfel nu le citeam niciodată, le-aștept acum cu o avidă nerăbdare, dezamăgit numai după ce am citit și ultima coloană în căutarea unei noutăți pe care nu o pot preciza. Am numai intuiția că aștept o noutate mare, care trebuie să vie

Ziarele rămân apoi lângă pat, desfăcute, într'un teanc înfoiat și inutil.

N'am făcut niciodată politică, și totuși în zilele acestea am citit toate reportajele politice, fixându-mi arbitrar o atitudine pentru ca anume fapte sau aprecieri să mă indispue, iar altele să-mi facă plăcere.

Asta-i poate o răutăcioasă revanșă a izolării mele sau, mai precis, a simțului de sociabilitate care vrea să restabilească echilibrul, prin exagerare.

Au început să mă intereseze oamenii indiferenți și streini care trec pe stradă, spre treburile lor ermetice, calmi și preocupați.

— Oare cine-i cucoana asta?

Și asta, eu, care nu știu dacă prietenii mei sunt însurați sau nu, care nu știu cum îi cheamă pe mulți din cei care mă salută pe stradă; (și nici n'am vroit vreodată să știu).

Dar acum simt că lumea s'a micșorat în jurul meu, că s'a strâns tot mai mult, că am eșit din ea, că m'a exclus... și mai ales că își urmează viața fără mine ca și cum nimic nu s'ar fi întâmplat. Și eu asta nu pot să accept.

Demostene Botez

De-aceia poate spre dezolarea doctorului, în loc să stau nemișcat, mă tot ridic mereu în mâni, ca să văd cine mai trece pe stradă și mai ales dacă trotuarul e uscat sau ud.

Fereastra, singura fereastră care dă la stradă și pe care nu mă uit niciodată când sunt sănătos, mi-a devenit indispensabilă.

Am înțeles acum de ce oamenii lipsiți de libertate: copiii, slugile, stau și se uită pe fereastră cu nostalgii de călători înlănțuiți, sau rămân ore întregi în poartă, uitându-se după fiecare trecător pe care'l iau în primire de cum îl zăresc și îl conduc cu privirea, studiindu-l, până ce a întors la colț.

Am înțeles distracția copiilor care stau la geam și arată oamenii cu degetul. Am înțeles mai cu seamă de ce-i o tortură clasică pentru cei din închisoare, faptul de a nu avea nici un geam. E singurul contact cu lumea: E un ochean de panoptic.

* * *

In viața mea n'am dat o premeditată importanță vremii în sine și „intemperiilor" naturei. Am suportat cu-o egală pasivitate pe fața mea aspră și ochii încrețiți pe jumătate închiși, mângâerile calde și somnoroase ale soarelui, ca și picăturile de ploae.

Am crezut întotdeauna în prejudecățile create de împărțirea anotimpurilor și, burghez, fără raționament prealabil am îmbrăcat hainele respective (fără să am însă originalitatea și ambiția de a fi primul care să iasă cu pălăria de pae).

N'am umblat în viața mea cu cortel și cu galoși, și asta nu din cochetărie, dar fiindcă am găsit că-i prea complicat, și fiindcă de câte ori intri sau eși de undeva trebue să ai grijă de prea multe Auzisem apoi că cortelele se uită, galoșii se schimbă... Și asta m'ar fi plictisit. Pentru mine lucrurile mele capătă așa de mult din personalitatea mea în cât, uitându-mi un cortel, ași fi avut impresia că mi-am uitat un braț...

Pe urmă, m'a distrat întotdeauna să umblu prin ploae. Am o bucurie de copil care se joacă cu o jucărie gigantică, universală. Asta am moștenit-o poate și dela tata care, de câte ori ploua, eșia cu capul gol în mijlocul ogrăzii și acolo cu mânele în șold cerceta zările pentru ca să vadă „dacă o să tie".

Une-ori însă, plecat de-acasă, de-abia la biurou îmi dau seama că plouă, când îmi atrage atenția un agricultor:

— Ai văzut ploae? Bună ploae! Strașnică! Asta-i aur.

Aurul acesta însă până la o nobilă transformare, era un glod negru pe care cismele agricultorului îl împrăștia pe covoare într'adevăr cu o dumnezeească largheță.

Acum însă, când sunt ținut în casă, vremea de-afară a căpătat pentru mine de-odată o importanță vitală.

Cum mă trezesc dimineața cer să ridice storul, să văd cum e afară. Și din patul meu, cum stau întins cu capul pe pernă, văd un patrat de cer cu crengi goale și negre de salcâm, care-l întretae neregulat. In pătratul acela citesc vremea ca un vechi zodier, după cum e albastru, verde, vânăt, și după cum crengile se înclină sau stau nemișcate.

* * *

Nu știu de ce „timpul" trece afară mai repede, mai viu, mai svelt. O simt asta în vârfurile salcâmilor. E poate o chestie de perspectivă și de antrenament.

Aici în odae timpul nu trece singur.

Inchis între ziduri a rămas mat pe loc, ca un ochiu de baltă.

Afară vântul sau razele soarelui mână iute minutare enorme care umblă pe cer. Aici în odae totul e izolat și mic. Aici timpul trebue mânat de resorturi mecanice, și ca să nu'l uit, fiindcă nu-l simt trecând și nu'l citesc pe cer, e împărțit artificial pe cadranul alb al ceasornicului de pe etajeră. Miniatural și mecanic înregistrează cu-o ticăită asiduitate, mișcarea largă a timpului de afară, pe care altfel nu-o pot simți aici. Paralitic par'că și neputincios bate'n loc mărunt și enervant, mișcând cu greu și imperceptibil acele negre pe care le urmăresc mereu.

O zi e un cerc complect al minutarelor.

De când trăesc nu m'am gândit la asta.

Atunci, pe când viața trecea ușor și variat se desăvârșea aici în cutia asta de pe etajeră aceeași trudă care-mi face rău, ca o pedeapsă ?!

Dar acele negre merg prea încet. N'am încredere în ele. Trece prea mult de dimineață; de când ridică storul și până sara când odată cu amurgul ciorile concentrează întuneric în vârfurile salcâmilor.

De aceea eu nu știu câtă vreme e de când stau în cașă, de când n'am văzut pe nimeni. Trebue însă să fie foarte mult. Ce vor fi făcând prietenii mei ? Vor fi trăind?

Trebue să fie bătrâni ! Prin câte-or fi trecut de când nu ne-am văzut... noi, care ne vedeam în fie-care zi?

Abia aștept să-i văd, să-i întreb, să-mi spue ce-au mai făcut, ce li s'a întâmplat, ce „s'a întâmplat" de când n'am mai ieșit din casă.

Am impresia că au fost evenimente multe și mari care mi se ascund. In orice caz, m'ași simți foarte nemulțumit dacă nu ar fi așa.

* * *

Imi caut atunci o ocupație care să-mi creieze o lume a mea; să trăesc o activitate. Citesc. Un roman de sigur. Acțiunea lui să se suprapue perfect peste fondul gol, liber, al inactivității mele, a lipsei mele de viață. Va fi o complectare.

Incep „Bella" lui Girandoux.

Imposibil. E întortochiat, greoi și pretențios. Autorul a pozat în fața manuscrisului, cu conștiința că pozează în fața lumii întregi; și-a forțat și personagiile la această atitudine. Toate gesturile și toate acțiunile au aerul de gesturi și acțiuni-reclamă. Am impresia că intru într'un muzeu cu mumii etichetate în lungi inscripții latine pe care nu le înțeleg; un muzeu în care nici gardianul nu e veritabil, nu e viu.

Schimb.

„Europe"... De la Société des Nations...

Un articol de sentiment, poetic. Autorul par'că nu ar ști că în politică numai minciunile se spun și se scriu poetic. Adevărul politic e simplu și brutal. E mai impresionant și mai direct.

Nu-l pot continua, fiindcă nu pot gândi.

Mediul bun pentru gânduri e strada. Acolo, gândindu-mă, absent, pot să dau piept în piept cu un pieton care vine din partea opusă citind gazeta. Dar aici, nu se poate gândi. Am nevoia organică de a trăi și a simți că trăesc; și dacă nu o pot face, trebue cel puțin să înregistrez o activitate din afară. Gânduri nu. Sunt prea statice.

La o parte deci cu „Europe".

Indoite toate la fila la care am rămas, se aglomerează mici tomuri sub pernă, pe colțul patului.

O carte ca să fie citită trebue să corespundă ritmului vieții din momentul când o citești.

Pulsul meu ascuns trebue să fie prea repede acum. Tot ce încerc să citesc rămâne în urmă. Am impresia că trag după mine, concretizate, rândurile puse unul după altul, cap în cap.

In fine: Krasnof... „Compendre c'est pardonner". Roman din timpul revoluției rusești.

Fapte, fapte... în tempo pe care-l căutam.

Și în astă sară nu mai știu când au adus ciorile, întunerecul. Eu lupt cu Igușca Nicolaevici...

DEMOSTENE BOTEZ

DIN DOMNIA REGELUI CAROL

Concesiunea Strousberg

O nouă chestiune pricinuitoare de neplăceri şi de greutăţi pentru Domn şi guvern, de temeiu de critici veninoase pentru opoziţie se stârnise de câteva luni: punerea în executare a concesiunii de cale ferată acordată sub guvernul liberal, la 1868, lui Strousberg, poreclit regele german al căilor ferate. Din lipsă de experienţă şi din cauza nerăbdării generale de a vedea în sfârşit ţara dotată cu o reţea de căi ferate care s'o lege cu străinătatea, cu prilejul alcătuirei textului concesiunii, nu se luase toate precauţiunile trebuitoare pentru a pune ţara la adăpostul unor eventuale încercări frauduloase ale unui concesionar care ar fi de rea credinţă. Printre alte lipsuri, nu se lămurise că, pe lângă inginerul jurat Brand, Prusian, însărcinat cu controlul cheltuielilor făcute, să mai existe şi un organ de control al guvernului român, care să controleze şi el aceste cheltueli şi fără de aprobarea căruia să nu se libereze fondurile necesare achitării din cassa în care urmau să fie depuse valorile dobândite în schimbul vânzării acţiunilor. Apoi, în calitate de comisar al guvernului român la Berlin, însărcinat cu păstrarea cheilor acestei casse şi cu eliberarea sumelor cuvenite întreprinzătorului, se numise, după stăruinţa lui Strousberg, tot un German, consilierul intim von Ambronn, fost funcţionar în administraţia averii principelui Carol Anton de Hohenzollern, tatăl Domnului, care Ambronn se bucurase până atunci de o reputaţie nepătată. Tot personalul însărcinat cu supravegherea şi executarea lucrărilor venise din Germania, mai cu seamă din Prusia. Acest personal, prin aroganţa şi impertinenţa lui, unită cu dispreţul şi uneori chiar cu brutalitatea ce o manifesta nu numai faţă de ţară şi de locuitorii ei dar şi faţă de autorităţi, nu întârzie să-şi atragă ura populaţiunii şi să mărească astfel lipsa de simpatie pentru Germania şi Germani care pare înăscută în firea poporului nostru. In curând se răspândiră zvonuri cum că atât în direcţiunea lucrărilor cât şi pe şantiere se petreceau grave neregularităţi şi, încă sub ministerul Dimitrie Ghika, se înfiinţase o comisie technică română, prezidată de inginerul P. Donici, însărcinată să examineze vizele slobozite întreprinzătorului de lucrări spre achitare, de inginerul Brand. Iar în luna Ianuarie 1870, ministerul de finanţe dădea lui Ambronn, la Berlin, instrucţiuni pentru ca, pe viitor, să nu mai sloboadă din cassă bani pentru achitarea conturilor vizate de Brand care nu ar avea şi aprobarea lui P. Donici. Această dispoziţie a guvernului român stârni protestul lui Strousberg, care pretinse că actul de concesiune nu conţinea nimica despre un asemenea organ român de control, şi că singur inginerul jurat Brand, după art. 9 al concesiunii, este însărcinat să îngrijească interesele amânduror părţilor. Guvernul român, pretindea Strousberg, nu avea alt drept decât acel de a cerceta soliditatea şi executarea conform caietului de sarcini a lucrărilor, iar de loc să se opună unor plăţi cerute pe baza certificatelor lui Brand. In cazul când guvernul român ar perzista în punctul său de vedere, litigiul ar trebui supus arbitrajului prevăzut de comisiune. Ambronn care transmisese la Bucureşti protestul lui Strousberg, s'a făcut solidar cu el, declarând că cele ordonate de ministerul de finanţe sunt în contrazicere cu instrucţiile cuprinse în scrisorile prin care este numit comisar al guvernului român.

Pentru a da un exemplu de necinstea şi risipa ce domina în direcţiunea centrală a concesiunii, voiu cita următorul mic fapt. S'a găsit pe lângă multe altele, următorul cont caracteristic: o cutie de peniţe: 4 lei 50 b.

birja pentru a o aduce: 10 lei
Total 14 lei 50 b.

Aceste însă sunt nişte nimicuri pe lângă ceiace se petrecea pe şantiere. Se constatase în mod irefutabil că ori unde terenul nu prezenta dificultăţi şi construirea liniei se putea face în chip ieftin, inginerii şi întreprinzătorii lui Strousberg lungiau în chip inutil traseul cu kilometri şi kilometri, pentru a putea beneficia de diferenţa între preţul de cost efectiv şi acel de 270.000 lei kilometru fixat de concesiune. Astfel s'a constatat, numai pe linia Piteşti-Slatina-Severin, o nemotivată prelungire a traseului de 19 kilometri, ceiace alcătuia o cheltuială zadarnică şi nemotivată de 5.130.000 lei. Iar ministerul scriind lui Ambronn să nu achite lui Strousberg această sumă, comisarul răspunse că ordinul în chestiune fusese primit de el prea târziu, după ce achitase deja această sumă.

Chestiunea neregulilor dela construcţiunea căilor ferate fusese adusă în Cameră încă din Martie. Opoziţia interpelase guvernul în această privinţă, calificând concesiunea de atentat asupra averii naţionale şi de atingere la constituţie, prin faptul că sediul societăţii concesionare era la Berlin şi comisar al guvernului fusese numit, nu un român ci un funcţionar german. Camera adoptase o rezoluţie invitând guvernul să procedă la o anchetă amănunţită spre a constata situaţia depozitului dela Berlin, precum şi lucrările efectuate pe teren, materialul predat, şi comandele făcute în străinătate şi recepţionate.

Bine înţeles că opoziţia, atât în discursurile ei din Cameră cât şi în articolele ziarelor sale, făcea pe Domn răspunzător de toate iregularităţile precum nu lipsiau nici aluziunile la un profit personal ce l'ar trage din această stare de lucruri.

Ambronn a întârziat cât a putut trimeterea raportului prin care dădea seamă despre numărul acţiunilor vândute, valoarea plăţilor efectuate, numărul acţiunilor rămase nevândute şi valoarea numerarului şi a efectelor încă faţă în cassă. Noul guvern Iepureanu a opinat pentru înlocuirea imediată a lui Ambronn. Domnitorul însă s'a opus acestei înlocuiri imediate, temându-se că, printr'o asemenea procedare să nu se pricinuiască construcţiunii căilor ferate cea mai mare daună, prin confirmarea în acest chip a tuturor zgomotelor despre reaua ei stare. Se trimise însă la Berlin pe Dimitrie Sturza cu însărcinare să obţie ca Ambronn să-şi dee demisia. Acesta însă refuză sub cuvânt că dacă ar da-o, acest fapt s'ar putea interpreta ca o confirmare a zgomotelor calomnioase răspândite împotriva lui şi a întregii concesii, ceiace ar păgubi cu desăvârşire interesele detentorilor germani de acţiuni. Este însă gata să se retragă dacă guvernul român îi trimete o persoană de încredere care să cerceteze toate socotelile şi, în caz când va găsi că sunt în ordine, să se facă o declaraţiune oficială în acest sens. In ce priveşte însă retragerea lui, aceasta ar putea să fie dată în vileag numai după ce ar fi devenit fapt îndeplinit, spre a nu vătăma interesele detentorilor de acţiuni, iar numirea succesorului său să urmeze cel mai curând în luna Septembrie.

Văzând aceste, guvernul trimese la Berlin pe Teodor Văcărescu cu împuternicire să constate şi să verifice starea şi actele cassei de obligaţiuni, spre a vedea dacă emiterea obligaţiunilor s'a făcut potrivit stipulaţiunilor concesiunii şi în raport cu lucrările executate, cu furniturile şi plăţile de dobânzi efectuate şi să mai constate dacă, în privinţa obligaţiunilor încă neemise, s'a urmat după condiţiunile statornicite de concesiune. Instrucţiuni secrete mai însărcinau pe Văcărescu să cerceteze socotelile şi contractele concesionarilor precum diferenţele dintre evaluările lui Brand şi acele ale lui P. Donici.

In raportul adresat de Văcărescu guvernului se arată că există o diferenţă de mai bine de 7 milioane între evaluările lui Brand şi acele ale lui Donici. Mai îngrijitor era însă faptul că, contrar concesiunii şi în complicitate cu Ambronn, se preschimbase tot fondul disponibil al Cassei de obligaţii în valori de speculă nesigure care nu prezentau nici o garanţie pentru statul român şi erau depuse în cassa bancherului Iosef Jacques. Acest fond urma doară după concesiune să rămâie intangibil şi deci neexpus rizicurilor speculaţiunii. Faţă cu aceste constatări ale lui Văcărescu, reaua credinţă a lui Ambronn fiind dată pe faţă, guvernul hotărî desărcinarea lui imediată, înlocuindu-l prin Steege, agentul nostru diplomatic la Berlin.

Această nenorocită chestiune Strousberg, exploatată cu perfidie de opoziţie, făcea Domnului zile amare.

Doritorii de lucruri noui plecând dela faptul că printre concesionari figurau numele unor căpetenii ale înaltei nobilimi prusiane, ca ducii de Ratibor şi de Ujest, contele Lehndorf şi alţii, mai asigurau, fără a putea da măcar cea mai mică dovadă, că principele Carol Anton şi Domnul erau interesaţi în întreprindere, iar că actul de concesiune fusese alcătuit în chip atât de desavantajos pentru ţară într'adins pentru a da Domnului, neamurilor şi prietenilor lui prilej de foloase frauduloase, şi doară acel act de concesiune fusese alcătuit de un minister liberal, din care făcea parte Ion Brătianu; apoi s'a dovedit mai târziu că Principele Carol n'a posedat decât o singură acţiune, acea purtând numărul 1, în valoare de 100 de taleri (375 lei). Insă acele calomnii îşi făceau drum în ţară şi contribuiau să lipsească de simpatie atmosfera dimprejurul tânărului Domn. Dar vremi şi mai grele băteau la uşă.

RADU ROSETTI

Moarte

Greutatea de a şti cum este când şi după ce murim — constă dintr'o împrejurare care, cred, e de prisos să o mai reamintim.

Bun înţeles, toate acestea, pentru noi, oamenii obicinuiţi. Cu artiştii — e altfel. Literatura ar putea prin divinaţie să ne trezească psihologia decesului, şi să ne spună povestea unei morţi.

Aşa face Mac' Orlan în ultimele pagini ale „Elsei, călăreaţa". Elsa Grünberg este un fel de Ioana d'Arc a Bolşevismului. Ea a dinamizat massele ruseşti care au pus stăpânire pe Capitalele apusului şi au sovietizat Europa. Intr'o zi Elsa, din motive prea multe şi prea serioase pentru a fi nevoie să menţionăm pretextul, — se sinucide. Şi moare. Apoi, după ce îşi moare viaţa, începe să-şi trăiască moartea. Cam astfel:

* * *

„Călăreaţa" — moartă — luă cunoştinţă de starea în care se afla, cu aproximativ acea senzaţie de nelinişte cu care cineva, viu, şi trezit brutal din somn la trei dimineaţa, îşi deschide ochii peste întunerecul unei odăi populate cu vise surprinse şi înghesuindu-se în debandadă.

Odată cu moartea, măruntele sgomote neglijabile ale circulaţiei inimei fiind desfiinţate, — o impresie de tăcere intimă o izola de sine însăşi, de ceeace fusese ea odată.

* * *

Lungită pe un sol cald şi vibrător, „Călăreaţa" se ridică şi schiţă un gest. Făcându-l ea văzu că deacum, mereu, se va agita fără direcţie în lumea imaginilor. Elsa nu mai era decât o aparenţă. Mâna-i, dusă la frunte, nu mai există decât în propria-i inteligenţă, pe care şi-o simte ca desbrăcată şi sensibilă la toate variaţiile atmosferei generale.

. . . .

Să vedem... îşi zise ea, — eram, vasăzică, la Montmartre... A! da!... Un fior, şi simţi leşinul cuţitului topit în durerea surdă şi surprinzătoare a cărnii ei, lângă sânul stâng.

Duse mâna la rană, şi, cum se întâmplă unui om cu piciorul amputat, care simte totuşi dureri în acest membru inexistent, Elsa, cu un deget delicat, îşi pipăi rana ireală, cele două buze uscate, de unde sângele se scursese tot.

. . . .

Elsa înainta fără a se putea opri, ca un animal condus de un instinct arbitrar. In jurul ei, confuzia aparenţelor nu-i îngăduia să distingă nici un punct de reper. Nu simţea facultatea aceea — comună tuturor coşmarurilor — de a se interesa disproporţionat la un detaliu absurd dar zugrăvit cu o precizie de miniatură. Inainta în vagul acela care precedează marile legende, şi sub picioarele-i desculţe, materia călduţă a solului îi comunica o energie ambulatorie. Se compară unui tramvai pus în mişcare printr'o priză de contact cu un curent subteran. Deasemenea se închipui mişcată de un trolley — şi gândul acesta o făcu să zâmbească.

Dar, în jurul ei, şi cum ieşa din elementele confuze ale legendei, zări aparente omeneşti, cari, duse, la rândul lor, duse de asemenea „prize", înaintau spre ţelurile lor.

„Călăreaţa" călca cu paşi mari pe terenul elastic. Umbla ca un automat bine întors, şi întors pentru o durată a cărui sfârşit nu l-ar fi putut prevedea. Era calmă şi senină, asemenea unei jucării vopsite. Se gândea că, aparenţelor acelea care o supravegheau, ea le făcea probabil aceeaş impresie pe care o simţise dânsa văzând cum alergau, pe asfaltul bulevardelor din Paris, automatele mititele lansate cu îngrijorare de vânzătorii ambulanţi.

Acum, în jurul ei, aparenţele deveneau anecdotice. Erau acolo oameni şi femei aparţinând tuturor vârstelor Istoriei Pământului, tuturor popoarelor. In treacăt, Elsa recunoscu figuri de cele vulgarizate în reproduceri: savanţi, pictori, scriitori grupaţi şi agitaţi ca găinile în preajma furtunei.

Se apropia de scriitorii şi filozofii celebri astfel reuniţi în corporaţie. O mare înfierbântare stăpânea adunarea. Deodată, îi văzu ea cum, rezemaţi de marginea prăpastiei la care dânsa nu se gândise, priveau cu toţii în aceeaşi direcţiune.

Aplecată peste abisul fără culoare, „Călăreaţa" zări, fără să poată şti cât de departe, o bilă mare albastră unde flăcări portocalii creşteau ca nişte şuviţe de păr frizat.

— Iadul! se gândi ea. Şi repede îşi râse de naivitatea unei astfel de presupuneri; iar mecanismul ei interior porni, — şi pronunţă atunci următoarele cuvinte: (cum sună clopotul unui ceas): „Oamenii ard bibliotecile".

Nemuritorii îşi comentau agonia prin gesturi şi vorbe apropiate naturei crizei care îi nimicea. Progresiv, ei dispărură unul câte unul în fum uşor, paralel cu dispariţia operelor lor de pe pământ. Şi când cea din urmă flacără se stinse şi ea, atunci „Călăreaţa" se găsi singură încă odată cu tălpile încălzite de forţa cerebrală care palpita sub ea. Elsa simţi contactul, — şi forţa o pătrunse vâjâind.

Ajunse atunci la o stare sufletească pe care să nu ne grăbim a o compara cu aceea a Domniţei din Palatul Fermecat. Se afla în marginea unor ţinuturi de aparenţă europeană. Mai multe voci se interpelau în idiş. Crâmpeie de frază pluteau în văzduh, ca în faţa unui ochiu obosit. „Călăreaţa" simţi că se reîntorcea la viaţa zilelor ei dintâi. Mirosea parfumul până atunci neregăsit al primilor ani. Suporta eclerajul anumitor zile memorabile. Şi auzea frazele acelea stupide, extrase din registrul familial, care nu au valoare decât pentru sine-însuşi şi cărora străinii le ignoră proprietăţile. Orice familie păstrează un anumit tezaur de locuri comune adaptate auzului familiei şi pe cari le trecem mai departe, din tată în fiu şi din mamă în fiică. Elsa se găsea acum în faţa unui maidan şi a unei case mizerabile.

Din ultimul etaj al casei sărace, lumina lumânării găurea dreptunghiul negru al unei ferestre.

De îndată ce se uită la lumină, — peisagiul i se lămuri. Recunoscu unghiul străzii Cortot la Montmartre şi căsuţa spălătoresei în faţa atelierului lui Bozart (iubitul ei). Dar trebuia neapărat să se suie până la lumânarea aceea, a cărei utilitate devenea evidentă. Intră în casă, şi suflă lumina care o aştepta. Apoi se uită pe fereastră şi contemplă vidul, care îi dădea impresia unei cutii înguste, a unui zid fără vârf, a unei ţevi care nu ieşea nicăieri, — în totul, impresia unei uriaşe apăsări. „Călăreaţa" încălecă balustrada ferestrei şi se lăsă să alunece dealungul zidului. Simţi, pe carnea-i absentă, zdreliturile făcute de var. Işi deschise atunci mâinile încleştate de bară, şi-şi dete drumul. Acum, căderea o învălea în dulceaţa neliniştei sale. Acum, „Călăreaţa" fu conştientă că se va nimici. Dar se mai întreba cu oroare în ce moment şi sub ce formă, de ce fel de suprafaţă tare trupul ei trebuia să se strivească, în căderea aceasta învârtită de o durată eternă sau poate mai simplu: inestimabilă, — dar care nu putea să ducă decât tot la nimic!

* * *

Deşi personal nu am murit nici odată, totuşi avem intuiţia clară că lucrurile se petrec în realitate nu foarte deosebit de cum le descrie Mac'Orlan.

D. I. S.

Lunacearscki despre Troţchi şi Radek

Pictorul I. Annencov a publicat la Moscova, în editura de Stat, un Album de portrete: Troţchi, Zinoviev, Radek, Scleanschi, Lunacearschi, Voroşilov, Muralov Roi, Zoff, Enuchidze, Mayerhold, etc.

Prefaţa acestui album a fost scrisă de Lunacearschi şi conţine, între altele, următoarele caracteristici făcute de comisarul instrucţiunii publice:

— Constructivistul prevalează în Annencov asupra realistului. Portretul lui Troţchi parcă nu e luat de pe un Troţchi viu, ci schiţat după o statuie de granit ce-l reprezintă pe Troţchi. Nu găsim în acest desen nici o trăsătură de bunătate, nici umor; omenescul aproape lipseşte aci. Inaintea noasttră apare o imagină modelată, cizelată, tăiată în faţete, bătută ca banul, metalică şi boacănă, par'că stoarsă dinăuntru printr'o adevărată convulsie a voinţei. La portretul în profil al lui Troţchi, Annencov i-a adăugat o „furtună pe frunte". Aci Troţchi e ameninţător. Annencov i-a comunicat trăsături de Lucifer....

— Uitaţi-vă cum e făcut Radek. N'am observat nici odată până acum câtă afinitate are stilul exterior al lui Radek cu oamenii epocii anilor 30—40 ai secolului trecut. Dacă n'am cunoaşte pe Radek, am spune că acest portret reprezintă pe un mare contimporan al lui Humboldt sau Schleiermacher. Semiglobul frunţii îi plin de gândire. Ochii parcă-s ai unui filosof, care de-abia se uită la lumea reală prin sticlele rotunde ale ochelarilor. Noi care-l cunoaştem pe Radek, pricepem că el nu apare aci integral: ştim spiritualitatea-i sclipitoare, caustica-i tachinare, veselia lui care ajunge uneori până la neobrăzarea unui ager băiat de stradă. Insă dincolo de această imagine, se ascunde, desigur acel Radek, gânditorul serios pe care l-a descifrat Annencov.

Curente, oameni şi idei

„Paraziţii"

Delavrancea a fost una din figurile cele mai complexe ale literaturii noastre nouă.

A fost, în fond, un romantic. Romantic până şi în înfăţişarea lui; pletele răvăşite, lavaliera agitată, gestul larg care voia parcă să cuprindă întreg văzduhul. Romantic în cariera lui avocăţească şi în oratoria lui politică: cine l'a văzut pe Delavrancea la Dacia, la juraţi sau în Cameră a avut, de sigur, impresia că spiritul revoluţionarilor de la 48 vieţueşte încă. Dar Delavrancea a fost şi în literatură înfăţişătorul tipic al romantismului. Două din nuvelele lui *Trubadurul* şi *Linişte* sunt pilde de literatură romantică— de un romantism pe care nu-l înfrânează nici o preocupare critică, nici o priveghere pornită din înţelegerea realităţilor vieţii.

Delavrancea însă îşi închegase personalitatea literară în vremea când *naturalismul* cucerea literatura Franţei. In ultimă analiză, naturalismul constă în *fecundarea spiritului romantic de către influenţa* rusă. Zola, reprezentantul tipic al naturalismului, a fost un mare romantic. Intorcându-se către realitatea dură, a zugrăvit-o — fiindcă o concepţie de artă îi dicta să o zugrăvească. Dar a zugrăvit-o în toate exagerările, la care temperamentul lui romantic îl împingea...

Romantismul propriu zis a însemnat *poetizarea* vieţii. Naturalismul — de esenţă romantică — a fost *exagerarea adevărului*. Exagerarea există în ambele curente: în romantism, o exagerare către ideal, în naturalism, o exagerare către vulgar.

Delavrancea nu s'a putut sustrage influenţei naturaliste. Dacă *Trubadurul, Linişte* şi multe pagini din *Intre vis şi viaţă* sunt de cea mai pură esenţă romantică, în schimb *Paraziţii, Milogul, Zobie* şi *Hagi Tudose* sunt rezultatul influenţei naturaliste.

Mai ales *Paraziţii*, acest mic roman care nu este atât de cunoscut, pe cât ar merita să fie...

„Societatea înaltă", „lumea bună"" — cum se zice de obicei — n'a fost zugrăvită în literatura noastră. Scriitorii noştri porniţi din mijlocul ţărănimii sau din mica burghezie provincială — au zugrăvit clasele pe care le-au cunoscut: ţărănimea şi mica burghezie. Câţiva — de pildă Duiliu Zamfirescu şi, uneori, d. Brătescu-Voineşti — au zugrăvit exemplarele *rare* ale clasei de sus, boierii — adevăraţii boieri — scăpătaţi. Societatea bucureşteană propriu zisă nu şi-a găsit încă scriitorul. Abia dacă în teatrul inegal al lui Haralamb Lecca găsim câteva figuri vii, între atâtea fantoşe.

Delavrancea în *Paraziţii* zugrăveşte tocmai această societate. Sunt Bucureştii noştri — dar nu Bucureştii mahalalei cu dramele lui variate, ci Bucureştii bogatelor palate.

Mica dramă, pe care se întemeiază cele nouăzeci de pagini viguroase, are cele mai evidente caracteristice ale subiectului romantic. Un student din provincie — visător şi naiv — găzduit într'o casă bogată. Stăpânul casei, Malerian, un bătrân căsătorit cu prea frumoasa şi prea tânăra Saşa. Saşa se îndrăgosteşte de student. Dar de student se îndrăgosteşte şi fiică-sa, pura, imaculata Gelina. Mama şi fiica iubind acelaş om, problema e veche. Desnodământul e simplu. Malerian se sinucide. Cosmin, — tânărul visător care ajunsese parazitul d-nei Saşa Malerian, — pleacă din casa blestemată. Pleacă să muncească, să trăiască prin el însuşi. In clipa plecării:

„I-se păru că se aseamănă cu un parazit greoiu, care părăseşte un pat străin, abia mişcându-se de gras şi de nesimţitor. Cosmin iuţi paşii... E loc... e loc în lume când vrei să fii cinstit.... Dar încotro?... Ori unde!"

Aşa se încheie povestirea.

Pe această temă romantică, Delavrancea a scris una din cele mai puternice, din cele mai viguroase pagini de proză.

Mai întâi, o pagină de profundă analiză psihologică. Sufletul lui Cosmin — sufletul desrădăcinatului, care cade fascinat de mediu — este despicat cu cruzime. Prin procedeul simplist — uneori retoric — al *monologului*, sufletul acesta — cu toate şovăelile lui, cu toate tresăririle lui, cu toate avânturile şi cu toate prăbuşirile — ne este înfăţişat clipă cu clipă. Prozatorii noştri sunt ades, superficiali. Ii încântă privileştile, pe care le zugrăvesc cu o artă superioară. Ii încântă moravurile, pe care le prind cu precizie şi, ades, cu umor. Dar rar — foarte rar — se ocupă de adâncirea personagiilor, de viaţa sufletească a eroilor. Micul roman al lui Delavrancea este vrednic de toată lauda tocmai prin paginile de pătrunzătoare analiză psihologică, pe care le cuprinde.

Paraziţii sunt însă şi o bogată şi variată frescă de tipuri bucureştene. Saşa, femeia pasionată care cade în braţele viguroase ale lui Cosmin, desgustată de scheletica şi hâda bătrâneţe a bărbatului ei Malerian, e una din puţinele femei *adevărate* din literatura noastră, care ne-a deprins mai mult cu femei convenţionale, alcătuite în laborator din bizarele elemente ale imaginaţiei.

Alături de portretul seducător al Saşei este o colecţie întreagă de paraziţi.

Cinici până la vulgara neruşinare, abili în escrocherie şi şantaj, trişeuri de tripouri vieţuesc în tovărăşia cocotelor şi trăiesc din exploatarea femeilor bogate, ai căror paraziţi sunt. Dela Candian — cel care spune despre bărbatul femeii pe care o exploatează: „el a furat, eu fur" — până la prinţul beţiv, dela Ionel Ludoveanu gazetarul, fără talent, până la revizorul şcolar care scoate asul din manşetă, dela nemţoaica minoră până la bătrâna patroană de tripou, — toţi sunt oameni pe cari-i întâlnim ades pe stradă, în restaurantele de noapte, în cafenelele de lux, vara la Sinaia, toamna la Mamaia, iarna în expresele internaţionale... Nimeni nu fixase aceste figuri, în cărţi tipărite. Delavrancea a făcut-o. A făcut-o cu o îndrăzneală care — în vremea aceea de literatură convenţională — constituia un adevărat act de eroism. A făcut-o cu vigoare, căci fiecare schiţă e prinsă în linii largi, dar hotărîte. Şi a făcut-o cu artă: Capitolul în care se zugrăveşte o grădină de vară din marginea Bucureştilor ca şi acela în care se înfăţişează o noapte de tripou sunt două pagini de antologie.

Dar *Paraziţii* sunt şi un mic roman de moravuri. Analiză psihologică şi colecţie de tipuri, această bucată de-o rară concizie constituie şi o fixare a moravurilor „lumei bune". In maniera de pamflet — uneori! dar nu, nu uitaţi că asemeni tuturor marilor romantici, Delavrancea a fost un mare răsvrătit împotriva realităţii crude care jignea idealul său de viaţă. Că în această lume nu există nici o fiinţă de omenie — cu excepţia Gelinei — aceasta este altceva. In *Scrisoarea pierdută* singurul om de treabă este cetăţeanul turmentat. In atâtea şi atâtea din romanele lui Zola sau Mirbeau nu există nici un om cum se cade, — nici măcar o Gelină, nici măcar un cetăţean turmentat...

Delavrancea era un temperament pasionat. A văzut deci, un fragment de viaţă — dar a văzut numai urâtul şi josnicul acestei vieţi. *Nu putea* să vadă altfel. Nu putea să vadă şi mai mult. Dar atât cât a văzut, a văzut limpede şi a zugrăvit cu forţă.

De aceea, între cele câteva cărţi mari ale literaturii noastre, se cuvine să orânduim şi cele nouăzeci de pagini concise ale *Paraziţilor*.

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

Lumina rece

In ziua aceea Ilarie Bogdan veni mai de vreme decât de obiceiu la Vasile Albu. Il află pe acesta abea sculat din somnul lui de „vilegiaturist".

— Iată cum îşi petrec oamenii de omenie vremea, când nu li-e acasă familia, zise Ilarie, şi în colţul buzelor îi stârni întâiul surâs pe care i-l vedea Vasile, de când venea la el.

— Ce să fac? răspunse acesta vesel. Nu eram obicinuit să dorm după prânz, dar nu mai ştiu cum să omor vremea de când am rămas singur. Trece grozav de încet. Un om obicinuit cu familia, de îndată ce trece trei-patru zile petrecute în singurătate, se îmbracă într'un fel de aer care miroase a pustiu. Uneori îmi pare că-i un praf fin care se ridică din lucrurile părăsite, din pereţi, din podea. Nu e uşor să trăeşti singur, dacă ai fost obicinuit să trăeşti în familie.

— Da, ştiu, zise Ilarie, luându-şi un scaun. Singurătatea nu e elementul în care trăiesc bucuros oamenii mulţumiţi, afară de unele firi născute pentru izolare şi pentru gândire. In singurătate se retrage omul nenorocit, şi aceia cari îmi seamănă mie, cari sunt în starea mea sufletească de azi. Căci, de bună seamă tu, după tot ce ţi-am povestit, mă crezi şi pe mine un nenorocit.

— Şi nu eşti? voi să întrebe Vasile dar se răsgândi i se păru că l-ar putea jicni pe străin cu întrebarea ce-i părea acum brutală, — şi înghiţi cuvintele.

Dar Ilarie citi în ochii gazdei întrebarea.

— Nu sunt, începu el. In înţelesul obicinuit al cuvântului nu pot spune că acum sunt nefericit. Cu desăvârşire nefericit m'am simţit când căutam ascunzişuri. Dar de când m'am simţit o mână de gunoi, nenorocirea mea deveni mai suportabilă. Iar de când am simţit suprema noastră tărie, de când am conştiinţa că nu suntem nemuritori, o îndur şi mai uşor. Mai ales că această conştiinţă nu mi-a venit singură. Ea a fost însoţită de un oaspe plăcut: lumina rece.

I. Agîrbiceanu

— Lumina rece? întrebă Vasile fără să priceapă.

— Da, prietene, lumina rece. Am mai pomenit odată în treacăt de ea, începu Ilarie Bogdan răzimându-şi capul în mâna stângă. Nu ştiu dacă termenul e bine ales, Vreau să spun că nu vine singură conştiinţa, că suntem muritori pe pământ. Vine îmbrăcată într'o nouă concepţie de viaţă, ca într'un fel de lumină rece. Când mai înainte te simţeai o mână de gunoi şi ştiai că şi acest lucru e muritor, te părăsea orice putere de gândire, de simţire. La ce bun să se mai gândească o mână de pământ, care nu peste mult se va întoarce în pământ? Dar, lumina cea rece care însoţeşte conştiinţa nimicniciei noastre, e un lucru minunat, prietenul meu drag. Ea vine să ridice în picioare mâna de pământ. De unde vine? Cine o trimete?"

Ilarie tăcu şi privi în nemărginire. Ridică braţul drept făcu un semn neînţeles, apoi continuă:

— Ii spun lumină rece, fiindcă mi-a făcut impresia luminei pe care ne-o trimit noaptea stelele cerului. Tot aşa de discret coboară ea în suflet, cum ne mângâie, cu lumina lor stelele. Alta e lumina soarelui; ea pătrunde dintr'o dată lucrurile lumii, le luminează, le încălzeşte. Aştrii cerului parcă potolesc numai întunericul. Şi totuşi, sub un cer înstelat poţi vedea de cât ai nevoe pentru a te putea orienta. Lumina stelelelor are ceva tainic, un mister o umple. Poate fiindcă vine din depărtări apropiate de infinit? Sau pentru că e rece? Nu ştiu. Dar, scăldat în ea, omul însuşi se umple de mister, de taină. Ceva asemănător e şi în lumina rece, care însoţeşte conştiinţa că suntem muritori pe pământ. Inundă discret mâna de gunoi, parcă mai mult o mângâie decât o luminează. Şi din ea nasc ideile, gândurile cele noui, ca şi când s'ar cerne pe nesimţite dintr'un semi-întuneric steluţe mărunte, fluturaşi jucăuşi de zăpadă. Eu, fratele meu drag, cred că tot din înălţimi imense, şi mai depărtate decât acele din cari pleacă razele stelelor, coboară şi lumina asta rece. Pentru ce n'aş spune? Cred că ea porneşte din însăşi Lumina cea vecinică, din Cel vecinic neschimbat. Sau dacă nu vine de sus, ci ea porneşte din noi înşine, ea nu poate fi la nici o întâmplare, lumina putregaiului pe care o zăreşti uneori în grămezile de gunoi. Nu din firea muritoare a noastră frate naşte, ci din cea nemuritoare, din sufletul pe care îl credeam distrus odată cu sensaţia că suntem o mână de pământ, şi care nu murise, ci se retrăsese, întristat de moarte, între dărămături. Şi dacă lumina cea rece pleacă din noi, şi e tot aşa de străină de lume ca şi când ar veni din depărtările nemărginite, din ochiul de luceafăr verde al Celui vecinic, eu am o dovadă că, nu totul e sfârşit pentru noi când nu mai aflăm nici un rost lumii şi existenţei trecătoare.

Vasile Albu îl urmărea cu greu în destăinuirile acestea. Presimţea că ele ascund un adevăr la care se gândise şi ei, care-l trecu şi lui prin suflet, însă nu-şi putea da seama despre ce vorbeşte Ilarie. Ii era necaz că nu spune lucrurile mai lămurit. Ii venea să-l roage să vorbească deschis, dar se ruşina să arate că e un om greu la cap.

Ilarie tăcu un răstimp, apoi, ca şi când ar fi presimţit frământarea lui Vasile, zise:

— Ii spun lumină rece, dar cum am zis poate că cuvântul nu e cel mai potrivit. Iată ce voesc să spun: De odată cu conştiinţa că eşti muritor, că nu eşti zeu, naşte în noi o altă conştiinţă, trimisă de cineva, născută în noi tot cu ajutorul acelui altcineva, şi aceasta ne deschide alte orizonturi. Neasemănat mai largi decât cele avute şi prăbusite în urma dărâmăturilor aruncate asupra ta de fatalitate. In această nouă conştiinţă, în această lumină rece, vedem în infinit. Vorbesc şi acum nedesluşit?

Cuvântul acesta din urmă „vedem în infinit", fu ca o fulgerare în gândul lui Vasile Albu. Dar de ce erau pline toate ceasurile lui de „metafizică", decât cu încercări de vedere în nemărginire, încercări greoaie, neputincioase, pe cari adeseori le-a asemănat cu zborul scurt al paserilor de casă, cari vor să imiteze pe cele sălbatice? Şi nu era adevărat că ele au venit, s'au apropiat de el fără să fie dorite? Că s'au născut din durerea aceea mare prin care trecuse? Că se apropiau de el în fiecare seară cu putere căreia nu-i putea sta împotrivă? Şi nu erau alte orizonturi acele pe cari i le deschideau frânturile aceste de gând? Că lumea în care voiau să-l ducă era aşa de deosebită, aşa de străină cu necazurile lui de toate zilele, cu viaţa pe care trebuia s'o trăiască?

Vasile Albu se pierdu în aceste întrebări şi lămuriri lăuntrice, uitându-şi de întrebarea lui Ilarie. Işi zicea: Să fie din pricina acelei lumini reci de care vorbeşte Ilarie? S'a coborât şi în sufletul meu acea nouă conştiinţă? In „metafizica" mea pătrund razele acelei lumini reci? Şi, nu văd aşa de limpede, nu înţeleg aşa de desluşit ca Ilarie, nu pot face progrese în „ceasurile mele de metafizică" din cauză că în mine a căzut mai puţină lumina cea rece? Conştiinţa cea nouă abia mi se trezeşte, ori nu mi se poate trezi mai tare? Să fiu într'adevăr un tâmpit? El se înfierbântă în sine însuşi şi uită să-i răspundă lui Ilarie.

— Vorbesc şi acum nedesluşit? zise acesta, c'o voce blândă, ca o mângâiere.

— Incep să pricep! răspunse neliniştit Vasile Albu. Vreai să spui de noua putere de gândire a omului trecut prin suferinţe grele. Un îndemn lăuntric care nu-ţi mai dă pace, şi vrea să te facă să vezi lucruri nebănuite până atunci.

— Tu vorbeşti întâi de urmări, şi nu de cauza care le naşte. Da, ai dreptate, continuă cu vocea blândă Vasile. Lumina rece, dacă te-a adumbrit odată, poate să se schimbe şi în putere şi în îndemn. Dar ea există întâi prin sine, se coboară discret ca o rază de luceafăr şi noaptea din tine o schimbă într'un întuneric luminat ca de stelele nopţii. Se face lumină deajuns pentru ca să te poţi mişca. Numai pe urmă vine puterea şi îndemnul. Intâi simţi ca o ceaţă de pulbere albă. Dar pulberea e din frământări de stele şi fiecare firicel, dacă pleci pe urma lui, dacă îţi concentrezi atenţiunea asupra lui se schimbă în stea strălucitoare şi aruncă raze până în infinit. De aceea am spus eu că în lumina cea rece, vezi în infinit.

— Lucrurile acestea nu le pricep zise Vasile c'un fel de împotrivire, temându-se să nu piardă dâra de luminiş ce s'a făcut în capul lui. „Dar ştiu că eu, de-o vreme bună, ce spun de-o vreme? de trei ani, sunt atras în fiecare seară spre gânduri cari n'au nici o legătură cu necazurile mele, cu viaţa pe care o duc. Şi, mi se pare, că îndemnul acesta e în strânsă legătură şi cu ceeace se cuprinde în scriptură, despre o altă viaţă, despre una vecinică! Vezi tu, până acum nu mi-a trecut prin minte că ar putea fi legătura asta. Dar de când îmi vorbeşti simt mereu că trebue să fie. Orizonturile cele largi de care vorbeşti tu, vederea aceea în infinit, nu-s tot lucruri care se cuprind şi în scriptură?"

Vasile Albu se încălzi vorbind şi obrajii lui palizi se împurpurară.

— Da, prietene! Lumina cea rece ne deschide vederea spre o altă viaţă, continuă liniştit Ilarie. In clipa în care îţi dai seama despre fatalitatea morţii apropiate, vine lumina cea nouă şi-ţi descopere o altă viaţă. Abea ţi-ai tras seama că nu vei trăi vecinic pe pământ şi naşte conştiinţa că nu poţi muri, că vei trăi vecinic. Nu e o minune?

— Da, Gândul nemuririi îţi vine nu ştii de unde!

— Sau e numai un gând cum zici tu? Să nu fie o minune? Să nu fie o realitate conştiinţa cea nouă?

Ilarie tăcu, îşi duse degetele lungi, osoase, prin părul mare, apoi adause îndată:

— Nu e un gând. E o realitate. Când ai rupt toate punţile cu viaţa de pe pământ, cu cea trecătoare, se aruncă punţile cele noui către existenta vecinică. Da, e o mare minune! Cine ne aruncă scara salvatoare? Tot Cel ce ne trimite lumina rece, dea-dreptul din Izvor, ori prin mijlocirea sufletului nostru. De aceea-ţi spuneam, fratele meu iubit, că eu nu mă pot numi acum nenorocit, în înţelesul obicinuit al cuvântului. Din partea intelectului aş putea spune chiar că sunt neasemănat mai fericit decât înainte de coborârea fatalităţii peste familia mea! Ah! Doamne! Vederile în infinit!

El tăcu şi faţa lui părea luminată de-o putere misterioasă.

— Cu sufletul, cu mintea inundată de lumina cea rece, te concentrezi asupra unui firicel din pulberea aceea siderală, şi ea se schimbă în luceafăr, şi prin raza sa gândirea ta trece până dincolo de marginile lumii, se apropie de Cel vecinic şi se topeşte în El cum e absorbită raza luceafărului de dimineaţă nu de ochiul de argint al soarelui, ci numai de aurora pe care o trimite la răsărit. Să te târâi pe pământ, şi gândul să-ţi străbată cerul, mereu cu conştiinţa că cel ce străbate nu e însuşi un zeu, ci numai merge spre

Cu creionul

Sub un cireş amar

Muria o zi de Iunie în marginea unui oraş de provincie.

Acolo, suit pe deal, stătea cimitirul, închis de un gard vechi şi cu un pasnic bătrân la poartă. Numai poarta o păzea bătrânul, pentru că morţii nu sar peste gard.

Bisericuţa tristă, ca toate bisericuţele din cimitire, îşi trezea bufniţele din clopotniţă, pentru că intrau pe poartă trei ţigani, — înainte un bărbat cu părul căzut peste ochi şi cu picioarele goale, purtând sub braţ un sicriu albastru ca sineala şi mai mic de cât o cutie de vioară, — după el un băiat numai în cămaşă, — şi în urmă o femee cu fusta mai colorată de cât broboada care-i alunecase depe cap, frângându-şi mâinile şi bocindu-se.

— Vasilică,.. Vasilică mamă,.. Vasilică,..

Sub un cireş amar îi aştepta o groapă.

După ce sicriul albastru a fost acoperit de pământ, cei trei ţigani înălţându-şi privirile spre Dumnezeu, au văzut crengile năpădite de cireşe.

Cu mişcări de maimuţă, băiatul s'a urcat în cireş, să rupă crengi pentru cei de jos, care se îmbrânciau să le apuce mai întâi.

Dar bătrânul pasnic s'a arătat de după bisericuţă, ca băiatul să-şi sfâşie cămaşa în zorul coborîrii.

Cei trei ţigani porniră la goană.

Ajuns sub cireş pasnicul aruncă pe urma fugarilor bulgări negri de pe groapa care se închisese atunci.

Cei trei s'au oprit dincolo de poartă şi acolo au privit înapoi. Bărbatul strivia între dinţi câteva cuvinte tari, băiatul îşi strângea pe el cămaşa sfâşiată să-şi ascundă goliciunea, iar femeia îşi smulse broboada şi acoperindu-şi faţa începu să bocească:

— Vasilică,... Vasilică mamă,.. Vasilică...

Seara îngroşa soarele în colţul dinspre apus al cimitirului.

Manea

Câteva zile din viaţa mea le-am lăsat în toamna asta pe malul Siretului, la un conac îmbătrânit cu faţa către apă.

Serile zilelor de atunci, stăteam pe scara conacului în tovărăşia lui Manea, — un moldovean tăcut, aşa ca toţi moldovenii, — care-şi cânta din fluer bucuriile şi necazurile.

Nopţile, după plecarea lui, rămâneam singur afară, ascultând ţipătul cocorilor care plecau.

In seara ultimei zile pe care mi-am lăsat-o acolo, Manea a venit mai târziu. S'a aşezat lângă mine, ca în serile de mai înainte, a oftat, şi sgârcit la vorbă ca totdeauna, mi-a spus în trei cuvinte că i-a murit vaca. Apoi a oftat iar, şi-a prins capul în palme şi a rămas aşa nemişcat, între mine şi între umbra salcâmului din faţa scării.

Luna plină îi lumina fundul pălăriei, palmele ridicate la cap, genunchii şi vârful opincilor.

O plută cu foc aprins la cârmă cobora pe Siret.

Deodată Manea şi-a lăsat mâinile în jos, scuturându-şi depe palme lumina lunii, a privit în pământ, iar a oftat, şi s'a ridicat să plece:

— Decât îmi muria vaca, mai bine îmi muria femeea.

D. N. TEODORESCU

Cel singur şi vecinic zeu, iată o minune la care nu m'am putut gândi câtă vreme nu s'a coborât pe casa mea aripa neagră a fatalităţii.

Sunt gânduri, zici tu? Mi-am zis şi eu la început! Mi-am zis mai mult decât atât: sunt închipuiri deşerte! Sunt momeli pentru a ne uita propria viaţă! Sunt plăsmuirile din urmă ale simţului vital, pentru a ne putea suporta nenorocirea! Sunt scândurile de care se prind cu disperare cei gata să se înnece. Toată credinţa în nemurire, mi-am zis, e rodul suferinţelor cumplite. Da, fratele meu iubit, să nu crezi că eu am crezut aşa de uşor în minune. Era prea mare, era prea divină, era prea mângâietoare decât să pot crede dintr'o dată în realitatea ei.

— Şi acum crezi? întrebă cu încordare Vasile, care îşi dădea seama că în frânturile lui de gândiri în ceasurile de „metafizică", avuse mult de lucru cu învăţăturile din Biblie despre viaţa cea vecinică.

— Da, acum cred cu toată tăria! răspunse blând Ilarie. Lumina cea rece nu m'a mai părăsit. Zbuciumul îndoelii vine şi trece, a venit şi a trecut. Azi nu mă mai clinteşte din loc. Nu pentrucă aş fi eu tare. Dar sunt pătruns şi în părticelele cele mai fine ale fiinţii mele de lumina cea rece, de acea pulbere stelară care se coboară de dincolo de viaţă şi de moarte, de dincolo de marginele lumii.

— Dar atunci pentru ce mai suferi? întrebă Vasile simţind cum îl înghimpă gândul ăsta.

— Sufăr pentru că intelectul nu e tot acelaş lucru cu simţirea. Vederile în infinit nu suprimă chinul, nu închid rana inimei. Inima e mai a noastră, mai omenească, de cât tot ce avem în lume. De aceea poate şi numesc eu noua conştiinţă: lumină rece! Ea nu încălzeşte, nu astupă rana. Cel puţin în starea de evoluţie în care mă găsesc eu. Poate să ajung, după alţi ani de suferinţă ca lumina aceea să şi încălzească. Să închidă rana din inimă. Da, poate să ajung şi mai departe decât unde sunt azi. Cred că sunt oameni în care lumina cea rece s'a schimbat în soare arzător. Au fost cu sutele de mii. Nu ştiu, poate să ajung şi eu la soarele meu. Dar, mă întreb de pe acum: Atunci aş mai fi om? Dacă rana mea s'ar vindeca desăvârşit, rămânând nenorocirea, aşi mai fi părinte, tată?

Ochii lui i se umplură de lacrimi.

— Şi acum, dragul meu prieten mai am o zi de libertate pe aici şi pe urmă plec. Mâine o să te mai văd. Cred că nu te superi!

— Nu, prietene Ilarie. O să-ţi rămân îndatorat.

Ilarie, luându-şi pălăria, îl privi întrebător.

— Da, îndatorat. Mi-ai ajutat să mă lămuresc cu mine însumi.

— De! Se vede că ţi-a fost scris să ai şi tu un folos din „vilegiatura" ta!

Zâmbiră amândoi, strângându-şi mâna. Apoi străinul se strecură uşor pe uşă.

I. AGÂRBICEANU

Biblioteca „DIMINEAŢA"

LEI 60. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 6.— în loc de LEI 8.—, 10.—şi 12 VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat postal, la Administraţia ziarului „Dimineaţa", Bucureşti, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco

AU APĂRUT PÂNĂ ASTĂZI URMATORELE NUMERE:

No. 1. — **Războiul balcanic** de M. Sadoveanu.
No. 2. — **Diavolul** de I. Agârbiceanu.
No. 3. — **Spitalul** de P. I. Jouve (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — **Mâna vrăjit** de Gerard de Nerval (trad. de Eug. Boureanu).
No. 5. — **Crima Lordului Arthur Savile** de Oscar Wilde (trad. de Ion Popa).
No. 6. — **Şeful gării** de A. de Herz.
No. 7. — **Lăcustele** de Gleb Uspenski (trad. de M. Sevastos).
No. 8. — **Toamne de odinioară** de Gala Galaction.
No. 9. — **Fantezii humoristice** de Edgar Poe.
No. 10. — **Secretul lui Don Juan** de Rémy de Gourmont.
No. 11. — **Nuvele** de Gh. Brăescu.
No. 12. — **Viaţa lui Eminescu** de Gala Galaction.
No. 13. — **Adio** de H. de Balzac (trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — **Xanthis sau vitrina sentimentală** de Albert Samain (trad. de M. Carp).
No. 15. — **La Montmorency** de H. Sanielevici.
No. 16. — **Imprumutul răposatei** de Blasco Ibanez.
No. 17. — **Domnişoara Roxana** de Anatole France (trad. de N. Davidescu).
No. 18. — **Viaţa în armată** de Anton Bacalbaşa.
No. 19. — **Poeme** de Ştefan Petică.
No. 20. — **Ziua apelor** de Bojena Niemţova.
No. 21. — **Surpriză** de J. Dongorozi.
No. 22. — **Poveştile lui Hinu Ion** de Sandu Teleajen.
No. 23. — **Omul cu obrazu 'ncrustat** de Jak London.
No. 24. — **Flămânzii** de I. Ciocârlan.
No. 25. — **Lupii** de Eug. Boureanu.
No. 26. — **O sărutare** de J. H. Rosny (trad. de M. Carp).
No. 27. — **Homunculus** de Al. Ciura.
No. 28. — **Viaţa mea, povestirea unei ţărănci din Rusia** de Leon Tolstoi (în rom. de V. I. Popa).
No. 29. — **Prima Turcoaică** de N. Batzaria.
No. 30. — **Patru cuvântări** de Jean Jaurès (trad. de D. I. Suchianu).
No. 31. — **Păiajenul** de Hans Heinz Evres.
No. 32. — **Faust, tragedie**, de Goethe (trad. de Iosif Nădejde).
No. 33. — **Amintirile unui băiat de familie** de I. Petrovici.
No. 34. — **Tristan** de Thomas Mann.
No. 35. — **Amazoana, culegere de eşeuri scrise cu o artă specific feminină** de Natalia Negru.
No. 36. — **Laguna** de Joseph Conrad.
No. 37. — **Descântecul** de I. Vinea.
No. 38. — **Crainquebille** de Anatole France (trad. de M. Carp).
No. 39. — **Povestiri din Danemarca** de Drachman (trad. din nemţeşte de I. Botez).
No. 40. — **In tren** de H. Sanielevici.
No. 41. — **Secretul contesei** de Regnier.
No. 42. — **Singurătate** de I. Agârbiceanu.
No. 43. — **Balzac şi Stendhal** de Brandes.
No. 44. — **Crima din str. Nopţii** de N. Davidescu.
No. 45. — **Livada de măslini** de Maupassant.
No. 46. — **Sărutul cel mai dulce** de Septimiu Popa.
No. 47. — **Din minunile instinctului la insecte** de J. H. Fabre.
No. 48. — **O mireasă la loterie** de W. A. Hoffman.
No. 49. — **Radeş** de D. N. Teodorescu.
No. 50. — **Werther** de Lazăr C. Lazarevici.
No. 51. — **Domnul Şef** de Adrian Pascu.
No. 52—53. — **Profesiunea D-nei Warren** de Georg Bernard Schaw.
No. 54—55. — **Cum am ucis pe Rasputin** de V. Purişkevici.
No. 56. — **Nebuna** de Octav Mirbeau.
No. 56. — **Nebuna** de Octave Mirbeau.
No. 57 — **Plăpumarul chior şi Taurul alb**, de Voltaire.
No. 58. — **Gazda cu ochii umezi** de George Mihail Zamfirescu.
No. 59. — **Către timpuri mai bune** de Anatole France.
No. 60. — **Nevinovata** de Heinrich Mann.
No. 61. — **Clacă şi Robie** de I. Neagu Negulescu.
No. 62. — **Odaia Ceasornicului**, de Georges Duhamel.

PRIMELE ŞEASE NUMERE SUNT EPUIZATE

Colţul librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer" din str. Karageorgevici 9, recomandă următoarele cărţi franceze:

H. Taine: Philosophie de l'art, De l'intelligence, Notes sur l'Angleterre, Voyage en Italie, Origines de la France Contemporaine, Essais de critique et d'histoire.

Jean Jaurès: Pages choisies (cuprinde o serie de articole şi studii din cele mai caracteristice ale marelui luptător socialist).

Fustel de Coulanges: La Cité antique (étude sur le culte, le droit, les institutions de la Grèce et de Rome).

G. Tarde: Les lois de l'imitation, Lois sociales, etc.

Ed. Schuré: Les grands initiés (Rama, Krishna, Hermès, Moise, Orphée, Pythagore, Platon, Jésus) Precurseurs et révoltés (Shelley, Nietzsche, Ibsen, Maeterlinck, Gobineau) Femmes inspiratrices et poètes annonciateurs, Le Double (roman), etc.

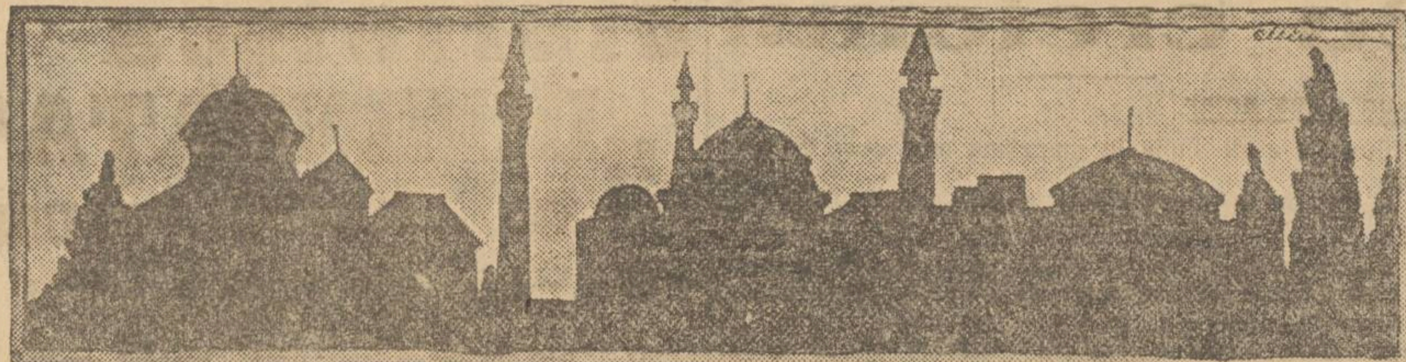
Rudolf Steiner: Le mystère chrétien et les mystères antiques, La science occulte.

Eliphas Lévi: La clef des grands mysterès, Science des esprits, Dogme et rituel de la haute magie, etc.

Blavatsky: La doctrine secrète (uvrajul monumental în 6 volume mari).

Papus: Traité de magie.

Librăria „Hasefer" recomandă cititorilor să profite de schimbul favorabil cumpărând acuma cărţi franceze de oarece editorii francezi au şi anunţat mari urcări de preţuri.

Om tare

de Karl Hans Strobl

De cum întrase în sfatul orăşănesc, Peter Wessel, norvegian din Drontheim, îşi puse în gând s'ajungă primar. Pentru asta însă trebuia să-l cunoască lumea mai mult, şi să aibă avere mai mare, ca să poată cinsti oamenii cum se cuvine..

Dar pe vremea aceia şi averea şi vaza se câştigau mai ales pe mare. Fiindcă războiul pentru moştenirea tronului Spaniei turburase aşa de rău ţările europeneşti, încât pe apă nu se mai deosebea ce-i al tău şi ce-i al meu; şi un bărbat vrednic şi hotărât putea, într'un singur drum pe apă, strânge mai multă bogăţie de cât în zece ani de muncă la el acasă.

Şi aşa, a tocmit Peter Wessel douăzeci şi patru de băieţi voinici, şi-a pregătit corabia „Ana Caterina", cu arme şi de ale mâncării, şi a zis rămas bun nevestei şi copiilor. Corabia era botezată pe numele nevestei; şi Ana Caterina, zdravănă femeie, a zis: „Să-mi aduci un franţuz; tare aş vrea să văz şi eu un soiu de om aşa mărunţel şi neastâmpărat..."

Peter Wessel a făgăduit să-l aducă unul, şi a pornit pe mare. In dreptul Ostendei a pus mâna pe cel d'întâi vas franţuzesc de negoţ. Păcătos vânat: corabia, veche şi putregăioasă, încărcată cu piei. Căpitanul a luat numai o parte din ele, nu atâta pentru câştig, cât ca să nu plece cu mâna goală. Pe urmă a dat drumul negustorilor şi şi-a văzut de drum..

Dar în faţa portului Dieppe l-a zărit o corvetă franceză, şi s'a pornit numai decât la goană după dânsul. Au ţinut drumul după vânt o bucată de vreme, dar numai iată că vine cârmaciul fruntaş, şi zice: Căpitane, mi se pare că o să ne meargă prost. Aia au mai multă pânză decât noi. Şi nu ne-ar prinde mirarea dacă le-am cădea în labă. Când m'am urcat pe punte, la plecare, mi-a ieşit înainte o pisică neagră.

„Du-te jos în cămară şi bea un rachiu", a zis Peter Wessel, şi a pus singur mâna pe cârmă.

Dar cu toată cârma căpitanului tot degeaba a fost; s'a întâmplat tot cum zisese Iohannsen. In scurt după asta, corveta a dat drumul unui tun, şi catargul cel mare s'a prăbuşit trosnind pe punte. Atunci a tras un foc şi Peter Wessel, dintr'un turnuleţ al lui. La asta, vasul de război a răspuns cu trei tunuri, încât s'a rupt şi al doilea catarg iar lui Abel Garborg i-a zburat căciula din cap.

Peter Wessel era nu numai bărbat viteaz, dar şi cu minte; şi a ridicat steag alb. Corveta s'a apropiat şi s'a îndreptat dealungul „Anei Caterinei", cu opt guri de tun ameninţătoare, şi tunarii dindărăt, cu fitilurile aprinse. Monsieur Annibal d'Estafette a trecut cu luntrea la Norvegieni, şi a făcut cunoscut lui Peter Wessel că are a se socoti prins în numele regelui, şi că despre soarta lui şi a corăbiei vă hotărî Curtea care judecă pe cei prinşi pe apă.

Şi aşa Peter Wessel a fost dus într'un turn mare şi rotund; pe dânsul l-a pus într'o odaie de sus, oamenii lui au fost închişi în cămările de jos. Nu s'a mirat el, şi nici nu s'a supărat de ce i se întâmplase; ca negustor cuminte ce era, se gândise din capul locului şi la una ca asta. Acum era de văzut cum să scape; paguba se va îndrepta ea mai târziu.

Ca să nu s'arate prea grăbit, a lăsat mai întâi să treacă aşa două săptămâni. Pe urmă s'a rugat de pasnic, de nu s'ar putea căpăta învoială să scrie neveste-si, s'adune câţi bani o hotărî Curtea, ca să-l răscumpere.

Nicolas, paznicul, era însurat de curând şi foarte fericit cu tânăra lui femee; cum era om bun, s'a gândit mult ce jale trebuie să fie pe biata nevastă a străinului, şi i-a zis, ca să-l mângâie: „Las' c'ai s'o vezi iar. Nu-ţi face inimă rea. Dacă ai nevastă şi prieteni, scapi tu degrabă". Apoi şi-a adus aminte că acum o săptămână aflase dela nevastă-sa o taină care-l umpluse de bucurie, şi l-a întrebat cu interes: „Ai şi copii?".

„Ehei, am! Doisprezece băieţi şi şase fete."

Nicolas s'a uitat mai întâi ţintă la dânsul, apoi s'a bătut cu amândouă mâinile pe genunchi şi a început să se învârtească prin odaie zbierând de râs. „Mare al dracului ieşti, a zis el în sfârşit, gâfâind, cu glasul înnăbuşit pe jumătate; „din câţi am văzut închişi aici, n'am pomenit om aşa glumeţ ca tine."

Dar Peter Wessel a răspuns fără să râdă! „Nu înţeleg de ce-ţi vine a râde. Copiii sunt mare belea şi necaz".

„Şi încă optsprezece... Poţi umple un sat... Câţi băieţi zici că ai?"

„Doisprezece şi şase fete. Şi patru ne-au murit".

„Ascultă căpitane, zice paznicul clătinând din cap, „eşti tu prost, ori vreai să mă prosteşti pe mine? Bine, dar asta nu se poate, nu-i lucru firesc. In toată Bretania — da ce zic eu, în toată Franţa nu se pomeneşte om să aibă optsprezece copii. Dacă ajunge unul pân'la patru, se miră lumea în tot ţinutul."

„Dacă nu vrei, n'ai decât să nu crezi", a zis Peter Wessel supărat, şi i-a întors spatele.

Monsieur Nicolas a plecat. Dar seara, pe vremea când paznicul n'avea obicei să vie, s'a auzit sgomot la uşă, ca şi cum ar umbla să descuie cineva care nu-i deprins cu asta. In sfârşit s'a deschis uşa, şi a intrat o femeie tânără. Norvegianul o văzuse de câteva ori jos în curte. Era femeia paznicului. Foarte roşie la faţă, se oprise nehotărîtă lângă uşă. Peter Wessel s'a uitat prietenos la dânsa, şi aştepta în tăcere ce o fi vrând femeia. In odaie lumina apusul roş, aşa că femeia, tânără şi frumuşică, părea şi mai roşie pe obraz.

„Nu te supăra, zise ea însfârşit; adevărat să fie că ai doisprezece băieţi şi şase fete? Bărbatu-meu mi-a spus..."

„Adevărat ţi-a spus, Madame", a răspuns Peter Wessel blând, văzând pe faţa aşa drăguţă a femeii că e foarte ruşinată, — „optsprezece sunt toţi, şi patru ne-au murit."

„Doamne, Doamne", îngăimă femeia, „cum se poate una ca asta...?"

Peter Wessel, zâmbi.

„Domnule, d-ta vrei să ne păcăleşti".

Nu puteai să te superi văzând cât de drăgălaşă era în uimirea ei. Căpitanul a zis, tot cu blândeţe: „Poţi să mă crezi: fac jurământ că-i adevărat".

Madame Nicolas a plecat grăbită, par'c'ar fi eşit din cuşca unei fiare de care nu ştii cât de primejdioasă ar putea fi.

Din ziua aceia Peter Wessel a început să fie un fel de minune. Mai întâi au venit neamurile lui Monsieur Nicolas şi a'e soţiei lui, ca să-l vază. Fetele râdeau, îşi dădeau cu cotul, şopteau; femeile mai stătute se uitau ciudat la dânsul; bărbaţii stăteau drepţi şi scoteau pieptul în afară, ca să pară tot aşa de 'nalţi şi laţi în spete ca străinul. Numai bunicul Anselme, om de optzeci de ani, era mânios straşnic şi cu necaz înveninat, mârâia: nu, nu, nu; să-l crează cine o vrea... Pe mine nu mă prosteşte el. Dar Marion, foarte supărată, zise: „Dar bine bunicule, dac'a jurat omul?!.. Cum o să-şi încarce sufletul cu aşa păcat?" Şi toţi au tăbărât pe bătrân, fiindcă nu vroia să dea străinului cinstea cuvenită.

Pe urmă au venit rudele mai de departe, veri şi verişoare, şi în sfârşit au venit şi străini, din oraş şi de prin sate. Venea lumea de departe, cu cheltuială, pe vreme rea, pe drumuri grele, ca să-l vază pe vestitul Norvegian închis în turn. Şi cu vremea s'a făcut obicei să-i lase închisului şi câte un dar: haine, lucruri bune de mâncare, şi mai cu seamă bani, că ei prind bine la orice.

Şi lui Nicolas paznicul îi mergea bine, fiindcă-i pica şi de ale mâncării, şi câte o para două. Cu învoirea colonelului Deschamps care, fiind comandantul turnului, a trebuit şi el să vie să-l vază pe închis şi să-l cinstească, paznicul a pus rânduială în privinţa darurilor. A început să ia de la străini o sumă hotărîtă la intrare, — care se punea la o parte pentru Monsieur Nicolas, drăguţul de el.

Peter Wessel primea lumea în linişte. Era destul de filozof ca să vază că nu i-ar fi fost de nici un bine să se împotrivească, şi că nu-şi pierdea cine ştie cum cinstea lăsându-se, de nevoie, să-l vază Bretonii curioşi. Era politicos şi liniştit, şi fără multă vorbă, povestea bucuros oricui de traiul şi de casa lui. Din ce căpăta, trimitea şi oamenilor închişi jos în turn, aşa că uneori aveau ei şi câte un pahar de vin. Iar când se auzea din curte cântând cu glas mare vre-un cântec norvegian, Peter Wessel începea să se plimbe prin odaie cu mâinile la spate, cu fruntea încreţită.

Intr'o zi a venit paznicul foarte aferat şi grăbit la dânsul, şi i-a strigat: „Pregăteşte-te, căpitane... a venit o trăsură. Trebuie să te înfăţişezi înaintea d-lui Conte d'Urville. A trimis după d-ta. Domnul colonel ţi-a dat voie să ieşi din turn". De când Peter Wessel se făcuse om cu dare de mână, şi pentru Nicolas un izvor de venituri, paznicul nu-l mai tutuia, cum avea obicei cu toţi închişii, ci-i zicea d-ta.

Norvegianul s'a îmbrăcat în linişte, s'a coborât cu paznicul în curte, unde era trasă caleaşca cu geamuri, a domnului Conte d'Urville, cu patru călăreţi înarmaţi prinprejur, care l-au dus pe Wessel până la castel. Contele era omul cel mai cu trecere în toată Bretania. Nu ceruse pân'atunci să vază pe vestitul Norvegian, fiindcă abia acum se înapoiase la castelul său, venind de la Paris.

Peste un ceas Peter Wessel se afla în salonul chinezesc al castelului. Pereţii erau căptuşiţi cu porţelan, vase înalte de un stat de om steteau prin colţuri şi prin firide. Contele şi contesa se uitau cu interes la străin. Era şi colonelul Deschamps acolo.

„Aşa sunt dar bărbaţii care pot zice că au doisprezece băieţi şi şase fete", zise contesa zâmbind.

Peter Wessel, liniştit, stătea în picioare în mijlocul salonului. Cu vârful capului atingea aproape policandrul atârnat de tavan, cu clopoţei mulţi de porţelan care sunau uşor. Ai fi zis că numai dintr'o mişcare a braţului, omul ar fi măturat toate lucruşoarele şubrede şi gingaşe, cu conte, contesă şi colonel cu tot.

— „Da, da, zise contele, aşa oameni numai în ţările de miazănoapte se află. Contesa îl privi, caşi cum ar fi vrut să-i spuie: d-ta'e ţi-ar şedea bine acum să nu stai prea în faţă. Cu peruca lui mărunt buclată, cu mâinile subţiri la încheieturi, prinse în mânecuţi de dantelă fină, contele părea scos dintr'o fabrică chinezească de porţelan. Contesa îşi întoarse ochii spre colonel. Deschamps părea că întreabă, dacă ce spusese el era adevărat, şi de erau mulţumiţi de ce le arăta.

„Scoală în picioare, colonele, şi aşează-te lângă închisul d-tale". — Deschamps se supuse. Norvegianul îl întrecea cu mai mult decât un cap..Contesa începu a râde. „O, n'am ştiut că eşti aşa de scurt. D-nul Peter Wessel avea pretenţia să ne încredinţeze că e cu putinţă să aibă cineva atâţia copii".

„Măria Voastră pare că n'ar vrea să creadă", zise Peter Wessel.

„Poţi amăgi, căpitane dragă, norodul lesne crezător dela ţară, dar nu pe mine. Totuş sunt bucuroasă că aparenţa permite asemenea înşelare. E frumos să vezi atâta putere".

Norvegianul a stat puţin pe gânduri.. Apoi a zis: „Pot să conving pe Măria Voastră de adevărul vorbelor mele".

„Mă faci încă mai curioasă. Dacă izbuteşti, voiu avea grijă eu să se găsească bani pentru răscumpărarea d-tale". Ochii contesei străluceau ca luminile unui far depărtat, îşi aplecă batjocoritor privirea spre conte, apoi spre colonel. Pe buzele ei juca un zâmbet stăpânit. Işi întoarse iar ochii la Peter Wessel, ca şi Chloe din pastorală: „Şi cum ai să dovedeşti asta, căpitane?"

„Foarte uşor, Măria Voastră. Avem acasă un tablou unde suntem zugrăviţi toţi împreună. Eu, Ana, Caterina şi toţi copiii. Daţi-mi voie să scriu la Drontheim, să-mi trimită nevasta tabloul".

„Aceasta ar fi dovadă deplină, se grăbi să zică colonelul. „Indrăznesc să observ c'ar fi bine să-i dăm încuviinţarea".

Contesa puse picioarele pe taburetul din faţa scaunului, şi şedea aşa cu genunchii înălţaţi, cu trupul lăsat tare pe spate, şi se uita la Peter Wessel. Pe faţa ei se vedea un râs tăcut. Colţurile gurii se plecase în jos, nasul subţire se făcuse alb de tot.

„Da, de sigur" zise însfârşit, „scrie soţiei d-tale, dragă Peter Wessel".

„Vreau să dictez scrisoarea secretarului Măriei Voastre, ca să nu fie nici o bănuială că m'aş fi înţeles cumva cu nevastă-mea în ascuns".

Contesa primi, chemă secretarul, şi Peter Wessel dictă scrisoarea, unde spunea în puţine cuvinte să i se trimită tabloul de familie, pentru ca să aibă cu ce se mângâia în închisoare. Şi adaose că, să nu se mai ostenească Ana Caterina cu strânsul banilor pentru răscumpărare, fiindcă aproape sigur că banii se vor aduna aici pe loc. După ce isprăvi de spus asta, Peter Wessel îşi întoarse ochii întrebător spre contesă.

„Mi-am dat cuvântul", zise ea.

S'a nemerit bine cu trimiterea scrisorii: un negustor norvegian pleca tocmai sub steag franţuzesc. Peter Wessel şedea în turnul lui, şi primea pe cei curioşi să-l vadă. Ii mersese vestea în toată Bretania. Din zi în zi, zvonurile sporeau numărul copiilor. Pierre Remoulade, poetul oraşului Brest, compuse o odă unde îl compara pe Peter Wessel cu Priam. Toată nobilimea a urmat exemplul contesei d'Urville.

Peste şase săptămâni negustorul norvegian a adus tabloul şi o scrisoare delă Ana Caterina. Peter Wessel a dat de veste numaidecât la castel, şi i s'a şi poruncit să vie a doua zi la înfăţişare. Il aşteptau tot în salonul chinezesc. Omul s'a apropiat de contesă, cu paşi voinici, de s'au clătinat şi au răsunat clopoţeii de porţelan ai policandrului, şi închinându-se îi dădu tabloul. Nu se vedea să fi fost prea meşter pictorul, şi alt merit n'avea tabloul decât că, pe o întindere numai cât o oglindă de mână erau strânse atâtea figuri. La mijloc Peter Wessel şi Ana Caterina, iar împrejur stăteau înşiraţi copiii. Contesa privi tabloul. Pe urmă izbucni în râs mare. „Dumnezeule, e dar adevărat. Şi toţi — toţi seamănă bietului căpitan atât cât poate dori un tată să-i semene copiii".

Peter Wessel stătea mândru şi vioi: „Trebuie să vă spun că în tablou e o lipsă. Băiatul meu cel mai mic nu-i acolo. Imi scrie nevastă-mea c'a născut acum cinci săptămâni". Contesa era să se înăbuşe de râs. „Ţi-ai câştigat din belşug răscumpărarea", zise ea însfârşit. „Banii sunt gata; poţi să-i iei în primire. Am avut grijă să te trimit cât de curând în braţele Anei Caterina. Dar ia spune-mi te rog, căpitane dragă, mai sunt doar destule femei pe lume...". „Altă femeie n'am iubit", zise Peter Wessel serios. Atunci contesa se întoarse către bărbatu-său şi-l privi drept în faţă. Contele tuşi, şi-şi trase în jos mânecuţele de dantelă peste încheieturile subţiri ale mânilor. Babette, o cameriera frumuşică, care intrase tocmai ţinând o tavă cu pahare pline cu vin, plecă îndată, grăbită.

„Ciocniţi, domnilor, zise contesa, în sănătatea prizonierului nostru, care de azi încolo e iarăşi om liber". Peter Wessel mulţumi serios şi plecă. Contesa se rezimă adânc în scaun şi, zâmbind, rămase pe gânduri. In vremea asta colonelul vorbea de întâmplarea aceasta, cu fraze delicate, imitând stilul poetului Pierre Remoulade. Insă contesa îi curmă vorba îndată: „Dragă colonele, ştii d-ta de ce uriaşii de care spun poveştile au fost nimiciţi de oameni?" — „Nu, zise colonelul, fără să 'nţeleagă. — „Fiindcă erau tot atât de proşti, cât erau de tari şi nalţi".

Prin Septembrie Peter Wessel se întoarse la Drontheim.

„Şi aşa, nu mi-ai adus şi mie un Franţuz?" întrebă Ana Caterina. — „Nu..... ţi-e frică să nu se spargă dacă i-ai lua în mână. Franţuzii ăştia — ciudat soiu de oameni. Ii prinde mare mirare, că ai copii". Asta era în Septembrie; în Mai, doamna Ana Caterina dărui lui bărbatu-său al paisprezecelea băiat.

Din nemţeşte de P. Z.

Impotriva femeilor

A trebuit ca inteligenţa bărbatului să fie întunecată de iubire, pentru ca să fi putut numi frumos acest sex de talie mică—femeia—, cu umerii înguşti, cu şoldurile late şi cu picioarele scurte; toată frumuseţea sa nu rezidă într'adevăr decât în instinctul amorului.

Femeile n'au nici sentimentul, nici priceperea muzicei, după cum n'o au nici pe aceea a poeziei sau a artelor plastice; totul la ele nu-i decât maimuţărie curată, pur pretext şi afectaţie puse în serviciul dorinţei lor de a plăcea. Ele sunt incapabile de a lua parte dezinteresată la ceva, iată pricina.

Căsătoria e o cursă pe care ne-o întinde natura....

Schopenhauer

Femeilor în general nu le place nici o artă; nu se pricep şi nu au nici un fel de geniu.

Rousseau

Femeile sunt create spre a face negoţ cu slăbiciunile noastre, cu nebunia noastră, dar nu cu judecata noastră. Există între ele şi bărbaţi, simpatii de epidermă, şi foarte puţine simpatii de spirit, de suflet şi de caracter.

Chamfort

Bărbatul este un mijloc pentru femeie: scopul este totdeauna copilul. Dar ce este femeia pentru bărbat ?

Două lucruri voeşte bărbatul adevărat: primejdia şi jocul. De aceea tinde la femeie, jucăria cea mai primejdioasă.

Bărbatul trebue să se gătească de luptă, iar femeia pentru mângâierea luptătorului: toate celelalte sunt nerozii.

Fructele prea dulci nu sunt pe placul luptătorului. De aceea îi place femeia; amară este chiar femeia cea mai dulce.

Femeia pricepe pe copil mai bine ca bărbatul, iar bărbatul e mai copilăros decât femeia.

In orice bărbat adevărat se ascunde un copil: vrea să se joace. Haideţi, femeilor, descoperiţi copilul în bărbat !!

O jucărie să fie femeia, curată şi delicată, asemenea unei pietre preţioase, răsfrângând virtuţile unei lumi care încă nu a sosit.

Razele stelelor să luciască în iubirea voastră! Speranţa voastră să fie,— „eu aş vrea să dau naştere supra omului !"

In iubirea voastră să fie vitejie ! Intâmpinaţi cu iubirea voastră numai pe cel ce vă înfricoşează.

In iubire să fie cinstea voastră. Altminteri femeia nu prea ştie ce este cinstea. Dar cinstea voastră aceasta să fie: iubiţi totdeauna mai mult decât sunteţi iubite şi veşnic cereţi să fiţi cele dintâi.

Fericirea bărbatului se chiamă: eu vreau. Fericirea femeii se cheamă: el vrea.

Te duci la femei ? Nu uita biciul...

Fr. Nietzsche

Bărbaţii sunt de vină dacă femeile nu se iubesc.

La Bruyère

A. S. NOVARO[1]

Muntele Capucinilor

Mama şi-a adus aminte de călugărul capucin cunoscut pe vârful muntelui cu mulţi ani în urmă, care semăna atât de ciudat cu Sărăcuţul lui Dumnezeu, zugrăvit de Cimabue în bazilica din Assisi pe un fond albastru de noapte ; şi a dorit să vorbească cu el.

Am întovărăşit-o acolo sus, în această după-amiază de Sâmbătă Sfântă, în care aerul străveziu, după scurgerea ultimelor ploi, umbrele măslinilor, cărarea pe care urcam având în mijloc puntea de cărămizi şi pe lături caldarâmul : totul părea nou şi creiat parcă acuma. Iar coloarea cerului era şi ea de-un albastru atât de curat şi îmbietor.

Uşa bisericuţii s'a închis în urma ei fără zgomot şi am rămas singur sub arcuitura bolţii de piatră.

Am trăit lângă tine, mai aproape. M'am gândit la tine, cu toate puterile. Cu o intensitate de nespus te-am chemat, mi te-am arătat gol până la cea din urmă cută ; întreg mi te-am oferit : nerăbdător, implorându-te să fiu luat, absorbit, cufundat în tine, în vreme ce ochii mi se odihneau pe cimitirul din preajma bisericii, în care câteva fire sfioase de iarbă se lăsau în voia vântului închinându-se şi chiparoşii drepţi, în roată, îmbrobodiţi în glugile lor ţuguiate, încremeniseră.

Câte un ciripit de pasăre, dar sfios, iute oprit, găurea tăcerea. Iar dincolo de trunchiurile osoase, ca de piatră, ale chiparoşilor, desfătarea văzduhului limpezit şi cucuiul dealului, purtând în vârf îngrămădirea târguşorului, ca o întortochiată salbă de aurar, cu pătrăţelele-i de case zmălţuite trandafiriu şi violet, dungate cu aur ; în fund, marea albastră, cu promontoriul Casei roşii ancorat în mijloc.

Câtă pace !

Toată, însufleţită de amintirea ta : plină de suspinul de nemângâiata-mi nostalgie. Mă gândeam la mama, nemângâiată şi dânsa, care căutase pe călugărul acela neştiutor — mai ştii ? — ca să ceară de la el un cuvânt de evlavie. Şi-mi spuneam : Balsamul pe care'l cere zadarnic de la sine însăşi îi va veni, aşa dar, de la glasul umilei făpturi ? Ah ! acest sărman suflet, cu mâinile şi picioarele tăiate, care nu se mai osteneşte târându-se spre mirajul unei mângâieri atâta de greu de aflat ! Acest ricîit, ricîit, ricîit fără încetare, această încăpăţânată urmărire, această nesfârşită bătaie, când ştii că uşa e închisă şi nici o putere nu va fi în stare s'o deschidă !

Dar poate că umilul călugăraş are cheia şi e gata să-i deschidă mamei.

Eu însumi, poate, în timp ce neg, trag nădejde. A fost deajuns să mă urc pe acest munte ca să-mi mai uşurez sufletul. Să părăsesc jalnicele lucruri de toată ziua, să mă cufund în astă pace de sus. Da, să stau de vorbă cu tine de pe această culme mi se pare mai uşor, iar gândurile pe care ni le împărtăşim, mai puţin jalnice.

Mi-a venit în minte scrisoarea lui Tasso din mânăstirea Sf. Onofrie, pe care o citeam într'o zi, şi în care — cu adevărat — glasul nefericitului mărturiseşte apropierea, dintr'o clipă în alta, de Dumnezeu, ori cel puţin intrarea oaspetului în tinda casei dumnezeeşti.

In timp ce mă gândeam la aste lucruri, am văzut lângă mine pe mama. Ochii ei arătau că vărsaseră lăcrămi, dar nu toate amare.

S'a încleştat de braţul meu. Am zăbovit câte-va clipe, să ne uităm, dincolo de trunchiurile chiparoşilor, la târguşorul grămădit pe cucuiul dealului, sclipitor în soare ca o salbă de aurar, cu smalţurile lui de case trandafirii şi violete, cu aurul ierburilor şi al copacilor ; am pornit apoi să coborîm pe cărarea încinsă între cele două ziduri pitice, peste care se lăsau perdelele migdalilor înfloriţi, ca o castă pavăză de voioşie.

(Din italieneşte de ALEX. MARCU)

HAN RYNER — Din PARABOLE CINICE

Muzică

— De câteva zile, soarele nu s'a mai arătat pe ceriu. Norii apasă asupra capetelor noastre ca nişte dese văluri îndoliate. Pământul rece e ca o văduvă întristată. Fiecare din noi ascultă în adâncul inimei sale pe cine-va care plânge. Când ne uităm însă la tine, o Psychodore, îţi vedem necontenit culorile şi înfăţişările voioşiei.

— O, fetii miei, ascultaţi o parabolă:

Un pictor foarte iscusit, voi să facă portretul voloşiei. Alese ca model o nevestică de-o frumuseţe gravă, senină, a cărei faţă cânta ca zâmbetul aplecat al unei mame când îşi priveşte copilul.

Pictorul acesta însă lucra încet, într'o dispoziţie minunată. Şi de teamă să nu i se plictisească modelul, avu grija să pue să se cânte în juru-i nişte arii fulguitoare ca o lumină. Iar când muzicanţii tăceau, îngâna el de-acele cuvinte al căror zvon dezmierdă şi 'nsufleţeşte.

Intr'o zi, nu ştiu din ce pricină, muzicanţii nu s'arătară. Pictorul însă, lucrând, cuvânta, şi nevestica nu le băgă de samă absenţa.

Când ingeniosul cuvântător se ridică de plecare, nevestica îşi roti privirea în toate părţile, minunându-se:

— Ciudat, nu văd nici un muzicant.

— N'au putut să vie, se vede. Dacă vor fi împiedicaţi şi mâne, voi aduce pe alţii.

— Dar, zise femeea, din ce în ce mai uimită, nu ne-au lipsit.

Pictorul îngână, slujindu-se de-o drăgălaşă minciunică :

— Nu eşti tu însă-ţi oare cea mai dulce din muzici?

Ce-ar fi spus pictorul, dacă n'ar fi minţit ? Intrebă Excycle.

— Nu voiu răspunde la întrebarea ta. Află numai atâta: eu n'am nevoie de lumina Soarelui şi de cântecul pe care-l cântă pământul când mantiea măreaţă îl învăluie cu căldură şi dezmierdare. In tine şi 'n mine pururea găsesc destulă lumină şi muzică...

In româneşte, de P. MUŞOIU

1) Poet şi prozator italian, născut la 1866. Pierderea unicului său copil în războiul din urmă i-a reîmprospătat inspiraţia, i-a retrezit sufletul la poezie. Fragmentul tradus trebue pus în legătură cu acest amănunt personal.

Pe lacul mânăstirii

Coasta e prăvălatică, fără frumuseţe şi fără cărări. De un veac şi mai bine, acesta este drumul pescarilor. Pe aici, ei se coboară la luntrii şi la uneltele lor de pescuit şi tot pe aici, urcă noaptea şi ziua, când se întorc dela vânatul îmbelşugat sau mai slab. Dar nimeni nu s'a gândit până azi că această costişte, pe care a fost şi e cărat în sus peşte de milioane, este vrednică de prefăcut în grădiniţă cu poteci, cu răzoare de flori, sau măcar cu copăcei de consolidare.

Coasta e posacă, arsă şi desmăţată. Jos lângă lac e o casă pescărească, învelită cu stuf, tot atât de năpustită, de neiubită şi de rău folosită ca şi coasta din faţa-i. E unul din caracterele noastre obşteşti... Noi nu ne folosim de lucruri şi de oameni cu cruţare şi cu iubire; *noi practicăm exploatarea* africană. Când culegem roadele pomului, noi îi zmulgem roada cu crengi cu tot. Când înhămăm calul la trăsură, în câtiva ani, îl scoatem bun pentru corbi şi pentru câini. Când tăiem o pădure, îi calcinăm şi rădăcinele, în pământ. Când intrăm într'o afacere cu cineva — mai ales străin — îi frigem pielea atât de bine că nu mai uită niciodată.

In faţa casei pescarilor, stau cu coada pe mal câteva luntrii tefere. Dar malul e prididit de trestie şi de papură. Nici urmă de vreo preocupare gospodărească, aci unde, in definitiv, e un mic debarcader, pentru o întreprindere aducătoare de mari câştiguri. Stuful de pe margine e străpuns ici şi colo, numai cât le trebuie pescarilor ca să-şi strecoare bărcile şi năvoadele. Pe sub stuf, zac şi putrezesc, pe jumătate submerse, bărcile crăpate şi aruncate.... Ce e nevoie de cugetare, de străduinţă şi de ordine? Toate se fac şi se desfac dela sine, prin forţa gravităţii a evoluţiei, a soarelui, a ploilor, a bălăriilor de baltă şi a putreziciunii universale!

Ne suim înt'o barcă, prin care curge uşor un pârâiaş subţire ca o undrea, şi ne descurcăm, spre larg, din culisele trestiilor onduloase.... Am lăsat casa pescarilor, şoldie, murdară şi zbârlită, ca o babă solomonară. Am lăsat zmârcul debarcaderului, consolidat cu epave... Peste filozofia noastră supărată şi economistă, iată liniştea verzue şi albastră a noianului, fără vârstă, fără gânduri, între cerul visător şi imaginea-i proprie, tremurătoare în jurul bărcii...

Totul se schimbă în noi şi în jurul nostru... Nişte norişori subţiri şi resfiraţi, ca un puf de păpădie, smuls de vânt, se leagănă departe, sub pălăria mea care ucide un sfert din cer, cu umbra ei căzută în lac... Fantome tremurătoare şi verzui trec pe sub barca noastră, în adâncurile pe cari le zgârii cu cele cinci degete dela mână. Mânăstirea, cu capul în jos, şi uşurată de tot tristul pământesc care o doboară pe uscat, se propagă până la noi, cu fluiditatea şi cu luţeala îngerilor... Malurile depărtate stau şi ascultă, sub cerurile cu două ipostase, veselia interminabilă a cucului hoinar, fără cămin....

Zările sunt pline de dumbrăvi. Păpurişul taie lacul în mai multe locuri şi-i împarte faţa în arii mari şi mici... Aci, unde voim noi să împingem barca, sunt poloage de trandafiri sălbatici, sunt ştejari şi arţari, sunt aluni şi păducei cari îşi întind, până în lac şi rădăcinile şi crengile... Şi toate sunt fără disciplină, neprevăzute, viguroase, cuceritoare, lecţie eternă de miracol şi de nepăsare!

Atunci pentru ce această dispepsie de economist şi de cugetător, în această universală voie bună, în această divină poftă de mâncare şi de viaţă? Lacul pe care plutim s'a adunat, între aceste colnice şi aceste păduri, în vremuri atât de vechi încât nici nu putem să le socotim... Tracii, Geţii, Sarmaţii şi cine mai ştie cine înainte de ei şi cine mai ştie cine după ei au pescuit aici, ca şi călugării tăi de azi, fără debarcader, fără instalaţii şi fără poliţie sau regim ihtiologic... Crapii şi somnii cari oblăduesc la câtiva zeci de metri, sub această suprafaţă fericită, n'au nevoie de nici o constituţie... Toate câte stau în preajma noastră, în această cristalină oră de amiază, sunt atât de puternice şi de frumoase fiindcă omul, de obicei „trouble-fête" n'a ajuns încă să se creadă şi să se instituie, la noi, *managerul* lui Dumnezeu...

Am auzit din gura multora şi mi-o recapitulez şi mie această înţelepciune a Orientului poet şi filozof. Aşa cugetă şi aşa se poart(în ţările lor, cu natură darnică şi voluptoasă, toţi Orientalii, toţi Meridionalii şi noi printre ei.... Ai părinţi bogaţi, cari te răsfaţă şi îţi îndeplinesc toate capriciile? — vei fi un om şubred, dezordonat şi incapabil de mari realizări. Trăeşti într'o ţară prea fertilă, unde toate îţi vin cu jumătate de muncă?— nu vei ajunge regele gospodarilor...

Acest neajuns paradoxal (economie rea, din prea mult belşug) îl mai avem şi din punct de vedere sufletesc: Din exces de poezie şi de temperament artistic, lăsăm ungherele pline de păienjeni, bălţile nesecate, curţile pline de bălării, maidanele pline de pitoreşti movile de gunoaie... Este psihologia unui întreg popor, care nu se poate schimba, dela o generaţie la alta...

Moraliştii trebuie să răguşească, predicând... Economiştii trebue să umple ţara cu ostroave de experienţă agricolă şi gospodărească... Oamenii politici trebuie să-şi reprimeze apetiturile, trufia, intrigele şi pe partizanii nărăviţi.... Iubiţii mei confraţi de literatură, cu riscul trecător de a-şi boţi estetica şi atitudinea, trebuie să pună umărul la căruţă, ca s'o ridicăm din noroiul ereditar.

Iată gânduri, preocupări, locuri-comune, morală şi balast.... de cari nu putem scăpa nici în barcă, pe lacul mânăstirii Căldăruşani. Căci oricât te-ar robi mânăstirea pustie şi balta ei sălbatecă nu mai isbuteşti să alungi perspectiva superioară că locaşul acesta ar putea să fie o şcoală sau un sanatoriu şi de jur împrejurul apelor visătoare ar putea să prospereze vile, ferme, tramvale şi viaţă civilizată.

G. GALACTION

Anecdote

— Ascultă, amice... cred că soţia ta ne înşeală.

* * *

— Dragă, am luat informaţii despre familia ta; m'a costat 500 de franci şi informaţiile nu sunt frumoase.

—De! ce poţi avea pentru 500 de franci?

* * *

— Ce sunt astea tată, mure?

— Da.

— De ce sunt roşii şi nu negre?

— Pentrucă-s verzi.

* * *

La restaurant:

— Domnul este mulţumit?

— Trebuie să mărturisesc că am mâncat şi peşte mai bun decât acesta.

— Poate, dar de sigur că nu aici.

* * *

Un Evreu soseşte în rai.

— Ce rău arăţi, dragul meu Levy, îi spune Dumnezeul lui Israel.

— Iartă-mă Doamne, dar de-abia am murit... şi apoi, am necazuri, fiul meu s'a făcut creştin.

— Dar al meu nu? răspunde Iehova.

— Şi ce ai făcut Doamne?

— Am făcut un nou testament.

* * *

Alexandru Dumas întâlni într'o zi la cafenea pe un tânăr care-i fusese prezentat odată, dar de care nu-şi mai amintea.

Tânărul zise cu voce tare, ca să fie auzit:

— Bună ziua, dragă Dumas, ce mai faci?

— Bună ziua, dragul meu, cine eşti?

* * *

— Ce înger de fată!

— Dacă o iei de nevastă, ai să-ţi schimbi părerea. Uite la soţia mea. Iţi jur că a fost un timp când şi ea îmi părea un înger.

* * *

Un împărat din China avea 50 de vase chineze frumoase, puse sub paza unui mandarin, care avea datoria să le şteargă în toate zilele de praf. Dacă spărgea vreunul, i se tăia capul.

Trecură opt zile şi mandarinul sparse un vas: împăratul porunci să i se tae capul. Alt mandarin, pus să păzească vasele, avu soarta celui dintâi.

Impăratul se gândi atunci să nu mai pule mandarini, ci câte un chinez oarecare. Chinezul, după câteva zile, făcu bucăţi şi restul vaselor.

Impăratul, furios, îl chemă să-i spuie de ce a spart vasele. Chinezul răspunse liniştit:

— Majestate, am voit să scap viaţa a patruzeci şi opt de oameni.

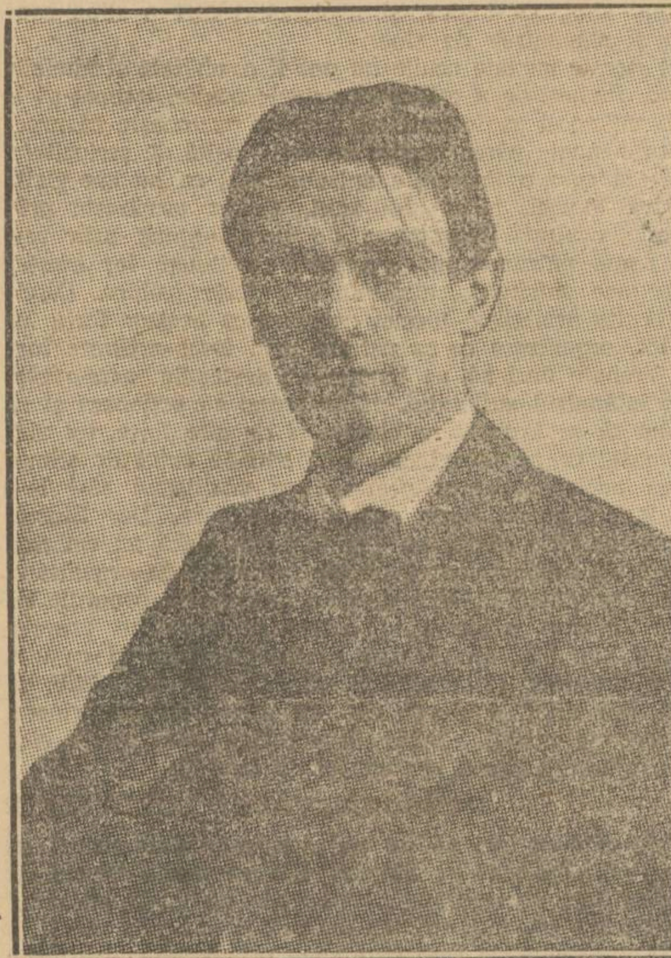
Suveranul râse de acest răspuns înţelept şi făcu pe Chinez, mandarin.

Rudolf Steiner

OCULTISM, TEOZOFIE?

Am pus din prudenţă semnul întrebării după cele două cuvinte de mai sus. Compromise sau neînţelese, cuvintele „ocultism" şi „teozofie" au ajuns stânjenitoare, şi trebuesc evitate cu multă băgare de seamă. Vina o poartă întrucâtva chiar acei ce se pretind teozofi şi ocultişti. Dar o poartă mai ales cei cari au criticat cu nepricepere şi reavoinţă, cei cari au confundat naiv manifestaţiile de bâlciu cu Ştiinţa ocultă şi teozofia de salon cu adevărata şi aproape inaccesibila Teozofie, cei cari s'au încăpăţânat să nu cerceteze şi să nu gândească, cari s'au mulţumit să ironizeze superficial sau, pur şi simplu, să ignoreze. S'a creiat astfel o atmosferă întru totul neprielnică cercetărilor desinteresate şi s'a făcut aproape imposibilă discuţia calmă în jurul unor probleme cari sunt tot atât de interesante ca şi multe altele din problemele filozofice şi ştiinţifice actuale.

Să nu se uite că şi ocultiştii şi teozofii au contribuit la creiarea unei asemene atmosfere. S'au găsit mulţi şi printre ei cari au dovedit incapacitate, stupiditate şi

Rudolf Steiner

chiar necinste. Ocultiştii, apoi, au avut nefericirea de a purta un nume care nu-i definea aşa cum ar fi trebuit. *Ocultismul* lămureşte în mintea unui om lipsit de cunoştinţi speciale, o pluralitate de *practici* ascunse, de *însuşiri* cari se pot manifesta în lumea fizică. Nu se ia astfel în seamă partea sa *teoretică, legile* cari alcătuiesc un *sistem*. Ocultismul este în acelaş timp şi o disciplină intelectuală şi o totalitate de regulii practice.

In ceiace priveşte Teosofia, o confuzie s'a îndeplinit şi asupra ei. S'a confundat anume *Societatea Teosofică*, întemeiată în 1875 de doamna Blavatsky şi colonelul Olcott, — cu *Teosofia*, o atitudine mistic-filozofică a cărei origine se poate găsi atât în meditaţiile înţelepţiilor indieni cât şi în textele esoterice egiptene. Frânturi din învăţăturile insuşite de actuala Societate Teosofică se pot recunoaşte în foarte multe din cărţile sfinte orientale. Şi chiar numele de *Teosofie*, împreună cu doctrinele sale, au fost hotărâte încă din secolul al III-lea după Cristos de către filozoful alexandrin *Ammonius Saccas*, şeful Analogiştilor. Aceleaşi doctrine, influenţate însă tot mai mult de creştinism, au fost apoi împărtăşite de majoritatea *gnosticilor* şi au trecut la foarte mulţi din misticii şi ocultiştii de mai târziu, Crisan Rosenkreutz, Postel, Kabalistul Kunrath, Jacob Böhme, Eckehardt, Swedenborg şi alţii. Multe din sectele oculte cari au luat naştere în tot evul mediu şi s'au continuat până în timpurile moderne, s'au inspirat din aceiaş tradiţie teosofică ce se păstrase fie prin doctrinele manicheiştilor şi cavalerilor teutoni, fie prin rosicrucieni. Exista chiar în sec. XVII o „Societate Teosofică philadelfiană". Apariţia „Societăţii Teosofice" în 1875 nu trebuie privită deci drept un meteor. Ea nu e decât o încercare de a organiza aceste vechi doctrine — pe cari le-a colorat cu o puternică influenţă tibetană şi indiană — şi a le aduce la cunoştinţa contemporanilor. Iar numeroasele sale greşeli şi compromiteri (chestiunea „Wahatma", divinizarea lui Alcyon, Noul Messia, etc.) nu nimicesc întru nimic adevărata *Teosofie*. Lucrul acesta a fost uitat de d. René Guénon în erudita sa carte *„Le Théosophisme"* (1921) în care, atacând Societatea Teosofică, socoteşte aceste lovituri valabile pentru întreaga doctrină teosofică.

Una din părţile întradevăr slabe ale teosofiei e lipsa ei de precizie. S'au dat foarte multe definiţii, dar multe din ele destul de vagi. Nu e locul aci să analizăm pe îndelete aceste definiţii; putem totuş afirma că unele vădesc teosofia ori drept un corp filantropic ce vrea să aline suferinţele omenirii, ori drept o mistică nu prea deosebită de celelalte, ori drept o filozofie eclestică, îmbibată de multă nomenclatură orientală şi de fantezie. Aşa cum sunt de obiceiu prezentate faptele în cărţile engleze de teozofie — dela Blavatsky, la Sinnet, Besant, Leadbeater — ele oferă prea puţine mijloace de control. Autorii, cu destule calităţi dealtfel, se gândesc mai mult la *forma* expunerii decât la *documentarea fondului*. Iar dacă această documentare e mai mult sau mai puţin inutilă pentru cei familiarizaţi cu doctrinele teosofice, nu tot aşa stau lucrurile cu cei cari citesc asemenea cărţi numai pentru a găsi în ele prilejuri de ironii.

O a doua lacună capitală ce se vădeşte în teosofia engleză, e lipsa de îndrumare şi metodă. Nu există un *sistem*, o *ordine* unică şi indispensabilă în alegerea cărţilor de studiu. Ingăduie prea mult diletantismul şi încurajează astfel fantezia şi neseriozitatea în cercetări. Ingăduie citirea teoriilor cosmologice înainte de a cunoaşte metodele în cari trebuesc interpretate aceste teorii şi a se convinge de necesitatea lor. De aceia atâtea din doctrinele teosofice rămân neînţelese sau înţelese greşit de către foarte mulţi dintre cititori.

Toate aceste lipsuri ale teosofiei engleze au fost îndepărtate prin reforma adusă de d-rul Rudolf Steiner, una din cele mai de seamă personalităţi ale timpului. Inainte de a lămuri în ce constă această reformă, vor fi nemerite câteva observaţiuni cu privire la ocultism.

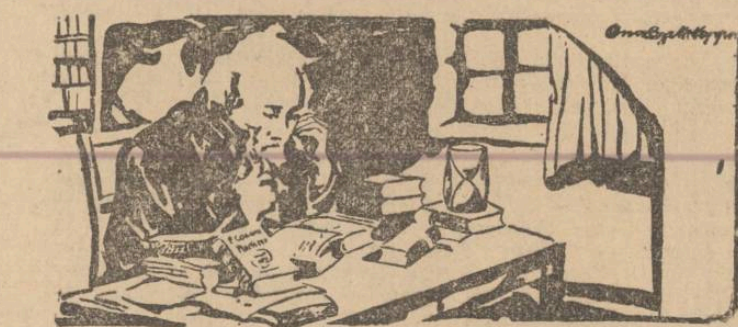
REALITATEA OCULTISMULUI

Ocultismul nu e altceva decât afirmarea unor forţe şi însuşiri ascunse, cu ajutorul cărora se poate ajunge la o cunoaştere mai complectă a realităţii, şi pe temeiul cărora *trebuie* să se ridice un corp de ipoteze cari să explice această realitate *altfel* decât cum e explicată de ştiinţele pozitive. Ocultismul se va impune deci numai atunci când existenţa acelor forţe şi însuşiri ascunse, va fi pe deplin dovedită. Atunci când cercetătorii se vor convinge că revelaţiile aduse de aceste forţe şi însuşiri oculte nu se datoresc sugestiei sau înşelăciunii, ci sunt tot atât de reale ca şi electricitatea sau limbagiul articulat, — atunci realitatea ascunsă, nevăzută, nu va mai părea îndoelnică, iar încercările de a o cunoaşte şi a o folosi nu vor mai fi socotite copilăreşti. Rămâne deci să se dovedească existenţa acestor forţe şi însuşiri.

Pentru mulţi, însă, lucrul acesta e dovedit. E vorba de fenomenele aşa numite *metapsihice*, cari ne dezvăluesc o lume stranie, cu mult deosebită de cea cunoscută prin simţuri şi care, câteodată, nu numai că o complectează, ci şi o neagă, o nesocoteşte. Toate acele manifestări metapsihice, — telepatie, moniţiuni, premoniţiuni, psihometrie, etc. — dovedesc realitatea unor *mijloace de cunoaştere* cari trecuseră până acum neobservate de ştiinţa pozitivă. Or, tocmai aici se află puntea de trecere dintre metapsihică şi ştiinţa ocultă: şi una şi alta afirmă existenţa unor noi forţe psihice şi noi mijloace de cunoaştere. In timp, însă ce metapsihica se mulţumeşte să adune, să clasifice şi să explice — când poate — faptele, ocultismul merge mai departe şi caută metodele practice prin cari s'ar putea dezvolta şi disciplina forţele nebănuite ce zac în sufletul fiecărui om.

Teozofia, care printre principalele sale ţeluri îl are şi pe acela de a revela discipolului realităţile suprasensibile, — a făcut prea puţin în această privinţă. S'a mulţumit să recomande practicele oculte indiene, neluînd însă seama că mentalitatea occidentală şi epoca în care trăim, constituie mari piedici în îndeplinirea lor. Reforma adâncă şi definitivă a doctorului Rudolf Steiner a adus Teosofia pe calea cea bună. Aceasta, însă, l-a silit să

Continuare în pag. VI-a

Note de artă

S'ar părea că artele plastice deviind în ultimul timp spre abstractizări neînţelese şi absurde, ar lăsa în seama literaturii prerogativa viziunii pure şi artiste. Din ce în ce, descrierea, capătă un rol mai mare în literatură. Astfel, Maurice Barrès şi Charles Maurras. La amândoi, extrema intelectualizare, ajunge, prin dispreţul naraţiunii, la punctul cel mai rafinat al prozei descriptive. Viziunile evocate de ei prin vorbe şi înfăşurate în tot impalpabilul adaus al emoţiunii intelectuale, mai sunt împodobite şi cu toate amintirile unei vaste şi rafinate culturi. Astăzi, descriptivii şi analiştii mişună, dar nu a fost totdeauna aşa. In secolul al XVIII-lea e o adevărată minune, chiar în domeniul artelor plastice, apariţia unor peisagişti ca Poussin şi Claude Lorrain. Şi cât de departe sunt aceştia de ceeace înţelegem noi prin reprezentarea naturii. Căci, pe când peisagistul modern exprimă natura *direct* şi *spontan*, din dragoste pentru ea şi cum zice Robert dela Lizeranne, „cu simpatie pentru viaţa ei secretă şi multiplă, cu notaţia fenomenelor ei schimbătoare, a efectelor ei subtile, cu simţul intimităţii ei, cel clasic o utilizează cu nepăsare, ca pe un simplu decor frumos, ca pe o armonie ritmică de linii şi planuri, menită să pue în evidenţă o scenă istorică, sau mitologică oarecare". Peisagiul clasic, al lui Poussin şi Claude Lorrain, conceput de ei numai ca un decor, nu poate să posede trăsături caracteristice şi revelatoare, ceeace a făcut ca până în a doua jumătate a secolului al XIX, în apropierea lui Corot să nu existe în Franţa, în pictură, peisagiu propriu zis. Cu atât mai puţin în literatură. Abia dela Chateaubriand şi Bernardin de Saint Pierre se inaugurează ca o mare noutate descrierea în mijlocul naraţiunilor, dar şi aci ca şi în pictură, e privită ca un simplu cadru, ca un decor. In ea însăşi nu-şi găsea un scop ci servea doar ca *fundal*, la desfăşurarea aventurilor eroilor, ca o ambianţă pentru stările lor sufleteşti. Descrierea, cu toate nuanţările ei rafinate, cu tot cortegiul sugerărilor ei neprevăzute, e o achiziţie a timpului nostru. Obosiţi de tot ce e prea limitat, prea prevăzut, am vrea parcă ceva mai puţin conturat, în care imaginaţia şi asocierile noastre să poată vagabonda în voe, un fel de armonie de imagini, de sugerări.

Unul dintre cei dintâi, cred, care au dat descrierii primul loc în literatură a fost Taine, cu seria lui de interminabile eşafodaje silistice din „Voyage aux Pyrénées" şi „Voyage en Italie". Dar prozei lui reci, pretenţioase, supraîncărcată de detalii inutile, caracteristice acelora ce n'au o destul de unitară intuiţie artistică, Barrès, mai târziu, îi dă un suflu de libertate, de avânt poetic, o proporţie artistică, neatinsă încă. Impreună cu Hérédia în poezie, Barrès e primul care face din descrierea literară, o operă de artă de sine stătătoare. La fel cu marii peisagişti moderni, Barrès posedă secretul evocării prin câteva turburătoare notaţiuni.

Aceasta e şi estetica unor Cézanne, Renoir, Lignac. In asemenea evocări e şi Barrès inimitabil. Prin câteva cuvinte deschide înaintea noastră îmbătătoare perspective sufleteşti, dar emoţia pe care ne-o dă citirea paginilor lui e senină şi plăcută, nu merge să răscolească prin adânc în suflet şi să ne dea acel sentiment de „malaise", dureros, pe care ni-l dă citirea lui Claudel. Nimeni din acest punct de vedere nu e mai atic decât el. Iar Maurras e un Barrès minor. Mai puţin bogat şi neprevăzut în asocieri, el e însă tot atât de atic, în sensul atitudinii de seninătate sufletească, şi mai artist în sensul minuţioasei cizelări a formei. Cuvântul care-ţi vine în minte citind delicioasa „Antinéa", e: puritate. Viziunile lui artistice par nişte picturi pe porţelan, aproape lipsite de mistere şi perspective, dar clare, lucide şi fine, ca nişte minuscule perfecţii.

„Cât de aspru şi tăios, cu ce trăsături colţuroase şi adânci, mi se înfăţişă geniul toscan! Case bătoase de piatră goală, faţade înalte, oarbe, posomorâte, moarte pentru orice, ucizând sau obosind privirea, duşmane ori-cărei mişcări de curiozitate, aproape ameninţătoare: sunt palatele din Florenţa.

Din loc în loc ies din ziduri noduri de fier. Se pare că odinioară se fixau acolo torţele. Astăzi ai zice că sunt întinse contra trecătorilor. Incolo, nimic nu depăşeşte linia. Uşi groase de lemn tare sau de fier masiv, acoperite de desemnuri sălbatece, adesea presărate cu cue groase de metal fără strălucire.

Deasupra acestor uşi, piatra; o piatră trufaşă, rece, deasă, nesimţitoare, pe care oamenii din partea locului o numesc, mi se pare, piatră senină, poate pentrucă desfide şi vremea şi omul. Şi templele din Atica au o înfăţişare de veşnică seninătate; dar tăria lor este zâmbitoare: în jurul coloanelor solide adie un aer uşor...

Aici — nu-s coloane. Peretele neted, ţeapăn. Până la înălţimea etajului al doilea sau al treilea parizian, aceste faţade austere n'au nici o fereastră, nici o cornişe. Nici o podoabă, decât bobul des al materialului şi culoarea lor frumoasă, aurie închisă. Fie că strada în care se află aceste fortăreţe, este strâmtă şi întunecoasă ca cea a Proconsulului, fie că s'a deschis sub ziduri o piaţă mare, plină de aer şi lumină, toate au o înfăţişare duşmănoasă. Ele poartă pe frunte pecetea trufaşă a primului florentin, care le-a ridicat atât pentru ca să-l apere de mulţime, cât şi pentru ca să-şi domine egalii şi să impuie legea sa tuturor."

Amorul acesta pentru pământ, pentru vegetaţie pentru monumentele ridicate de timpuri şi pentru tot ce pot ele evoca nostalgic şi armonios în sufletul unui spectator artist, e o caracteristică a timpului nostru. Astfel de lucruri se scriu cu deliciu şi se citesc cu aviditate. E şi aceasta un fel de autobiografie, o interesare a cititorului la acţiunile pasionante ce se petrec în fiecare clipă, în fiecare din noi, la povestea palpitantă a imaginilor vieţii reflectate într'un suflet, care nu e al nostru.

Atât de mare e pasiunea estetismului la cei doi, încât ea apare ca un suprem scop al vieţii lor. Artei îi cer ei regule de viaţă. „Ce sfătuitoare de voinţă, de forţă şi de viaţă, această artă elenă!" exclamă Maurras în faţa Propileelor, pe a căror primă coloană ce-i iese înainte, el o îmbrăţişează, încercuind-o cu braţele, ca pe o fiinţă vie. Şi oricât de forţat ar părea acest gest, e în el totuşi mărturisirea publică a unei atitudini de viaţă, şi Maurras are dreptate. Din toată opera de gândire şi de pătimaşă acţiune a lui, ceeace va rămâne necontestat, vor fi doar acele pagini în care spiritul lui neliniştit se va fi prosternat în faţa artei atot împăciuitoare adeverind vorbele lui Goethe citate tot de el în Anthinea: „Cine o contemplă (frumuseţea), nu poate fi atins de nici un rău şi se simte în armonie cu el însuşi, şi cu universul".

IGENA FLORU

In curând
„Adeverul Literar"
va publica
„Cum am ars pe Grigore Rasputin"
de cunoscutul ziarist rus F. P. Cupcinski
dramatica povestire a aducerii corpului lui Rasputin din Ţarscoe Selo la Petrograd şi arderea lui, într'o noapte de iarnă, într'o pădure din apropierea Petrogradului.

se retragă și din „Societatea Teosofică", — ceiace e încă un motiv mai mult de a nu se confunda Teosofia cu una din organizațiile ei oficiale și, oarecum, mondene.

REFORMA D-RULUI STEINER

D-rul Steiner intră în Societatea Teosofică în 1902, după cinci ani de chibzuință, iar în 1913 — cu prilejul afacerii Alcyon (vezi Guénon, op. cit. p. 213 și Eug. Lévy: „M-me Annie Besant et la crise actuelle de la Societé Théosophique") se retrase definitiv, împreună cu majoritatea membrilor din secția germană, alcătuind *„Societatea Antroposofică"*.

Rudolf Steiner — născut în 1861, în satul Kraljevia din Ungaria — își luase doctoratul în filozofie și se făcuse cunoscut atât prin articolele științifice din hebdomaderul vienez „Deutsche Wochenscrift" cât și prin lucrările sale: *„Teoria cunoașterii în filozofia lui Goethe"*, *„Adevăr și știință"*, *„Filozofia libertății"*, *„Filozofia lui Goethe"*, *„Doctrinele vieței și ale universului în sec. XIX"* și *„Haeckel și adversarii săi"*. Până în 1897, când veni la Berlin și cunoscu Societatea Teosofică, dusese o viață de muncă intensă și străbătută de lupte interioare. Studiase cu râvnă matematicele, științele naturale, filozofia. Nu izbutise, însă, să cunoască tainele Universului și pe cele ale sufletului.

Anii aceia de sbucium sufletesc, de viață interioară concentrată, de peregrinări prin toate sistemele filozofice și științifice, — l-au pregătit pentru revelațiile ce avea să i le aducă ocultismul. Steiner se simțea de tânăr chemat către studiile oculte.Ințelesese însă ocultismul nu ca o practică de salon, ci ca o disciplină a puterilor sufletești. De timpuriu se convinsese că adevăratele forțe se găsesc în sufletul omenesc, și că trezirea și desvoltarea lor se poate îndeplini dacă se vor folosi metode precise și voință.

Steiner era un lucid, un *„clairvoyant"*, dublat de un mistic. Putea cunoaște realitatea ascunsă pătrunzând conștient în lumea exterioară sau printr'un extaz lăuntric în care își pierdea personalitatea și se contopea cu realitățile suprasensibile. Și putea, mai ales, să îmbine aceste două facultăți, ce se corectau și se complectau una pe alta. Avea, deci, destule însușiri prielnice pentru a se dedica cu totul ocultismului și teozofiei. Totuș se ocupase atât de mult cu studiul amănunțit al științelor pozitive și al matematicilor pentrucă acestea îi ordonau și oțeleau cugetarea și toate celelalte facultăți normale de cunoaștere pe cari Steiner le socotea necesare primilor pași în adevăratul ocultism.

Influența spiritului științific modern se poate lămuri cu ușurință în scrierile oculte ale lui Steiner. In locul misticismului vag, deslânat, dulceag, tenebros, al teosofiei engleze, — Steiner aduce precisie, logică, documentare științifică și calmă argumentare. Cărțile lui poartă pecetia spiritului european, occidental; sunt scrise potolit, cu multă chibzuință și multă limpeziciune. Aceste caracteristici ale gândirii lui Steiner nu se datoresc numai culturii lui științifice, ci și *felului* în care a pătruns în ocultism, manierei în care a fost *inițiat*. Cum vom vedea îndată, Steiner a acceptat și a îndeplinit numai inițierea *rosicruciană*, care represintă tradiția *creștină* a ocultismului *occcidental*. Iar această inițiere rosicruciană a așezat-o la temelia Antroposofiei, a științei spirituale prin care Omul ia deplină cunoștință de sine și de realitatea exterioară.

CE ESTE ANTROPOSOFIA?

Steiner a rezumat astfel principiile directive ale antroposofiei, într'o broșură de propagandă intitulată, „Schiță a principiilor unei Societăți Antroposofice": „1. O colaborare frățească poate să se statornicească în sânul Societății, între toți oamenii ce acceptă ca temelie a acestei colaborări afectuoase, un fond comun tuturor sufletelor, oricari ar fi deosebirile de credință, de naționalitate, de rang, de sex, etc. 2. Investigația realităților suprasensibile, ascunse înapoia tuturor percepțiilor simțurilor noastre, se va îmbina cu grija de a răspândi o adevărată știință, spirituală. 3. Cel de al treilea obiect al acestor studii va fi pătrunderea unui nucleu de adevăr pe care-l cuprind nenumăratele concepții asupra vieții și Universului la deosebitele popoare dealungul epocelor".

Deosebiri prea mari între Societatea teosofică și cea Antroposofică, nu sunt deci în ceiace privește aceste trei puncte. Adevărata deosebire se cuprinde în felul de a îndeplini pătrunderea în lumile suprasensibile. In aceste note nu putem cerceta amănunțit *inițierea* teosofiei orientale, care a fost acceptată de Societatea Teosofică, și cea antroposofică a lui Steiner. Aceasta a fost dealtfel destul de corect făcută de Ed. Schuré în introducerea cărții lui Steiner „Das Christenthum als mystische, Thatsache", pe care a tradus'o sub titlul de „Le mysthère chétien et les mystères antiques". Ne vom mulțumi numai să lămurim temelia științei oculte așa cum a fost înțeleasă de Steiner și să schițăm câte ceva din metodele de inițiere pe cari le recomandă antroposofia.

Doctrina integrală a științei oculte a expus'o Steiner în magistrala *„Die Geheimlehre"* (1909). *„Teosofia"* (1908) și *„Inițierea"* (1904) sunt deasemenea cărți organice și reprezentative pentru gândirea șefului școalei antroposofice. Cea din urmă, care cuprinde metodele practice pentru pătrunderea în lumile suprasensibile, trebuie neapărat cunoscută înainte de a trece la studiul *„Științei oculte"*. E cartea cea mai atractivă scrisă din marele opere ale lui Steiner și cea mai nemerită pentru întâiul contact cu puternica personalitate a ocultistului. (Aici e locul să mărturisim că, în împrejurările în cari au fost scrise aceste note, n'am putut consulta din nenumăratele studii ce s'au scris asupra lui Steiner și Antroposofiei, decât volumul lui Ernst Boldt: *„Von Luther bis Steiner"*, Philosophische Reche, 1921. — Nu cunosc decât indirect *„Vom Lebenswerk Rudolf Steiners"* de Fr. Rittelmeyer, și *„Rudolf Steiner Ein Kämpfer gegen seine Zeit" de Boldt)*.

Conceptele fundamentale cari se lămuresc în gândirea lui Steiner sunt următoarele:

1) Existența unei *realități ascunse*, ce nu poate fi prinsă prin mijloacele normale de cunoaștere;

2) Putința *revelării* acestei realități, dar nu prin perfecționarea simțurilor obicinuite, ci printr'o disciplină care dezvoltă în suflet alte mijloace de cunoaștere, mijloace așa numite *oculte*.

3) Deși *subiectivă*, deși petrecându-se înlăuntrul sufletului omenesc, această disciplină duce la revelarea unei lumi *obiective*, controlabile. Lumea vădită prin mijloacele pe cari le recomandă Steiner nu e un produs al fanteziei. Steiner atrage necontenit atenția asupra acestui punct care nu trebuie trecut cu vederea: prin dezvoltarea forțelor oculte trebuie să se ajungă la o contemplare a unei realități, iar nu a unei închipuiri, a unui spectacol desfășurat de autosugestie. Pentru aceasta discipolul trebuie să procedeze cu multă luare aminte, controlându-se la fiece pas cu bunul simț, cu logica, și nepierzând nici o clipă conștiința și stăpânirea de sine.

4) Aceste metode oculte nu pot fi combătute și nimicite aprioric. Inainte de a critica doctrinele oculte, trebuie să le cunoști adânc și să le practici. Steiner recunoaște că practica ocultă poate părea multor savanți lipsită de seriozitate. Totuș, așa cum o lămurește antroposofia, ea nu are nimic împotriva logicei, a bunului simț. Ce se urmărește prin practicele oculte? Desvoltarea de noui organe prin cari să se poată pătrunde mai complect realitatea. Iar acestea sunt organe spirituale, alcătuite din forțe psihice. Disciplina ocultă urmărește tocmai organizarea acestor forțe într'un tot, organizare ce se petrece prin insăș acțiunea forțelor. Trebuie deci să ne trudim să deșteptăm aceste forțe ce zac înlăuntrul sufletului, să le facem să acționeze și să le lăsăm să se organizeze ajutate și de alte forțe, tot atât de ascunse, ce ne înconjoară. Aici zărește omul de știință pozitivă partea slabă și pretinde ca ocultismul să-l lase liber, fără ajutorul unor entități exterioare. Dar Steiner răspunde printr'o pildă: ce s'ar întâmpla dacă un embrion ar refuza să mai primească forțele transmise de organismul matern, pretextând că vrea să se dezvolte prin propriile lui puteri? Ar mai putea să-și creeze organele lui proprii, normale? Nu. Tot așa se vor petrece lucrurile și cu acei cari, în decursul evoluției lor oculte, ar refuza, sub un pretext sau altul, ajutorul dat de alte forțe superioare. Noile organe oculte, deabia în embrion, vor pieri cum piere o plănțuță lipsită de apă și de lumină.

PERSONALITATEA LUI STEINER

Cele câte-va idei vădite mai sus, reprezintă numai un aspect din gândirea lui Steiner. Ele se ocupă numai de inițiere și deși am trecut atât de repede asupră-le, s'a putut totuș observa că inițierea antroposofică nu este decât o operație personală, la care se ajunge prin voință, prin calm și prin concentrare. Toate acestea sunt mult deosebite de teosofia orientală care iniția cu ajutorul maeștrilor, cu ajutorul sugestiei, dând mai mult o părere de inițiere, decât o realitate.

Mulți se vor întreba, poate, în ce constă, precis, inițierea, cum a putut'o cunoaște Steiner, și cum o reveleazā el lumii întregi, când se știe că ea nu era până acum rezervată decât puținilor aleși. Răspunsuri amănunțite se pot da la fiecare din aceste întrebări; în notițele acestea ne vom mulțumi să le schițăm numai.

A fi inițiat înseamnă a poseda toate însușirile de luciditate pe cari le reveleazā practicele oculte cuprinse atât într'un lung capitol din *„Știința ocultă"*, cât și în cartea *„Inițierea"*. Cel care și-a însușit rezultatele acelor practici, poate pătrunde cu mult mai adânc în lumea împrejmuitoare și poate, mai ales, pătrunde în alte lumi.

Steiner a descoperit aceste practici prin propriile sale experiențe sufletești și îndrumat fiind de esoterismul rosicrucian, pe care l-a adoptat în bună parte. Le-a împărtășit apoi prin conferințele (un număr imens de conferințe cari s'au publicat și cari au început a fi traduse în franțuzește) și prin lucrările sale, pentrucă a venit vremea de a se răspândi cât mai mult Știința Spirituală.

Steiner socotește că lumea occidentală a ajuns la o treaptă de evoluție în care revelarea practicelor inițiatorii a ajuns necesară. Inițierea nu poate să se mai facă în spiritul oriental, așa cum se făcea acum mai multe mii de ani, ci trebuie, adaptată stadiului present de evoluție sufletească, și, mai ales, spiritului occidental. Prima încercare de inițiere occidentală, care se îndeplinește prin înseși forțele și conștiința discipolului, a fost făcută de Creștinism, de Creștinismul esoteric, care n'a fost acceptat de Biserica oficială, și a trecut la *gnostici*. Dela gnostici, tradiția de inițiere au luat'o *manicheiștii*, iar dela manicheiști s'a inspirat cavalerul german Christian Rosenkreutz, care a întemeiat — în sec. XV. — secta ocultă rosicruciană, al cărei ultim reprezentant a fost d-rul Rudolf Steiner.

* * *

Personalitatea lui Steiner e reprezentativă pentru începutul veacului nostru. Opera lui e o atitudine pe care spiritul european a luat'o în fața misticismului moleșitor și surpător de personalitate adus de cărțile primilor teosofi englezi. Antroposofia nu și-a închegat un sistem și nu și-a câștigat acele admirabile însușiri de contemporanitate decât prin munca și cultura d-rului Steiner. Ceeace e caracteristic în opera sa e tocmai reforma misticismului prin logică, introducerea facultăților normale de cunoaștere în redeșteptarea celor suprasensibile, controlul conștiinței asupra inconștientului și grija capitală de a nu nesocoti realitatea vie și palpabilă pentru imaginația înșelătoare. Privită din acest punct de vedere, opera lui Steiner alcătuiește o admirabilă îmbinare de însușiri, cari toate s'au contopit, complectându-se în aceiași puternică personalitate.

Antroposofia fiind considerată de mulți cugetători ca începutul unei ere nouă în evoluția spirituală a Europei, iar lucrările lui Rudolf Steiner putând fi accesibile oricărui intelectual desbărat de prejudecăți, — opera sa e mult discutată, mai ales în Germania, unde e chiar socotit ca un profet al rassei. Există peste tot cercuri și reviste antroposofice, iar până la moarte (30 Martie 1925) Rudolf Steiner conducea școala antroposofică dela Döseldorf, unde se află și un imens templu, clădit după planurile sale.

Incheind notițele acestea, recunoaștem că ele sunt departe de a fi complecte și de a caracteriza cum trebuie pe Steiner. Lucrul ar fi fost de altfel imposibil, subiectul articolului fiind o personalitate și un sistem prea puțin cunoscut cititorilor. El n'a fost scris decât pentru a fixa figura lui Steiner în evoluția ocultismului și a schița câte-va **linii de orientare în studiul** operelor lui.

MIRCEA ELIADE

A. CEHOV

Paza sub pază

Văzut-ați vre-odată cum se încarcă măgarii? Se aruncă de obiceiu pe bietul măgăruș tot ce se poate închipui, fără a se ține seamă câtuși de puțin de cantitate, sau volum: fel de fel de vechituri, mobilă, paturi, butoaie, saci împreună cu copii de țâță... încât bietul *asinus* încărcat are aspectul unei enorme grămezi, din care se zăresc deabea vârfurile urechilor...

Ceva de felul acesta înfățișa procurorul tribunalului din Ulam,[1]) Alexei Timofecvici Bolbinschii, când după al treilea clopoțel, se grăbi să-și ocupe locul în vagon. Era încărcat din cap până în picioare. Legăturile cu provizii, cartoane, tinichele, geamantanașe, o sticlă cu nu știu ce, o pelerină femeiască și... dracu mai știe ce n'avea cu el! Depe fața-i roșie sudoarea se scurgea șivoae, picioarele i-se încovoiau, în ochi se vedea suferința. In urmă, cu o umbreluță împestrițată mergea nevastă-sa, Nastasia Lvovna, o blondă micuță, cu fața pistruită, cu partea de jos a fălcilor eșită înainte, cu ochii bulbucați — leit o știucă tânără, când o tragi cu cârligul din apă... Ocupând un loc, după mult zbucium prin vagoane, și aruncând bagajul pe câte-va bănci, procurorul își șterse sudoarea depe frunte și se îndreptă spre eșire.

— Incotro? — îl întrebă nevasta.

— Vreau să es la bufet, drăguță... să iau un păhăruț de rachiu...

— Nu mai umbla cu... stai locului...

Bolbinschii oftă și se așeză pe bancă cu supunere.

— Ia în mână coșul ăsta... sânt niște sticle...

Bolbinschii luă în brațe enormul coș și se uită în fereastră cu înfățișarea suferinții... La a patra stație nevasta îl trimise în gară după apă fiartă, și aici, lângă bufet Bolbinschii se întâlni cu prietenul său Fleajchin, vicepreședintele tribunalului din Plin, cu care se înțelesese să plece în străinătate împreună.

— Dar bine, frate dragă, ce înseamnă toate astea? — incepu Fleajchin. — Nu-i porcărie? Ne-am înțeles să mergem împreună, într'un vagon, și te-a dus naiba la clasa a treia. Dece cu clasa a treia? N'ai bani?...

Bolbinschii făcu din mână și începu să clipească din ochi. — Mie acuma mi-i tot una... — îngână: — pot merge și pe tender... Mă gândesc, mă gândesc, și mi-se pare că am s'o sfârșesc... aruncându-mă sub tren... Nu-ți poți închipui, drăguță, la ce stare m'a adus scumpa mea consoartă. Mă rog, la așa stare, că-i de mirare cum de mai trăesc. Doamne! Un timp admirabil... aerul ăsta... lărgimea, natura... toate condițiile pentru o viață neturburată. Numai ideea că mergi în streinătate ar trebui, cred, să te pună în extaz... De unde?! Când destinul răutăcios s'a găsit să-mi lege de gât asemenea comoară... Și ce ironie a soartei? Inadins, ca să scap de soție, am născocit o boală de ficat... Vroiam să scap în străinătate... Toată iarna am visat libertate, mă vedeam liber și în vis și aevea. Când colo... Că să plece cu mine! O iau eu și așa și mai așa... Pace! „Merg și merg". Poți să crăpi!... Și cum vezi, am plecat... Propun să mergem cu clasa a doua... Pentru nimic în lume!... Cum se poate, zice, atâta cheltuială? Ii înfățișez toate argumentele: că și bani avem, că și prestigiul cade, dacă mergem cu clasa a treia, că-i și năduf și miroase... n'ascultă! A cuprins-o demonul economiei... De pildă, chiar bagajul: la ce să târâm cu noi atâta bucluc? La ce toate aceste legăturele, cartoane, cufere, celelalte boarfe? N'ajunge că am dat la vagonul de bagaj zece puduri[2]) am mai ocupat patru bănci și în vagon. Conductorii mereu roagă să golim locul pentru public, pasagerii se supără, cucoana la ceartă cu ei... Ce rușine! Mă crezi? Ard ca în foc! Și să mă îndepărtez de ea — ferească Dumnezeu! Nu mă lasă un pas. Poftim de stă lângă ea, ține pe genunchi un coș enorm... Și cu trenul ăsta trec, te pomenești, martori și acuzați de ai mei! S'a dus dracului prestigiul! Dar lasă, dragă, că pe viitor are să-mi servească de învățătură! Ca să știu ce va să zică libertate! Uneori te antrenezi și, știi, pentru o nimica toată bagi pe bietul om „la pază". Ei, acuma am înțeles... înțeles... Ințeleg ce va să zică sub pază! O, cum înțeleg!...

— Te pomenești că ai primi cu bucurie să fii liberat pe garanție! glumi Fleajchin.

— Cu deliciu! Mă crezi? Din toată sărăcia ași depune o cauțiune de zece mii... Dar o șterg... Trebuie să fiarbă... Am să capăt o săpuneală...

La stația Verjbalovo, plimbându-se dimineața pe peron Fleojchin, zări în fereastra unui vagon de clasa a treia, fața obosită a lui Bolbinschi.

— Pentru o clipă! — aruncă procurorul. — A mea doarme încă, nu s'a trezit. Când doarme, sunt relativ liber... Să ies din vagon nu-i cu putință, în schimb coșul se poate lăsa jos, pe podea... Sunt mulțumit și cu atâta. A, da! Nu ți-am spus? Am o bucurie!

— Ce fel?

— Ne-au furat două cutii de carton și un săculeț!... Tot îi mai ușor... Eri am mâncat toată gâsca și prăjiturile... Am mâncat inadins mai mult, ca să rămâie mai puțin bagaj... Și un aer în vagonul nostru! Poți să atârni toporul... P-y-y... Chin, nu călătorie...

Procurorul se întoarse și se uită la consoarta adormită cu furie.

— Barbaro! — șopti, — călăul meu, Irodiado afurisită! Când am să scap de tine, Xantipo? Mă crezi, Ivan Nichitici? Uneori închid ochii și mă gândesc: ce-ar fi să... dacă mi-ar cădea în ghiare ca acuzată? Cred că ași arunca-o la munca silnică! Dar... se trezește... S-s-st...

Procurorul într'o clipă își croi o mutră nevinovată și luă coșul în mâini.

La Eidenen, mergând după apă fiartă, privea mai vesel.

— Au mai furat două cartoane! — se lăudă lui Fleojchin. Am isprăvit și pâinișoarele... Tot îi mai ușor...

La Voenigsberg, într'o dimineață Bolbinschi se transformă cu totul. Intră în grabă în vagonul lui Fleojchin, se răsturnă pe divan, începu cu un râs de fericire.

— Dragă Ivan Nichitici! Lasă-mă să te îmbrățișez! Scuză-mă că-ți zic „tu", dar sunt atât de pervers fericit! Sunt liber! Ințelegi? Li-ber! A fugit nevasta!

— Adică... cum a fugit?

— A ieșit noaptea din vagon și până în clipa asta nici o urmă! Fie că a fugit, că a căzut sub vagon, sau a rămas undeva la o stație... Intr'un cuvânt nu-i! Ingerul meu!

— Ia ascultă! — se alarmă Fleojchin. — In cazul acesta trebuie telegrafiat.

— Mă ferească cel de sus! Așa simt ce-i libertatea în clipa asta, cum nu-ți pot spune! Hai să ne plimbăm puțin pe peron... Să respirăm în libertate!

Cei doi prieteni ieșiră din vagon și începură să umble pe peron. Procurorul pășea, și fiecare oftat al său îl însoțea de exclamații: „Ce bine-i! Cât de ușor respiri! Se poate să existe oameni, care petrec tot așa?"

— Știi ce, frate? — hotărî. — Mă mut îndată la tine. Ne întindem ici și ne punem pe traiu de holtei!

Și procurorul alergă ca un smintit la vagonul lui după lucruri. Peste vre-o două minute eși din vagon, dar de data asta palid, rătăcit, cu ciainicul de alamă în mână. Șovăia și ținea mâna la inimă.

— S'a întors! — zise disperat, întâlnind privirea întrebătoare a lui Fleojchin. — Rătăcise vagonul în timpul nopții, și din greșeală a nemerit în unul străin.

Procurorul se opri dinaintea lui Fleojchin și îndreptă asupra lui o privire plină de suferință și deznădejde. In ochi se arătară lacrimi. Un minut trecu în tăcere.

— Știi ce? — zise Fleojchin, luându-l cu compătimire de un nasture. — Eu în locul tău... ași fugi..

— Adică cum așa?

— Fugi și pace bună! Altfel îți plânge lumea de milă, privindu-te...

— Să fug..., să fug.... Și procurorul se gândi. Dar știi că e o idee! Atunci, iată, frate, ce am să fac: mă așez în primul tren, pe care l-oi întâlni și — haiti! Am să-i spun că m'am așezat din greșală. Atunci la revedere... La Paris ne întâlnim...

Trad. din rusește de A. FRUNZĂ

1) Vechituri, aluzie subțire la sărăcăcioasele orășele evreești din partea Poloniei, victime obișnuite ale atotputerniciei procurorilor.

2) 160 kilogr.

Anecdote

— Cum faci de câștigi totdeauna procesele?

— Am sistemul meu: dacă judecătorul este coruptibil, îi trimit un plic cu bani în numele meu; dacă e incoruptibil, îi trimit plicul în numele adversarului...

* * *

— Ia să vadă unchiul cât ești de cuminte; cât fac doi și cu doi?

— Cinci.

— Vezi? Așa de mic și n'a greșit decât cu una...

* * *

Celebra Rachel invită într'o zi la masă pe Alexandre Dumas, scriindu-i un bilet cu următorul cuprins:

„Dragă prietene. Vino mâne să prânzești la mine. Știu că acest lucru n'are să-ți facă mare plăcere fiindcă nu-s spirituală; dar vizita dumitale îmi va da prilej să fiu spirituală a doua zi: am o memorie foarte bună. A d-tale Rachel".

* * *

Cunoscutul pianist Paderewski, cel dintâi președinte de consiliu al Poloniei renăscute, își reprezenta patria la conferința păcii din Versailles. Acolo îl întâlni Clemenceau, care îl întrebă:

— Dumneavoastră sunteți acelaș Paderewski, cunoscut în lumea întreagă drept cel mai mare pianist al vremii?

— Da, domnule președinte.

— Și acum sunteți președintele consiliului de miniștri al Poloniei?

— Exact.

— Ce decădere! răspunse „tigrul"

* * *

Către sfârșitul vieții lui, Balzac se pasionase pentru studiul grafologiei, și se credea meșter în ghicirea caracterului unei persoane, numai după ce-i citea câteva rânduri.

Intr'o zi o prietenă îi dădu să examineze câteva foi rupte dintr'un caiet, în care un școlar își făcuse temele.

Balzac privi scrisul cu mare băgare de seamă.

— Doamnă, sunteți mama acestui școlar?

— Nu.

— In cazul acesta, pot să vă spun părerea mea, cu toată sinceritatea. Sunt sigur că este un spirit mărginit și o fire ușuratecă. Nu va izbuti niciodată să facă ceva cumsecade.

La auzul acestor vorbe, doamna isbucni în râs.

— Doamnă, îi spuse Balzac cam supărat, nu văd întrucât prezicerea mea poate provoca ilaritate!

— Să vedeți, domnule Balzac, acest caiet este unul din caietele d-voastră din copilărie și a ajuns în stăpânirea mea, din întâmplare...

Cărți cari trebuesc citite:

recomandate de „Bibliofila" str. Wilson No. 1

CĂRȚI ROMANEȘTI:

Barbu Nemțeanu: ANTOLOGIE, editată de Casa Scoalelor în colecția „Scriitori români contimporani". Se vinde în folosul orfanelor poetului numai la „Bibliofila", București, str. Wilson, 1, cu 200 Lei.

G. Balș: Bisericile lui Ștefan cel Mare (Buletinul Comisiunii monumentelor istorice. — *Camil Baltazar:* Biblice. — *Porumbescu:* Din trecutul muzical al Românilor.

CĂRȚI FRANCEZE:

Henri Béraud: Le bois du templier pendu. — *G. Sand:* Journal intime. — *Guillaume Apollinaire:* Anecdotiques. — *Gaston Chérau:* Valentine Pacqault. — *Edouard Schneider:* Promenades d'Italie. — Souvenirs du Baron Wrangel. — *Miomandre:* Le veau d'or et la vache enragée. — *Gabory:* Essai sur Marcel Proust. — *Ghilin:* Le secret du Dr. Voronoff. — *Freud:* La science des rêves. — *Moret:* Le Nil et la civilisation Egyptienne. — *Moussinac:* Naissance du Cinéma. — Venise ancienne et moderne.

CELE MAI BUNE 5 CĂRȚI APARUTE IN FRANȚA:

La Paris s'a constituit de curând un comitet compus din academicienii: Henry Bordeaux, Joseph Bédier, Paul Valéry, Pol Neveux și Henri Robert, fostul ministru Léon Berard, istoricul Jacques Bainville, criticul Henri Massis, apoi André Maurois, Pierre Lyautey, André Chaumeix și Fortunat Strowski, cari indică cele mai bune cărți apărute în fiecare lună. Contra sumei de 500 lei lunar, „Bibliofila", București, str. Wilson 1, trimite la domiciliu sau în vilegiatură contra ramburs aceste 5 cărți alese de comisiune, iar pentru 300 lei lunar, trei volume din acestea.

CĂRȚI BIBLIOFILE:

Victor Margueritte: La garçonne. Cu 28 ilustrațiuni colorate de Van Dongen. — *Paul Verlaine:* Odes en son honneur. Cu ilustrațiuni de Carlègle.

CĂRȚI GERMANE:

Der Dom.: Bucher der deutschen Mystik: Theophrastus Paracelsus, Schriften; G. Th. Fechner, Zendavesta; Kepler, Kosmische Harmonie.

Der Born Judas: Legenden Märchen u. Erzählungen ges. v. M. I. bin Gorion, 6 volume.

H. Ford: Mein Leben u. mein Werk. (Ed. populară).

A. Feiler: Amerika-Europa. Erfahrungen einer Reise.

A. Schnitzler: Traumnovelle.

Handbuch f. d. Aussenhandel. (Conține pe 752 pagini instituțiunile și legile comerciale ale tuturor țărilor).

Afară de cărți de lux, de cărți vechi și rare cât și o bogată colecție de estampe (aquaforte, gravuri, gravuri în lemn) vechi și moderne, la *„Bibliofila", București, str. Wilson 1*, se găsesc atât cărțile sus anunțate cât și orice carte de literatură sau de știință în toate limbile în condițiunile cele mai avantajoase. Studenți, profesori, artiști și ziariști se bucură deosebit de rabatul de 5 la sută al membrilor **„Asociației Bibliofile Române"**.

CARȚI ȘI REVISTE

JEAN BART: „Dincolo, peste ocean"
(1926, ed. Brănișteanu)

Nu există nimic mai insuportabil ca literatura în care se declamă asupra minunilor civilizației. Este o ireductibilă vulgaritate în acest gen de proză. Călătorii care ne descriu — cu mare lux de metafore, hiperbole și prozopopei — „sufletul mașinilor", perfecționarea confortului, poezia telegrafului, farmecul aparatelor automate — sunt siguri de a recruta cea mai evidentă impresiune de lipsă de gust.

Ni se desvălue pe dată un mitocan speriat, un barbar „epatat". Și când e vorba de notele unei călătorii în America de Nord, sentimentul acesta devine deosebit de neplăcut. S'ar putea chiar spune că o descriere a vieței din Statele-Unite e ca o piatră de încercare, bună pentru a verifica rezistența la vulgaritate a unui talent literar.

Jean Bart a scris o carte nouă care se chiamă „Dincolo, peste ocean"; și cu prilejul ei putem încă odată experimenta ceeace am spus adesea, și anume că însușirea primordială a acestui scriitor este **distincția** tonului și indelebila nobleță a artei sale.

„Peste ocean" e o lucrare jumătate literară jumătate didactică. Și nu are nici „belferismul" cărților instructive, nici pateticul ieftin al comis-voiajorului-poet. Este o carte care instruește și distrează. Aspectele impresionante ale democrației de peste Atlantic sunt scoase în relief cu tact și bun gust, într'o formă curgătoare și simplă.

De obiceiu, memorialiștii-voiajori lucrează cu una din următoarele metode : sau ne descriu cum au dormit și mâncat, — sau ne fac geografia epică a locurilor văzute cu, bun înțeles, considerațiuni filozofice asupra omului, vieței, și alte asemenea subiecte palpitante de interes.

Jean Bart procedează altfel. El descrie faptele care l'au isbit, fără însă a-și spovedi grandilocvent importantele sale impresiuni. Din fapte reiese indirect starea sufletească a Europeanului debarcat în Lumea-Nouă. Este — cum se spune în Estetică — metoda „obiectivă" ; metodă în deosebi utilă aci, căci ne scapă de dubla primejdie a unei pictări prea înzorzonate și a unor fastidioase confidențe personale...

Am citit cartea lui Jean Bart dintr'o săritură de la un cap la altul, și am rămas încredințat că e din acele ce sunt chemate a plăcea deopotrivă tuturor categoriilor de cititori

D. I. S.

JEANNE GALZY: Le Retour dans la vie,
ED. Rie er & Co, Paris

Autoarea romanelor *„Les Allongés"*, *„La Femme chez les Garçons"*, *„La Grande rue"*, a fost consacrată de două premii ale Academiei Franceze și de un premiu Femina. Operele ei se impun însă și fără premii oficiale, căci Jeanne Galzy a isbutit să ne dea pagini de o rară putere de emotivitate prin faptul că eroii romanelor sunt din lumea acelora condamnați să sufere de boli incurabile și să iubească viața cu pasiune, cu luciditate, cu largă înțelegere a sufletelor.

In ultimul volum: *„Le Retour dans la vie"*, care păstrează legătura cu celelalte opere, autoarea ne prezintă pe acei atinși de boala lui Pott, cu oasele înțepenite, gata să se frângă. Ei trebuie să poarte, chiar după ieșirea din „Maison de Sables" un tipar în jurul trupului și să-și limiteze mișcările la minimum. Eroina principală, atinsă de aceiași boală, e institutoare: copilele pe cari le instruiește, o consolează în viața ei penibilă, solitară; căci iubirea, care stăruie cu atât mai mult în ființele acestea semi-paralizate, râvnește și spre fericiri pe cari nu le poate cuceri numai prin puteri sufletești. In jurul institutoarei sunt prietenele, eșite și ele din „Maison de Sables", cari luptă să se reintoarcă în viață: unele la iubitul atras de amante sănătoase, altele la vechile tovărășii familiare, altele însă râvnind spre acea iubire superioară, pur spirituală, care își găsește expresie în viața religioasă din mănăstirile celor cari s'au deslegat de vanitățile societății și ale marilor orașe.

Un medic, care a suferit și el de aceiași boală, a devenit credincios fanatic. Religia e singura mântuire a celor bolnavi. El crede chiar că boala e uneori necesară, pentru a duce la isbăvirea sufletului. Acest medic se străduiește să convertească pe institutoarea cu suflet incredul, de pariziancă atrasă de viața vastă a Capitalei. O serie de revederi cu vechile tovarășe de sanatoriu, o apropie de iubirea mistică, universală. Incă nu se poate închina lui Crist, dar înțelege și simte credința celorlalți.

Autoarea a pătruns în sufletul acestor bolnavi, cu compasiune și pricepere: „O! convalescenți risipiți prin lume; o! frații mei nevăzuți, sunteți atât de aproape, prezenți în inima mea, în astă seară! Cât aș vrea, fără să vă cunosc, să fiu în mijlocul vostru, pentru a simți că pot purta ca și voi această povară: de a reintra în viață fără să am toate puterile celor vii, de a lucra penibil, de a merge cu greutate, de a avea o inimă mai dornică decât celelalte inimi omenești, de a purta — în umbra morții — visuri prea splendide pentru a nu ne simți mereu ca niște exilați".

Iubirea învăpăiază inimile acestor bolnavi cu suflete mari. „Mai mult decât durerea ești tu, Iubire care ne revelezi extazul ignorat de acei cari îmbrățișează și trec. Tu răsuni imensă în atenția tăcută a sufletului nostru și, pentrucă noi nu mai suntem prizonieri ai existenții cotidiane, descoperim cu încetul, prin tine, că *noi* posedăm viața în singurătatea, în nemișcarea, în renunțarea, în suferința noastră..."

Cu astfel de sentimente, eroii acestei cărți a suferinții ajung la isbăvirea spirituală în mănăstirile credinței. Nu numai ale credinței religioase, ci ale oricărei credințe care pune iubirea deasupra inteligenței deasupra culturei, — „iubirea care vrea să se întreacă mereu pe sine", în uniunea ei cu toate sufletele lumii. — *E. R.*

Viața Românească

D. Petrovici, în „Viața Românească" cearcă a situa în cultura noastră, locul d-lui Rădulescu-Motru. El s'ar opune lui Maiorescu, reprezentând, fiecare, câte un moment istoric distinct. Maiorescu a trăit într'o vreme când gândirea românească avea nevoie de *îndrumare* și *selecție*. Epoca lui Rădulescu-Motru reclamă mai cu seamă *informație*. In perioada anterioară, cunoștințele slujeau ca exemple. Azi ele trebue să fie, mai mult ca odinioară, niște scopuri în sine. Fazei mai înapoiate a *educațiunii* îi urmează aceea mai evoluată a *instrucțiunii*. Maiorescu nu urmărea, și chiar combătea importul din Europa și cerea doar întrebuințarea corectă a ceeace aveam deja. Epoca lui Rădulescu-Motru cere, din potrivă, o ridicare a informației și cunoștințelor noastre la nivelul culturilor apusene.

Amândoi acești filozofi sunt — după părerea d-lui Petrovici — adânc și simbolic reprezentativi ai celor două aspecte deosebite pe cari le-a străbătut civilizația românească. Unul era mai cu seamă critic. Celalt e mai ales erudit și învățător.

Mai departe, — d. Petrovici observă că sistemul d-lui Rădulescu-Motru este încă în curs. In arhitectură, există o metodă de construcțiune care se numește „pavilionară" și unde piesele se adaogă încetul cu încetul pentru ca numai la sfârșit să reiasă un ansamblu unitar. Construcțiile d-lui R. M. se apropie de acest procedeu. Ele nu-s precedate de o ipoteză apriorică pe care să o verifice ulterior.

Dar cu prilejul acestei atât de fine caracterizări a fizionomiei culturale a d-lui R. M., — s'ar putea poate preciza și aceea a d-lui Petrovici el—însuși. Se poate ușor observa că d-sa reprezintă un raționalism categoric, o hotărîre nestrămutată de a atrage tot ce-i mistic, empiric, clar-obscur, discontinuu și intuitiv sub proecția de lumină a rațiunei limpezi. Atitudine deosebit de utilă pentru cultura noastră, căci particularitatea ei e tocmai empirismul unanim, vagul gândirii tuturora și amânarea leneșă a roționamentelor necesare, cu intercalarea — între o premisă și o concluziune — a unui interval de timp lung adesea cât o viață întreagă.

Epoca Maiorescu avea nevoie de o atitudine educativă.

Aceea a lui Rădulescu-Motru de una instructivă.

O a treia etapă începe să se deseneze. Este din nou nevoie de directive. Și principiile călăuzitoare credem a le putea întrevedea într'un raționalism — nu negativ și pur critic — ci deopotrivă distructor și constructor, la care logicismul d-lui Petrovici pare a se pregăti să răspundă.

Filozofia bergsoniană și sociologismul cel filozofic gen Siminal (spre deosebire de cel pozitivist gen-Durkheim sunt două metode de gândire desigur legitime în ele-înșile. Dar la noi în țară sunt rău făcătoare. Carnea este un excelent aliment. Dar pe copilul de două luni nu-l hrănește, ci-l intoxichează. Tot astfel și cu cele două curente filozofice de care vorbeam. Ele mențin lenea și paralizia noastră intelectuală — când nu o agravează. Apoi, prin vagul pontifical al formulelor ce-i sunt proprii, creează false reputațiuni, mistificând publicul asupra valorii culturale a oamenilor. Desvoltă deci, deoparte inerția, de alta — ierteni-se expresia — „moftangismul".

Indrumătorul de cultură, *azi* și în *România*, trebue să joace „cartes sur table", cu formule limpezi și precis conturate, așa cum face filozofia raționalistă. O parte din prezent și o parte din viitor aparțin sistemului de cugetare pe care, cu atâta vigoare și talent, îl personifică profesorul de logică dela Iași. — *D. I. Suchianu.*

Spiritualismul activ

Primul număr al revistei parisiene l'**Esprit** (editura Rieder & Co.), dirijată de Pierre Morhange, se prezintă ca un mare volum de 270 pagini. Această revistă continuă publicația „Philosophies" care, cu tot titlul ei, a fost suprimată din cauza atitudinei sale față de... războiul din Maroc !

Acest amănunt arată că tinerii filosofi grupați în jurul revistei „l'Esprit", n'au concepțiuni pasive. Filosofia e pentru ei o sinteză a tuturor elementelor vitale ; atitudinea lor socială e dictată nu de simple concepții metafizice, ci de credințe vii, de acea sete a adevărului care nu tolerează nici măcar un compromis în domeniul abstracțiunilor.

Interesantă prin acțiunea ei, această revistă proclamă primatul spiritului, reacționând împotriva materialismului grosolan care a invadat și în cele mai înalte domenii culturale. Intr'un lung eseu, **Georges Politzer** analizează cu cruzime diverse sisteme filosofice, cari nu se prezintă ca realități vii, ci ca schelete ideologice păstrate în muzeul gândirii omenești. In Franța de pildă, Victor Cousin nu s'a putut atinge de o gândire filosofică, fără s'o desfigureze ; el s'a înecat în retorică. Auguste Comte nu mai este decât un subiect de teză, un autor impus de program. Nici filosoful ideilor-forțe, A. Fouillée nu se mai impune contimporanilor. Câțiva bătrâni mai vorbesc cu emoțiune de Guyau, un Nietzsche francez, autor al operei „Irréligion de l'avenir". Renouvier, mai are câțiva discipoli ; el e înlocuit de Hamelin, agreat de o parte din tineretul care mai studiază filosofia, pentrucă el este, în Franța, singurul refugiu al celor cari nu-l iubesc pe Henri Bergson. Cu toată gloria lui, Bergson începe să se uzeze. Deși a dat o filosofie vie, activă, el devine victima numeroșilor săi adepți cari, peste operile lui Bergson, au clădit o nouă scolastică, cu formule precise, cu regule automate. Această mecanizare a secat seva vie a filosofiei lui Bergson. Discipolii săi, prin dogmatismul lor, au scos în vileag mai mult defectele decât calitățile bergsonismului. — Din opera lui Boutroux n'a rămas decât un amestec abia dacă se mai citește „la Contingence des lois de la nature". Lachelier, va deveni curând o simplă amintire...

Autorul crede că aceste opinii nu sunt numai personale, ci că ele există în mod vag la mulți dintre contimporanii cari nu ignorează istoria filosofiei. Filosofia contimporană e ca un teatru al cărui repertoriu e fixat pentru totdeauna : actorii se perindă, dar rolurile sunt mereu aceleași. Ceeace poate aduce un actor nou, e puțină bunăvoință, o nuanță, un gest, o intonație... Abstracțiunea a fosilizat sistemele filosofice. Ele au devenit inutile. Filosofia contimporană nu ne dă o siguranță spirituală, un elan creator, o putere de viață. Ea nu e de partea adevărului — ci a ficțiunii sau a unor interese sociale nemărturisite. Filosofia, în general, ignorează adevărata natură a omului. Idealismul filosofic e pur teoretic ; când idealismul ei va fi omenesc, când „genul Om" va deveni un „concret universal", atunci filosofia va fi un act al vieții și va putea servi tuturor oamenilor. Căci, în fond, toate doctrinele filosofice se vor contopi într'una: doctrina libertății. Filosofia, după credința autorului, trebue să fie de partea Revoluției creatoare. „Platon, Descartes și Kant s'au ridicat din mormintele lor pentru a recunoaște Revoluția". Filosofia, deci, nu poate fi separată de sociologie; critica ei nu poate fi numai „cosmică", ci esențial socială. Adevărurile să fie și în măsura destinului uman, să aibă un rost vital, printre rase și națiuni. Astfel, a filosofa cu adevărat va ajunge iarăși, ca în timpuri eroice, „o ocupație primejdioasă". Filosofii vor fi atunci prieteni ai adevărului, adică potrivnici ai zeilor, ai Statului și „corupători ai tinerimii". Nu vor rosti adevărul decât acei cari l iubesc și cari vor cuteza „să transforme aventurile spirituale în aventuri materiale"...

Această atitudine se vădește și în studiile celorlalți colaboratori. Intr'o serie de note: **„Ils ont perdu la partie éternelle d'eux-mêmes", George-Philippe Friedmann,** vrea să dea și el Ințelepciunii un rost vital, personal, general-omenesc. Pornind dela Spinoza, pe care îl consideră printre puținii filosofi viciabili, autorul cercetează cu aceiași metodă spiritualistă manifestările contimporane, în special în domeniul literaturii. Aspra critică îndreptată împotriva „literaturii celor disponibili", ai celor cari creiază realități ideologice pentru a căuta totuși senzații pe căi deturnate, e judicioasă. Din acest punct de vedere sunt judecate operele lui André Gide, Valéry-Larbaud, Paul Valéry, Jacques Rivière, Marcel Proust, Maurice Barrès...

Autorul revine deseori asupra fenomenului spiritual și a acțiunii revoluționare. La rândul său el face din Spinoza un mare revoluționar; de aceea a fost persecutat și multă vreme neînțeles. Spinoza a propovăduit acțiunea, viața liberă, bucuria necurmată, iubirea divină din care se ivește „porunca de a combate turma de sclavi lipsiți de suflet". In Etica lui Spinoza, autorul găsește sursa unui spiritualism care ar putea înviora și înălța chiar „problemele economice". Karl Marx a neglijat forța Spiritului. O largă doctrină spirituală, care să absoarbă în unitatea ei revendicările materiale, absolut legitime, și care să se întemeeze pe realitatea inimei omenești (sursă a devotamentului activ și al iubirii)—ar putea da revoltei celor exploatați arma luminoasă a credinței..... Partidele revoluționare ale Europei n'au înțeles că materia trebue însuflețită de spirit: ele sunt în parte responsabile de apatia pe care o întâlnesc printre proprii lor partizani.

Pornită la luptă cu o credință și cu o armă vie, revista l'Esprit promite să ne dea astfel cercetări interesante și sincere asupra manifestărilor culturale și sociale contimporane. — **E. R.**

Destinul ciudat al contelui de Gobineau

Contele de Gobineau— scriitor cunoscut și la noi prin câteva traduceri — a murit acum o jumătate de veac. Era un fost ministru plenipotențiar care slujise Imperiul și Republica, deși se declara partizan al contelui de Chambord. Trata cu impertinența unui dandy biurourile ministerului unde se înfățișa totdeauna cu pălăria pe cap, strivind sub disprețul și sarcasmul lui pe funcționarii guvernului. Era foarte prețuit însă în câteva saloane, care, firește, nu știau că au de-a face cu un poet, un romancier, un gânditor, un sociolog, un filolog, sortit să devie celebru după moarte.

Bătrânul gentilom, atât de mândru de strămoșii săi, a căror genealogie o stabilise laborios, până la piratul norvegian Ottar-Jarl, descendentul legendarului Odin, nu vorbea niciodată de scrierile lui. De altfel le publica soția lui, și el nu le recitea niciodată. Scria din belșug, risipea ideile cu o dărnicie de mare boer, dar nu urmărea gloria literară pe care azi i-o acordăm fără voia lui.

* * *

Gobineau l'a întâlnit pe Wagner în Italia și l'a cucerit. Wagner, la sfârșitul vieții, se credea un profund gânditor; el găsi în scrierile lui Gobineau o justificare a ideilor lui cele mai scumpe. Așa se face că admiratorii lui Gobineau erau toți wagneriani. Gobineau a avut o influență hotărâtoare și asupra lui Nietzsche care a găsit în câteva scene din **Renașterea** motivul fundamental al inspirației lui. **Supraomul** seamănă ciudat de mult cu **Fiul Regelui din Pleiade.** Dar Nietzsche era un independent, un singuratec. Wagnerianii se folosiră în alt chip de ideile gentilomului francez. După zece ani dela moartea lui Wagner creară la Bayreuth **pangermanismul,** care avea să turbure lumea.

Cine poate prevedea consecințele unei idei ? Gobineau scriind acel **Studiu asupra inegalității raselor omenești,** a devenit apostolul pangermanismului. In 1854 se întemeiază o asociație la Friburg-Brigsan, sub direcția profesorului Ludwig Shemann, pentru cercetarea și răspândirea ideilor lui Gobineau.

Contele de Gobineau nu s'a gândit poate niciodată că germanul modern reprezintă pe germanul ideal cu sânge pur, ale cărui virtuți le-a cântat și care a aruncat pe ruinele lumii antice germenii civilizației de azi.

Frederic Masson, la rândul lui, s'a ridicat cu violență împotriva admiratorilor lui Gobineau în Franța, și bietul gentilom se afla pe punctul de a fi renegat de proprii lui compatrioți. Dar ura fu potolită de o scrisoare a baronesei Guldencrone, fiica lui Gobineau, care amintea atitudinea patriotică a tatălui ei în războiul din 1870 !!

Azi „gobinismul" și-a pierdut toată valoarea științifică. Dacă romanele lui Gobineau se citesc cu greu, nuvelele lui, notele lui de călătorie îi vor menține numele în literatură. Va contribui poate la această nemurire a lui Gobineau și destinul ciudat al operilor lui....

Dicționarul de rime al lui Eminescu

Ședința dela 25 Ianuarie 1902, a Academiei Române a fost în întregime consacrată unor comunicări cu privire la diverse „trimiteri în dar" făcute acestei instituțiuni. Șaptesprezece documente istorice ale profesorului B. Iorgulescu din Buzău, cincizeci de exemplare din Raport asupra participării României la Expoziția universală din Paris (1900) de Dimitrie C. Ollănescu, două reliefuri în gips datorite sculptorului Rothkopf din Berlin și înfățișând podul „Carol I" peste Dunăre și palatul Ateneului, fascicole și volume de Dr. Gustav Weigand asupra lucrărilor Seminarului românesc din Lipsca, și altele, au fost înregistrate atunci fără comentarii sau, cum s'ar zice, cu tacită aprobare și cu entuziasm reținut.

Dar „viile mulțumiri ale Academiei" au izbucnit atunci prin graiul lui P. S. Aurelian — sub a cărui „președință" (adică președinție) s'a ținut reuniunea — când s'a dat cetire următoarei scrisori din partea lui Titu Maiorescu:

„Dela Michail Eminescu posed — dăruite mie de dânsul în diferite ocasiuni — multe manuscripte, parte poesii publicate, parte încercări, fragmente și variante de poesii nepublicate, parte studii, traduceri și articole în proză.

„Toate aceste manuscripte, așa cum se află: în cărți cartonate, în caete cusute și în foi volante, vi le trimit alăturat și le dăruesc la rândul meu Academiei Române, pentru a servi celor ce se vor ocupa în viitor cu cercetări mai amănunțite asupra vieții și activității marelui nostru poet".

* * *

Intre manuscrisele lui Eminescu se află și un „dicționar de rime" în șease caete înregistrate la secția Mss. a Academiei Române, la numerele 2265. 2271. 2272. 2273, 2274 și 2275.

Cercetarea acestui Dicționar (sau mai bine zis vast Proect de dicționar) de rime, e interesantă din nenumărate puncte de vedere. Iți arată, în primul rând, opera de „studios" la care s'a dedat Eminescu pentru a nu sâcâi urechea cu platitudini și a n'o ciocăni cu băzăeli; vezi, deocamdată, din simpla resfoire a celor șease caete, cum capul din care, tumultuos și tragic, aveau să țâșnească și în care aveau să se 'mpreune formidabile viziuni și gândiri, — sălășluia totuș, pe alocuri, un surprinzător spirit al metodei. Și găsirile lui (les trouvailles) începi să ți le explici nu numai ca niște revelațiuni ci și ca rezultate ale voinții și răbdării. Poetul orânduia, poetul sub-diviza. Dădea, prin simpla apropiere de termeni și expresiuni, soluția unor grave dificultăți etimologice și sintactice; deschidea, prin fulgerătoare îngemănări, drumuri nouă pentru aflarea cărora s'ar fi cuvenit altminteri lungi desbateri teoretice; dăruia notorietate vorbelor celor aproape de loc sau puțin cunoscute. Kyriella de rime din unele coloane te face să mai vezi și bogăția de vocabular ce era în mintea-i profundă ca genunea.

I. Cetind dicționarul de rime, ai, din capul locului, surprinderi agreabile de regăsire. Ai, întâi, variante ale rimelor eminesciene: prubă—înșurubă; Caracăl—înșfacă'l; popil—dropii; ambii—Senegambii; schiéun—împréun; scroafa—filosoafa; pildă—Brunhildă; desculții—destul ți-i.

Și ești, **en pays de connaissance**, când la foaia 61 a caetului I cetești următorul articol de Lege:

„Formații de rime se pot face cu pronumele scurtate și cu timpii compuși inverși (forme vechi), astfel de ex.:

opri-l'o ? copilo Venus de Millo Sibilo	opri'l-va? Silva	cădé-s'or profésor	vesel lese-l

mari-s Amaris	copile-s Amirilis	subțiri-s Tomiris

iubi-vei guralivei	înturna-vei bolnavei	cădé-vei țevei plevei	stevii
iubi-veți Crivet	înturna-va Sava	„ „	

II. Găsești apoi atențiunea dată **consonantei de sprijin,** de care știai că școala poetică a „Convorbirilor literare", nu s'a prea sinchisit, și că ea a fost grija de căpetenie (până la o vreme) a „Literatorului", în special a lui Boniface Florescu și Alexandru Macedonsky. Iată, bunăoară, cum la diviziunea **ada**, Eminescu subgrupează termenii în căprării după consonanta (și pe alocuri, după vocala) predecesoare vocalei intonate dela care purcede rima:

Cada, tocada, arcada,
iada, Iliada, miriada, gireada,
lada, Ciclada,
grămada, pomada, armada,
nada, Grenada, canonada, Canada,
coada, noada, roada, șoada) Troada,*
zăpada, spada,
Rada, parada, șarada, ograda, tirada, prădă, strada, estrada.

III. Unele din prestigioasele rime de odinioară le duce mult, mult mai departe. Era o pregătire pentru genul badin? Ori fabuloasa și haotica năvală de chipuri și reprezentări cerea o nouă sfărâmare a „țarcurilor"? Vorba e că temerități și gigantice sclipiri de virtuozitate, pe cari le bănuiam ca fiind numai ale poeziei post-eminesciene, și ale bunilor mânuitori de conceti, parodii, cronici rimate și sketch-uri, le'ntâlnim în dicționarul de rime, luxuriant, al lui Eminescu.

In ce privește numele proprii, el răscolește toată geografia, întreaga istorie antică, medie și contimporană, și stările civile de pretutindeni, și toate rassele de pe glob; și alcătue rimele cele mai cosmopolite. Pentru un corespunzător rimant la **am tras-o**, aleargă la **Tasso** și la **Cimborasso.** Pentru **sul** recurge la nume franceze, latine și semitice: **Racul, Țibull, Catull, Strul** (Srul) și **Șmul.**

De dragul unor nume proprii, el utilizează **unisoanele**, cari presupun aceeaș sau aproape aceeaș rostire dar o altfel de scriere (Poetica le și numește rime pentru urechi, nu pentru ochi). Pe **distrugă-l** îl alătură de **Kugel**; pe **lese-l** de **Stoessel**; pe **Babel** de **înjghebă-l.** Face apel și la nume de familie: „Garfunkel", ca să rimeze cu „aruncă-l".

Mai mult: pentru cuvintele **pierderi, răpuneri, ascuteri**.. el a pluralizat nume de fluvii, de poeți, de reformatori: Herderi, Duneri, Luteri ca să dea ceeace Anghel Demétriăscu a numit **ruperea cu metrica de copil și ieșirea din făgașul răzbătut al formelor demodate:** „El sfărâmă acele tipare învechite, aproape primitive, găsi combinații și apropieri îndrăznețe de sunete, și dete urechei românești agremente acustice, neașteptate, ciudate, bizare, în orice caz nouă".

Fiindcă e vorba de eterogenitatea rimei, care nu ține seamă de considerații etnice și.... naționale e bine să amintim nu numai împerechierile **à giorno — Livorno și alandala — ab ovo ad mala** în care expresiile italiene și latine au ieșit din sfera idiotismelor locale și au devenit oarecum mondiale; dar întrebuințarea rimelor: **rablă** cu „aimable", și **șarla** cu „parla", în cari cuvintele străine sânt ghilemetizate de Eminescu, conștient că punerea lor în circulație este une gageure.

Iar în mijlocul grupului **rump, irump, corump** poetul a instalat nemțescul „Lump", indicând și expresia „Czernowitzer Lump".

Dar subiectul „comportă un alt tratament". Constatarea această implică făgăduiala de a reveni. Ne vom ținea de cuvânt.

BARBU LAZAREANU

*) Femininul articulat al adj.: sod=curios, straniu, bizar.

INSEMNĂRI

Marile premii nationale

Comisiunea alcătuită din scriitori laureaţi şi din reprezentanţii Academiei, ai Ministerului Artelor şi ai Societăţii Scriitorilor Români, au decernat — anul acesta — premiul de proză d-lui Ion Gorun şi cel de poezie d-lui G. Topârceanu.

In jurul acestor premii, ziarele şi revistele au inceput discuţii diverse.

Astfel un ziar acuză de lene pe un membru al comisiunii, fiindcă acesta nu şi-a ţinut discursul de recepţie la Academie. Admiţând criteriul muncii de 14 ore pe zi în literatură, locurile de cinste s'ar cuveni d-lor Stoican şi Rădulescu-Niger...

Acelaşi ziar este exasperat că prea mulţi scriitori din aceiaşi familie sufletească sunt „academiciani, premiaţi, profesori universitari, membri ai consiliilor unde e în joc soarta scriitorului"... caşi „conducători de edituri, constituind o teroare şi un monopol". Ceilalţi scriitori, — isprăveşte ziarul citat, — „sunt hotărâţi să iasă din rezerve(!) şi să reacţioneze".

Ii vom vedea deci în curând pe d-nii Vasile Savel, Al. Cazaban, etc. — academiciani, premiaţi, profesori universitari, etc...

Dar elementul cel mai zgomotos în chestia premiilor este d. G. Bogdan-Duică care, — ca membru al comisiunii de premiare, — consimţise mai întâiu să iscălească pur şi simplu procesul-verbal, dar peste un ceas se răzgândise. Fusese la Minister... să-şi „ia vorba îndărăt". Cum la Minister nu găsise pe nimeni, care să i-o întoarcă — d. Duică şi-o luă singur şi cu dânsa se duse la „Universul Literar", dând-o în vileag.

D. Duică nu înţelege „ca hotărâri luate'n culise, de membri ai unui cenaclu literar, să fie inpuse fără consideraţie la păreri opuse îndreptăţite şi ca cei de aceste păreri să fie majorizaţi brutal". D-sa ar fi vrut ca, nu majoritatea... să majorizeze — ci minoritatea. Dar d. Duică nu prea are fason de erou ibsenian.

Mai departe, d. Duică spune: „La poezie — n'am propus nimic, deoarece ştiam că dintr'o cutiuţă va apare figurina cu faţa albă, dar cu poezia plină de giumbuşlucuri de Cărăbuş ori de jocul păpuşilor". Totuşi peste câteva rânduri d. Duică, uitând de furie afirmaţia de mai sus, adaogă: „Am arătat pentru ce ar fi mai drept a-l da (premiul) acestui poet (d-lui I. Minulescu)"...

Prin urmare: n'am propus nimic, dar am arătat...

D. Duică este un spirit ştiinţific. D-sa vrea să dovedească fiecare afirmaţie. De ce nu-i pentru Topârceanu, ci pentru Minulescu? Fiindcă cel dintâiu ii vesel, iar cel de-al doilea — serios. Fiindcă primul „este în tradiţia românească", pe când secundul — în poezia nouă... d. Duică fiind de părere, că „trebue să căutăm a ridica din mijlocul confuziei numai pe cei ce au reuşit să fie *întregului* (subliniat de d. Duică) popor scumpi, utili, adâncitori de cultură"...

D. Bogdan-Duică, deşi ţărănist, s'a simţit atras mai mult de poezia dessous-urilor de mătasă, parfumate cu Gerlain, ale Muzei moderniste — decât de zdravăna literatură tradiţională. Dar d-sa, sedus de poezia aristocratică, şi-a dat samă că-i străin în mijlocul ţărănismului. Poate de-aceia îşi şi face bagajele...

D. Duică dă şi câteva citaţii din poeziile d-lui Topârceanu — strofe luate pe sărite şi alăturate cu rea credinţă, caşi extrasele din „Infernul" tălmăcit în acelaşi spirit.

D-sa afirmă că: „d. Topârceanu ne aduce pe Dante (nu interesează pe unde!) şi-l mâzgăleşte astfel":

Văzui atunci aproape de intrare.
Un pudel *gras şi plin de panglicuţe*
Cu scabie canină pe spinare.

O lebădă şi câteva maimuţe
Inconjurau dihania neroadă
Ce se lăsase moale pe lăbuţe.

Cu gingiile neputând să roadă
Un beefsteak crud şi tare ca de piatră,
El sta sugând din propria lui coadă.

Ori acest „pudel cu scabie, care-şi suge propria lui coadă" nu-i Dante, mâzgălit astfel — după cum pretinde d. Duică — ci... directorul unei publicaţii impresioniste din Bucureşti.

Şi d. Duică-i unicul critic român, încununat cu premiul naţional, şi care se bucură că Ministerul Artelor (nu se ştie subt ce sugestii) a şters din buget premiul de critică, pentruca comisiunea să nu se oprească, de data aceasta, în mod just, asupra numelui d-lui G. Ibrăileanu.

Teatrul Naţional în Italia

Aşa ceva, nu există încă în ţara tuturor artelor, căci alta este concepţia despre amestecul Statului în iniţiativele artistice, încredinţate susţinerii prin concurenţă spontană.

Teatrul de Stat poate juca rol precumpănitor în răspândirea unor anumite idealuri artistice şi morale. Poate, mai ales, ridica prestigiul Statului când acesta vrea să-şi mărească prestigiul în faţa străinătăţii. Iar Statul Fascist de astăzi ţine mai mult ca la orice, tocmai la ridicarea acestui prestigiu.

Iată de ce Mussolini a aprobat de curând un proiect de lege prin care consfinţeşte existenţa legală a asociaţiei teatrale constituită la Florenţa şi intitulată foarte semnificativ R. O. M. A. (Rinascimento Opera Massima Artistica).

Este una din cutezătoarele iniţiative ale nouei Italii, având ca scop creiarea unui teatru naţional italian „inspirat din epopea milenară a Neamului, în care să se rezume gloriile, suferinţele, durerile poporului italian şi să strălucească frumosul suflet al acestei ţări".

R. O. M. A., cu sediul la Florenţa (Via Roma, No. 4), este pusă sub înaltul patronaj al Principelui Moştenitor al Italiei şi are drept preşedinte de onoare pe Mussolini însuşi. Printre membrii fondatori figurează Tittoni (preşedintele Senatului italian), Fedele (ministrul instrucţiei), amiralul Thaon de Revel, De Pinedo, etc.

R. O. M. A. îşi propune printre altele: să publice un concurs între toţi dramaturgii italieni, pentru 10 piese care vor fi reprezentate în Italia şi în străinătate de-o trupă naţională, cu montări excepţionale. Subiectele propuse fac parte din ciclul glorios al istoriei romano-italice: Cesar, Roma Imperială, luptele comunale din Evul-Mediu. Renaşterea, cele din urmă războaie ale independenţei, venirea Fascismului, etc.

Incercarea este menită să afirme posibilităţile culturale ale momentului politic, trăit atât de intens de marea majoritate a poporului italian. Până astăzi aceste posibilităţi apăreau cam îndoelnice.

Drama modernă în Germania

Dela 1916 încoace, drama germană a luat o formă cu totul nouă. După perioada clasică dela Weimar, drama şi-a însuşit două forme principale de expresie: forma derivată din Schiller şi forma derivată din Shakespeare. Poeţii mai tradiţionalişti au urmat arhitectura limpede a lui Schiller, derivată din modelele antice şi ale tragediei franceze. Acest curent poate fi urmărit dela Grillparzer la Wildenbruch sau Paul Ernest, trecând prin Hebbel. Scriitorii cari ţineau mai puţin la formă, firele vulcanice dela Grabe şi Bucher la Wedekind, au creat serii de scene legate de un fir slab, în felul pieselor shakesperiane. Urmaşii lui Schiller au cultivat drama de intrigă. Urmaşii lui Shakespeare, dimpotrivă, neţinând seamă de construcţia sintetică a evenimentelor îşi concentrau toată atenţia asupra caracterelor. Totuşi drama oficial recunoscută a rămas piesa scrisă în ritm iambic, imitând structura dramelor lui Schiller până la revoluţia literară din 1889, realizată de Antoine la Paris şi Otto Brahm la Berlin, prin impunerea naturalismului (Zola şi Hauptmann). După *Ţetsătorii* lui Hauptmann, „felia de viaţă" a dominat vreo doisprezece ani, dar începând cu anul 1900 se ivea o reacţie romantică, pornind de altfel tot dela o piesă de Hauptmann, *Invierea lui Hannele Mattern* şi care a triumfat prin montările ingenioase ale lui Max Reinchardt.

Repertoriul lui Reinchardt dela 1905—1914 nu e atât de interesant prin producţia contimporană, cât prin montările lui Shakespeare şi din clasicii germani Schiller, Goethe, Kleist şi Hebel. In aceeaş perioadă de timp teatrul lui Otto Brahm reprezenta pe Hauptmann şi Ibsen.

Abia la începutul războiului se simte în literatura dramatică germană o nouă adiere poetică. Suferinţele îngrozitoare ale oamenilor, revolta ascunsă împotriva militarismului, a cruzimilor războiului şi mai târziu isbucnirea revoluţiei germane, provocară o sălbatică pasiune în junimea literară. Tinerii scriitori nu-şi mai luau subiectele din mediul strâmt şi mediocru al naturalismului sau din paradele eroice ale dramelor lui Schiller, ci din cruzimea şi prezenţa distructivă a războiului. Cu o generaţie mai de vreme încă Europa — care dela 1875 se americanizase complet şi se lăsase cucerită de tecnică — ucisese inima oamenilor şi transformase individualităţile în maşini. Războiul care reprezenta triumful satanic al omului-maşină a dat tinerii generaţii grija sufletului şi a inimei, a religiei şi a umanităţii. Se ducea lupta împotriva concepţiilor şi spiritului materialist, împotriva raţiunii atotputernice, moralei seci, spiritului practic. Caşi în 1770, epoca lui *Sturm und Drang,* când Goethe scria *Goetz von Berlichingen* iar Schiller *Hoţii,* în 1916 junimea germană cerea „noile drepturi ale omului"; ca lupta împotriva raţiunii şi pentru suflet împotriva moralei şi pentru dragoste; împotriva războiului şi pentru o înţelegere armonioasă. Teatrele reprezentau ultimile piese ale suedezului Strindberg care reprezentau pe omul fără suflet ca pe o fantomă. Se jucau tot mai mult dramele lui Wedekind, pentrucă exprimau pasiunile fireşti ale omului cu o îngrozitoare fidelitate, adică pasiunile aşa cum isbucneau din temperamentele elementare ale criminalilor sau ale prostituatelor. Alături de această tendinţă a lui Wedekind, se ivi altă tendinţă, mai aproape de Strindberg, care nega materia şi care în locul oamenilor adevăraţi aducea pe scenă fantome reprezentate ca viziunile unui singur erou: portretul subiectiv al autorului.

Această nouă dramă are un singur scop: să dea eroului putinţa să se cunoască. El nu se mai adresează celorlalţi oameni, ci creaţiilor ireale ale propriei sale imaginaţii; el nu luptă împotriva puterilor destinului din afară, ci împotriva propriului său demon. Eroul caută *expresia* vieţii sale interioare celei mai profunde. De aceea noua mişcare dramatică se numeşte — spre deosebire de naturalism — *expresionism.* In *Cerşetorul* lui Sorge, în *Seducţia* lui Kromfeld, în *Corul* de Georg Kaiser şi în acele opere formidabile *Rasa* şi *Locul* de Fritz von Unruh, expresionismul teatral a dat lucrări de mâna întâi.

De câţiva ani încoace temele războiului şi ale revoluţiei s'au istovit. Aceste drame au fost îndestul tratate în lucrări cu figuri tipic-alegorice, care cele mai adeseori n'aveau nici nume, numindu-se simplu: „Domnul", „Fata", „Omul în cenuşiu", „Vouă". Elementul tipic trebuie să facă din nou loc elementului individual; altfel drama se ofileşte. S'a observat de asemenea pericolul monologului care e în opoziţie absolută cu caracterul dialogat al dramei. Drama nu se manifestă deplin prin monofonie ci prin polifonia vieţii pline de lupte.

Totuşi nu trebuie să uităm adevăratele merite ale expresionismului. El a dat limbei o mlădiere şi o facultate de expresie mai adecuată, a dat dramaturgului gustul pentru gestul plin de simbol.

Expresionismul, ca şcoală literară, e la capătul menirii sale. Drama germană intră azi într'o fază nouă.

O pictoriţă japoneză fără braţe

La Tokio s'a deschis săptămânile trecute o expoziţie de pictură, şi tablourile s'au vândut toate în câteva zile, fapt tot atât de rar în Japonia ca şi în Europa. Pricinile acestui neaşteptat succes sunt două: în primul rând tablourile au fost într'adevăr remarcabile, în al doilea rând printre expozanţi se afla şi pictoriţa originală *Joneko Jamaguchi,* originală prin felul picturii ei, căci e lipsită de braţe.

Despre această pictoriţă se povestesc următoarele: Fiică a unui cultivator de orez care avea o casă împovărată de şapte copii, a fost trimisă la Tokio într'o casă de *gheiza.* Fata s'a purtat aci nu se poate mai bine şi trimetea chiar din banii agonisiţi familiei, astfel că i s'a îngăduit să se ducă să doarmă odată pe săptămână în sânul familiei ei. Intr'una din nopţile în care fata se afla acasă, tatăl fu apucat de un acces de nebunie, străpunse cu lama de tăiat paiele de orez celelalte surori ale gheizei, iar acesteia îi reteză dela umăr braţele pe cari le întinsese speriată şi rugătoare către nebun. Multă vreme copila a plutit între viaţă şi moarte.

Pictoriţa povesteşte unui ziarist japonez: „Zilele mele de aci înainte apăreau foarte întunecate, casa de gheize nu voi să mai mă primească, iar unchiul care mă primi la el în casă, era un om foarte sărac. Dar azi sunt bucuroasă că am scăpat din casa de gheize. Am învăţat să pictez, *ţinând pensula între dinţi* — şi acum duc o viaţă nu se poate mai frumoasă".

Pictoriţa a dobândit într'adevăr, printr'o muncă şi o energie extraordinară, o dibăcie atât de mare în mânuirea pensulei cu dinţii, încât şi-a putut exterioriza în chipul acesta adevăratul ei temperament artistic. Ea amestecă şi la culorile cu îndemânare graţioasă, care uimesc pe toţi privitorii şi nici în privinţa iuţelei nu este întrecută de colegii care pictează cu mâna.

Pictoriţa japoneză a ajuns la această perfecţionare după o muncă de 22 ani; azi e în vârstă de 37 de ani.

Mario Puccini

Din Italia ne vine ultima lucrare a lui **Mario Puccini**: „La vera colpevole" (Adevărata vinovată).

Autor al mai multor romane („Foville", „La vergine e la mondana", „Viva l'anarchia !", „Dov'è il peccato è Dio"), şi al câtorva volume de nuvele şi versuri, Mario Puccini e între scriitorii italieni de azi, o personalitate recunoscută.

Un optimism motivat de împrejurări psihologice reale, schiţe dialogate cu logică simplistă, dar încadrate într'o îngăduitoare ironie, — bucăţile din ultima lucrare a lui Puccini câştigă simpatia lectorului dela primele rânduri.

Misterul vieţii, omul, familia, religia, sunt probleme cari îl preocupă pe acest autor. Sub aspectul cotidian, el prinde legitimarea existenţei, tumultul sentimentelor şi năzuinţelor general omeneşti, grefând în jurul unei fabule indiferente, un gând de generoasă înţelegere.

De o sensibilitate interesantă şi originală, Mario Puccini e un nume ce trebue reţinut. —H. .B.

Bibliografie

Carl Ewald: Pentru prieteni buni, trad. de Zamfira Dumitrescu, Edit. Casa Şcoalelor. Preţul 35 lei.

Rudolf Wyss: Minunatele întâmplări ale lui Robinson Elveţianul, trad. de Zamfira L. Dumitrescu, 2 vol., Edit. „Casa Şcoalelor". Preţul unui volum 40 lei.

Matei Roussou: Les fleurs du vase (Préface de Marius-Ary Leblond), Les Cahiers de France. Prix 6 fr. 75.

Heinrich Zillich: Siebenbürgische Flausen (Eine Sammlung lustiger siebenbürgischer Begebenheiten erzählt von H. Zillich und mit Holzschnitten versehen von Eduard Morres), Klingsor Verlag, Kronstadt.

N. N. Manolescu: Imn Soarelui (Poezii), Buzău. Preţul 50 lei.

Alexandru Scepkin: Promoroacă (Versuri), Librăria Nouă. Preţul 50 lei.

C. Rădulescu-Codin: Nevasta leneşă, Bibl. „Universală", Edit. „Ancora". Preţul 18 lei.

C. Rădulescu-Codin: Cal de smeu, leu-paraleu, Bibl. „Universala". Edit. „Ancora". Preţul 18 lei.

Generalul Teodor Teutu: Carnet de câmp (Luptele dela Cerna). Edit. „Universităţii libere şi populare" din Ploeşti, Preţul 80 lei.

Giovani Guzzardi: Canti tristi, Edit. Gustavo Travi, Palermo.

Giovani Guzzardi: Canti tristi, Edit. Gustavo Travi, Palermo, Dieci lire.

Preot. Căpitan Ilie Deleanu: Miresme (Poezii religioase), Tip. „Dacia Traiană".

Anghel R. Paică: Botezul de sânge, Bucureşti. Preţul 25 lei.

Vasile Stoica: In America pentru cauza românească, Tip. „Universul". Preţul 20 lei.

Charles Richet: Ştiinţa metapsihică. Trad. de M. Drăgănescu şi P. Musoiu. Bibl. „Revista Ideii". Preţul 50 lei.

Nicolae Popovschi: Mişcarea dela Balta sau inochentismul în Basarabia (Contribuţii la istoria vieţii religioase a Românilor din Basarabia), Tip. „Cartea Românească", Chişinău. Preţul 100 lei.

Almanachul Graficei Române pe 1926, Tip. „Scrisul Românesc", Craiova.

Ieromonahul Damian Stănoiu: Mănăstirea Samurcăşeşti (Ciorogârla). Tip. Cărţilor Bisericeşti. Preţul 12 lei.

Ion Clopoţel: Două săptămâni în Cehoslovacia, Edit. Rev. „Societatea de mâine". Preţul 50 lei.

Ion Clopoţel: Criza democraţiei în România, Edit. Rev. „Societatea de mâine". Preţul 50 lei.

Revista Universitară No. 4—5; Făuritorul No. 1; Inimimea Literară No. 3—4; Esperanto No. 3—4; Banatul No. 5; Îndrumul No. 9—10; Revista Moldovei No. 3; Cosînzeana No. 22—23—24; [illegible] Evree No. 9; Familia No. 3; Cele Trei Crişuri No. 5; Gândul Nostru No. 4—5; Societatea de mâine No. 24; Convorbiri Literare Mai; Rassegna Culturale della Romania No. 1; Cartea No. 3; Salonul Literar No. 12; Puntea de Fildeş No. 2; Roma No. 5; Transilvania No. 5; Lumea No. 54; Revista Universitară No. 4—5; Maternitatea No. 35; Contimporanul No. 67; Ideea Europeană No. 189; Viaţa Literară No. 17; Sburătorul No. 4; Universul Literar No. 24; Cuvântul Nostru No. 4.

A apărut
„Lectura" No. 71
— Floarea literaturilor străine —
Mocirla
Un ciclu de emoţionante nuvele
De FERNANDO PAOLIERI
trad. de ANA NICULESCU-CODREANU
Lei 4.— Scrierea completă
La chioşcari şi librari

Curiozităţi

Lacul viorilor din Cremona

Formula acestui lac celebru a fost pierdută de aproape două sute de ani. Toate sforţările chimiştilor moderni de a regăsi formula, au fost zadarnice. Această formulă a fost însă descoperită de curând într'un manusris italian din 1716. S'au făcut experienţe cu lacul preparat după formula din manuscris. Nu numai că reapare transparenţa şi moliciunea mătăsoasă ale lacului celebru, dar viorile acoperite cu acest lac au timbrul şi sonoritatea emoţionantă a reputatelor viori din Cremona.

S'a găsit astfel şi cauza pentru care cercetările chimiştilor de azi au fost sterile şi n'au putut afla vechea formulă.

Se observase că lacul viorilor din Cremona era solubil în alcool. Şi s'a crezut că era un lac alcătuit din *răşină moale,* pe care alcoolul o dizolvă.

Din potrivă, lacul adevărat de Cremona e compus din *răşină aspră.* Chimiştii nu ştiau cum se dizolvă această răşină, până ce misterul a fost deslegat de manuscrisul din 1716.

Oraş cu etaje

Săpăturile făcute la Chirgeat-Sefer, din Palestina de Sud, au dus la descoperirea unui oraş Hanaanean, bine conservat în nisip. Americanii arheologi au găsit aci un zid cu turnuri, care înconjura oraşul şi avea 14 metri înă'ţime. Oraşul fusese construit cu 2.000 ani înainte de Hristos de Hanaaneni, apoi cucerit de Evrei. Un sistem foarte complicat de galerii şi scări servea la comunicaţia şi circulaţia interioară. Tot oraşul era parcă o singură clădire enormă de câteva etaje, construită din piatră. Legăturile între etaje, suişurile şi coborişurile de piatră, asemenea şoselelor noastre, se văd bine şi astăzi, după săpături. Ruinele conductei de apă prezintă un deosebit interes.

Covoare greco-turce

Un milion de Greci, cari au evacuat Asia Mică şi s'au repatriat în Grecia, au adus cu dânşii mai mult decât o jumătate din totalul industriei turceşti de covoare. Ei au continuat fabricarea covoarelor, primind lâna din Turcia. Acum producţia şi comerţul grec de covoare turceşti, au bătut marfa originală turcească pe toate pieţele din lume. Turcii cari au încurajat şi ei industria covoarelor în ultimii patru ani, ajungând la o producţie de două milioane de metri pătraţi pe an, nu mai pot desface această marfă. 100.000 de lucrători din ţesătoriile turceşti de covoare sunt fără lucru. Turcia proectează să oprească exportul lânei în Grecia, însă atunci ea se va „îneca" în lână, având acest articol în abundenţă, şi-şi va ruina complect industria covoarelor prin scăderea preţurilor în interiorul ţării.

Comerţul turc

Turcii caută să dovedească lumii întregi că pot duce comerţul fără mijlocirea Grecilor şi Armenilor. O navă „Cara-Deniz" e amenajată ca o expoziţie plutitoare a mărfurilor turceşti, şi va părăsi Constantinopolul, cu scopul de a vizita mai multe porturi italiene, franceze, engleze, germane şi scandinave.

Cura de carne

Profesorul Mac-Lin care lucrează în spitalul Sf. Toma din Londra, a început să trateze unele boli de ficat, prescriind bolnavilor carne — ceiace până acuma era socotit ca cea mai mare erezie în medicină. Rezultatele acestui tratament se anunţă excelente.

O reformă revoluţionară

Un decret al Sovietelor interzice de acuma înainte întrebuinţarea bradului sau a altor pomi în zilele de Crăciun şi Sft. Treime pentru împodobirea caselor cu verdeaţă. Decretul motivează această măsură prin necesitatea de a proteja plantele şi de a dezrădăcina un „obiceiu barbar".

Bib'iile lui Gutenberg

Un anticar american a cumpărat la Viena, Biblia originală tipărită de însuşi Gutenberg în trei volume, plătind 44.000 lire sterline. Incă un exemplar a fost vândut anul trecut cu 21.000 lire sterline.

Un „wunderkind" spaniol

Nildegarda Fernandez-Chirabelleira, de 11 ani, care a fost primită acum trei ani ca studentă la Universitatea din Madrid, a primit zilele acestea titlul de „bacalaureată a artelor". Un premiu special de literatură i-a fost acordat într'o şedinţă publică cu mare solemnitate.

Regele „infometaţilor"

Recordul „infometării" a fost bătut la Budapesta de un oarecare Bela-Vishey, care a îndurat foamea timp de 70 de zile, bând numai puţină apă zilnic.

Bela-Vishey întreprinde acum o călătorie de propagandă, vroind să dovedească foloasele infometării voite.

Din Anglia în India

Trei sportsmeni scandinavi se pregătesc să călătorească din Londra la Calcutta într'o luntre lungă de 3 metri jum.

MIHAIL SADOVEANU
Dumbrava minunată
Edit. „Universala" Alcalay
PREŢUL 60 LEI

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 290

6 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 27 Iunie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888–1897
CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT în 1893

Cum am ars pe Grigore Rasputin

Un proces-verbal literar

de F. P. CUPCINSCHI

O însărcinare plină de răspundere

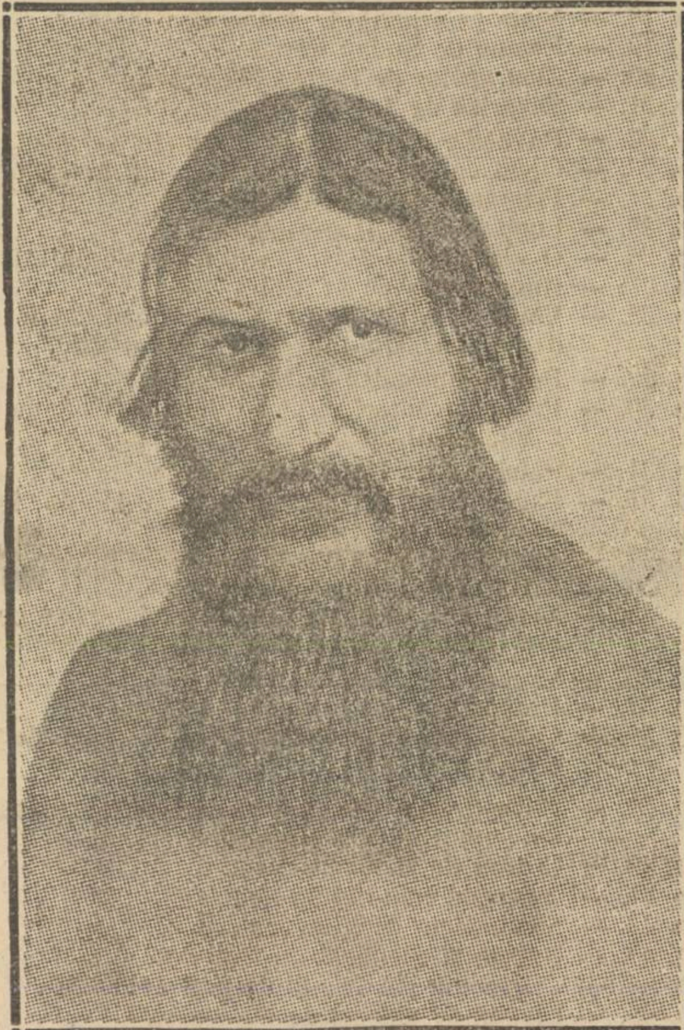
...Primul Ministru mă privi prin ochelari. Se aplecă puțin înainte și tăcu câteva clipe. Căută scrutător în ochii mei, apoi rămase pe gânduri, concentrat, atent, privindu-se parcă înlăuntru, într'o chibzuire adâncă. După aceea îmi zise ferm și hotărît:

— Da, aveți dreptate. Trebuie să-i desființăm orice urmă, să-i nimicim orice rămășiță. Dar cum? Să-l scoatem noaptea din Țarscoe Selo? Să ducem sicriul într'un loc pustiu și să-l îngropăm acolo, de față doar cu trei sau patru martori, cari să semneze un proces-verbal... Sau și mai bine — să-l ardem.

— Da, focul nimicește orice. Pământul e tare, înghețat...

— Nu, mai bine să-l ardeți.

— Atunci îl ardem...

Grigore Rasputin

— Dar puteți s'o faceți în taină? Aveți oameni devotați? Așa ca să nu se afle nicăeri...

— Să-mi dați numai voe să execut operația eu cu oamenii mei, principe, — zisei sculându-mă. — Poimâine vă voi aduce actul doveditor. Corpul lui Rasputin nu va mai exista.

— Bine. Vă dau această însărcinare. Procedați după cum găsiți că-i necesar. Insă țineți minte: cazul acesta cere discreție și precauțiune absolută. Arderea lui Rasputin să curme însfârșit toate zvonurile, legendele și să înlăture adorarea lui. Faceți-o dar pentru binele Rusiei.

Ieșii dela primul ministru și mă oprii la șeful său de cabinet, d. Caistra, cu care discutasem mult această chestie.

— Plec la Tarscoe Selo. Principele Lvov m'a însărcinat să-l... lichidez pe Rasputin.

D. Caistra îmi strânse mâna și-mi ură succes și noroc.

In aceeaș zi, într'o auto-sanie mare, zburam cu însoțitorii mei spre Țarscoe Selo. Motorul Packard de 100 Hp. zguduia cu zgomot scheletul de oțel al auto-saniei, care — pârâind— lăsa în urmă un viscol de fulgi și vifor. La fiecare chilometru ne opreau milițieni, controlându-ne actele de călătorie. Când am intrat în Țarscoe-Selo, amurgul de iarnă stătea parcă atârnat între ger și lună, peste grămezile albe ale palatelor imperiale și ducale. La comitetul provizoriu revoluționar mi s'a spus:

— Soldații refuză să facă de gardă la cadavrul lui Rasputin. Zi și noapte mulțimea stă în jurul sicriului scos din mormânt. Curioșii îl examinează, iau fotografii. Corpul îmbălsămat se păstrează foarte bine: parcă ar dormi. Acum cineva a ordonat să fie pus într'un vagon de marfă. Mii de oameni asediază vagonul...

— Da. E timpul să se isprăvească cu comedia aceasta.

Corpul lui Rasputin e dus la Petrograd

Vagonul cu trupul lui Rasputin era pe o linie de rezervă, totuși numeroși curioși îl găsiseră și-l înconjurară în tot timpul nopții.

— Numai să-l zărim cu un singur ochiu și să-l privim o clipă — zicea mulțimea. Nu numai mahalagiii, ci și intelectualii, revoluționari activi, liber-profesioniști, oameni foarte culți și înaintați căutau să ajungă până la vagon; își ascundeau sub poală felinare mici și se strecurau de acasă pe furiș ca să nu-i vadă nimeni. Dorința aceasta generală și insistentă de a-l vedea pe Rasputin mort, își făcea drum ca o epidemie sufletească în toată populația din Țarscoe Selo și din împrejurimi.

Am asistat la anchetarea câtorva demnitari țariști în ședința comitetului revoluționar. Fiecare dintre aceștia afirma că rolul lui Rasputin la Curtea Țarului detronat copleșea politica și eticheta. Slujbașii palatelor și cei mai apropiați de familia țarului se temeau mai mult de Rasputin decât de țarul însuș. Unii îl credeau sfânt, alții escroc, hipnotizator, etc. Acuma, când li s'a dat voe generalilor și curtezanilor să se exprime în deplină libertate despre viața palatelor imperiale, — ei au început să vorbească cu pasiune, amănunțit. Aceștia, însoțiți de santinele, erau scoși din clasele Liceului Real unde erau deținuți. Erau aduși la comitet. Fețele lor umflate și îngrijite exprimau emoție și teamă când răspundeau la interogatoriu. Relațiile date asupra lui Rasputin se confirmau parcă prin faptul că — spre vagonul cu sicriul — se furișau neîncetat, unul câte unul, tot felul de curioși...

Mă dusei împreună cu Suvorin la comandatura garnizoanei. Comandantul ordonă soldaților să iasă din cancelarie. I-am prezentat actele de acreditare și i-am spus cum anume voiu lua cu mine sicriul cu Rasputin.

— Să anunțați mulțimea că vagonul va fi dus pe o altă linie de rezervă. Insă, locomotiva de manevră să-l ducă până la Pavlovsc, unde voiu aștepta cu un camion. Oamenii mei vor încărca sicriul în camion, și vom porni spre Petrograd.

Am fost ascultat cu mare atențiune. Apoi comandantul garnizoanei, ofițerii și șeful gării au început să mă ajute în întreprinderea aceasta. Am făcut imediat toate formalitățile legale. Actul semnat de toți, sună astfel:

„Anul 1917, în ziua de 9 Martie. Țarscoe Selo. Pro-„ces-verbal.

„Subsemnații, am fost astăzi 9 Martie, martori ai ur-„mătorul fapt: Imputernicitul Dumei de Stat, F. P. Cup-„cinschi a încărcat în prezența noastră sicriul cu corpul lui „Grigore Rasputin (Novîh) dintr'un vagon de marfă în-„tr'un autocamion, cu scopul de a-l duce la Petrograd. „Ne obligăm să păstrăm acest act în cel mai strict secret și „să nu divulgăm procedura aceasta nimănui, pentru ca „massele să nu afle nimic. Semnează: F. P. Cupcinschi, „Insărcinat special al Dumei de Stat; Comandantul gării „Țarscoe Selo, locot. Screabin; Martori: A. Suvorin; co-„mandantul garnizoanei colonelul Cobâlinschi, locotenentul „Bavtadze II"...

Originalul acestui act se află și astăzi la mine. Am mulțumit comandantului și ajutorilor săi. Peste un sfert de oră mi s'a spus că locomotiva de manevră a și luat vagonul cu Rasputin pentru a-l duce la Pavlovsc. Mulțimea fusese prevenită, că vagonul se mută numai pe o altă linie. Peste un minut însă, locomotiva de manevră trecu cu vagonul prin fața gării. Pornii cu automobilul și în zece minute ajunsei la Pavlovsc. In urmă venea camionul. Dela gara Pavlovsc trecui spre o linie mică de rezervă unde se opri locomotiva. Aci găsii pe șeful gării Pavlovsc, prevenit prin telefon. Ofițerul purta în mână un felinar și era emoționat, misterios și solemn.

— E aci, haidem la vagon.

— Cum? Vagonul e sigilat? — mă mirai o clipă, temându-mă de vre-o înscenare sau de-o răpire a corpului. — Cine l-a sigilat?

— Nu știu. Așa a venit.

Rupsei sigiliile. Câțiva oameni deschiseră cu greu ușa vagonului. Constatai că sigiliile fuseseră puse, probabil, pentru a liniști mulțimea, la plecarea vagonului. O ladă mare acoperea sicriul. Ridicai pentru o clipă capacul sicriului de zinc, care nu era fixat, și văzui o figură cu barbă mare, apoi o cămașă de mătase și o cingătoare.

Cei din juru-mi, deși știau ce se află în vagon, n'au căutat să-l vadă pe Rasputin — așa că am închis sicriul. Peste câteva minute, sicriul fu încărcat în camion și porni spre Petrograd, prin Țarscoe Selo. Il urmai cu automobilul meu. La Țarscoe Selo găsii o echipă de șaisprezece automobile imperiale, trimise dela Cartierul general al frontului ruso-german pentru guvernul provizoriu. Echipa de mașini era destinată serviciului Dumei pe care-l organizasem din chiar prima zi a revoluției—28 Februarie. Am format din această echipă o linie întreruptă din douăzeci în douăzeci de metri, spațiu fixat între mașini; iar în mijlocul „trenului" am plasat camionul cu sicriul. Acest „tren" format din cele mai frumoase mașini ale Rusiei, în care călătoreau numai Majestățile și Altețele Lor, însoțea acuma corpul pseudo-sfântului Rasputin, cioclul dinastiei Romanov.

Gerul creștea. Roțile mașinilor se înfundau în zăpadă. Lumina puternică a reflectoarelor electrice dădea drumului întreg un aspect cu totul neobișnuit. Am schimbat mașina mea cu cupeul celei mai bune din mașinile imperiale. Ne opream destul de des cu toții: când din pricină că o mașină se împotmolea în zăpadă, când după cererea patrulelor de milițieni.

Am ajuns la Petrograd la ora unu noaptea. Camionul cu Rasputin a fost închis într'o magazie cu porți de fier, în piața grajdurilor. Cheia dela magazie am luat-o cu mine... Am aflat mai târziu că mulțimea din Țarscoe Selo a căutat cu furie vagonul dispărut și n'a vrut să se împrăștie până dimineață.

Rătăcirile nocturne cu sicriul lui Rasputin

A doua zi m'a trezit telefonul.

— A dispărut sicriul, — am auzit la aparat.

N'am putut însă afla cine anume mi-a vorbit.

Cum a putut să dispară sicriul, când cheia era la mine în buzunar? In câteva minute am ajuns la piața Grajdurilor și am descuiat poarta de fier a magaziei. Camionul era la locul lui și sicriul absolut intact. Am ridicat capacul și am văzut aceeaș față cunoscută, aceeaș cămașă, barbă... Deci, totul era în ordine: alarma fusese falsă...

Toată ziua am rămas totuș foarte îngrijorat de siguranța magaziei. Am fost la Dumă, unde am raportat principelui Lvov, că sicriul cu Rasputin se află în Petrograd și că, în noaptea următoare, totul se va isprăvi.

Am văzut o mulțime de oameni, am vorbit despre mai multe lucruri; însă mâna mea pipăia mereu cheia din buzunar.

Servitorii grajdurilor n'au știut ce se află în magazie, totuși zvonuri confuze făceau ocolul capitalei.

Am fost întrebat de foarte mulți:

— E adevărat că ați adus un cadavru într'un sicriu, din Țarscoe Selo și l-ați ascuns în magazie? E adevărat că cineva a fost asasinat la Țarscoe Selo și adus în sicriu la Petrograd?

Am priceput că taina mea nu va dura decât până mâine, deși numai vre-o cinci oameni erau informați de mine asupra aducerii lui Rasputin la magazie. Nici măcar șoferii echipei de mașini nu știau nimic.

Seara, târziu, am ordonat să fie pregătit camionul. S'a luat multă benzină, apă, carton, hârtie. Camionul a căpătat un aspect obișnuit, cașicum ar fi fost încărcat cu mărfuri, lăzi, etc... Am vizitat pe prefectul Capitalei, profesorul Iurevici, care se interesa de mersul „lichidării" lui Rasputin. I-am cerut să-mi dea un ofițer, care să fie martor la arderea cadavrului. I-am explicat că nu se poate îngropa sicrul, fiindcă pământul înghețat ne împiedica să lucrăm repede. Și nici taină absolută nu se poate păstra. Mormântul putea să fie descoperit mai târziu, mulțumită zvonurilor... Numai arderea imediată rezolva problema.

Iurevici mi-a dat pe rotmaistrul Cohadnev în calitate de martor și de reprezentant al prefecturii. Am examinat încă odată, împreună cu dânsul, corpul lui Rasputin înainte de plecare. Apoi capacul a fost bine fixat, sicriul a fost acoperit cu scânduri și rogojini. Am luat frânghii, hârlețe, topoare, fierăstraie și târnăcoape... La ora douăsprezece noaptea am pornit.

Mașina mea mergea înaintea camionului. Eram însoțit de rotmaistrul Cohadnev și de un licean foarte simpatic, care se ținea de mine ca un aghiotant amator. Șoferii noștri aveau hârtii în regulă. Totuși detașamentele de milițieni ne opreau aproape în fiecare minut. Pe șoseaua „Ostrovului de piatră" o patrulă ne-a cerut categoric să-i arătăm conținutul încărcăturii. Am depus multă insistență, iar rotmaistrul Cohadnev și-a exercitat autoritatea și severitatea de ofițer revoluționar. Am scăpat de acești curioși, însă de mai multe ori sună sirena camionului, dându-ne semnalul convențional; și eram nevoiți să negociem cu câte o patrulă care înconjura camionul.

— Ce duceți cu voi? — întrebau milițienii pe șoferul camionului.

— Duc ceeace mi s'a ordonat. Șeful e în mașină, înainte. Intrebați-l pe dânsul.

— N'avem nevoie să-l întrebăm. Arată-ne ce duci cu tine.

Baionetele armelor deveneau uneori amenințătoare. Ne întorceam la camion și reușeam să-i convingem pe milițieni. Dacă ar fi găsit corpul și mai ales dacă ar fi stabilit al cui este — nu scăpam ușor din încurcătură; iar întreprinderea, divulgată, s'ar fi prăbușit. Cine știe, în mânile cui ar fi putut încăpea atunci sicriul lui Rasputin...

Am trecut „Satul Nou" și „Păduroasa", ale cărei străzi erau pustii și vilele mici de vară ale orășenilor, construite din bârne negre, păreau ruine în mijlocul brazilor înzăpeziți. Vedeam câteva case slab luminate, în fața cărora stăteau figurile întunecate ale milițienilor înarmați.

Am ajuns la câmp deschis și ne-am apropiat apoi de o pădure, unde aveam de gând să ne punem în îndeplinire planul. Cum anume — încă nu știam. Focul ar fi atras desigur atenția populației din împrejurimi și de departe, și am fi avut nevoie de ajutorul milițienilor sau al altor voluntari.

Pe drumul spre cătunul Piscarevca, zăpada era mare de tot. Mașinile gemeau, de-abia înaintând, până când ne-am pomenit înfundați cu totul. Automobilul meu nu se mai mișca nici înainte nici înapoi; iar camionul își îngropase roțile dinapoi într'un morman tare și înghețat. Localitatea e pustie de obicei. Totuși câțiva trecători s'au apropiat de noi, întrebându-ne ce facem aici, de ce ne-am înfundat în locuri neumblate, noaptea, cu două mașini. Era clar că suntem suspectați și — dacă mai rămâneam mult— s'ar fi adunat curioșii. Pustiul din jurul Petrogradului este presărat de fapt cu atâtea suburbii și cătune, ascunse după păduri...

Pavilionul din parcul palatului „Țarscoe-Selo", în care se afla cavoul provizoriu cu sicriul lui Rasputin

Ce trebuia să facem? Siluetele milițienilor călări se vedeau când ici, când colo. Văzând că nu mai putem scăpa din mormanele de zăpadă, am ordonat ca sicriul să fie scoborît, dus în pădure și ascuns acolo sub zăpadă. Am luat cu toții sicriul greu de zinc și cu ajutorul grăjdarilor credincioși cari însoțeau camionul, l-am dus în pădure. Milițienii nu se hotărau încă să intervină. Totuși vedeam de departe lumini care se agitau în câmp. Ne poticneam, ne înfundam în zăpadă mai sus de genunchi, și ne grăbeam din toate puterile. Eram spionați, urmăriți. Am reușit să îngropăm sicriul sub un strat gros de zăpadă, am netezit locul și ne-am întors la mașinile noastre, înconjurate de oameni cu felinare. Când am ajuns la mașini, milițienii ne-au înconjurat, îndreptând armele și revolverele asupra noastră și poruncindu-ne:

— Mânile sus! Cine sunteți și unde mergeți?

Le-am arătat actele — ceeace nu i-a satisfăcut de loc.

— De ce stați atâta timp aici? Faceți desigur ceva. Nu pricepem însă ce anume. Ni s'a telefonat că un camion culrasat s'a îndreptat spre pădure...

Intr'un cuvânt, am stârnit bănuială și frică în partea locului. Explicațiile noastre au fost lungi. Alți milițieni veneau călări și plecau undeva, după ce se informau despre noi. Eram luați, fără îndoială, drept niște complotiști de mare importanță. Bine că am scăpat de sicriu. Dar nu eram liniștit. M'am temut ca oamenii să nu meargă după urmele noastre în pădure. Și astfel, înconjurați și anchetați, am reușit totuși să scoatem din zăpadă mașina cea mică, cu ajutorul milițienilor și a curioșilor. Camionul l-am lăsat așa cum s'a înfundat în morman, iar cu mașina cea mică am pornit înapoi.

Am hotărît să ne ducem la Institutul Politechnic, unde comandatura revoluționară ne-ar fi putut da ajutoare. Inaintam foarte încet prin întuneric și prin zăpada adâncă și moale de pe șosea. La cele dintâi răscruci am fost opriți de o patrulă care stătea la pândă.

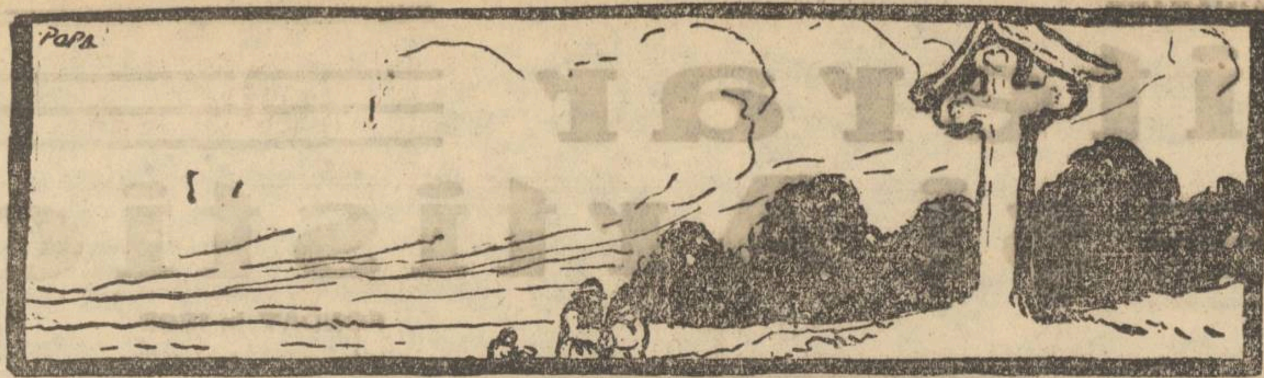
— Stai! Stai!

Văzui o baricadă și mai mulți oameni călări și descălecați, cu arme și revolvere. Milițienii cari ne însoțeau s'au rușinat: nu se așteptau nici ei la o asemenea capcană. Du-

Continuare în pag. II-a

Rasputin în mijlocul admiratoarelor lui, îmbrăcat în cămașă brodată de Țarină

pă scurte tratative, ni s'a spus că actele noastre fiind în regulă, suntem liberi şi putem pleca după voia noastră. Ni s'au cerut scuze. Atunci i-am rugat să ne însoţească până la Politechnică, unde era cartierul „Ohranei" revoluţionare.

Arderea lui Rasputin

In localul comandaturii dela Politechnică am găsit studenţimea înarmată stând la dispoziţia comandantului revoluţionar. Cu ajutorul acestuia din urmă, am selecţionat un grup de studenţi şi le-am explicat pentruce le cer ajutorul. Toţi ne-au oferit sprijin nelimitat. Peste o jumătate de oră, detaşamentul nostru, bine organizat, a pornit spre pădure. Camionul părăsit de noi era înconjurat de vre-o patruzeci de oameni. Am găsit şi un student miliţian cu armă, făcând pe santinela lângă camion. Acesta m'a întrebat:

— Oamenii spun, că aţi adus şi aţi ascuns undeva aproape pe Grigore Rasputin?

— Da, — i-am răspuns.

Studentul părea îngrozit.

— Cum aşa? Doar Rasputin a fost ucis?

— Da; iar acuma avem să-i ardem trupul.

Pădurea era înconjurată de miliţienii-studenţi, pentru ca curioşii să nu pătrundă până la locul arderii. Intunericul nopţii nu oprea lumea să vie din toate părţile. Cum de aflaseră?

Studenţii şi grăjdarii au tăiat repede mai mulţi mesteacăni subţiri. S'a clădit un mare rug, s'a pus hârtie, carton, s'a turnat benzină... Sicriul a fost scos din zăpadă; şi atunci am ridicat capacul greu, masiv al sicriului. Cu tot gerul, am simţit un miros urît. Faţa i se păstrase foarte bine. Lumina roşie a rugului a început s'o lumineze şi să-i comunice culori vii. Da, era Grigore Rasputin, cu barba-i rară dar bine îngrijită. Un ochiu ii lipsea; craniul era spart. Restul se conservase foarte bine. Mânile — ca de om viu. Cămaşa de mătase, brodată frumos cu flori, părea îmbrăcată chiar acuma.

Rugul ardea tot mai tare şi noi toţi ne uitam la trăsăturile „stareţului". Ce taină a dus el în lumea neființii? Fără îndoială, în viitor, acest cadavru s'ar fi transformat în „moaşte sfinte"! Ce era sădit în acest om? Cu ce a putut el, un simplu „mujic", să captiveze Curtea unui monarh puternic, să pună mâna pe stăpânul lui, pe familia imperială, pe o ţară uriaşă, dela un capăt la altul.

Am scos corpul cu nişte beţe şi l-am pus pe rug. Toate cârpele şi surcelele din sicriu le-am aruncat în foc. In curând Rasputin a fost cuprins de limbile flacării. Benzina ridica focul la un metru de-asupra. Au fost cuprinşi de flacări mai întâi ciorapii de pe picioarele-i neîncălţate, apoi cămaşa de mătase. Barba s'a mistuit într'o clipă. Căldura rugului pătrunzând în corp — substanţele de îmbălsămare au început să degajeze gazuri, care ardeau verde- albastru. Fumul ne sufoca. O putoare unică în felul ei se întindea în jurul rugului. Cu toţii nu ne puteam lua ochii dela acest proces de nimicire a materiei.

Obrajii îmbălsămaţi ai lui Rasputin n'au cedat mult timp focului. Acum ţâşnea din cadavru un fum gălbui cu fâşâit şi şuerături înspăimântătoare. Apoi trupul s'a înnegrit şi a dispărut pe jumătate în para rugului. Sucuri se prelingeau pe nuelele de mesteacăn şi picurau jos. Era un foc uriaş, verde. Fum nu se mai vedea.

Cu câţiva ani în urmă, ridicasem cel dintâiu, în presa rusească, problema crematoriilor. Şi iată că acum tocmai mie mi se dăduse să ard trupul marelui destrăbălat al Rusiei!

Eram obosiţi cu toţii. Ne era frig: ger şi vânt... Rugul ardea prea tare. Stăteam la oarecare depărtare şi ne era frig. Au început să se reverse zorile. Câţiva trecători s'au oprit la marginea pădurii, atraşi de foc şi fum — însă miliţienii nu lăsau pe nimeni să intre în pădure.

Iar trupul parcă ardea, parcă nu ardea — atât de lung şi de chinuitor era acest foc straniu aprins într'o noapte de iarnă în mijlocul pădurii, înfundate în zăpadă şi bântuită de ger şi vânt! Spectacolul era de neuitat. Studenţii glumeau, însă fiorii şi emoţia se simţeau în glumele lor.

A venit ziua. Şoseaua era acum animată, iar rugul ardea încă. Am mai tăiat nuiele, am mai turnat benzină. Incurând cadavrul ars pe jumătate s'a prefăcut într'un ghem de foc, din care se desprindeau şiroaie verzi de flăcări. Zăpada s'a topit până la zece metri în jurul rugului. Arderea a mai durat astfel până la ora zece dimineaţa. Apoi focul s'a stins încet-încet. Am acoperit cărbunii şi cenuşa cu pământ şi zăpadă. Totul s'a isprăvit.

Am dus sicriul la camion şi ne-am întors cu toţii la Institutul Politechnic, unde am dresat actul arderii, în faţa studenţilor miliţieni care m'au ajutat. Originalul acestui act, purtând pecetea şefului „Ohranei" dela Institut, l'am remis la 11 Martie în mâinile primului-preşedinte, principele Lvov. Al doilea original a fost luat de rotmaistrul Cohadnev pentru prefectul Capitalei. O copie am păstrat-o pentru mine. Iată textul acestei copii:

„Exemplarul No. 1 (In total două exemplare).

Copie

Păduroasă, 10—11 Martie 1917

ACT

Despre arderea corpului lui Grigore Rasputin

„Subsemnaţii, între orele 3 şi 7 în noaptea de 10—11 „Martie 1917, am ars corpul lui Grigore Rasputin, adus cu „un autocamion de Imputernicitul Comitetului provizoriu al „Dumei de Stat, Filip Petrovici Cupcinschi, în prezenţa u„nui reprezentatn al Prefecturii din Petersburg. Locul „unde l-am ars se află lângă şoseaua care duce dela Pă„duroasa la Piscarevca. Am procedat împreună fără alţi „martori decât cei semnaţi mai jos".

F. Cupcinschi.

„Reprezentantul Prefecturii Capitalei, Rotmaistrul regimentului 16 Novoarhanghelsc de Ulani:

Cohadnev.

„Studenţii Institutului Politechnic, miliţienii S. Bogatov, I. Moclovici. R. Fiser. M. Sabaşov, V. Vladâcov, Livişchi".

„Actul a fost dresat în prezenţa mea. Semnăturile de mai sus sunt certificate de mine. Locotenentul de gardă, de serviciu în ziua de 11 Martie 1917 (Indescifrabil).

„Sigiliul şefului Ohranei din Institutul Politechnic".

Am băut ceai la Politechnică, am mulţumit studenţilor şi am plectat la Petrograd. Oamenii mei erau obosiţi şi flămânzi. Ne-am reîntors în Capitală. Sicriul, gol, l'am închis în aceeaş magazie din piaţa grajdurilor, foste imperiale.

Peste o jumătate de oră, o delegaţie de ofiţeri cu un colonel şi un general, foşti slujbaşi ai grajdurilor Curţii, m'a vizitat rugându-mă să-i scap de ameninţări: slujbaşii inferiori şi mulţimea din stradă sunt foarte agitaţi de zvonurile cu privire la un cadavru misterios, pe care eu, Cupcinschi, administratorul grajdurilor, l-aş fi păstrat în magazie.

— Ne temem de linşare, — îmi spuneau delegaţii cu o frică prefăcută.

— Liniştiţi-vă, — le-am răspuns eu. — Noaptea trecută corpul lui Rasputin nu se mai afla în magazie. L-am ars, iar cenuşa lui a fost împrăştiată în noroiu şi zăpadă. Sicriul se va preda Prefecturii.

A doua zi n'au rămas decât legende despre Rasputin. Numai grăjdarii au fost atacaţi de numeroşii curioşi şi rugaţi să povestească cum ardea cadavrul lui Rasputin în pădure.

In curând s'a fabricat şi un film: „Arderea lui Rasputin", care conţinea un pic de adevăr şi o nesfârşită prostie.

La 20 Mai 1917 am vizitat locul arderii şi am văzut cărbuni negri şi tufe înegrite. Pământul însă începuse să se acopere cu iarbă. Pe un mesteacăn, cineva a scris:

„Hier ist der Hund begraben". (Aci e îngropat cânele).

Şi încă o inscripţie:

„Aici a fost ars cadavrul lui Grigore Rasputin în noaptea de 10—11 Martie 1917..."

Niciodată nu vom uita, eu şi ceilalţi, această noapte...

F. CUPCINSCHI

N. B.—Filip P. Cupcinschi, autorul „Procesului Verbal-Literar": *Cum am ars pe Gr. Rasputin*, era cel mai expeditiv dintre gazetarii ruşi. Extrem de harnic, furnizor de noutăţi, zvonuri şi combinaţiuni politice, — Cupcinschi, redactor al ziarului „Russcoe Slovo" din Moscova (circa un milion de foi — tiraj zilnic), a devenit din ziua când Duma a luat puterea — aghiotant pentru însărcinări speciale pe lângă guvernul provizoriu. Prima-i ispravă strălucită a fost arderea corpului lui Rasputin. Descrierea acestei arderi, pe care o dăm aci în traducere, e absolut autentică. Cupcinschi, ca literat, a ştiut să dea povestirii sale trăsături dramatice. Pe când familia ultimului Ţar se afla păzită în palatul din Ţarscoe Selo, iar sicriul cu corpul lui Rasputin era scos din pavilionul acestui palat şi dus la gară într'un vagon de marfă, o mulţime superstiţioasă era parcă gata să-l răpească şi să-l proclame — cine ştie? ca „moaşte sfinte". Cupcinschi a ştiut să înşele mulţimea, să ducă pe Rasputin la Petersburg şi de acolo — într'o pădure, unde l'a „lichidat", arzându-l cu ajutorul unor studenţi credincioşi.

Irlandezul Bernard Shaw

Irlanda e ţara marilor autori dramatici al căror succes în Anglia s'a afirmat de multă vreme. Arta dramatică irlandeză e incontestabilă—e autohtonă, originală şi bogată — fie că e scrisă în limba engleză, fie că e scrisă în limba gaelică. Irlandezul se naşte autor dramatic. **Sheridan** era irlandez iar **Bernard Shaw** e din Dublin. Dacă ne este îngăduit să nu cunoaştem teatrul irlandez din limba gaelică — unele piese sunt traduse totuşi şi în englezeşte— suntem obligaţi să cunoaştem teatrul englez de origină irlandeză, remarcabil prin originalitatea şi caracterul lui puternic dramatic.

Oscar Wilde întrebat odată asupra scrierilor sale engleze, răspunse:

— In primul rând, domnule, eu nu sunt englez. Sunt... ceva mai mult decât atâta!

Şi cel care întrebase a rămas uluit, neînţelegând nimic.

Romancierul **Joyce** autorul delicioasei lucrări „Ulyse" ar vorbi azi la fel!

Bernard Shaw cu-atât mai mult! Iată un autor care nu e englez şi care a pornit de multă vreme un război la cuţite împotriva bătrânei Anglii, din care război a eşit mai totdeauna victorios. Shaw ar fi voit să fie mai mult decât irlandez; ar fi voit să fie, ca Peer Gynt poate, „cetăţean al lumii". Bernard Shaw a pornit un război împotriva pastorilor, împotriva medicilor, împotriva moravurilor societăţii engleze pe care noi o înţelegem atât de puţin în cât Bernard Shaw ne pare uneori naiv. Dar ca scriitor satiric, acţiunea lui Bernard Shaw a fost într'adevăr formidabilă.

Shaw când scrie—şi asta e sigur—se amuză întâi pe sine. De spectatori îi pasă foarte puţin. Cât cinism trebue să aibă un scriitor ca să îndrăznească să dea o piesă care să ţie **trei seri**, aşa cum s'a întâmplat anii trecuţi cu „Reîntoarcerea lui Metusalem"—dar ce fineţe a dialogului, numai veselie de copil! Şi totuşi Bernard Shaw stigmatizează, loveşte, distruge aci! Ce sobrietate a mijloacelor, isbutind să atingă pateticul fără să iasă din cadrele vieţii!

Să fi făcut oare rău că nu s'a încovoiat regulilor dramatice, convenţiilor, formulelor? E altă chestiune. Dar arta lui Bernard Shaw e personală, technica lui îndrăzneaţă. Când scrie o piesă, el nu vrea să renunţe la nimic. „Nu pot scrie ceeace e pe placul publicului sau al directorilor de teatru, declară Bernard Shaw, precum virtuozul Ioachim nu poate pune jos vioara spre a fi pe placul unor cheflii, şi să le cânte din gramofon. Publicul şi directorii de teatru n'au decât să fugă de piesele mele!"

Şi poate tocmai de aceea nici nu fug, căci piesele lui Bernard Shaw se joacă azi, cu succes formidabil, pe toate scenele lumii!

Filme socialiste

Nimic nu este, poate, mai interesant pentru observatorul nouilor mişcări sociale, cari tind să dea o nouă structură bătrânei Europe, decât urmărirea pas cu pas a luptelor şi ciocnirilor de idei ce au loc pe câmpul de bătălie al culturii. Iată, de pildă, că în lunile din urmă lupta de clasă, pe care unii o credeau exclusiv economică şi politică, s'a întins până şi asupra filmelor. Proletariatul apusean, dornic de a înfăptui o nouă cultură: cultura proletară, porneşte spre cucerirea unui teren al culturei care, până mai eri, era monopolul marilor societăţi capitaliste.

Fireşte e vorba numai de câteva încercări, timide oarecum şi înfrânate de cenzura reacţionară a republicei germane. Dar, de pe acum se poate vedea cât de importante şi complexe sunt problemele, pe cari le-au pus aceste prime filme socialiste cari văd lumina ecranului în Europa apuseană. „Filmele montate de marile societăţi capitaliste, — spun apologeţii filmului socialist — sunt o armă foarte puternică în lupta de clasă, pe care burghezia o duce împotriva proletariatului. In ele nu ni se înfăţişează niciodată viaţa socială cu toate nedreptăţile şi anomaliile ei, aşa cum e de fapt, iar existenţa mişcării muncitoreşti socialiste, care luptă pentru o societate mai dreaptă şi se află în dârză opoziţie faţă de societatea actuală, este complect ignorată. Chiar dacă unele filme tratează subiecte de interes real, ele sunt luate totdeauna din viaţa burgheză individualistă, nu din viaţa masselor muncitoare cari umplu sălile de cinematograf. Pilda cea mai bună o dă industria cinematografică americană, deplin aservită marelui capital. In afară de comedii adesea foarte bune, dar pline de un irealism fantastic, nu ies din studio-urile americane decât stupide înşirări de aventuri sau drame sentimentale, în cari se glorifică tendenţios societatea existentă. O cenzură severă, pusă asemenea sub ordinele marelui capital, veghează cu grijă ca nici o licărire de critică sau realism social să nu găsească loc în aceste filme, menite să prostească mulţimile muncitoare. Acelaş caracter îl au, cu unele restricţiuni cari privesc numai forma artistică, nu fondul social, şi industriile cinematografice europene. Toate filmele cari rulează azi pe glob au, deci, direct sau indirect, o tendinţă capitalistă. Ele înfăţişează masselor o lume falsă, probleme străine şi le fac, prin subiectele lor luate din sfera burgheză, să uite că se găsesc într'o lume nedreaptă şi că datoria lor de clasă este lupta. Ba, în cele mai multe cazuri, tendinţa de a proslăvi societatea capitalistă şi instituţiile ei, este manifestă. In aceste împrejurări, filmul socialist apare absolut necesar ca reacţiune împotriva atotstăpânirii filmului capitalist. In lupta de clasă ce se dă prin ecran, proletariatul nu poate fi lipsit de arme şi mijloace de luminare".

Iată argumentările socialiste cărora le-au urmat, cu preciziune, fapte.

Incă din toamna trecută, sindicatele saxone au scos un film „Wenn ich den Wanderer frage..." (Dacă întreb pe călător...) Filmul acesta, mai mult instructiv decât propriu zis propagandistic, arată viaţa industrială şi muncitorească a Saxoniei, învederând muncitorului importanţa lui în societate şi puterea organizaţiilor de clasă. Alte două filme, însă, au fost puse în serviciul unor revendicări concrete muncitoreşti. Astfel filmul „Die Schmiede" evoca grandioasa epopee socială a luptei pentru ziua de 8 ore şi îmbunătăţirea condiţiunilor de muncă. Iar filmul „Freies Volk" face propagandă pentru ideia pacifistă şi pentru organizarea muncitorilor agricoli.

Dar aceste filme nu sunt simple mijloace de propagandă, fără valoare artistică. Revistele socialiste cari critică imparţial toate manifestările culturei muncitoreşti, constată unanim că nivelul artistic al filmelor socialiste — două din ele au fost montate de Martin Berger — este foarte ridicat. Aceasta tocmai pentrucă nu sunt filme de tendinţă propriu zise. In ele tendinţa politică rezultă, în mod logic, din însăşi întâmplările concrete ale acţiunii, ca concluzia lor firească. Deaceia, atitudinea duşmănoasă a marelui capital faţă de filmele socialiste cari reprezintă dubla primejdie a educaţiei masselor şi a concurenţei comerciale este foarte explicabilă. Din primul moment, filmele socialiste au întâmpinat un boicot organizat al proprietarilor de săli. Abia sub presiunea organizaţiilor muncitoreşti, proprietarii au cedat. Până şi în cinematografele marei societăţi „Ufa", a rulat „Die Schmiede" cu un succes remarcabil.

Astfel filmul socialist a serbat primele sale biruinţi ca film propagandistic. Dar teoreticianii lui au planuri mai mari. Filmul burghez, susţin ei, a intrat într'o stagnaţie care probabil va fi definitivă. Drama istorică, drama exotică, drama sentimentală sau socială, comedia, filmul de aventuri, filmul abstract — iată o succintă înşirare a diverselor genuri de film în cari industria cinematografică de azi nu mai poate produce nimic nou. In viitor, progresul artei mute va fi mai mult un progres tehnic, prin noui metode şi trucuri, decât un progres artisitc-creator. Mereu aceleaşi subiecte se vor repeta în forme de realizare mereu schimbate şi perfecţionate. Filmul va înceta cu desăvârşire să fie oglinda vieţii sociale în complexitatea ei, el va rămâne definitiv închis între zidurile chinezeşti ale ideologiei burgheze.

Aici începe, după teoreticianii culturei proletare, marele rol revoluţionar şi cultural al filmului socialist. Evoluţia societăţii a lăsat cu mult în urmă arta filmului. In timp ce societatea a ajuns la răspântia socialismului, filmul a rămas încă în lumea burgheză, ignorând cu îndărătnicie că acţiunea clasei muncitoare pregăteşte venirea unei lumi noui ale cărei începuturi încolţesc chiar de pe acum la văzul tuturor. Filmul proletar trebuie să pună de acord arta mută cu evoluţia socială. Născut din frământările reale ale societăţii, inspirat din fluctuaţiile fireşti ale luptei de clasă şi ale năzuinţelor proletare, el va da astfel societăţii icoana fidelă a vieţei ei, iar artei mute subiecte noui, viaţă nouă, avânturi spre noui realizări de formă şi de fond.

Teorii deşerte, vor spune dispreţuitor scepticii. Alţii, mai binevoitori, vor arăta imensele dificultăţi materiale şi organizatoare ce se pun în calea filmului cultural proletar. Oricum, însă, începutul e făcut, iar din Rusia vin îndemnuri şi realizări promiţătoare. Viitorul apropiat ne va lămuri definitiv asupra perspectivelor de prosperare ale artei cinematografice socialiste ce se anunţă.

LOTAR RADACEANU

Biblioteca „DIMINEAŢA"

LEI 60. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 6.— în loc de LEI 8.—, 10.—şi 12 VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat postal, la Administraţia ziarului „Dimineaţa", Bucureşti, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco

AU APĂRUT PÂNĂ ASTĂZI URMATORELE NUMERE

No. 1. — **Războiul balcanic** de M. Sadoveanu.
No. 2. — **Diavolul** de I. Agârbiceanu.
No. 3. — **Spitalul** de P. I. Jouve (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — **Mâna vrăjit** de Gerard de Nerval (trad. de Eug. Boureanu).
No. 5. — **Crima Lordului Arthur Savile** de Oscar Wilde (trad. de Ion Popa).
No. 6. — **Şeful gării** de A. de Herz.
No. 7. — **Lăcustele** de Gleb Uspenski (trad. de M. Sevastos).
No. 8. — **Toamne de odinioară** de Gala Galaction.
No. 9. — **Fantezii humoristice** de Edgar Poe.
No. 10. — **Secretul lui Don Juan** de Rémy de Gourmont.
No. 11. — **Nuvele** de Gh. Brăescu.
No. 12. — **Viaţa lui Eminescu** de Gala Galaction.
No. 13. — **Adio** de H. de Balzac (trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — **Xanthis sau vitrina sentimentală** de Albert Samain (trad. de M. Carp).
No. 15. — **La Montmorency** de H. Sanielevici.
No. 16. — **Imprumutul răposatei** de Blasco Ibanez.
No. 17. — **Domnişoara Roxana** de Anatole France (trad. de N. Davidescu).
No. 18. — **Viaţa în armată** de Anton Bacalbaşa.
No. 19. — **Poeme** de Ştefan Petică.
No. 20. — **Ziua apelor** de Bojena Niemţova.
No. 21. — **Surpriză** de J. Dongorozi.
No. 22. — **Poveştile lui Hinu Ion** de Sandu Teleajen.
No. 23. — **Omul cu obrazu 'ncrustat** de Jak London.
No. 24. — **Flămânzii** de I. Ciocârlan.
No. 25. — **Lupii** de Eug. Boureanu.
No. 26. — **O sărutare** de J. H. Rosny (trad. de M. Carp).
No. 27. — **Homunculus** de Al. Ciura.
No. 28. — **Viaţa mea**, povestirea unei ţărănci din Rusia de Leon Tolstoi (în rom. de V. I. Popa).
No. 29. — **Prima Turcoaică** de N. Batzaria.
No. 30. — **Patru cuvântări** de Jean Jaurès (trad. de D. I. Suchianu).
No. 31. — **Păiajenul** de Hans Heinz Evres.
No. 32. — **Faust, tragedie**, de Goethe (trad. de Iosif Nădejde).
No. 33. — **Amintirile unui băiat de familie** de I. Petrovici.
No. 34. — **Tristan** de Thomas Manu.
No. 35. — **Amazoana**, culegere de eşeuri scrise cu o artă specific feminină de Natalia Negru.
No. 36. — **Laguna** de Joseph Conrad.
No. 37. — **Descântecul** de I. Vinea.
No. 38. — **Crainquebille** de Anatole France (trad. de M. Carp).
No. 39. — **Povestiri din Danemarca** de Drachman (trad din nemţeşte de I. Botez).
No. 40. — **In tren** de H. Sanielevici.
No. 41. — **Secretul contesei** de Regnier.
No. 42. — **Singurătate** de I. Agârbiceanu.
No. 43. — **Balzac şi Stendhal** de Brandes.
No. 44. — **Crima din str. Nopţii** de N. Davidescu.
No. 45. — **Livada de măslini** de Maupassant.
No. 46. — **Sărutul cel mai dulce** de Septimiu Popa.
No. 47. — **Din minunile instinctului la insecte** de J. H. Fabre.
No. 48. — **O mireasă la loterie** de W. A. Hoffman.
No. 49. — **Radeş** de D. N. Teodorescu.
No. 50. — **Werther** de Lazăr C. Lazarevici.
No. 51. — **Domnul Şef** de Adrian Pascu.
No. 52—53. — **Profesiunea D-nei Warren** de Georg Bernard Schaw.
No. 54—55. — **Cum am ucis pe Rasputin** de V. Purişkevici.
No. 56. — **Nebuna** de Octav Mirbeau.
No. 56. — **Nebuna** de Octave Mirbeau.
No. 57 — **Plăpumarul chior şi Taurul alb**, de Voltaire.
No. 58. — **Gazda cu ochii umezi** de George Mihail Zamfirescu.
No. 59. — **Către timpuri mai bune** de Anatole France.
No. 60. — **Nevinovata** de Heinrich Mann
No. 61. — **Clacă şi Robie** de I. Neagu Negulescu.
No. 62. — **Odaia Ceasornicului**, de Georges Duhamel.

PRIMELE ŞEASE NUMERE SUNT EPUIZATE

Colţul librăriei „Hasefer"

— LECTURĂ DE VACANŢA —

Pentru lunile de vară, librăria „Hasefer" din str. Karageorgevici, 9, recomandă cititorilor următoarele romane în limba franceză:

Pierre Benoit: Atlantide, Koenigsmarck, Lac salé, Don Carlos, Châtelaine du Liban, Puits de Jacob.

Roland Dorgelès: Croix de bois, Réveil des morts, Sur la route, etc.

Clément Vautel: Mon curé chez les riches (et chez les pauvres) M-lle Sans-Gêne.

Johann Bojer: Dernier Viking, Caméléon, Dyrendal, etc.

Gallsworthy: Maternité, Fleur sombre, Patricien, Propriétaire etc.

Joseph Conrad: Lord Jim, Jeunease, Souvenirs, En marge des marées, Folie Allmayer; Une victoire, Sons les yeux de l'Occident.

Upton Sinclair (cel mai mare scriitor american de azi): Le roi charbon.

I. Zangwill: Le roi des Schnorrers, Les affranchis du Ghetto, Les rêveurs du Ghetto, etc.

Schalom Alechem (în minunata traducere a lui Edm. Flegg): Histoire de Tévié (Tévié, lăptarul).

André Gide: Corydon, Faux monnayeurs, Amyntas, Isabelle, Caves du Vatican, Incidences, Nourritures terrestres, etc.

Marcel Proust: A l'ombre des jeunes filles en fleurs (2 vol.) Le côté de Guermantes, Sodhome et Gomorrhe, Albertine disparue, La Prisonnière. — Pastiches et mélanges, Les plaisirs et les jours.

Preţurile volumelor de mai sus variază între 60—90 lei. In provincie se trimit contra ramburs (în urma unui mic acont anticipat).

Marile premii naționale de poezie și proză

G. Topîrceanu

Cu prilejul premierii, nu putem spune multe lucruri despre persoana d-lui G. Topîrceanu, care a venit la Iași cu trecutul închis în geamantan și care, acolo, a dus viață de sălbătăciune.

Rămâne în discuție numai opera d-sale, atât de cunoscută publicului, dar ignorată de unii scriitori sau publiciști.

Aceștia probabil că nici nu l-au citit. I-a indignat numele editurii, — și au închis volumul. Au aruncat, netălată, o anumită revistă.

Altfel nu ne închipuim cum un publicist de talent și de bunăcredință și-a putut bate joc într'un ziar de epitetul „polemist" dat de d. Sadoveanu — d-lui Topîrceanu. Polemist? Da — polemist. D. Topîrceanu a lucrat din 1911 la partea polemică a „Vieții Românești": multe articole publicate la rubricile „Miscellanea", „Recenzii", „Revista Revistelor" sunt scrise — cu ascuțime, spirit, într'o formă îngrijită — de d. Topîrceanu, care s'a remarcat pe acest teren ca un adversar temut.

Alt publicist vorbește de „ritmurile betege și rimele scrântite", de „literatura perversă" a d-lui Topîrceanu. Deși-i cunoaștem fiecare rând scris, n'am găsit la d. Topîrceanu nici „un ritm beteag", nici „o rimă scrântită" — după cum n'am dat nici peste așa zisa-i „literatură perversă". Autorul acelor observații critice îl confundă desigur pe d. Topîrceanu cu d. Camil Baltazar...

Detractorii d-lui Topîrceanu trec peste baladele-i vesele și triste, peste proza-i care rămâne un model de scris românesc — și se aruncă asupra parodiilor sale, parcă d. Topîrceanu ar fi scris numai parodii. Aceste parodii sunt — pentru unii — chiar un fel de trădare: „d. Topîrceanu parodiază ce-a avut mai curat jertfa acestui neam". Această frază ne aduce în minte un caz petrecut la Galați: Un cetățean, văzându-și caricatura în vitrina unei librării, a devastat cu bastonul vitrina, galantarele — împrăștiind pe jos „ațibildurile" și hârtia de prins muște.

Și 'n vreme ce o mână de scriitori și publiciști nici nu-l citesc sau, răsfoind un volum, citează cu desgust la un loc două versuri disparate, — marea masă a cititorilor, în frunte cu intelectualii, i-au epuizat toate volumele în câte mai multe ediții, repetând pe derost versuri sau poezii întregi din această operă cu forme perfecte, străbătută de un zâmbet înlăcrămat.

Această masă însă formează națiunea...

M. SEVASTOS

* * *

Reproducem dintr'un articol al d-lui G. Ibrăileanu, publicat în „Viața Românească", câteva extrase asupra poeziei d-lui G. Topîrceanu, laureatul premiului național:

„Originalitatea d-lui Topîrceanu stă intr'o combinație fericită de sentiment și de spirit. Uneori aceste însușiri apar separat. Alteori sunt îmbinate, în diferite doze, în aceiași bucată.

Spiritul d-lui Topîrceanu, în poeziile lirice, este de obicei precauția pe care o ia sentimentul ca să se mascheze pe sine însuși. Lirismul, jenat de sine însuși și de teama de afișare în public, se persiflează administrându-și singur antidotul.

D. Topîrceanu e dintre acei care nu vreau să plângă și mai ales să se plângă.

Iată pentru ce accentele de tristeță sunt atât de prețioase în opera d-lui Topîrceanu. Ele sunt prețioase prin contrast. In mijlocul persiflării, ele dau impresia imposibilității în care se găsește poetul de a resista sentimentului — și cu aceasta impresia intensității acestui sentiment.

Dar tristeța din poeziile d-lui Topîrceanu nu are caracterul acelor mărturisiri, prin care unii poeți, indiscreți și față cu ei înșiși, își etalează în public mizeriile sufletului lor.

Există însă un singur fel de suferință căreia și cei mai orgolioși îi dau aces în opera lor. E dragostea, suferința prin definiție. Un poet care s'ar hotărî să nu aibă nici un accent de lamentație în opera lui, ar trebui să renunțe la chemările muzei erotice. Așa dar, în poeziile d-lui Topîrceanu surprindem și câteva mărturisiri intime mai dureroase. Poeziile de iubire însă formează o mică parte din bagajul literar al d-lui Topîrceanu. Afară de asta, poezia sa de dragoste este directă. De obicei, la poeții lirici, imagina iubitei este solicitată aproape de toate impresiile pe care le primesc din lumea din afară, de cerul înstelat, de freamătul pădurii, etc. Acest fapt este de sigur foarte firesc. Dar el poate produce zâmbetul unui cititor ironic și dezabuzat. Și la d. Topîrceanu, sentimentul iubirii chiamă imagini din toată natura, dar în poezia sa nu se observă și inversul. Natura nu-i evocă necesarmente imaginea iubitei. Și unii cititori trebuie să-i fie recunoscători...

...D. Topîrceanu este mai întâi un poet liric. Dar un poet liric de-o natură specială. D-sa combină în multe din poeziile sale, și anume în cele mai reușite, impresionabilitatea și pasiunea celui mai subiectiv liric, cu observația pătrunzătoare a unui realist. Poate din această cauză, inspirația sa poetică ne dă o impresie neobișnuită de luciditate, dacă cumva luciditatea aceasta nu se datorește controlului pe care-l exercită inteligența asupra inspirației...

...In invenția și mai cu seamă în realizarea poetică a d-lui Topîrceanu, inteligența joacă un rol neobișnuit...

....Dar d. Topîrceanu a făcut și critică. Și nu ne gândim de loc acum la recenziile sale, iscălite și neiscălite. Ne gândim la minunatele sale parodii, scrise acum câțiva ani, după ce dăduse multe din cele mai frumoase poezii lirice și în care a prins esența și fizionomia atâtor scriitori și le-a redat în chip surprinzător, prin acel gen de exagerare care constă în izolarea și reliefarea însușirilor caracteristice ale unui scriitor. Unele din aceste parodii scot în relief fizionomia scriitorului respectiv, mai bine decât orice critică propriu zisă...

...In știința de-a scrie — căci există o știință a scrisului — d. Topîrceanu este astăzi fără rival.

D-sa are o siguranță niciodată desmințită în alegerea cuvântului propriu și mai cu seamă rezumativ. Virtutea care s'ar putea numi avariție artistică, o are în grad superlativ. O altă însușire a d-lui Topîrceanu este lapidaritatea: așezarea cuvântului în frază la locul lui unic, predestinat. Fraza lui este construită din blocuri, fără pietricele intermediare, — însușire care caracterizează și fraza lui Caragiale. Și, în sfârșit, o a treia calitate este bogăția invenției verbale.

Dar invenția verbală devine de cele mai multe ori la acest poet o exuberantă germinație de imagini care ajunge diabolică, de pildă în *Romanța gramofonului* și în *Rapsodii de toamnă*.

In creiarea imaginilor, — în care se vede în bună parte personalitatea unui poet, — apar cele mai însemnate din însușirile d-lui Topîrceanu, relevate până aici. Lucid și realist, lipsit de nebulozități, imaginele sale sunt picturale și mai mult lămuritoare, deși uneori, ca de pildă în *Pastel Sentimental*, d. Topîrceanu a reușit să ne dea și imagini care evocă nuanța și insezisabilul...

Dar este un capitol al științei scrisului, în care d. Topîrceanu e mai meritoriu decât oriunde. E utilizarea vocabularului, — problemă de o importanță capitală la noi, unde limba literară, nefixată încă, are atâtea straturi....

....D. Topîrceanu are instinctul infailibil în alegerea cuvintelor.

....Un alt merit al technicei d-lui Topîrceanu este adaptarea perfectă a ritmului la fond, — adică la sentiment și la impresia produsă la lucruri...

Aceiași adaptare perfectă a formei la fond și în privința rimei, — căci nu orice fel de rime corespund la orice fond....

...Știința compoziției, d. Topîrceanu o are în grad remarcabil. Ca exemplificare ași putea alege oricare din bucățile sale"... (Gândiți-vă însă numai la *Infernul).*

G. IBRĂILEANU

MIHAIL SADOVEANU
Venea o moară pe Siret...
Ediția II-a
Cartea Românească — Prețul 70 lei

Ion Gorun

Cel dintâiu volum de proză al d. Ion Gorun, *„Alb și Negru"*, apărut imediat după volumul de poezii, este o culegere de amintiri și note pe marginea evenimentelor naționale și sociale de odinioară ale Ardealului. Autorul face, în linii generale, portretul fizic și sufletesc al Moțului cu puteri de caracterizare întâlnite, mai ales, în broșura lui Ion Paul despre „Țăranul român și țăranul ungur", — evocă personalitatea lui Avram Iancu, vremile sbuciumate ale Ardealului cotropit de Unguri, vitejia Românilor — producțiuni învăluite într'un cald sentimentalism, după care încearcă narațiunea, povestirea, în câteva schițe și nuvele: *„Frații"* sau *„Mâna moartei"*. Numai în volumele de mai târziu acțiunea se înfiripă cu mai multă vioiciune, păstrând totuși, ca o particularitate caracteristică, tonul povestirii.

Motivele nuvelelor din *„Taina a șasea"* sunt grupate, după cum însuși titlul anunță, în jurul problemei căsniciei, pe care autorul o prezintă ca un șir de adevărate crize sufletești. Veșnica temă a amorului înșelat, ce târăște după sine distrugerea căminului, a existenței, ca în: *„Marchiza"* sau *„Bănuiala"*, apare insistent în toate compozițiile, ca să dea curs intervenționismului reflexiv al autorului, care descoperă răul, simte durerea, o descrie, și caută îndreptarea ei. O pildă evidentă în *„Răscumpărare"*. Nuvela începe cu cele ce urmează:

„Nimic, decât destinul orb și neinteligent, zici... A, da! Fiindcă ceeace noi numim inteligență și ceeace nouă ni se pare vedere limpede și dreaptă, e tot ce ne putem închipui mai înalt, mai superior, ca judecare a lucrurilor, a lumii și întâmplărilor dintr'însa. Dar dacă raționamentul nostru nu poate trece peste unele margini hotărîte, de unde și cum am putea să cunoaștem, și deci să prețuim noi orbirea sau limpezimea, inteligența sau neinteligența înlănțuirilor de întâmplări peste care nu suntem și nu putem fi stăpâni?

„O măsură avem noi; dar se potrivește ea tuturor celor văzute și nevăzute, cunoscute sau necunoscute? Și drept este că întâmlările acestea oarbe ne apar de multe ori atât de surprinzătoare de înlănțuire misterioasă, încât ne dau de gândit chiar și celor mai sceptici dintre noi. De sigur, toate superstițiile trecute și prezente și-au luat naștere din astfel de observații. Dar întrebarea e, altceva decât superstiții vom fi oare vreodată în stare să scoatem din ele?..."

Apoi povestirea: tragedia unei femei virtuoase, văduvă, a cărei fiică mai mare, măritată, calcă adesea peste datoriile conjugale, iar cea mai mică, domnișoară încă, mândria mamei ei, rămâne deodată însărcinată, sedusă și părăsită. Când naște, bătrâna e lovită în suflet dureros, și moare. Și iar intervine autorul, ca să închidă cadrul reflexiv al nuvelei:

„Este o întâmplare, o pură întâmplare aci? Bătrâna aceasta n'a răscumpărat oare cu viața ei pierdută și netrebnică de-acum, viața copilului ce abia deschisese ochii în lume? Căci, desigur, această viață nouă avea să fie stinsă peste o oră, peste cinci minute, și— tragedia nu s'ar fi sfârșit aci. S'a sfârșit însă în acest chip neprevăzut, minunat, orice-ai zice. S'a sfârșit, căci prin cutremurătoarea-i moarte, bătrâna n'a răscumpărat numai o viață, a răscumpărat și cinstea fiicei sale; — zguduit în suflet și pocăit, seducătorul Irenei e azi bărbatul ei, — și nici Maria nu mai e femeia ușoară de mai înainte.

Așa, o întâmplare oarbă și neinteligentă, o catastrofă, face adesea în viața omenească mai mult decât toate chibzuințele cele mai cu meșteșug combinate ale omului; această sărmană jucărie, în mâna... întâmplării să fie?..."

In felul acesta autorul își pune o problemă pe care caută s'o lămurească cu ajutorul unui simplu fapt divers; o parabolă fără personagii vii și adânc reliefate, fără motivări, fără semnificația artei prin poetizarea materialului.

O singură acțiune dramatică *„Gaz, gaz..."*, schiță în care se întâlnesc la un loc toate darurile acestui scriitor de a realiza foarte arareori și numai cu totul fragmentar poezia epică.

Cu volumul *„Lume necăjită"*, premiat pare-mi-se de către Academia Română, nu suntem în vădit progres. Aceeaș atmosferă de înfrângere sufletească, uneori aceeaș resemnare până la închiderea în sine, acelaș imbold al autorului de a conduce viețile — prin arătarea răului — pe calea morală.

In afară de aceste volume, amintite până aci, d-l Ion Gorun a mai publicat un *„Robinson în țara Românească"* și culegerea de articole culturale: *„Știi românește?"*, iar după războiu, volumul *„Nu te supăra!"* schițe, glumețe din viața bucureșteană și *„Obraze și măști"*, satire sociale și politice.

* * *

Din pleiada de scriitori a lui Coșbuc, Vlahuță și Slavici, d. Ion Gorun nu a putut scăpa de influențele timpului. Nuvelele sale par o reeditare într'un alt tipar a nuvelelor lui Vlăhuță, cărora le-a adăugat o mai insistentă criză morală, deci o mai puternică emoție psihologică. In această lume de personagii convenționale, rar redate în firescul lor, autorul trece ca un adevărat reformator. Realizează probleme prin construcțiuni de natură sentimentală sau intelectuală, construcțiuni ad-hoc, fără să caute prin contemplare sau obiectivare, să le ridice la emoționalul artistic.

Opera d-lui Gorun, plină de preocupări culturale, ocupă un loc aparte în biblioteca românească.

A. W.

Distribuția oamenilor pe pământ

Dacă privim distribuția oamenilor pe pământ, ajungem la aceiași constatare veche, că suprafața pământului nu e utilizată metodic de locuitorii ei, cu toată marea lui însușire organizatorie pe care omul a arătat-o mai cu seamă în Europa și America. Starea aceasta de insuficientă utilizare a suprafeței pământului, s'a înrăutățit și mai mult dela războí încoace.

In privința densității populației *Europa* stă în frunte cu 45.6 locuitori la kilometru patrat. Mult înapoi vine *Asia* cu o densitate de 2.3 locuitori. Disproporția între Asia și *Africa* e și mai mare, căci Africa are abia o densitate de 4.7 oameni la kilometru patrat. Pentru mulți va fi surprinzător și faptul că America are o densitate de 4.8 oameni la kilometru patrat, cu toate orașele cu milioane de locuitori din Statele-Unite.

Statele-Unite, de o bogăție fabuloasă, au ele însile o densitate numai de 13.49 locuitori la kilometru patrat și chiar statele nordice care au populația cea mai deasă nu se ridică peste 68 locuitori la kilometru patrat, astfel că sunt populate ceva mai mult decât Portugalia și Ucraina din Europa.

Australia și *Polinezia* — „insulele idilice" — n'au nici măcar o unitate complectă de locuitori la kilometru patrat; densitatea e 0.9. Terenul cel mai puțin populat din lume e *Groenlanda*, socotită ca al șaselea continent. Densitatea populației e de 0.006 locuitori la kilometru patrat. Groenlanda nu e o țară verde — cum o arată numele — ci dimpotrivă o țară albă și chiar populația de 0.006 oameni e prea densă aci!...

Există totuși, în continentele vechi și nouă, terenuri uriașe cu pământ roditor pe care nu le lucrează nici o mână de om și care sunt pierdute pentru viața și bucuria omenească. Astfel găsim în apropierea statelor cu maximum de densitate din Europa terenuri întinse în care ar putea încăpea milioane de locuitori. Să ne gândim numai la uriașele terenuri necultivate ale Rusiei europene cu populația ei care nu trece de 22 locuitori la kilometru patrat.

Aceiași constatare se poate face cu privire la terenurile uriașe din *Brasilia* și *Argentina* care vor deveni în curând grânarele cele mai de seamă ale lumei. Brazilia, țara cea mai populată din America de Sud (30 milioane locuitori) n'are o densitate mai mare de 3.61 locuitori la kilometru patrat.

Anglia vrea să exporteze 500.000 oameni în teritoriile nepopulate ale *Australiei*, întreprindere organizatorie uriașă și fără pereche până azi.

Curente, oameni și idei

Intre schiță și roman

Nu-mi amintesc cine, nota odată acest just adevăr că prozatorii noștri excelează în *schiță* uneori în nuvela mai largă, dar nu reușesc decât arareori în roman.

E foarte adevărat. Cineva a dat și o explicație: proza noastră are un caracter liric; se apropie de poema în proză; e firesc deci, să se realizeze în schițe și să nu poată ajunge până la roman, — romanul cerând observație și analiză. Explicația e mai puțin justă. Schițele lui Caragiale — de pildă — nu au nimic liric. Dimpotrivă, sunt bucăți de ascuțită, de drăcească analiză. Caragiale n'a evoluat totuși până la roman. Și acelaș lucru se poate spune de d. Patrășcanu, I. A. Bassarabescu, etc.

E mai de grabă, o chestiune de psihologie a autorilor: sunt scriitori care, prin structura lor intelectuală, nu pot scrie decât schițe. Nu pot vedea lumea decât *fragmentar*. Le lipsește vederea de ansamblu. Nu este nici o scădere în aceasta. După cum nu este nici o scădere pentru Edgar Poë. fiindcă scriind nuvele fantastice n'a putut da nici o nuvelă realistă gen Zola! Și, după cum iarăși nu este nici o scădere pentru Hérédia că și-a închis inspirația în cele patrusprezece versuri ale sonetului.

Schița e un gen literar tot așa de onorabil ca și romanul, de pildă, Intre literatură și negustorie nu există — aceasta ar trebui s'o spunem cât mai des — nici o asemănare. Scriitorul de schițe nu se aseamănă deci cu negustorul ambulant, precum scriitorul de romane nu are nimic din importanța și prestigiul marelui angrosist... Literatura e.... mai înapte de orice, *talent*.

Cea mai doveditoare pildă ne-o oferă de sigur, Maupassant. Cel mai bun roman al său nu prețuește cât una, din nenumăratele schițe pe care le-a scris. Este cel mai priceput meșteșugar al schiței. Adică, al unui fragment de viață. Fiecare din schițele lui este *momentul culminant* al unui roman nescris. Ce se petrece *înainte*, nu-l interesează. Zugrăvind acest moment, acest *unic* moment; proiectând o lumină puternică asupra acestei *clipe* supreme; toată succesiunea de întâmplări, cari au precedat momentul prins în cuvinte, își pierde orice însemnătate.

Maupassant posedă acest dar minunat de a *reduce* orice întâmplare la *ultima ei expresie*, cea mai elocventă, cea mai tipică, singura definitivă. Maupassant simplifică astfel viața. Dar odată hotărît asupra momentului pe care-l socoate vrednic de învecinicire, își concentrează toate puterile asupra acestui moment. De aceea, schița e *concisă*. Nici o frază în plus. Dar iarăși, nici una în minus. Atât cât trebuie. Fiecre gest înfățișat așa încât să reprezinte omul. In cinci-șase pagini, Maupassant zugrăvește *un om*, tot așa de *precis* pe cât l'ar zugrăvi Zola în trei sute..

Un marinar se bucură de prietenia unui coleg al său. O prietenie cam suspectă: marinarul bea, colegul plătește. Intr'o noapte, o lumină îi fulgeră mintea: nu cumva prietenul darnic e amantul nevestei? Și marinarul pleacă din cârciumă, beat, acasă, unde își ucide nevasta. Un fapt divers. Inainte de acest asasinat, s'au petrecut multe lucruri, multe scene. Pe Maupassant nu-l intereasează. El nu reține prin procedeul său de *simplificare*, de eliminare — decât *esențialul*: momentul ultim. Dar acest moment este înfățișat așa, încât *înțelegi* intreaga dramă fără celelalte detalii.

Zola sau, mai ales, Balzac n'au putut scrie o schiță. N'ar fi putut renunța la acele lungi descripții minuțioase, la acele detalii care — fără îndoială — complectează tabloul. Ei nu puteau vedea viața decât în ansamblul ei, chiar cu ceeace nu este numai decât indispensabil unei zugrăviri de artă. Maupassant avea însă puterea de-a înlătura *toate detaliile;* puterea de-a reține strictul necesar. El era asemeni acelor desenatori, care din câteva linii — fără umbre și amănunte — îți fac un portret.

E o chestiune de structură intelectuală.

Istoria literară va reține deopotrivă și numele lui Balzac și numele lui Maupassant. Istoria literară reține *talentele,* indiferent de *genurile* în care s'au exercitat.

* * *

Că în literatura noastră schița este predominantă și romanul abia la începuturile sale, — explicația e simplă.

Cei mai de seamă dintre scriitorii vechi și-au ales subiectele din viața țărănească. Or, viața țărănească de până acum era prea simplă. Oferea numai simple fapte diverse, subiecte de schițe și cel mult de nuvele. Ii lipsia frământarea marilor conflicte, — singura care poate cere cadrul unui roman. Țăranul *vegeta,* ducea o existență monotonă între ogor, cârciumă și cămin. Acest trai nu oferă nici un interes literar. Când și când, — o idilă, un omor pentru o palmă de pământ sau pentru o femeie înfiora lumea satelor. Acestea abia dacă puteau da o nuvelă.

Scriitorii noștri nu și-au găsit teme de roman decât în clasa de sus *(Ciocoii vechi și noi* ai lui Filimon; întreaga serie de romane ale lui Duiliu Zamfirescu; *Paraziții* lui Delavrancea, etc.) și în lumea intelectualilor *(Dan* al lui Vlahuță, etc.). Numai în aceste pături existau problemele sociale și frământările sufletești, care pot prilejui un roman. Cum însă cea mai mare parte dintre scriitori nu cunoșteau *pătura suprapusă,* nu au putut-o zugrăvi. S'au limitat, deci, prin forța lucrurilor, la micile subiecte ale vieții țărănești

Ale vieții țărănești *dinainte* de războiu.

Căci războiul a pus clasa țărănească în contact cu celelalte clase — de care până atunci fusese izolată. Războiul a transformat *mentalitatea* țăranului. Dar reformele de după războiu — împroprietărirea și votul universal — au transformat *condițiunile de viață* ale țăranului. Cu o mentalitate nouă, în condiții de viață noui, — clasa țărănească de azi trăește și ea transformări sociale și frământări de idei, care pot prilejui interesante subiecte de roman.

Dacă Sadoveanu sau Sandu-Aldea și-ar începe azi activitatea literară, de sigur că după două trei volume de nuvele ne-ar da romanul vieții țărănești. Nu *Floare ofilită,* în care se încearcă zugrăvirea unui târgușor. Și nici *Două neamuri.* Ci romanul satului, romanul în care eroii să fie *țărani* și conflictele *țărănești.* Și iarăși, dacă Sadoveanu ar scrie azi nuvela lui *Ion Ursu* (țăranul venit la oraș ca muncitor în uzină) nuvela s'ar înfățișa altfel, pentrucă *alta* este viața muncitorului de azi. Muncitorii din *Ion Ursu* sunt preocupați de o singură problemă: bani pentru băutură! Muncitorii de azi sunt agitați de probleme mai complexe și duc o viață mai intensă. Aceste probleme și această viață își așteaptă înfățișetorul lor.

* * *

Suntem într'o epocă de tranziție.

Scriitorii noștri n'au prins încă tâlcul prefacerilor de pe ogoare și din uzine. N'au descifrat încă ritmul nou al vieții țărănești și al vieții muncitorești.

Dar epoca aceasta nu va dura mult.

Romanul adevăratei vieți românești va veni.

TUDOR TEODORESCU-BRANIȘTE

A CEHOV

Lacrimi nevăzute

— Acuma, onorați domni, n'ar strica să luăm masa, — zise șeful biuroului de recrutare, locotenent-colonelul Rebroteosov[1]), un om înalt și subțire, ca un stâlp de telegraf, eșind din club cu mai mulți prieteni, într'o seară de August. In orașele frumoase, în Samara, de pildă, pela cluburi poți sta la masă oricând; în puturosul ăsta de Cerveansc, afară de rachiu și ceaiu cu muște, nu capeți nici pe dracu. Nu-i lucru mai rău, decât să fii băut și să n'ai o gustare.

— Da, n'ar strica așa ceva... — conveni subdirectorul seminarului inferior, Ivan Ivanovici Dvoetociev[2]), strângându-și, de vânt, paltonașul cărămiziu. In curând bat două și ciainăriile sunt închise, dar n'ar fi rău.... așa, vre-o scumbrioară.... niște ciupercuțe... sau așa ceva, știi...

Subdirectorul își mișcă degetele în aer, și pe față i se zugrăvi ceva ca o mâncare, probabil foarte gustoasă. căci privindu-l, toți își linseră buzele. Prietenii se opriră și începură să se gândească. S'au gândit, s'au gândit și n'au născocit nimic de mâncare. Trebuiau să se mărginească la visuri.

— Strașnică curcă am mai mâncat eu eri la Golopuzov, — oftă ajutorul ispravnicului, Prujina-Prujinschii. Ați fost, domnilor, vreodată, de pildă, la Varșovia?... Acolo se face așa... Iau caroși vii, așa cum se zbat, și — în lapte!.... Innoată afurisiții așa, în lapte, o zi. Apoi când ți i-o frige într'o tavă cu smântână — dar să sfârâe! — apoi, dragul meu, nu-ți mai trebuie ananași! Zău așa... Mai ales dacă-i bea un păhăruț-două. Mănânci și nu simți.... într'un fel de uitare... mori numai de aroma lor!...

— Și dacă ar fi și cu castraveciori murați... — adăugă Rebroteosov, cu un ton de adâncă duioșie. Când stăteam noi cu regimentul în Polonia, băgai în tine câte două sute de pelmeni! Umpli farfuria cu vârf, presori puțin mărăruț cu pătrunjeluț..., n'am cuvinte!...

Rebroteosov se opri deodată și se gândi. Iși aduse aminte de o zeamă de morun, pe care o mâncase la 1856, la Laura Troițeі. Amintirea acestei zemi era așa de gustoasă, încât șeful biuroului de recrutare simți deodată gust de pește, clepăi din buze, fără să-și dea seama, și nu observă că-i intră noroiul în galoși.

— Nu, nu pot! — zise. Nu mai pot răbda. Mă duc acasă și mă potolesc. Știți ce, domnilor, haideți și dumneavoastră la mine. Zău așa! Bem câte un păhăruț, gustăm ce-a dat Dumnezeu. Un castravecior, un cârnăcior... punem colo samovarul. Ce ziceți? Luăm câte ceva, mai vorbim despre holeră, ne amintim trecutul... Nevasta doarme, dar noi nici n'o trezim..., încetișor.... Haidem!

Entuziasmul, cu care fu primită invitația, n'are nevoie de descriere. Destul că Rebroteosov n'a avut prieteni mai binevoitori, ca în noaptea asta.

— Am să-ți rup urechile! — zise șeful biuroului de recrutare ordonanței, introducând pe musafiri în antreul întunecos. De o mie de ori ți-am spus, ticălosule: când dormi în antreu,totdeauna să aprinzi hârtie parfumată. Du-te, dobitocule, de pune samovarul și spune Irinei ca să... să aducă din pivniță castraveți și niște ridichi și o scumbioară... Presară puțină ceapă verde, tăiată mărunt, apoi puțin mărar. Ințelegi... Tae și niște felioare de cartofi... Apoi niște sfeclă... Toate astea cu oțet și untdelemn și niște muștar... Presori piper.... Intr'un cuvânt, garnitură.... Ințelegi?..

Rebroteosov mișcă din degete, zugrăvind un amestec, și prin mimică, adăuga la garnitură, ceia ce nu putea complecta prin vorbe... Musafirii își scoaseră galoșii și intrară în salonul întunecos. Gazda trase un chibrit, răspândi miros de pucioasă și lumină pereții împodobiți cu premiile „Nivei“[3]), cu vederi din Veneția și portretele scriitorului Lajecinicov[4]) și a unui general cu ochi foarte mirați.

— Indată... — șopti gazda, ridicând încet aripile mesei. Aducem totul pe masă și ne așezăm... Mașa mea e cam bolnavă — nu știu ce are pe ziua de azi... O scuzați... Ceva femeesc... Doctorul Huzev zice că din mâncare de post... Se prea poate! „Drăguță, zic, ce are a face mâncarea? Nu ceiace intră în gură, zic, ci ceeace ese din gură... Mănânci de post, zic, dar te enervezi, ca și mai înainte de... Decât să-ți chinuești trupul, mai bine, zic, nu te amărî, nu te răsti cu vorba“... Nici nu vrea să audă! „Suntem învățate, zice, din copilărie.“

Intră ordonanța și, întinzând gâtul, șopti ceva stăpânului la ureche. Rebroteosov mișcă din sprâncene...

— D-da, — mormăi. — Hm, aș-șa-a... De altfel fleacuri... Viu îndată, într'o clipă. Mașa a încuiat pivnița și dulapurile, de slugi, și a luat cheile la ea. Trebuie să mă duc să le iau...

Rebroteosov se ridică în vârful degetelor, deschise ușa încet și intră la nevastă... Nevastă-sa dormea.

— Mașenca! — zise, apropiindu-se cu băgare de seamă de pat. — Trezește-te, Mașenca, o secundă!...

— Cine-i? Tu ești? Ce vrei?

— Eu, Mașenca. Iată ce e... Dă-mi, îngerașule, cheile și nu te deranja...

Dormi liniștită... Eu singur îngrijesc de ei... Le dau câte un castravecior, și mai mult nici o cheltuială... Să mă bată Dumnezeu... Droe-Aociev, știi, Prujina-Prujinschii și încă cineva... Toți oameni admirabili... respectați de societate... Prujinschii are chiar pe Vladimir, goodal al IV.... Te respectă așa de mult...

— Unde te-ai turtit așa?

— Ei ,iaca, tu ai și început să te superi... Cum ești tu, zău... Le dau câte un castravecior și atâta... Și pleacă... Fac eu totul, pe tine nu te deranjăm... Dormi, păpușico... Ei, cum te simți cu sănătatea? A fost Husev în lipsa mea? Iaca, iți sărut mânuța... Și musafirii te respectă așa de mult... Dvoetociev e un om evlavios, știi... Apoi Prujina... Casierul deasemenea... Toți te privesc așa... „Maria Petrovna, zice, nu-i femee, ci ceva, zice, de neînțeles... Un astru al districtului nostru.“

— Culcă-te! Destul cu prostiile! Se turtește acolo, la club, cu haimanale, și toată noaptea nu se poate astâmpăra. Să-ți fie rușine! Ai copii!

— Eu... am copii, dar tu nu te enerva, Manecica... nu te amărî... Te prețuesc și te iubesc... Și copiii, dacă dă Dumnezeu, rânduesc. Pe Mitea, iaca, îl dau la liceu... Mai ales că nu-i pot goni... Nu-i frumos... Au intrat după mine și cer să mănânce ceva. „Dă-ne, zice, să mâncăm...“ Droetociev, Prujina Prujinschii... niște oameni așa de drăguți... Te simpatizează, te prețuesc. Le dau câte un castravecior, câte un păhărel ,și ducă-se cu Dumnezeu... Aranjez singur.

— Ce chin! Ce-i cu tine, ai căpiat? Ce musafiri la vremea asta? Să le fie rușine, ticăloșilor, golanilor, să deranjeze lumea noaptea! Unde s'a mai văzut? Musafiri noaptea! Ce-i casa mea, crâșmă? Ași fi o nebună, dacă aș da cheile! Ducă-se să doarmă. Să se trezească și să vie mâne!

— Hm... Să fi spus așa.... nici nu m'ași fi umilit în fața ta... Va-să-zică nu-mi ești tovarășa vieții, nu ești mângâierea bărbatului tău, cum se zice în Scriptură, ci... deși nu-i cuviincios să spui... Șearpe ai fost, șearpe ai rămas...

— A-a... mai și înjuri, mizerabile!

Soția se ridică și... șeful biuroului de recrutare își scarpină obrazul și continuă:

— Merci... Adevărat am citit într'o revistă: „In lume un înger, nu soție; acasă cu bărbatul — o satană.“ Adevărat! Satană ai fost, satană ai rămas.

— Mai na!

— Lovește, lovește... Bate pe unicul tău bărbat! Ei, te rog în genunchi... Te implor... Manicica! Iartă-mă!... Dă cheile! Manicica! Ingerașule! Ființă crudă, nu mă face de râs în ochii societății! Până când ai să mă chinuești, barbaro? Bate... Lovește... Merci... In sfârșit te implor!

Mult conversară astfel soții... Rebroteosov cădea în genunchi, plânse de două ori, făcea gură, mereu își freca obrazul... In sfârșit soția se scoală, scuipă și zise:

— Văd că chinrile mele n'au sfârșit! Dă-mi rochia de pe scaun..

Rebroteosov îi dădu rochia cu băgare de seamă și, după ce-și îndreptă frizura, veni la musafiri. Musafirii stăteau dinaintea chipului generalului, se uitau la ochii lui mirați și se întrebau: cine-i mai mare, generalul, sau scriitorul Laiecinicov, insistând asupra nemuririi. Prujinschii zicea:

— Ca scriitor n'ai ce zice, e bun, nici vorbă... Scrie și cu spirit, și cu simțire, dar ia trimite-l la războiu: n'are să fie în stare să conducă o companie: generalului dă-i și un corp întreg — habar n'are

— Mașa mea vine îndată... — îi întrerupse gazda, intrând. Intr'o clipă...

— Vă deranjăm, zău... Fedor Achimâci, dar ce-i cu falca dumitale? Dragă, ai o vânătaie și sub ochi! Dar unde ai căpătat-o?

— Falcă? Unde? — se încurcă gazda. A, da! Mă furișez, știi, către Manicica, vreu s'o sperii, și unde mă izbesc pe întunerec de pat! Ha-ha... Ei, iaca și Manecica... Cât ești de zburlită, Manicica! Curată Luiza Michel[5])!

In salon intră Maria Petrovna, despletită, somnoroasă, dar radioasă și veselă.

— Cât ați fost de drăguți c'ați venit! — începu. — Dacă nu veniți ziua, mulțumesc bărbatului că v'a târît măcar noaptea... Dorm și aud voci... Cine să fie? — îmi zic. Fedea îmi zice să stau în pat, să nu es — n'am putut răbda...

Soția dădu fuga la bucătărie, și masa începu...

— E bine să fii însurat! — ofta Prujina-Prujinschii, eșind peste un ceas cu prietenii, din casa șefului biuroului de recrutare. Și mănânci când vrei, și bei când iți place... Știi că e o ființă care te iubește... Și la pian iti cântă câte ceva așa, care... Ferice de Rebroteosov!

Dvoetociev tăcea. Ofta și se gândea. Sosind acasă și desbrăcându-se, ofta așa de tare, încât își trezi nevasta.

— Nu bocăni cu cizmele, piatră de moară ce ești! — zice nevasta. — Imi strici somnul! — S'a turtit la club, și acuma face zgomot, monstrul!

— Atâta știi: să înjuri, — oftă bărbatul. Să vezi cum trăesc Rebroteosovii! Daomne! Cum trăiesc! Te uiți la ei, și-ți vine să plângi de duioșie. Numai eu sunt atât de nenorocit, că te-ai născut o Mama Pădurii pe lumea asta. Mișcă-te mai încolo!

Subdirectorul se acoperi cu plapoma și deplângându-și în gând soarta, adormi.

Trad. din ruseste de A. FRUNZA

1) Rebroteosov= Rupe-coaste.
2) Dvoetociev=Două-puncte.
3) Celebra revistă ilustrată „de familie“.
4) Dela 1885. când s'a scris bucata. Lajecinicov nu mai era citit, nici cunoscut, rămânându-i numai portretele... — N. trad.
5) Revoluționara franceză, celebră acum 30 de ani.

A apărut
„Lectura“ No. 72
— Floarea literaturilor străine —
Fantoma din Canterville
De OSCAR WILDE
Genialul scriitor englez
Trad. de EMIL BUDARU
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioșcari și librari

Sătul de viață

de HALID ZIA

De atâția ani de zile, bietul om lua în fiecare dimineață geanta plină cu scrisori și pornea la drum, ca să le distribue.

Se săturase de mult de atâta alergătură și se simțea cuprins de desgust la gândul că zi cu zi trebuia să-și târască picioarele-i obosite pe caldarâmul străzilor. Un adevărat sentiment de ură îi năpădea sufletul la vederea petecelor de hârtie ce veneau din toate colțurile lumii și pe cari el, purtându-le din stradă în stradă, era obligat să le împărțească pe la toate porțile.

Nu e oare ceva îngrozitor să fii osândit ca atât în arșița dogoritoare a soarelui de vară, cât și în zilele cu frig și cu ploi torențiale de iarnă, să bați mereu drumurile, târându-ți picioarele în praf și în noroiu, numai și numai ca să fii pe la mii de case purtătorul de vești cari nu te privesc în nici un fel, ba chiar din cari nu înțelegi mai nimic ?

Anii veneau și treceau, unii mai întunecoși decât alții și se înșirau strângându-l ca verigele unui lanț neîndurător, slăbindu-i treptat, treptat puterea de viață și istovindu-l cu desăvârșire.

Stătea, sărman de el, fără apărare și fără putere față de această existență monotonă și fără rost ; fiecărei nopți, care nu-i aducea obositului său trup odihna trebuincioasă, îi urma o tristă deșteptare. Soarele care, răsărind, trezea speranțe nouă în oameni și în animale, părea că numai lui îi striga în toate zilele : „Nu uita că ești un factor poștal și că pururi și veșnic ai să împarți scrisorile altora“.

Dece oare tocmai lui să-i fi fost ursita să străbată fără întrerupere aceste străzi nesfârșite, fără întrerupere până ce de oboseală îl durea capul, să se uite la toate numerele caselor și să întrebe pe la toate băcăniile numai și numai ca să găsească o adresă ?...

Se întâmplă însă ca într'una din zile să fie surprins de furtună; ploaia care curgea în torente îl udă până la piele și îi umplu de apă încălțămintea-i ruptă.

Se simțea istovit

Se simțea istovit — istovit de nu mai putea. Nu atâta de neplăcerile pricinuite de furtună. Astfel de neplăceri abia dacă le băga în seamă. Puțin îi păsa de ploaia ce-i biciuia obrazul.

Simțea așa de puțin umezeala ce-i străbătuse toți porii corpului, că nici nu-i trecu prin gând să caute un adăpost împotriva ploii. Ce însemnătate avea aceasta față de adâncimea singurătății sale sufletești, de care până acum avusese numai o senzație vagă și înăbușită, dar de care luase acum în mod fulgerător o cunostință deplină ?

Se așeză sub strașina eșită în afară a unei prăvălii și începu să privească la cele ce se petreceau înaintea ochilor săi.

Ploaia desfundase larga stradă noroioasă ce era acoperită cu un strat des de praf negricios ; valuri mari de apă se rostogoleau dealungul străzii.

Treceau tot felul de oameni. Unii mergeau pe jos, aveau însă încălțăminte solidă și erau apărați de umbrele. Alții mergeau în trăsuri ale căror roți lăsau brazde adânci în pământul moale.

Acestor oameni ploaia nu le putea face nimic. Și uite, aceștia, fie cei cari merg pe jos adăpostiți de umbrele, fie în trăsură sunt oamenii ale căror scrisori umplu zilnic greaua geantă a bietului factor. Și ce însemna el pentru dânșii și ce preț avea viața lui ? Nu cumva venise pe lume numai ca să le ducă lor scrisorile ?

Iși întoarse privirile din stradă pe hainele sale ponosite. Apa curgea din toate cutele, iar ploaia absorbită de ghetele rupte curgea la fiecare mișcare ca niște râulețe prin găurile încălămintei, ca și cum picioarele își plângeau durerea și necazurile.

Ah, scrisorile acestea ! Vești cari vin dela alții și se duc la alții! El nu se găsea în vreo legătură lăuntrică cu aceste scrisori. In toată viața sa nu primise nici o scrisoare și nici nu se aștepta să primească vreodată, pentru că pe lume el n'avea pe nimeni care să-i fi putut scrie.

Oftând, deschise și închise geanta. Cât de des nu dorise el toată vremea, când își umplea geanta cu scrisori pentru alții, ca măcar o singură dată să fie una și pentru dânsul ! Aceasta ar fi fost o nespusă mângâiere în viața sa pustie.

Nu era zi dela Dumnezeu în care să nu fie nevoit să se ocupe de scrisorile celorlalți. Acum se lărgi cercul gândurilor sale triste și pătimașe. Incepu să-și înșire în memorie numele oamenilor cărora le ducea scrisori și văzu că-i cunoștea pe oamenii aceștia.

Era, bună oară, o femeie bătrână care locuia într'o stradă tăcută și care stătea, cât era ziulica de mare, la fereastră, așteptându-l pe el, factorul, în speranța că-i aduce o scrisoare dela fiul ei. Mai cunoștea de asemenea pe acel student medicinist căruia îi aducea trei, patru scrisori pe săptămână, scrisori din a căror pricină mâinile studentului tremurau ori de câte ori le deschidea plicul de culoare trandafirie.

Cu trecerea anilor, factorul nostru căpătase treptat, treptat aptitudinea să ghicească oarecum cuprinsul scrisorilor din felul cum era scrisă adresa, din forma plicurilor sau din parfumul ce ieșea din hârtie.

Da, da, deosebea el foarte bine corespondența dintre părinți și copii de corespondența dintre bărbat și soție sau de aceea dintre perechile îndrăgostite.

Și nu numai că recunoștea scrisorile acestea, știind să le deosebească unele de altele, dar putea să-și înfățișeze în închipuire și pe autorii lor, pe oamenii cari trăiau cu totul în afară de sfera vieții sale, pe acei oameni cari mergeau în trăsură sau se adăposteau sub umbrele.

In toată viața sa se simțise nenorocit și respins, fiind că nu putea lua și el parte la viața celorlalți și nu putea trăi la fel cu dânșii. Insă abia în momentele acestea, când ploaia curgea în șiroae din fes pe obraji, își dădu el mai bine seama cât de disperată era situația sa.

O, dacă ar putea fi liber, dacă ar putea măcar o singură dată să smulgă de pe umerii săi cureaua cea groasă de care atârna geanta cu scrisori cari nu-l priveau de loc pe dânsul! După aceea să-și găsească liniștea, smulgându-se din această viață fără rost și așa de turbure.

Să se arunce în strada cea noroioasă și desfundată și să fie strivit de trăsurile ce treceau pe acolo.

Traducere de N. BATZARIA

GILBERTO BECCARI

Viață virgină *)

...Soarele risipi în cele din urmă ceața.

Oglinda verde, prelungă, a lagunei se arătă atunci în toată străvezirea ei de smarald enorm, prins în bronzul verzui al codrilor deși care păreau a încinge malurile neadevărate, lipsite de uscat, cu un zid de verdeață, cu temelia în albia cea adâncă a lagunei.

Erau arbori de *lapacho*, cu îmbelșugat frunziș pătat cu flori violete, *quebrachos* sau „lemne-fier“ cu crengile răsfrânte ca de salcie plângătoare și cu flori sângerii ori sure, erau *curupay, nandubay* și roșcove cu frunzele presărate de fulgi.

Prinseră a se apropia de mal.

Când luntrea trecea pe sub crengile joase, ieșite în afară, ale acelor papilionacee, ale mimozelor și ale *yquerilor*, cufundați în apă până la jumătate, lumina soarelui se întuneca, trecând parcă printr'o sticlă șlefuită, de parcă acei copaci n'ar fi făcut umbră.

Pe acele maluri neadevărate, învălmășiți, se zăreau și copaci înalți de bumbac cu florile cărnoase, *espinillosii, timbo-ii, talas*-ele și atâtea alte buruieni lemnoase indigene, felurite, împletite, strâns legate unele de altele prin tentaculele cu multe colori ale lianelor înflorite și ale altor parazite agățătoare, cari alcătuiau — încolăcindu-se în jurul acelor plante încovoiate — ghirlande și cununi. Se vedeau apoi tulpinele orhideelor de aur și între ele, „floarea aerului“, care spânzură de cei mai înalți și neajunși copaci. Grădini atârnate, îmbelșugate, fantastice!

Pe lângă trunchiuri se îndesau buruienile de baltă, *aguapeul, piriul, camaloteșii* violeți, ninfeele, printre cari „porumbul de apă,“, adevărat rege al lagunei, cu enormele flori trandafirii, turtite, și cu frunzele uriașe.

Alte plante erau aproape cu totul cufundate; nu se vedea din ele decât câte-o frunză pe fața apei: erau culmi și le-ai fi luat drept pămătufuri de iarbă!

Dedesubt erau copaci seculari cari întindeau brațele, crengile, cu o ultimă sforțare de-a nu se îneca. Alte plante erau cu totul putrezite; iar altele se ridicau ca niște schelete, fără scoarță, ca niște catarge de corăbii cufundate.

Froilan nu era pictor, dar chiar de-ar fi fost, i-ar fi căzut pensula și paleta din mână, de-ar fi trebuit numai să schițeze pe pânză acea natură sălbatică, neverosimilă, legată cu o sforțare titanică de viața care-i scăpa, pe măsură ce se ridica fața apei.

„Iată naufragiul unei păduri!“ se gândea Froilan.

Tagò îl trezi din aceste gânduri:

— Iată *picada!*

Și cu o lovitură de lopată îndreptă luntrea într'un fel de tunel îngust și jos, greu de trecut, deschis prin pădure cu securea.

Inăuntru înoptase.

Verdele apei căpătase o coloare albastră închisă, oceanică; sub apă se întrezărea o vegetație neagră ce părea însuflețită. In aer era o resfrângere azurie: parcă intraserăm în lumea viselor.

„Adevărate să fie toate acestea?“ se întrebă Froilan.

Trunchiurile acoperite de mușchi, de licheni câlțoși și tărcați, de *urupero* buretos și roșcat, în acea negură, își pierduseră conturul și păreau că se măresc, se transfigurează: căpătau o înfățișare vagă și misterioasă. Crengile, zbătute ușor de câte-o aripă de vânt, păreau că dobândesc vitalitate, luând înfățișarea unor tentacule de monștri uriași, locuitori ai acelor ape moarte.

Tăcerea, întreruptă doar de loviturile surde de lopată, era religioasă; nici un reprezentant al faunei: de parcă animalele ar fi pierit, toate! Cu toate acestea se strecura nedeslușit un zgomot surd, care venea din fundul lagunei, urmat de străfulgerări argintii și de câteva bășici pe fața apei: erau șerpi de baltă și pești cari fugeau, supărați de trecerea luntrii.

Aerul era cald, umed, îmbâcsit, aproape înnecător, îmbibat de miazmele acelei lumi de buruieni; miros pătrunzător de rodire, de mucegai putrezit, amestecat cu mirosul tare al florilor din copaci.

Plutiră astfel câteva clipe.

Și iată că lumina țâșnește printre frunzele rărite; tăcerea nu mai e atât de solemnă; se aud acum suspine și gemete, ca niște căscături de flori ce se deschid, trosnituri de crengi și de scoarțe, bâzâituri de muște si de țânțari.

Un șoim alb, câteva rațe sălbatice *(patos), teru-terii* vestesc apropierea coastei. Intr'adevăr, la capătul tunelului vegetal, iată un mal abrupt, luminos și orbitor sub soare.

— Uscatul! — strigă *Tagò*.

Laguna Verde se isprăvise....

Trad. de ALEXANDRU MARCU

*) Din romanul cu acelaș nume, apărut în editura Bemporad din Florenta. Este romanul emigrantului italian în America-de-Sud.

„ZOOLOGICE"

Pastel entomologic

Pe albia coprinsului senin
Stau răzleţite scuteie de nouri
Şi cărăbuşi în zale grele vin,
Torcând în aer ritmice ecouri.

Dintr'un decor pictat în curcuben
La fel c'un avion liliputan,
Virează, gratios, un scarabev
Cu aripile mici de porţelan.

Râşnesc, mecanic, greerii tăcerea..
Un fluture se-apleacă pe o floare,
Sorbindu-i de pe buze roze mierea
Cu-o lungă, pătimaşă sărutare..

Prin ierburile dese, o lăcustă,
Fulgerător, în depărtări se pierde.
Purtând o fustă
Verde...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Adnotări la o istorie a artelor

PRIMITIVISMUL

Cercetând la această rubrică momentele caracteristice în cari s'a înfiripat armonic şi organic arta, vom căuta să dobândim o privire justă a faptelor artistice, înlăturând orice confuzie din drumul desăvârşitei înţelegeri a celor expuse.

In măsura desvoltărilor noastre termenii tehnici vor fi lămuriţi în mod necesar, urmând ca acolo unde ideia comportă o mai largă interpretare s'o facem fără a prejudicia cu ceva expunerea generală

Incă în cele dintâi epoci ale existenţei sale terestre, omul a pus fundamentul, direct şi nemijlocit al artei.

Din momentul în care individul se găseşte în conflict cu puterile necunoscute, copleşitoare şi protivnice ale naturii — înfricoşat şi dezorientat în mijlocul vieţii — el porneşte o aprigă luptă pentru ca s'o cucerească. Din primul moment în care intemperiile l'au silit să-şi clădească adăpost, să-şi caute hrană şi vestminte, el manifestă o curioasă nevoie de a-şi săpa pe plafonul şi în pereţii peşterilor sau cavernelor în cari se adăpostia, imaginea animalelor pe cari le vâna. Desenurile acestea primitive erau un fel de inciziuni, sgârieturi cu corpuri tari şi ascuţite în piatră sau în clisă, sau contururi grosolane şi neretuşate, trasate cu bucăţi de pământ colorat — înfăţişând stadiul primar al unei arte naive, timide şi excesiv de idolatre.

La început simple profiluri, reprezentările acestea confuze, desenuri compuse numai din relaţii lineare şi plane, se găsesc apoi construite mai sigur şi mai disciplinat; sensul lor şi tendinţa spre perfecţionare nu puteau fi cu totul lipsite de tâlc. Legendele greceşti sugerează ipoteza că superstiţiile, credinţa şi religia primitivilor i-ar fi îndemnat să facă aceste zugrăveli pe pereţi sau în vreun menhir 1),— şi spiritul modern vom vedea că tinde să afle o explicaţie certă în acest sens.

Odată cu ieşirea omului din caverne, rudimentul acesta de artă pare complect şi brusc întrerupt. Mii de ani nu se mai găsesc urme de nici-un fel de asemenea artă, până ce deodată întâlnim o tehnică mult înaintată faţă de primele înjghebări. Schimbarea felului de viaţă, statornicirea omului lângă bucata de pământ pe care începe s'o lucreze, îl face să găsească în plastică nu numai o ordine de preocupări abstract imitative ci şi una practică. El începe să modeleze oale, unelte, sculptează în pământ, piatră, bronz şi fier, obiecte destul de naiv înfrumuseţate.

De bună seamă atunci când omul simte nevoia sufletească să se închine unui idol, să-şi făurească un zeu, spiritul său se agită pentru găsirea unei construcţii adecuate, pentru plasticizarea ideii de divinitate.

Când odată cu descoperirea focului, o altă viaţă îl chiamă afară din grotele şi locuinţele lacustre în cari se adăpostea, omul primitiv începe rudimentar să diferenţieze caracterele deosebitelor specii şi obiecte din natură, pentru ca odată cu primele nucleie de civilizaţie răsăriteană să împingă spre Occidentul preistoric întâia rază de înţelepciune. Pe această cale se vor transmite dealungul secolelor în urmă, stilurile arhitectonice.

Cioplindu-şi zei în piatră, primitivul întemeiază sculptura; conturând şi colorând ornamentaţia sau indicaţia figurală, pe suprafeţe şi linii, el pune bazele picturii 2); inciziunile în pereţii grotelor, precum şi încrustările în os, fixează încă în epoca magdalenianică începuturile gravurii; îndreptarea pereţilor interiori, construirea unor colibe împletite din nuiele şi lipite cu pământ, satele lacustre (palafite) susţinute pe piloţi înfipţi în apă, dolmenii 3), incintele fortificate ale neoliticilor, precum şi intenţia de monumentalizare sugerată prin îngrămădirea sau aşezarea simetrică a unor mari bolovani necioplіţi, — nasc ideia de arhitectură; iar utilităţile, uneltele practice, se transformă în adevărate obiecte de artă, întemeind artele aplicate.

Formele devin surprinzător de îngrijite; nu lipseşte din blocurile cromlechurilor 4) nici chipul omului;—iar ceramica ajunge o artă caracteristică prin variatele şi frumoasele reprezentări de animale pe cari le aduce.

Dacă nu în totdeauna ideia de artă l'a condus pe omul primitiv în reprezentările ce-şi făcea, desigur însă că numai nevoia de a imita natura nu l'ar fi îndemnat niciodată la desăvârşirea plastică a imaginilor zugrăvite. Era poate şi ceva inconştient, instinctual, care-l stimula sentimentul estetic. Era poate acea „voinţă de artă", acel „subconştient metafizic" sau acea nevoie mistică de a încorpora în reprezentare, artisticul....

Se credea cu preciziune stabilit că afară de mărturiile păstrate din arta preistorică orientală, nimic mai de seamă, nimic care să elucideze definitiv problema primitivismului, nu ni s'a păstrat. Aceasta i-a şi îndreptăţit pe istorici să decreteze absenţa unei arte temeinice în preistorie... Embrioanele însă, menite unei rodnice germinări, s'a dovedit că au lăsat pretutindeni vestigii...

H. BLAZIAN

1) Blocuri mari de piatră înfipte vertical în pământ.
2) Pictura corporală şi tatuajul s'a dovedit că existau în epoca renului.
3) Monumente funerare.
4) Grupuri de menhiri.

Cum a fost ucis tatăl lui Dostoevski

Dimitrie Stonow, colaborator al ziarului „Pravda" din Moscova, a făcut o vizită la moşia Darovoe, care a aparţinut familiei marelui scriitor rus Dostoevski. Ziaristul a avut prilej să vorbească cu un ţăran din localitate, un om bătrân de aproape 90 de ani, al cărui tată a fost fecior de casă la tatăl lui Dostoevski. Ţăranul Macarov este încă un om robust şi în toată puterea facultăţilor sale mintale. El a povestit ziaristului detalii interesante despre asasinarea tatălui lui Feodor Mihailovici Dostoevski.

— Imi amintesc ca prin ceaţă,—zise ţăranul—de tatăl scriitorului Feodor Mihailovici Dostoevski, de moşierul Mihail Andreevici Dostoevski; dar răposatul tatăl meu, care a fost fecior de casă la familia Dostoevski, mi-a povestit multe despre dânsul.

Tatăl scriitorului era un om rău. Ţăranii de pe moşia lui spuneau, că are un suflet negru. El a tratat pe ţăranii lui ca pe nişte vite. De aceea a şi fost pedepsit de soartă. In anul 1839 Mihail Andreevici Dostoevski a fost atacat de ţăranii de pe moşie şi omorât. Acest lucru s'a întâmplat în toamnă. Ţăranii se săturaseră de urgiile lui Mihail Andreevici şi au hotărît, în taină, să scape de el. Ei l'au atras într'o cursă şi l'au dat la o parte. Lucrurile s'au întâmplat aşa: Administraţia moşiei a dat ordin în ziua aceia ţăranilor să care gunoiul dela grajd. Trei ţărani care au luat parte la complot n'au vrut să se supună poruncii boerului. Disdedimineaţă Mihail Dostoevski a întrebat pe capul satului : Au venit toţi ţăranii la muncă ?

— Nu, a răspuns acesta, din Ceremaşnaia n'au venit ţăranii Melichov, Iefimov şi Isaiev.

— De ce ? se răsti bătrânul Dostoevski.

— Pentrucă sunt bolnavi.

Mihail Andreevici a ridicat ameninţător băţul gros, pe care îl purta întotdeauna, şi a strigat: Acesta-i leacul cel mai bun. Am să-i tămăduesc eu !

Vizitiul a vrut să-l împiedice şi i-a spus :

— Mihail Andreevici nu te duce la ei. Se poate întâmpla o nenorocire.

Dar boerul se răsti, strigând: Inhamă repede, că te iau şi pe tine la bătae.....

Vizitiul dădu din umeri şi înhămă tăcut caii.

Mihail Andreevici a ajuns la Ceremaşnaia, dar n'a găsit pe nimeni. Până şi copiii se ascunseseră. Lângă o căsuţă boerul zări pe ţăranul Iefimov, care şedea liniştit şi fuma.

— De ce n'ai venit la muncă ? a strigat furios Mihail Andreevici.

— Pentru că sunt bolnav !

— Te tămăduesc eu ! a răcnit atunci Mihail Andreevici şi a ridicat ciomagul ca să-l bată, dar ţăranul a fugit. Boerul s'a luat după el, dar când a intrat în ogradă, din dosul căsuţei, au sărit asupra lui ceilalţi doi şi l'au aruncat la pământ. Ţăranii nu l'au chinuit, ei i-au turnat pe gât o sticlă de rachiu, pe care o pregătiseră dinainte, şi apoi i-au astupat gura cu un căluş. Mihail Andreevici a murit înăbuşit. Ţăranii au fost condamnaţi. Nimeni n'a plâns după bătrânul Dostoevski.

Macarov a mai povestit ziaristului că pe Feodor l'a cunoscut de mic. S'a spus despre el că a ajuns un om mare... e de necrezut... Nu pot să-mi închipui că un astfel de tată a putut să aibă un fecior atât de bun. Mama lui Feodor era un suflet bun de femeie; lua întotdeauna apărarea ţăranilor şi-l ruga mereu pe boer să-i cruţe, dar el rămânea surd la toate rugăminţile ei; se închidea în odaia lui şi făcea după cum îl tăia capul...

Feciorul mai mare al ţăranului, Ilie Macarov, s'a apropiat de mine—scrie Stonov, pe când vorbeam cu tatăl său, şi a adăugat : — Eram băiat de şapte ani, când am auzit că Feodor Mihailovici Dostoevski, care ajunsese un om renumit, a venit la Darovoe să-şi vadă moşia. Eu am mers întru întâmpinarea scriitorului şi l'am găsit stând de vorbă cu bunicul meu. Pe vremea aceia Feodor Mihailovici Dostoevski era un om înalt şi subţire. Purta o barbă mare şi zâmbea prietenos copiilor, care veniseră să-l vadă. Imi amintesc, că purta o şapcă cu panglică roşie şi cu cocardă... I-a spus bunicului meu: — Darovoe este o bucată de pământ foarte drăguţă. Moşia asta e plină de amintiri scumpe pentru mine... Aceasta,—a adăugat Ilie Macarov—, a fost pela 1877. Feodor Mihailovici a rămas numai două zile la Darovoe. Atunci l'am văzut pentru întâia oară şi ultima.

Sufletul în reliniște

„Idiotenführer durch die Rusische Literatur"

de SIR GALAHADE

Această carte a produs mare senzaţie în Germania. A fost şi scrisă pentru a produce senzaţie: e o „călăuză pentru idioţi" în sensul că cititorul este condus prin câmpiile vaste ale „idioţilor" literaturii ruseşti. Autorul râde de acei europeni cari nu văd că literatura rusă „idealizează pe idioţi", ba îi şi numeşte pe aceşti adoratori ai literaturii ruse: „idioţii idealizatori". Conţinutul lui „Idiotenführer" e ofensator în fond nu numai pentru uriaşa literatură rusă, ci şi pentru literatură în genere, deoarece aceasta din urmă e influenţată mult de ideile ruseşti. Totuşi Sir Galahade apare foarte inteligent, talentat, original şi spiritual în această carte scrisă de un stilist de mâna întâia şi de un aristocrat al gustului artistic. El abuzează însă de paradoxe şi idei „ascuţite", deci manifestă o slăbiciune cunoscută de mult în literatură: paradoxele şi „muchiile" ascuţite ale originalităţilor literare există parcă intenţionat pentru ca alţii să aibă ce să tocească, să reteze şi să contrapună. Critica sănătoasă opune acestor originalităţi tot adevărul artei şi frumuseţea gândirii ştiinţifice. Aşa dar o carte excentrică, capricioasă, plină de afirmaţiuni sau negaţiuni, care merită în fond cea mai serioasă atenţiune. Mănuşa e aruncată de autor literaturii ruse şi celei universale; ea va fi ridicată desigur de acei pe care-l priveşte problema „idioţilor", constatată de Sir Galahade.

Alte zări...

De câte ori e în chestie orânduirea vieţei, de atâtea ori revine în discuţie însă-şi însemnătatea vieţei. E foarte drept, viaţa se practică ori-cum. Silinţi pentru păstrarea, pentru perpetuarea, pentru ameliorarea ei, se fac necontenit. Şi nu-i nevoe, drept dovadă, să amintim alta decât priveliştea vieţei. Dar, faţă cu multiplele neajunsuri, ce au izbit şi izbesc existenţa, fatal, faţă cu jignirea senzibilităţei omeneşti, în vreme, oamenii au clădit atâtea sisteme, atâtea norme, aşa numite morale, unele ce conchid la nimicire, că viaţa nu-i un ideal...

...Suma nevoilor întrece şi va întrece pururi, în univers, câtimea de plăcere. Răul întrece binele. Sau, ce putere să aibă o acţiune omenească, faţă de univers? Pentru natură, binele şi răul e de aceea-şi esenţă, ca şi căldura şi frigul pentru fizic. Toate sunt grade de temperatură morală, şi, poate că-i trebuitor, ca şi cu căldura şi frigul, să se facă echilibru în univers... De unde, după *pesimişti,* nevoia de-a corija natura, care, creind viaţa, creă nefericirea, de-a nimici, printr'o frumoasă desperare, de-a nimici viaţa în sine, pentru a face să intre însă-şi natura în odihna inconştientului...

După *indiferentişti,* de-a sta cu braţele încrucişate, de a sta resemnaţi şi de a privi, nesimţitori, la toate. De a ne înfrâna orice izbucnire de energie. Căci, mai la urma urmei, noi tot nu putem nimica schimba: tot forţa uriaşă a valurilor mărei, va să aibă, o dată şi o dată, cel din urmă cuvânt...

Nu că morala *optimistă,* ca să enumerăm curentele mai mari, în ale căror concluzii se varsă mai toate celelalte curente, nu că morala aceasta ar fi superioară şi mai îndreptăţită cumva. Ea, care ia de bune şi de predestinate, aşa să fie, toate ce sunt, şi care, dacă nu speră într'un bine mai mare, acolea, pe pământ, speră în binele suveran din ceruri...

Voim să scoatem în lumină, că toate aceste sisteme, în felul lor, susţin cu toatele viaţa... Totul ce se petrece, aşa a fost să fie, susţin că-i bine, şi, în definitiv, nu pot nimica să fie altfel, să nu revie tot acolea, susţin, să am o îndreptăţire mai mult, de a trăi cum trăesc... Susţin indiferenţa naturei, susţin că răul întrece binele, ca să mă pun într'o rânduială obştească, să treacă unele clipe grele, şi să urmez a trăi mai departe, precum trăesc...

In toate aceste curente de cugetare, rodul unor împrejurări, unor anumite relaţii şi stări de spirit, predomnitoare în anumite epoci, în toate aceste sisteme, ce supravieţuesc mai mult sau mai puţin la o laltă, la vreme de grea cumpănă, oamenii şi-au găsit un sprijin foarte de nevoe şi foarte eficace, ei şi-au găsit o alinare...

Durerea mi se micşorează, filosofând că asta-i soarta tuturora, că răul întrece în lume binele, că stingerea-i menirea vieţei, că e un fapt ireparabil. Răul este întimpinat mai cu răceală, momentul critic trece şi existenţa este salvată. Iar dacă se profesează şi pe urmă, de pe catedră, morala nimicirei şi persistenţei răului, sau a indiferenţei, asta nu împiedică nici pe profesor, după cum nu împiedică nici pe ascultătorii sau pe discipolii săi, şi nici pe cei ce-l vor ceti, de a întrerupe cursul la un capitol, de-a merge să se desfăteze sau să se reculeagă în cercul unor prieteni, la vre-un ospăţ îmbelşugat, să se dee visărei în armonia unor note măestre, să-şi gâdile senzibilitatea în braţele unei adorate, în braţele unei nemuritoare curtezane. Şi nu ştiu dacă, din marii inventatori şi mari artişti şi maiştri ai gândirei, n'au fost, cumva, mulţi din ei, pesimişti sau cel puţin partizani ai indiferenţei naturei. Putem purta şi doliul cel mai strict, putem să fim investmântaţi în rasa cea mai neagră, fără a fi prin asta mai puţin robuşti, şi fără a absorbi mai puţin viaţa prin toţi porii, fără a renunţa la necesităţile ei, chiar la rafinăriile vieţei...

Leopardi, se găsea afectat, privind necontenit acelea-şi stele, lucind de-asupra lui, în tărie. I se părea nesuferit, ca ziua şi noaptea să se părândeze cu atâta regularitate, ca luna să se înalţe mereu şi să colinde acelea-şi şi acelea-şi plaiuri mereu şi să contemple acelea-şi văi... Dar stelele puteau să fie şi stinse, putea, în locul lor, să fie o vecinică întunecime, puteau să fie toate ori cât de monotone, şi să tot zică el că viaţa e un rău, că ziua natală este funestă celui ce naşte, şi el tot ar fi găsit farmec şi imboldire la viaţa şi avânt, şi explicare la toate, când îl copleşi din nou dulcile zbuciumări ale tinereţei, dulcile zbuciumări, duioasele, adâncile avânturi ale inimei, pe cari le credea sfârşite în floarea vrâstei. Aerul infinit şi adâncimea cerurilor, singurătatea nemărginită acum slujea la ceva... Locaşul acesta nemărginit, mulţimea de fiinţi cari hălăduesc în el, activitatea aceasta, mişcarea tuturor corpurilor cereşti, cari se învârtesc necurmat, ca să revie la punctul de unde au plecat, cu toate astea, avea acum o ţintă, avea un rost şi o utilitate. Luminele de sus aveau şi ele un senz. Tânguirea îi sluji însă ca o luare şi trecere de vreme...

Apoi cât e de drept, apoi cine nu ştie, cât e de dulce, câte odată, o strângere de inimă. Sunt puncte, precum o spune Guyau, în cari durerea şi plăcerea par a se confunda. Şi, spazmul agoniei şi cel al dragostei, după spusa acestui filosof, nu-s fără oarecare analogie. Inimele se topesc în bucurie ca şi în durere. Suferinţele fecunde, sunt însoţite de-o bucurie nepomenită. Samănă cu acele hohote de plâns, cari, puse pe muzică, ajung o armonie...

Cât despre aceea, că progresul ne va duce la nimicire, că, odată, la un semnal al electricităţii, toţi oamenii, într'o părere, vor îndeplini marele fapt al liberărei universale şi toate vor avea a se stinge...., deocamdată vedem, că progresul acesta ne poate folosi, că unora chiar foloseşte cu adevărat, bine că deocamdată stăruim în progres. Şi dacă vom ajunge vreo dată atât de puternici, de-a nimici universul, cred mai degrabă, cred cu Fouillé, că vom utiliza, mai bine, puterea asta, pentru a organiza un univers locuibil...

Voim să stabilim, că o silinţă obştească susţine lumea în stăruinţa de a trăi. Omul se tângue, îşi rade capul sau şade la pământ, vrând să-şi împuţineze răul ce-l copleşeşte, să-l poată îndura mai lesne, să-şi prelungească existenţa. Işi reflectează, cum s'ar prinde, îşi reflectează durerea, să-i micşoreze intensitatea şi să şi-o nimicească. Inşi-şi asceţii, şi toată ceata de schimnici, cum li s'a zis, tot alipirea la viaţă mărturisesc, stingându-se. Au vrut o viaţă fericită, curăţită de chin, şi, neavând-o, nestăruind s'o aibă, au renunţat la ea, şi, printr'o înverşunare exagerată, au voit să tăgăduiască însă-şi voinţa vieţei, nu numai viaţa. Cu toate că, prin purtarea lor, ceeace afirmă mai mult, e tot viaţa şi tot voinţa vieţei.

Noi, vom fi cu atât mai îndreptăţiţi, când, fără a atribui vieţei vreun scop absolut, fără a ne lipi mai mult decât se cuvine de ea, şi fără a căuta în viaţă numai plăcere sau fericire, o preferim pentru *surprinderile* ei, surprinderi pe cari, ce-i dreptul, din însă-şi imboldirea vieţei, voim să ni le facem tot mai lipsite de întipăriri dureroase... S'a precizat mai bine. S'a urmărit adaptarea la sine, la adevăratele condiţii interioare de existenţă şi de dezvoltare a insului... *Maximum de putere pentru activitate, maximum de conştiinţă şi cunoştinţă universală pentru inteligenţă, maximum de mulţămire pentru senzibilitate...*

II

Vine în chestie educaţia. Din moşi-strămoşi, am dobândit un caracter, precum am dobândit un tic, un fel de-a fi, care ni-i propriu. Am dobândit aprindere ori lângezeală, ascuţime de minte sau minte puţintică, sau să zicem aşa ceva. Dar toate însuşirile astea, în de obşte vorbind, sunt susceptibile de cultivare, de-a se manifesta în mai puţin sau de-a se stimula, în minus sau în plus, sunt susceptibile de a se adapta unor necesităţi actuale de viaţă.

Sunt învăţaţi cari susţin, fără s'avem nevoe să-i ducem cu totul în absolut, la absurd, că omul ar fi cârmuit cu totul de strămoşi, că poartă numai pecetea eredităţei, că nu mai poate schimba nimica din ceeace i-au lăsat ca moştenire părinţii, învăţaţi, cari susţin, în tot cazul, cum că ereditatea, joacă, ori cum, un rol precumpănitor... Nu ştiu ce vor să dovedească, cu asta, învăţaţii aceştia, sau nu ştiu dacă dovedesc ce vor. Şi nu ştiu de ce alţii tăgăduesc, că omul ar veni pe lume cu vre-un fel de pornire, cu vre-o înclinare, c'o aptitudine oare-care. Noi îl vedem, pe acesta, într'adevăr, din capul locului, înzestrat cu porniri, şi cu porniri adesea de neînfrânt.

Netăgăduit. Dar mai vedem că, printr'o oare-care inoculare, omul ajunge imun, să fie nevătămat de unele boale, cu toate că susceptibil de a le contracta. Şi, din potrivă, cu toate că din născare, aşa zicând imun, pus într'un mediu viţiat, îşi face o cultură proprie, boala îl copleşeşte şi organismul cel mai rezistent se resimte. Cazuri de refractari se află, de acele pe cari neputându-le fasona un mediu, le aruncă afară, în mediul lor prielnic, precum aruncă marea atâtea corpuri la suprafaţă. Dar noi vorbim de generalitate...

Nimeni nu spune că toate astea nu stau în firea unui organism, că nu erau, dacă voiţi, predispoziţii într'o stare latentă... In calitatea sa de fiinţă cu judecată, omul, ne spune Kant, vrea necesar, să-i fie dezvoltate toate facultăţile, fiindcă-i slujesc şi i-au fost date, cu un cuvânt mai propriu le-a dobândit, pentru toate sfârşiturile cu putinţă... Nu că o spune Kant, care cam abuzază de vorbe mari. Insă tot ce se poate. Dar atuncea să nu se mai limiteze până într'atâta ereditatea, să nu i se mai atribue nişte caractere atât de fixe...

Purcegător dintr'o întemeere primară, care l'a aşezat într'un regn anumit, şi care, chiar în regnul acesta, i-a dat un loc aparte, deosebit, sub apăsarea sau sub înrâurirea împrejurărilor în cari s'a dezvoltat şi-a trăit, omul a dobândit atâtea însuşiri, multiple. Privindu-l, într'o ochire, în vreme, numai agerimea lui şi la ce formă s'a ridicat. Pentru a nu ne depărta dela ideile ce ne-am propus aici a trata. Aprig, războinic, plecat spre nimicire şi pradă, câtă deosebire până la omul patriarhal, purces să-şi are şi să-şi samene câmpul, să-şi pască turma şi să facă din sălăşluinţa-i cuib de iubire. Câtă deosebire, dela pornirea vrăjmăşască, de a te nimici pentru nimica toată sau pentru orice, şi până la privirea blajină de imputare, când e de imputare, pe care o îndreptăm acuma greşiţilor noştri? Un sălbatec, o brută, un primitiv, te-ar fi făcut în bucăţi pentru o zădărire, poate nevrută, pe când, un om de lume, îţi va răspunde, la un atac, printr'un spirit, la o injurie, un înţelept nu-ţi va răspunde nimic...

Au fost condiţii de adaptare şi de cultură. Ce-a fost a fost, cu un termen ni se pare mai propriu, noi zicem că omul s'a educat şi a avut putinţa să-şi părăsească, chiar de ar fi la mijloc mai mult sau mai puţin, să-şi părăsească o caracteristică veche. Că chiar acuma mai vedem, pe-alocuri, porniri tumultoase, nu dovedeşte decât, că mai trăim în contact cu strămoşii, cu strămoşii mai depărtaţi sau cu moştenitorii acestora mai direcţi, că în vremea asta mai sunt fărâme din vremea veche, rugituri, fără a urma de acolea că

Continuare în pag. VI-a

fărâmele astea vor dăinui cumva în veac şi nu s'or şterge, neapărat, cu vremea.

Necesităţi cunoscute fac acuma pe om să înţeleagă altfel viaţa şi s'o trăească. Apucăturile vechi nu va să-şi piardă tot imperiul asupra-i, *situaţia* în care se va afla îl va îmboldi într'un senz, *momentul actual* va îndeplini asupra-i o înrâurire hotărâtoare, iar *perspectiva* unei stări va fi o rezultantă...

In mod plastic un cugetător spune, şi anume Platon: *Roata soartei noastre nu-i dusă curat de fatalitate.* Dacă n'avem nici o putere, fiindcă odinioară am vrut aşa, (asupra vrerei mai putem discuta), dacă n'avem nici o putere asupra chipului în care se învârteşte astă-zi, avem o oarecare putere asupra direcţiei pe care ea o va lua mâne. Alegându-ne noi înşi-ne calea, noi ajungem răspunzători, şi ne-asumăm meritul sau culpa alegerii căei noastre. („Culpă" şi „merit" rămânând negreşit sub rezervă). Cu toate că, prin natura lui, sufletul nostru rămâne etern capabil de toate bunurile ca şi de toate relele, atârnă de el de-a ocoli calea care coboară, pentru a apuca pe calea urcătoare, divină...

Par'că-l auzim spunând mai acelaş lucru şi Kant.

Greu să preîntimpini toate împrejurările solicitătoare... Noi, ne vom ataca de ce ne vine mai la îndemână, de ce ni se pare, tot odată mai fundamental, după întemeierea unui mediu prielnic nouă. De ce ni se pare mai în putinţă: de *educaţia simţirei*, de *educaţia voinţei*, de *educaţia întregului om.* Sunt cazuri, când, omul educat stă neclintit la locu-i, nu dezertează dela ce crede că-i datorie, şi face cele de cuviinţă, stă mândru, ca un suveran, care nu-şi părăseşte sceptrul nici în restrişte...

Pentru susţinerea vieţei, asemenea cazuri strălucite sunt de dorit fără îndoială mai multe. Poate că alte împrejurări nu solicită pe om mai mult, nu-l subjugă sau nu-l robesc, şi mediul aflător nu-l varsă afară din sânu-i. Nu vedem însă de nicăeri, că educarea ar fi cumva de prisos, ar fi un lucru vatămător, chiar dacă n'am vedea silinţele obşteşti ce se fac pentru asta. In orice caz, e o orientare, e o busolă, care dacă nu determină tocmai o schimbare hotărâtoare într'o direcţie dată, mai priitoare, marchează totuşi o înclinare...

Unul din criticii din urmă ai lui Spencer, e mai afirmativ. El dovedeşte, că însăşi conştiinţa unui instinct, fie că ar fi acela instinct organic, ajunge a ne pune în stare să ne emancipăm de atare instinct, încet-încet, de-a dezorganiza ceeace au organizat în noi, obicinuinţa, ereditatea, mediul social...

Din capul locului, avea-vom dar de făcut atâtea silinţi, de-a şterge atâtea cusururi cari ne fac odioşi şi cari lasă în inimile celor de aproape, celor cu cari împărtăşim viaţa şi-avem de vieţuit, atâtea răni nevindecabile, atâtea răni deschise...

Nu aţi simţit niciodată greutatea unui cuvânt, pe care l-aţi adresat unui intim, pe care nu-l mai putut-aţi retrage şi nici putut-aţi a-l şterge. Nu aţi simţit povara unui gest, pe care trebuia să-l reţineţi, povara unei înălţări de glas, ce a săpat, între doi dragi, o prăpastie, o prăpastie ce nu se mai poate umplea cu nimic, nu se mai poate şterge...

A fi blajini, a fi umani, sau, mai cu adevărat, a fi oameni, iată o stăruinţă care va fi îmbelşugată în roade bune, un fel de-a fi mai propriu al omului... Sunt oameni prigoniţi, exploataţi cu cruzime, supuşi la viaţă cruntă, e jumătate din omenire, o ştim prea bine care-i aceea, jumătate din omenire supusă unui jug ruşinos... *Să fim pentru emanciparea obştească, pentru o deplină împărtăşire la viaţă a tuturor fiinţelor, cel puţin a celor cu omenească simţire...*

III

Neapărat, noi nu vom urmări peirea păcătoşilor, a celor ce nu vor fi putut să se menţină cu stricteţe în marginele unor regule date... Ceeace s'a făcut, s'a făcut. Răul moral rămâne, cu tot răul fizic, ce s'ar putea adăoga... Educaţiea a putut să fie complectă, făcută cu îngrijire deosebită, fără să fi putut să triumfe, numai de cât, prin asta, de toate împrejurările stânjenitoare, fără să se fi putut ridica peste valoarea unui deziderat.

Richet o spune, cum că sunt oameni, cari nereflectându-şi faptele, ale căror acţiuni fiind mai mult reflexe, merită să fie nimiciţi, desfiinţaţi, fără nici o înduioşare sau milă... După o sumă de dezvoltări remarcabile, cari îi contrazic cu totul încheerea, el spune literal: Nu vrem de fel să tindem la neresponsabilitatea morală. Poate, dacă un Dumnezeu ar judeca faptele oamenilor, ar fi de o supremă şi de-o nestrămutată îngăduinţă. Dar, din punctul de vedere juridic şi social, e de netăgăduit, cum că societatea trebuie să se apere împotriva acelor ce n'au putinţa să-şi înfrâneze acţiunile criminale, şi ale căror bune instincte nu-s întru atâta de tari, ca să împiedice desfăşurarea patimilor rele...

E foarte semnificativ acest din *punctul de vedere...* Ce psiholog, şi mai cu samă ca psiholog de frunte, Richet nu avea dreptul să tragă numai decât concluzii, să facă aplicări, să meargă atât de departe. Dacă a mers, ca partizan al unei clase, şi anume a celei stăpânitoare, regula lui ar veni, mai curând, să îndreptăţească o altă serie de fapte. Şi osândiţii de dânsul, ar fi tocmai acei pe cari dânsul îi presupune să statornicească osânda... Pentrucă mai ales aceştia, au la activ cele mai cumplite orori.

Dar, înainte de a luneca pe povârnişul acesta, pe care ne-ar împinge priveliştea vieţii, vedem că, chiar pentru a lua o parte în învălmăşala obştească, ce are loc acuma din pricina vitregei organizări sociale, învălmăşala în care cu toată nevoinţa, suntem fireşte prinşi, vedem că poate *avea loc dublarea devotamentului, într'ajutorarea, sprijinul reciproc,* vedem că poate fi cultivată simpatia, iubirea de oameni şi iubirea de viaţă... Sunt condiţii neapărate ca trăsnetul să izbucnească, să se descarce. Dar trăsnetul poate să izbucnească, se poate descărca şi 'n regiuni îndepărtate, unde n'aduce nici o vătămare la nimeni, şi unde-i, dimpotrivă, atât de strălucit, tivind, c'o dunguliţă frântă, de aur, firamentul, tivind tăria. Şi trăsnetul, poate fi făcut să se scurgă chiar nesimţit...

In fondul cu adevărat omenesc, nu sunt nici rase, nu sunt nici clase, nici vre-o incompatibilitate de sexe, să investească pe cineva cu privilegii deosebite... Şi cât de înţelepţeşte e, de-a nu ne crede atât de în afară de alţii, că numai noi trebuim respectaţi, ocrotiţi, numai noi să dictăm, de capriţiile sau de nazurile noastre, să fie a se ţinea seamă, noi să fim centrul de îngrijire al tuturor...

Fără a împărtăşi numaidecât pasivitatea sau resemnarea, ce pagini minunate are Seneca, când recomandă liniştea, ca leacul cel mai suprem al relelor ce ne bântuie şi ca virtutea cea mai sublimă, pentru noi ţinta la care va să ajungă un om cu chibzuinţă, cu educaţie deplină...

Dacă soarta este mai tare, povăţueşte Seneca, şi cată să-ţi zădărnicească mijloacele de lucrare, n'ai să te dai, deodată, îndărăt. Nu vei fugi, lepădând armele, să caţi a te ascunde undeva, ca şi când ar fi undeva vre-un loc, unde soarta nu te-ar putea atinge. Te vei amesteca mai cu cumpătare în întreprinderi şi vei chibzui alte cele, prin care să-ţi poţi îndeplini menirea... Nu poţi să fii ostaş? Intoarnă-te spre slujbele obşteşti. Eşti nevoit să trăieşti fără slujbe? Fă-te orator. Eşti nevoit să taci? Ajută-ţi aproapele în tăcere. Ţi-i primejdioasă chiar intrarea în for? Fă pe prietenul credincios, în casă, la privelişti, la ospeţe, fă pe tovarăşul bun, pe soţul cumpătat. Dacă ţi s'au răpit slujbele de cetăţean, îndeplineşte-ţi datoriile de om. Şi, în avântul cugetului nostru, în loc de-a ne închide între zidurile unei singure cetăţi, ne vom pune în legătură cu lumea întreagă, vom socoti ca patrie lumea întreagă, ca să putem da un câmp mai larg virtuţilor cu cari suntem înzestraţi... Suntem împiedicaţi să fim judecători. Nu ni se dă pas ca să urcăm tribuna. Nu putem intra în comiţii... Uite-te înapoi, şi vezi câte cuprinsuri, din cele mai nemărginite, ne sunt deschise, câte popoare, gata să ne îmbrăţişeze. Nici odată n'are să ne fie închisă o parte atât de mare de pământ, ca să nu ne rămâe o alta şi mai mare. De pretutindeni, ne vom lupta, cu sfatul, cu îndemnul, cu pilda, cu îndrăzneala. Chiar şi cu mânele tăiete, tot vom putea să folosim în bătălie, dacă ne vom păstra locul şi dacă vom îndemna cu glasul. Vom folosi oricum, dacă suntem nestrămutaţi şi dacă vom înălţa glasul spre binele obştesc. Şi, dacă cineva ne va închide gura, putea-vom folosi chiar prin tăcere. Niciodată nu este fără folos munca unui bun cetăţean: chiar prin auz, prin vedere, prin înfăţişare, prin semne, el foloseşte....

Seneca îşi îndreaptă poveţele acestea spre cei neisprăviţi, cum zice el, spre cei cu învăţătură de mijloc, cu judecata mai slabă, nu către înţelept... Inţeleptul, nu are să umble cu sfială şi 'ncetinel: Atât de mare trebuie să-i fie încrederea 'n sine, încât n'are să stee la cumpene de-a merge chiar împotriva soartei, n'are să dee îndărăt nici când din faţa-i, şi nu are să aibă să-i poarte frica. El nu-şi socoate numai ceata servilor, numai proprietăţile şi rangurile, ci, până şi trupu-i, până şi ochi-i şi braţele, şi tot ce face viaţa mai scumpă, chiar şi pe sine, totul priveşte ca trecător, trăieşte, pare că s'ar fi luat cu împrumut, gata, fără mâhnire, a se întoarce îndărăt la cerere...

Seneca, cel mai modern din filosofii cei vechi, după spusa unui comentator al său, Seneca face distincţie. Noi, punem, laolaltă, în vederea obştească...

Conştiinţa, s'a afirmat, nu-i de cât o deschizătură, făcută în imensitatea travaliului intelectual... Noi, vom căuta să facem deschizătura aceasta din ce în ce mai mare... Conştiinţa, e încă o părere, nu are calitatea de-a dirigui o energie, şi treaba ei e numai de-a o *reflecta....*

Destul chiar şi atât... Noi vom căuta de a apropia momentele, de-a face ca energia să se manifesteze cât mai aproape de reflecţie, să coincidă, dacă se poate... *Să facem totdeauna, ceeace bine cugetăm a face, cu hotărîre nestrămutată, senini.* Ca viaţa să fie ameliorată în cel mai înalt grad, s'atingă culmea desăvârşirei până la care ne poate duce, nestavilit, avântul imaginaţiei noastre.

P. MUŞOIU.

A apărut

ARIPI FRÂNTE

— Dramă în 3 acte în versuri —

de A. de HERZ

Librăria „Universala" Alcalay & Co

MIHAIL SADOVEANU

Dumbrava minunată

Edit. „Universala" Alcalay

PREŢUL 60 LEI

Jonas Lie

Intre scriitorii norvegieni cari au desfăşurat o rodnică activitate pe tărâmul cultural, Jonas Lie ocupă un loc de frunte. El a început să scrie târziu. La 37 de ani a debutat în literatură cu vestitul roman: „Vizionarul [1])". Eroinele lui, — pentrucă majoritatea personagiilor din lucrările sale sunt femei, — sunt de-o fidelitate ce rezistă tentaţiunilor celor mai mari, femei cari ani de zile păstrează neîntinat în inima lor locul pe care l-au dat logodnicului plecat departe pe mare, şi care nu scrie un rând, ori-cât de mult ar lipsi...

Despre amorul conjugal Lie are o concepţie atât de înalt morală şi de simplu omenească, încât personagiile lui par nu numai modele de virtute, dar adevăraţi pilaştri ai castităţii sociale.

Lie a mai publicat câteva romane [2]) şi volume de nuvele, dar lucrarea care a avut un răsunet cu totul neobicinuit a fost „Fiicele Comandorului", roman în care realul e înfăţişat cu atâta sinceritate şi artă, încât nu jigneşte nici-o susceptibilitate.

Lie zugrăveşte aici, — spune L. Bernardini, — viaţa aşa cum toţi, mai mult sau mai puţin, am trăit-o, cu nedreptăţile ei opresive, cu egoismele sale victorioase, cu micile sacrificii, trădări, curse şi cu fatalitatea de neînvins care adesea pare că planează deasupră-i. Şi totuş e optimist în cel mai bun sens al cuvântului: crede în binele moral, şi dealungul inconsecvenţelor şi păcatelor eroilor săi, ştie să facă să strălucească lumina divină a dragostei şi a sacrificiului. Instinctele cele mai misterioase ale naturii omeneşti sunt aci la locul lor, ce-i drept bine acoperite. Ele nu spun nimic ignoranţilor, dar — persistând totuş pe dedesubt — păstrează, pentru cine le cunoaşte sensul adevărat al vieţii şi mobilele ei obicinuite. Fără îndoială, şi noi îi cerem din când în când literaturii să ne dea într'un chip mai colorat şi mai îndrăzneţ, fiorul pasiunii şi vibraţia dorinţei, în toată intensitatea lor armonioasă şi tragică.

„Fiicele Comandorului" ne oferă fermecătoarea opoziţie a două surori, două din acele tipuri feciorelnice atât de delicate şi de pline de viaţă, în descrierea cărora se distinge Jonas Lie. Cine nu are în amintirile sale de tinereţe vre-o dragoste la fel cu aceea dintre Cecilia (cea mai mare dintre surori) şi Fasting? Cine nu-şi aduce aminte de vre-o figură graţioasă de fecioară, de care s'a apropiat, căreia poate i-a întins mâna, pasările fericirii cântau la urechile voastre, zorile iubirii pluteau prin faţa ochilor voştri, eternitatea desmierdărilor primăvăratece îşi deschidea drum... Apoi o adiere, o stângăcie sau un necaz... Aţi făcut zadarnice sforţări ca să vă regăsiţi unul pe altul şi să vă mustraţi unindu-vă din nou. Se părea că o fatalitate de neînlăturat se juca cu voi şi făcea ca faţa voastră să mintă în fiecare clipă, să vă falsifice intenţiile şi gândul. Şanţul se lărgea zi de zi, cu toate micile regrete, în curând devenite de prisos. Şi aţi sfârşit prin a vă despărţi cuminţi, ştiind prea bine că vă va părea rău, dar fără a găsi curajul de a vă smulge din situaţia asta bizară. Marta (sora cea mică) e una din figurile cele mai duioase, pe care le-a produs vreodată literatura.

Graţia neaşteptată a legăturilor copilăreşti dintre Marta şi Yann, elevul pilot, şi sinceritatea declaraţiei de dragoste, provocată de fată, sunt minunat descrise. Răbdarea Martei nu e turburată nici-o clipă în cei cinci ani de absenţă a logodnicului. La înapoierea lui însă, persecuţiile viclene ale mamei, ce se vedea ofensată în orgoliul ei printr'o alianţă pe care-o socotia umilitoare, o împing pe Marta, ca pe o ciută încolţită, în braţele lui Yann.

Dar unirea lor e vremelnică. Intr'un naufragiu, Yann moare pe corabia lui cuprinsă de flacări. De-acuma *văduva* lui porneşte pe drumul lung al ispăşirii. Familia ei, pătrunsă de religia socială, o constrânge să joace rolul de fată mare şi să se învârtiască prin toate balurile, în timp ce fiecare fibră sângera de doliul etern al mortului şi în aşteptarea celui *absent,* căruia pe sub ascuns îi tricotează ciorapi şi pieptăraşe.

„...Intunecată şi cu neputinţă de îmblânzit, figura ei te face să te gândeşti la o pasăre care, din aerul liber de afară, s'a rătăcit într'o odaie, şi se izbeşte cumplit de geamuri, ca să scape..." — până ce moare doborîtă lent de acest supliciu...

Totul aci e zugrăvit cu simplicitate străină oricărei alte arte, şi Lie nu lasă figurilor decât mişcarea lor, ferindu-se să le închege într'o atitudine forţată.

Artă profundă, artă ingenuă, de limpede calitate, şi pe care numai onestitatea adâncă a sufletului o poate da artistului. Şi când idila a devenit dramă, chiar această trăsătură sobră, de discreţie aproape mută, cufundând până în fund de suflet puternicul sentiment al cruzimilor destinului şi al amărăciunilor unei vieţi spulberate, măreşte subit tablourile mediului burghez într'o latentă viziune a angrenajului impecabil în care societatea, sub claia ei de convenţii, de prejudecăţi şi de ipocrizii, striveşte inimile omeneşti, sterilizează şi devoră existenţele.

Pentru acest substrat al operei sale de filosof larg comprehensiv şi de milă îngăduitoare, putem spune că Lie, prin înţelepciunea senină a talentului său, e pe calea cea mai avansată a secolului şi a ţării sale...

AL. N. BIAZ

1) „Aen Fremsynte" 1870.
2) „Familia lui Gilje", „Pilotul şi nevasta lui", „Puteri vrăjmaşe", etc.

Stendhal sau Anatole France?

Maurice Boissard, un critic teatral de o vivacitate de spirit puţin obicinuită chiar printre francezi, autorul unei satiri mult gustate a salonului unei literate — Madame Aurel, cu prilejul adaptării la scenă a romanului **Zeilor li e sete** face o distincţie fundamentală între arta literară a lui **Stendhal** şi arta literară a lui **Anatole France.** Fără a împărtăşi întru totul opiniile lui Maurice Boissard, reproducem esenţialul lor, pentru frăgezimea şi profunzimea unora din observaţii. Cititorii vor gusta de sigur originalitatea acestui spirit:

„Nu mă prăpădesc după Anatole France. Il găsesc prea savant. Il găsesc prea plin în tot ceeace scrie, de tot ceeace a citit. Nu-mi plac cărţile făcute din alte cărţi. Imi place vivacitatea, spontaneitatea, tot ce e scris direct, sub impresia imediată a sentimentului sau observaţiei. Am oroare de rânduirea frazelor drăguţe, de retorica savantă care falşifică şi diformează, sub pretext că înfrumusetează. Mama pădurii pentru mine e Flaubert! Anatole France a citit tot. Inteligenţa lui e minunată. Dar dacă nu s'ar fi scris înaintea lui, ar mai fi scris el oare? Toată opera lui e împrumut, imitaţie, adaptare. E un anticar literar, cu mult gust, cu mare dibăcie. Ceeace-mi displace apoi, sunt amintirile din liceu pe care le găseşti pururea în tot ce scrie. Anatole France când descrie o femee cu rufele la râu, adaugă numaidecât: E ca Nausica din Odiseia! Inchid cartea şi o rup de fugă, atunci când dau de astfel de amănunte. Nu pot să sufăr aceste eterne reminiscenţe greco-romane. Din această pricină n'am putut citi niciodată **Afrodita** (Pierre Louys) sau **Salammbo** (Flaubert). Nu mă interesează cărturăria în literatură. Eu nu citesc ca să dau de citaţii; caut să dau de un om cu impresiile lui, cu spiritul lui, cu ideile şi observaţiile lui, chiar cu păcatele lui, de multe ori mai interesante decât însuşirile pe care le posedăm toţi.

Stendhal, de care vorbesc adesea, e contrastul isbitor al rândurilor de mai sus. La Stendhal totul e ciudat, particular, surprinzător. Fiecare din cărţile lui e o înfăţişare a omului care a fost, iar nu un reflex al altor cărţi. Totul la el e vivacitate, spontaneitate, originalitate, firesc. Cititorii cărora le plac frazele drăguţe, bine aduse şi cadenţate, semi-proştii, (cum le spunea el) găsesc că Stendhal scrie rău. Dar toate „defectele" lui sunt mai pătrunzătoare decât toate artificiile de „stil".

Stendhal scrie cartea lui **Souvenirs d'Egotisme.** Cugetă la bizara carte pe care o scrie şi care nu va amuza poate pe cei cari o vor citi. „Mi-era teamă să nu întinez momentele fericite pe care le-am întâlnit scriind, zice el. Dar nu voi face acest lucru: voi sări dincolo de fericire". Stendhal evocă, în **Brulard,** amintirea mamei lui: „Intr'o seară, făcându-mi-se aşternutul în camera ei jos, pe o saltea, acea femee vie şi uşoară ca o căprioară, a sărit peste saltea, grabnică, spre patul ei"... In alt loc, tot în **Brulard,** pomeneşte numele femeilor pe care le-a iubit. E plin de amintirea acestor pasiuni ale tinereţii lui: „Cea mai mare parte din aceste femei n'au fost darnice cu mine, scrie el, dar au ocupat într'adevăr cuprinsul vieţii mele. După ele au urmat scrierile mele". Şi aiurea: „Unde sunt prietenii care să nu ia nimic în serios în afară de prietenie şi amor? Restul e numai o glumă proastă". In **Souvenirs d'Egotisme** se gândeşte la locurile pe care le-a iubit, cari au fost după inima şi spiritul lui. **Arigo Beyle, Milanese. Patria** lui, Milano. „Aci am trăit cele mai mari plăceri, cele mai mari dureri, aci — şi nu e asta **patria? —** am trăit cele dintâi plăceri. Aci vreau să-mi trec bătrâneţea şi să mor". In **Chartreuse,** când Sanseverina înţelege că nu poate fi iubită de Fabrice, găsesc această frază: „O femee de patru zeci de ani nu mai înseamnă ceva decât pentru cei care au iubit-o în tinereţe". Nu vi se pare minunat? **Pe mine** mă farmecă aceste trăsături vii, sensibile. **Stendhal** scria cum simţea, cum gândea. El scria direct. **Cei mai** mulţi scriitori rămân cărturari.

——∞⇒✻⇐∞——

Educaţie „americană"!..:

Revista din New-York „New-Republic" a publicat de curând o serie de articole asupra instrucţiei superioare din Universităţile americane. Cu acest prilej redacţia numitei reviste a trimis la o sută de studenţi o listă cu 60 de întrebări asupra celor mai de seamă figuri din lume. Din răspunsurile primite 40 la sută au dat răspunsuri mulţumitoare. Restul de 60 la sută au dat răspunsuri de un comic nebănuit. Iată câteva:

„*Bernard Shaw* e un celebru scriitor american care a murit de mult".

„*Marconi* a fost un rege evreu; el a descoperit aeroplanul şi în veacul al 16-lea a făcut experienţe de telegrafie fără fir".

„*Michelangelo* a fost un profesor grec care a murit de curând din pricina unui accident de cale ferată".

De *Nobel* au auzit numai doi inşi, din cei o sută de studenţi întrebaţi, de *Confucius* patru, de *Kant* zece, de *Goethe* treizeci. De *Napoleon* ştiau toţi, iar de *Darwin* numai 72.

Nu e de mirare că revista „New Republic" e pesimistă în privinţa învăţământului superior american!....

——∞⇒✻⇐∞——

Bibliografie

Lamura No. 4; Foaia Tinerimii No. 12; Cultura creştină No. 1—3; Pasul vremii No. 2; Junimea literară No. 5—6; Năzuinţa No. 4—5; Hasmonaea No. 11—12; Viaţa Literară No. 18; Universul Literar No. 25; Educaţia No. 5—6; Gândul nostru No. 6.

GAZDA CU OCHII UMEZI

ULTIMA LUCRARE APARUTA IN

BIBLIOTECA „DIMINEAŢA"

prezintă cititorilor acestei excelente publicaţii de popularizare pe un tânăr scriitor

GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU

care aduce în proza literară românească un talent original şi foarte interesant

EXEMPLARUL 6 LEI

CARȚI ȘI REVISTE

Intre amor și sacrificiu

„La Belle et la Bête" — Fumoasa și bestia" — este unul dintre cele mai bune romane ale lui André Corthis. S'ar putea crede, mai întâi, că sunt descrise aci — în mod cu totul opus, două tipuri de femei: „la folle et la sage" sau într'o românească mai dulce: pasionata și înțeleapta; una care-și urmează, în toate actele sale, numai glasurile pasiunii și alta pentru care turburările sufletului și simțurilor nu au fost încercate; Irène și vara ei Servane. Este însă numai o închipuire. Amorțită un moment, chiar ignorată totdeauna, nebunia amoroasă a Servanei isbucnește cu aceeaș intensitate ca a Irenei. Sub o formă patetică André Corthis reia un avertisment învechit: „Orice-ai fi, iată-ți stăpânul; este, a fost și va trebui să fie" — și ca demontrația lui să fie complectă, face pe mama Irenei, M-me du Vernois, să fie posedată de un țăran viguros și sălbatec.

Prin ereditate Irena este o pasionată. Divorțează spre a se căsători cu La Bussière, pe care-l iubește mai mult. Iși urmează, cu desinvoltură, instinctul. Ca să-și pedepsească logodnicul, pe la Bussière, că a plecat la Londra, cu afaceri, fără să o ia cu el, ea călătorește, cu Servane, în Corsica. Aci întâlnesc pe un amic al lui La Bussière, Marc Hénan, personaj îndoelnic, nestatornic. Intr'un han de munte Irène primește, într'o noapte, pe Marc în camera ei; spre surprinderea Servanei care încă-și mai păstra neatinse idealurile. Dar Irène se mărită cu La Bussière, aventura se uită; numai Servane și-o amintește mereu. Retrasă întrun ținut breton, la o femeie onestă, Servane cunoaște încercarea diavolului, încercată mai întâi spiritualicește. Intâlnește aci pe un tânăr singuratic, care se ocupa de istoria și filozofia religioasă și care reuși să-i intereseze inteligența. Apare Marc Hénan. Ea, care ura pe Hénan după aventura cu Irène, își dă acum seama că n'a făcut-o decât numai dintr'o curiozitate pasionată: misterul acestui om, înfățișarea lui patetică o atrag. In zadar încearcă filozoful, gelos, să-i deschidă ochii, spunându-i că Hénan este un om rău, că a făcut numai fapte rele; ea știe lucrurile acestea și totuși se simte din ce în ce atrasă spre el. Totuși, nu cedează. Ea refuză să meargă la Marc, la invitarea acestuia. Și încăpățânarea ei, pofta de a chinui pe Marc mai înainte de a-l avea, fac pe acesta să se omoare. Servane își va purta doliul în Corsica, unde s'a născut el și unde va fi înmormântat, și va îmbătrâni păzindu-i corpul pe care a crezut să-l urăște. Pasiunea amoroasă, încă nedeslănțuită, se risipește acum în sacrificiu.

Subiectul este interesant; autorul l'a tratat cu o discreție remarcabilă și, în acelaș timp, cu o pătrunzătoare gingășie.

Despre inegalitatea sexelor

La începutul secolului XIX-lea nimic nu era mai ușor pentru un moralist, decât să explice inferioritatea socială a femeilor: o imputau de obiceiu slăbiciunii lor; bărbații erau cei mai tari sau cei mai inteligenți, ei uzurpaseră prin urmare autoritatea. Sociologii moderni n'au modificat prea mult acest punct de vedere: incapacitatea femeilor în viața civilă și publică le-a părut un fenomen cu totul natural. In care nu vedeau nici măcar materialul unei probleme. Pentru un discipol al lui Durkheim, M. Meunier, de pildă, chestiunea nici nu se mai pune: inegalitatea sexelor ar fi produsul circumstanțelor fortuite și variabile, ca o ierarhie a lucrurilor. După acest autor și discipol al lui Durkheim, singură numai diviziunea sexuală a muncii poate fi socotită... un obiect de studiu.

Ocupându-se în general despre „Originea inegalității sociale a sexelor", Jean Pain publică în *„Mercure de France"* (No. 671, 1926) un lung articol în care, după ce examinează viața socială a femeii din timpurile cele mai vechi — dela egipteni, evrei, greci și romani — și până astăzi — stărue în deosebi a cerceta teoriile moderne pentru a se opri la adevărata origină a acestei inegalități. Printre altele, Pain fixează un adevăr sentimental: „Dacă este vorba să se definească unirea sexelor, pentru bărbat aceasta înseamnă „a poseda", iar pentru femeie „a se da". Rolul femeii este de a fi „obiectul". Iată, prin urmare, cel dintâiu caracter al acestei inegalități, cu consecințe, poate considerabile. Apoi altele: femeia fiind chemată, prin natura lucrurilor, să țină casa bărbatului și să-i crească copiii, superioritatea ei — chiar numai în tendință — a rămas înfrântă.

Iată însă că Jean Pain deosebește — din punct de vedere istoric — două curente puternice, care au contribuit la această inegalitate: tradiția judeo-creștină și spiritul celtic. După religia evreilor, femeia reprezintă puterea tentatoare a diavolului, cauză a păcatului original; ea simbolizează pofta cărnii care reduce spiritul în sclavie; duce totdeauna cu sine atmosfera aceasta de concupiscență — poftă trupească — de care bărbatul nu se poate elibera. Sirenă periculoasă, forță tenebroasă și trădătoare care se insinuiază în vinele victimelor sale ca să facă prăpăd, ea n'ar ști să pretindă a duce aceeaș existență ca a tovarășului ei. Astfel că dorința bărbatului de a se scăpa de femeie, a făcut să se arunce asupra ei toate greșelile pe care le aduce cu sine instinctul.

O altă concepție, extremă, aceea care ridică femeia mai presus decât bărbatul, este aceea a influenței galice, cavalerismul francez: femeia este muza care inundă pe poet cu razele ei, ideal, și isvor al consolărilor care însănătoșesc sufletele rănite. Demon, a trebuit să uite, din modestie sau supunere, opera răului pe care-l personifică: Inger, coborîrea ei pe lume i-ar rupe aripile; bărbatul n'o zărește deci decât în bruma indecisă care estompează în mod atât de dulce figurile îndepărtate. Idealul celtic a făcut din ea un idol, tot atât de neputincios ca și un sfânt de piatră. De fapt, o divinitate coborîtă din cer, își pierde totdeauna aureolă. Femeia devenind o ființă extra-naturală, prin aceastá inaptă prozaismului ocupațiunilor active, va resimți totdeauna în jurul ei ,oridecâteori va voi să participe la viața semenilor ei, această atmosferă de jenă care izolează pe nenorocitul incapabil de a fi asemenea cu toată lumea.

Astfel că, închee Jean Pain, uniunea sexuală, manifestându-se prin credințe de ordin religios, și într'o extremă și în alta, a putut determina instituțiuni cari au adus cu sine inegalitatea sexelor. Fenomenul acesta, cu toate reprezentările religioase, nu se bazează pe necesități de ordin practic, ci pe o concepțiune cu totul ideală pe care bărbatul o are despre femeie. De fapt, religia este o lume cu totul diferită de viața obișnuită, care, rămâne subordonată necesităților fizice și istorice. Prin urmare, un conflict între sentimente individuale, desfășurate prin raporturile sexuale, și sentimentele colective, desfășurate prin aceleași rapoarte. Viața sexuală a dat astfel naștere la credințe care au falsificat relațiunile sociale; inferioritatea femeilor în viața civilă și politică este deci, în mod definitiv, produsul unei desfășurări morbide a conștiinței omenești: maladia instinctului sexual.

In felul cum este pusă și soluționată, problema aceasta, cu toate manifestările de astăzi ale femeilor, manifestări cari ar sdruncina teoria, problema, repetăm, are toate caracterele unui mare adevăr.

Pe cine a iubit Pascal?

Această întrebare a preocupat pe mulți istorici ai literaturii franceze care au voit să descifreze sufletul lui Pascal, una din cele mai uluitoare apariții ale veacului 17-lea, când spiritele se sbăteau între mistica creștină și doctrina lui Descartes.

Nu încape îndoială că Pascal trebuie să fi iubit în tinerețea lui. Impetuozitatea stilului, dacă n'am avea la îndemână alte documente, ne-ar arăta în destul calitatea temperamentului său. Dar există și alte documente, din care reies fapte precise și se pot face presupuneri plauzibile.

Se spune că Pascal a iubit pe o soră a unui amic al său, pe domnișoara *Roannez*. Pentru ea sau din pricina ei a scris Pascal „Discurs asupra pasiunilor amorului". *„Charlotte de Roannez,* declară un istoric, se bucura în afară de calitatea familiei, de un chip frumos precum și de farmecile calităților morale".

Nu mai încape îndoială că Pascal a iubit. El a primit spovedania a ceeace e mai plăcut pe lume: femeile. Pascal, nesățiosul, impetuos a iubit apoi pe Dumnezeu, care a făcut femeile atât de frumoase. Și — după mărturisirea sorei sale — Pascal a păstrat chiar și în asprimile penitenței și sub cenușa amintirilor, o oarecare căldură voluptoasă.

Arta și viața

Un ziarist francez, André Lang, a făcut de curând judicioase observații asupra vieții contemporane care în toate domeniile ei se supune ritmului și vitezei tot mai ridicate.

Noi înșine, individual, am dobândit simțul vitezei și o teamă ne stăpânește: teama de a nu pierde timpul. A trecut vremea saluturilor lungi și a formulelor de politeță. Să faci cât mai mult în timpul cel mai scurt, iată deviza vremurilor noastre.

Numai poeții și amanții mai scriu azi scrisori, de dragul de a scrie scrisori. In curând telefonul, telegrama, cecul, vor fi indestulătoare în relațiile dintre oameni. Și cărțile lui Paul Morand, scrse cu viteza cunoscută, ne indică stilul de mâine, când scriitorii vor transmite direct, prin telegrafie fără fir, abonaților, nuvelele și romanele, pe măsura compunerii lor. Azi nu mai stăm pe gânduri, ci luăm hotărîri. Nu mai compunem, — dictăm. Creierul, de altfel, se disciplinează, facultățile intelectuale se subțiază și se specializează; și fazele aservirii spiritului către voință vor fi, odată, tot atât de precis stabilite ca mișcările într'o luptă de box!....

Observațiile de mai sus ale lui André Lang sunt foarte adevărate. Dar în ce privește arta, timpul nu joacă un rol esențial. E și deosebirea dintre artă și viață. Spre a avea succes în viață, e nevoie, desigur, să lucrezi repede; promptitudinea e o condiție esențială în acțiune. Arta, însă e în afară de timp; ba dimpotrivă, e chiar necesar să nu scrii repede ca să poți scrie bine. Scriitorul, om modern va întrebuința în două feluri timpul: într'un fel în viața socială, în alt fel în lucrările sale. Și să nu confunde aceste două viteze, căci altfel pierde în amândouă felurile!

Un roman de Balzac care n'a fost scris

Pe la 1828 Balzac a cunoscut la prietenul său Carrand dela Saint-Cyr, pe colonelul Périolas, care în fruntea unei baterii de artilerie făcuse ocolul Europei în războaiele napoleoniene, luând parte la luptele eroice dela Wagram și dela Moscova. In cercul acesta de militari Balzac a auzit multe povestiri și anecdote militare. Pururi în căutare de documente și cu imaginația gata înflăcărată când era vorba de Napoleon, romancierul se gândi numaidecât să întrebuințeze întreg acest material atât de prețios.

In albumul — „garde-manger" — în care Balzac și-a notat laolaltă reflexiile, proiectele, socotelile, întâlnirile amoroase — se află și următoarele rânduri: „Să scriu un roman *Bătălia* în care să se audă în primele pagini bubuitul tunului, iar în ultima pagină strigătul de victorie; în timpul lecturei cititorul să creadă că se află în fața unei adevărate bătălii, cașicum ar vedea-o de pe o înălțime. Napoleon. Lupta cea mai poetică de scris e Wagram".

După ce s'a documentat serios, Balzac a crezut că va putea lucra ca de obicei, adică să redacteze romanul, ceeace după el, nu prezenta prea mari greutăți. In vremea în care era muncit de planul romanului *Bătălia,* el nu înceta să lucreze, precum aflăm dintr'o scrisoare extraordinară adresată mamei sale: „Lucrând trei zile și trei nopți, am scris o carte nouă intitulată *Doctorul de țară*".

Dar concepând marele lui roman militar, Balzac n'a ținut seamă de dificultatea cea mai mare. Geniul imaginativ nu putea ține locul cunoștințelor. Precum scria mamei sale, munca era „lungă, penibilă și grea". Deși pusese să i se copieze hărți, deși citise opere tactice și regulamente militare, nu putea lucra. Acest mare realist, obișnuit să „vadă" ceeace descria, nu-și *vedea* bătălia.

Viața penibilă pe care o ducea, lipsa de bani, silindu-l să creieze repede, l'au împedicat să-și reia documentarea, spre a scrie, așa cum ar fi voit, romanul său militar. Când îl va felicita pe Stendhal pentru descripția luptei dela Waterloo din „La chartreuse de Parme", îi va scrie următoarele rânduri, pline de păreri de rău: „Da, am fost cuprins de un acces de gelozie, când am citit superba și adevărata descripție a unei lupte, pe care o visam pentru *Scene din viața militară,* partea cea mai grea din opera mea, și descripția dumitale m'a răpit, m'a durut, m'a încântat, m'a exasperat".

I-a fost dat unuia din cei mai autentici urmași ai lui Balzac, lui *Tolstoi,* să realizeze în „Războiu și Pace", după Stendhal, și mai complect încă decât el, visul celui care a creiat *Comedia omenească.*

Totuș Balzac a întrebuințat materialul cules din relațiile cu colonelul Periolas. In 1830 scrie nuvela tragică *Adio,* epilog al luptei dela Beresina, iar în 1832, *Colonelul Chabert,* roman în care se află o evocare rapidă și emoționantă a luptei dela Eylau.

Povestea romanului nescris *Bătălia* ne arată în amănunt lupta imaginației creatoare a lui Balzac, cu realitățile în care a creat. Inlănțuit de amănunt, paralizat de viața înfrigurată pe care o duce, între nevoia de bani și necesitatea de a produce repede, Balzac ne dă o pildă de înalt scrupul artistic, atunci când refuză să scrie *Bătălia.*

Intre realism și misticism

Este vorba de poetul mistic franciscan: Iacopone din Todi, a cărui caracterizare literară o face, în numărul pe Mai al revistei *„Roma",* colaboratorul nostru d. Alexandru Marcu.

„Realismul imaginilor — de o vigoare rar de întâlnit în toată mistica timpului — caracterizează din capul locului evoluția poeziei iacoponice, apropiind-o categoric de arta lui Dante Alighieri. Apariția elementului dramatic — și el statornic în lirica lui Iacopone, întregește caracterizarea. Un dramatism viu, poetic — nu dramatismul abstract al personificărilor teologice ori filozofice dintr'un „Roman de la Roso" al vremei. Un dramatism sacru, exprimat cu mijloace profane, omenești.

Iată-l. Privește în negura mormântului unui falnic cavaler. Nasul, fala vieții sale, i-a căzut; limba-i tăioasă, vorbăreață și poruncitoare, lacomă, — iat-o colo în colțul sicriului, uscată. Gingiile fără dinți, rânjesc sinistru. Ca o tânguire netrebnică, răsună când și când motivul dominant al „laudei":

ohimè, dolente, e come faragio
quand'io e l'alma starimo eu ardura?

Pateticul stă în alternarea tânguirii celui mort în păcat cu sentințele supremului judecător, majestos în divinitatea sa:

Lutule, nu te făli,
cenușo, nu te mândri
viermișor ce vei dormi
fânule ce vei păli!
Prin moarte vei arăta
toată josnicia ta,
arăta-vei cu ce drept
carnea se fălește-atâta!

In galop, spre moarte, fugim toți: mari, mici, sănătoși, schilozi, trezi, adormiți — fugim în galop spre moarte, fără răgaz.

Ceeace caracterizează, așa dar, poezia sa din acest răstimp, este simțul dramatic în dialoguri și realismul plastic al imaginilor; în plus se observă tot atâta de viguros și de personal, avântul satiric: nimeni nu scapă de înțepătura săgetării lui Iacopone, nici bogații, nici Papii, nici mai ales femeile, într'o vreme când Dante și, curând după el, Petrarca, vor lumina sufletul și chipul femeii cu acel zâmbet angelic, care va inspira arta iconarilor și va fixa definitiv tipul idealizat al madonelor italiene."

Cântarea Universului

Critica franceză de ultimă zi relevează cu deosebit interes poema lui Xavier de Magallon, intitulată „Jour d'Eté", pe care o publică unul din cele din urmă numere ale săptămânalului parisian *„Revue Hebdomadaire".* In această poemă inspirația muzelor antice se aliază armonios cu suflul romantic pe care Vigny l'a fixat în nemuritoarele-i versuri din „Destinées"; poetul prezintă o epistolă colegului său întru poezie, Derennes, poemă care se transformă, treptat-treptat, într'o frământată meditare:

Au bord fuyant des jours et des métamorphoses,
Je me pose sans fin l'antique question,
Et toi, sans doute aussi, Derennes, tu la poses;
Où donc va la pensée? Où donc va l'action?

La toate aceste întrebări filozofii răspund cu teorii, poeții prin simpla intuițiune a inimei; armonia aceasta care traește în ei, îi face să cunoască ceeace susține sau mișcă universul; cântând, ei îl măresc, și colaborează cu forțele obscure ale lucrurilor; în ei, și prin ei, armonia aceasta ajunge la cea mai pură conștiință:

Tout le secret du monde est dans son harmonie,
Crains, si tu te taisais, de voir s'évanouir
Le radieux été, vrai fils de ton génie,
Puisqu'en lui seul il peut vraiment s'épanouir.

Vois! la face des eaux et des monts se fait brune
Et, tremblante, se voile en d'obscures splendeurs,
Et le soupir d'amour de la terre à la lune
A peine est moins profond que celui de nos coeurs.

Pendant que je t'écris le monde se transforme,
Les amoureux contours vont se vaporiser,
Et sur les humbles fleurs de la montagne énorme
Les astres doucement sont venus se poser.

Je suis sur la montagne; et l'immense féerie
Enchantant les déserts comme les nations,
Derennes, a vers toi mené ma rêverie
Par le chemin luisant des constellations.

Le vent déjà fraîchit. Il fait claquer les toiles
Des barques s'envolant aux lointains bleus et verts,
Silence. Je te vois. Tu médites des vers,
La sainte lyre sonne, entraînant les étoiles.

Mândria aceasta de a putea cunoaște mai mult decât oamenii de rând, rămâne poeților: căci ce este oare poezia dacă nu sforțarea sufletelor de a adânci și regăsi, în propriul lor secret, secretul lumii?

O internațională a teatrului

Internaționalismul în artă e un adevăr care nu mai trebuie dovedit. Esența artei este universal umană, oricari ar fi particularitățile ei naționale. Aceste particularități sunt ca aromele și culorile diferite ale florilor armonizate într'o mare grădină. Cine mai cutează astăzi, când naționalismul e încă destul de agresiv, să opună o artă națională altei arte naționale? Independența în toate domeniile de activitate: știință, tehnică, drept, industrie, finanțe — s'a evidențiat atât de mult și în domeniul estetic, încât s'a ajuns la un început de organizare internațională a manifestărilor artistice.

Firmin Gémier, unul din cei mai de seamă oameni de teatru ai Franței, expune într'un studiu publicat în *„Evolution"* (No. 1), rezultatele acțiunii sale pentru înfăptuirea unei Internaționale a teatrului. El crede că dacă fiecare profesiune va forma o grupare internațională activă, cu congrese și regulamente riguroase, atunci va exista și o forță morală în stare să se opună oricărui imperialism. Când marea internațională a muncii, organizată deasupra frontierelor, cuprinzând în sânul ei științele, literele, artele, industriile, va funcționa regulat — atunci interesele capitaliste și ambițiile politice nu vor putea turbura pacea. Munca e singura nobleță omenească. „In fața operei realizate nu există nici „manual", nici „intelectual": există producătorul... Fie el biolog sau săpător, scriitor sau dulgher, un om muncitor, inteligent, idealist, însuflețit de pasiunea de „a servi", este folositor progresului". Din poporul muncitorilor manuali sau intelectuali, se ivesc toate geniile și toți mântuitorii societăților. *Poporul european* va salva Europa de războaie; mai târziu, poporul universal va asigura pacea lumii, va proteja civilizația.

Oamenii de cultură și de artă, „servitori ai Spiritului", trebuie să se unească cei dintâi, pentru a opune armele inteligenței în lupta lor contra prostiei, în „războiul spiritului împotriva materiei". Ei au „o datorie: munca; o iubire: adevărul; o doctrină: toleranța".

Teatrul e arta care grupează pe toate celelalte și care se adresează în mod direct mulțimii; el e cea mai mare forță intelectuală în fiecare națiune. Convins că o uniune a tuturor artelor dramatice ar putea avea „o influență decisivă asupra opiniei mondiale", Firmin Gémier a întreprins o serie de anchete și conferințe în diverse țări. A început cu Germania, „dușmana seculară" a Franței. La Berlin, profesioniștii teatrului au primit ideia cu entusiasm: o „uniune națională germană" va lua loc în „Societea Universală a Teatrului". La Londra aceeaș bună primire. „Britisch Drama League" a luat asupra ei acțiunea în Anglia. In Austria, în Ungaria, reprezentanții cei mai reputați ai artei dramatice s'au angajat să fondeze uniuni naționale menite să intre în gruparea universală. Firmin Gémier a fost chemat să vorbească în acelaș scop la Varșovia, Bruxelles, Amsterdam, Praga; va merge și la Stockholm, Moscova... In Franța, concursul tuturor asociațiilor teatrale este de asemenea asigurat.

Rostul unei „societăți universale a teatrului" este să creieze și să întrețină legături spirituale și morale între autorii, compozitorii, interpreții și tehnicianii teatrului; să facă cunoscute operele și inițiativele menite să mențină teatrul pe un plan de artă și învățământ; să răspândească în public gustul artistic; să îmbunătățească regulamentele încheiate între asociațiile din diverse țări și să pregătească acorduri universale pentru o cooperare artistică internațională.

Intre mijloacele de acțiune, Gémier preconizează recunoașterea de către guverne a organizațiilor teatrale ca un mijloc de apropiere între oameni; schimb de publicații, rapoarte, statistici, ziare teatrale în fiecare țară, o revistă internațională, călătorii de studii, conferințe profesionale și interprofesionale, congrese anuale și expoziții universale. Gémier expune apoi mijloacele de organizare a intereselor materiale ale artiștilor și autorilor, cari au și ei de suportat condițiile salariatului capitalist. El desvoltă modul de funcționare a Societății Universale a Teatrului și a Uniunilor naționale teatrale din fiecare țară, cu o preciziune care indică puterea acestei idei în mers. In această privință, Gémier e un adevărat precursor, cu toate că el „renunță la orice amor propriu de autor, la orice ambiție personală: am adus o ideie care mi-a părut folositoare tuturora și am dăruit-o tuturora pentru ca ea să prospereze prin colaborarea tuturora".

Ideia aceasta e pe cale de realizare; ea are de pe acum și recunoașteri oficiale. Gilbert Murray, profesor la Universitatea din Oxford, membru al Comisiunii de cooperare intelectuală dela Societatea Națiunilor, a prezidat conferința lui Gémier la Londra. In introducere, el a spus: „Comisiunea înțelege importanța organizării muncii intelectuale. Ea știe că viitorul Societății Națiunilor atârnă de formarea unei conștiinți universale. Acțiunea ei nu se poate desvolta decât dacă savanții, gânditorii, scriitorii din toate țările întrețin între ei relații dese și dacă răspândesc dintr'o țară în alta ideile cari trebuie să asigure pacea între popoare".

După ce Gémier arată că, consacrarea Societății Universale a Teatrului ar fi, pe lângă congresele anuale, câte un festival internațional în fiecare primăvară, unde se vor reprezenta opere din toate țările cu cei mai buni artiști de pretutindeni, — el exprimă dorința ca și celelalte arte: pictura, sculptura, arhitectura, gravura, cinematograful — să se organizeze pe baze internaționale, ca și teatrul, și să constitue împreună cu el o „Federație universală a Artei". Urmează, în mod firesc, ca și celelalte genuri literare, precum și toate științele să se solidarizeze unindu-se cu Federația Artei pentru a alcătui în cele din urmă „Confederația Universală a Spiritului omenesc". Această Confederație supremă, a tuturor gânditorilor și artiștilor, va avea asupra vieții oamenilor o putere decisivă.

Acei cari știu că „utopiile" au totdeauna rădăcini în realități pământene, vor saluta acțiunea lui Firmin Gémier cu încredere. Dar nu e deajuns ca cineva să înceapă: intelectualii, conștienți de menirea lor creatoare, să lucreze fiecare în cadrul profesiunii sale, pentru a grăbi înfăptuirea unei idei de care atârnă pacea lumii. Mai mult decât „dezarmarea" și „tratatele de pace", acțiunea de înfrățire prin artă și știință va înlătura blestemul războiului între națiuni și al revoluției în sânul națiunilor. *Internaționala Intelectualilor întemeiată pe umanitarism* —aceasta e ideia care cuprinde toate ideile de progres, proclamate de atâtea spirite alese în toate țările și în toate domeniile de creațiune și de muncă!

EUGEN RELGIS

INSEMNĂRI

Eminescu

La cimitirul Bellu se comemorează, Duminica aceasta, treizeci şi şapte de ani dela moartea lui Mihail Eminescu.

Două generaţii au trăit sub farmecul poeziilor lui, exprimându-şi durerile de dragoste prin versurile acestea melodioase. Era vreun vers pe care să nu-l fi ştiut pe derost?

Astăzi Eminescu-i uitat, — deşi opera sa cuprinde elementare şi veşnice patimi omeneşti. Poezia lui Eminescu e pentru o lume de visători, de idealişti, care se multumesc „c'un semn în treacăt dela Ea". Astăzi când cititorii vreau din capul locului ceva mai mult, nu pot pricepe „bâiguelile" lui Eminescu. Ei sunt adepţii metodei directe, cât pe ce să-i spunem fizice.

Vremea a desgolit femeia — lăsând-o pradă poftelor de pe străzi. Când o va învăli Viitorul în făşii de pudicitate şi de poezie, — versurile lui Eminescu vor renaşte din nou.

Urmaşii noştri vor recita desigur cu pathos:

Pe aceeaşi ulicioară
Bate luna în fereşti,
Numai tu de după gratii
Veşnic nu te mai iveşti!

Şi aceeaşi pomi în floare
Crengi întind peste zaplaz,
Numai zilele trecute
Nu le faci să fie azi.

Altul este al tău suflet,
Altii ochii tăi acum;
Numai eu rămas acelaş,
Bat mereu acelaşi drum!...

Amintiri

D. Bogdan-Duică îşi începe astfel un articol în „Salonul Literar":

„Toată lumea scrie amintiri despre debutul literar. De ce n'aş spune şi eu amicului-poet Stamatiad cum am intrat în cariera de „scriitor"? Deşi ştiu că spusele mele vor apărea în *Salonul Literar*, deşi nu sunt mare lucru, iată-le!"

Remarcăm în primul rând politeţa, pe care o arată d. Bogdan-Duică revistei la care colaborează: „deşi spusele mele vor apărea în Salonul Literar" şi „deşi nu-s mare lucru", etc....

In al doilea rând trebuie să precizăm un fapt: Toată lumea care dă, în interviewuri, amănunte asupra debutului literar—este în prealabil întrebată... pe când pe d. Bogdan-Duică nu l'a întrebat nimeni, nici măcar *Salonul Literar*, pe care chiar d-sa îl desconsideră.

Curios!

Intr'un niterview al d-lui Nichifor Crainic, reprodus în revista „Cartea", aflăm lucruri senzaţionale:

Astfel d. secretar general al Artelor spune: „Mă neliniştește numărul extrem de mic al editorilor de literatură". Auziţi ce-l nelinişteşte pe d. Nichifor Crainic? Noi credeam că altceva...

„Vorbim mereu de cultură, — urmează d-sa, — dar nu luăm nici o măsură pentru a cultiva democraţia şi a democratiza cultura. Noua lege ar urmări tocmai scopul acesta".

Deabia acum înţelegem rostul acestui guvern: „a cultiva democraţia şi a democratiza cultura".

Scriitorul Octavian Goga, de bine — de rău, a „cultivat" în alegeri democraţia. Rămâne acum ca d. Nichifor Crainic să „democratizeze" cultura prin „fondul cultural", visat de d-sa, în sumă de vreo 16 milioane... şi care urmează să fie manipulat de „un consiliu permanent al Cărţii, ales de minister dintre personalităţile culturale".

In faţa acestui program revista „Cartea" nu-şi poate reţinea exclamaţia:

„Impreună cu Gala Galaction, d. Nichifor Crainic e, în falanga scriitorilor noştri, un Apostol mânat de adevărata iubire de oameni".

„Cartea" face un mare păcat faţă de Cer punând la un loc pe Gala Galaction cu d. Nichifor Crainic — politicianul ortodoxismului. Gala Galaction ar eşi din apropierea aceasta cu rasa pătată de noroiu.

„Insuşirea bunului altuia"

O revistă pe care n'o cetim şi care ne-a căzut întâmplător în mână, ne acuză că „ne-am însuşit bunul altuia": şi anume câteva date asupra scriitorului Valle Inclan, dintr'o reclamă administrativă a Bibliotecii „Lectura", reclamă reprodusă şi de noi.

Acea reclamă n'a fost scrisă nici de direcţia „Lectura", nici de noi — ci chiar de un colaborator al revistei prădate, singurul care avusese cunoştiinţă de existenţa revistei şi a articolului plin de descoperiri originale: data naşterii lui Valle Inclan, numele operelor, etc. Acel colaborator al acelei reviste tradusese o nuvelă pentru biblioteca „Lecturii", însoţind-o de o notă biografică introductivă. .

Dacă revista vrea numaidecât satisfacţie, n'are decât să-şi prindă colaboratorul prin redacţie şi să-i tragă o chelfăneală, fiind şi el tot din Craiova — deci la îndemâna redacţiei răzbunătoare.

Cât ne priveşte pe noi, ne mărginim să dăm un sfat administraţiei: Să fie cu ochii în patru. Reclamele ei să poarte note, în felul acesta: :

„Citiţi

HERNANI

de celebrul scriitor Victor Hugo (1802—1885), autorul admirabilelor opere: „Odes et Ballades", „Les Orientales" 1), etc.

1) Vezi „Năzuinţa" No. 9 Sept. 1925, pag. 17, — Al. Popescu-Telega: „Victor Hugo şi operele sale"...

„Spirite"

Revista literară ataşată pe lângă Siguranţa Generală a Statului are şi o rubrică veselă.

Cu prilejul unui recent proces, s'a constatat că un sinistru personagiu — înainte de a-şi executa victimele — le distra cu cântece.

D. Romulus Voinescu ţine să-şi şi distreze deţinuţii—cititorii cu forţa ai foii d-sale.

Astfel în ultimul număr al „Propileelor Literare", d. Voinescu publică un dialog între Olt şi Argeş relativ la bara dela Sulina.

Citâm la întâmplare câteva „spirite":

„Oltul. — Canalul Sulina se împotmoleşte. Bara dela Sulina nu mai are decât 12 picioare întocmai ca un biet vers alexandrin. In ţara românească unde sunt atâţi politiciani, a căror activitate chiamă sancţiuni, i s'a *înfundat* tocmai bietei Dunăre. Mulţi suferă de nisip la ficat, Dunărea suferă de nisip la *gură*. Pe vremea lui *Ovidiu*, Dunărea curgea ca *Fântâna Blanduziei*, azi apele ei se îneacă în noroi întocmai ca ţiganul la *mâl*. Altă dată:

Barca pe valuri
Sălta uşor

astăzi lucrul e albastru de tot, fiindcă e... *Dunărea albastră*.

Argeşul. — Unii zic că ar fi bine să se facă acolo nişte instalaţii de tout à l'égout (tot-la-*canal*), alţii propun injecţii cu in-*Sulină*.

Oltul. — Dar comisia Europeană a Dunării (C. E. D.) ce face?

Argeşul. — Dolce *far* niente.

Oltul. — In cazul acesta C. E. D., trebuie sau să CEDeze sau se deCEDeze.

Argeşul. — Trebuie tăiată *noada gardienilor*. Inainte vapoarele făceau *mile*, acu le plângi de... *milă*.

Argeşul. — Intâiul. Mă aşez pe cheiul portului în Sulina şi încep să strig cu voce tare: icre negre! cegă rasol! pui cu smântână! ciuperci sauté! sărmăluţe cu iaurt, etc. până îi vine Sulinei... *apă la gură!*

Oltul. — Şi al doilea mijloc să cureţi apa de depozite?

Argeşul. — Al doilea. Exemple în fiecare an la Giagoga. Fac şi eu ca toţi cei ce au intrat la apă cu depozitele. *Dau foc la depozite* şi treaba-i gata".

Aceste vulgare jocuri de cuvinte puteau rămânea numai în stare verbală în forul Siguranţei — pentru uzul agenţilor nocturni şi al „clandestinelor" strânse cu ocazia razziilor. De ce le-a tipărit d. director ca o tortură a deţinuţilor şi, printr'o greşală chiar a cetăţenilor liberi?

O anecdotă cu P. P. Carp

Din revista de literatură bibliografică — „Cartea" — scoatem această anecdotă privitoare la P. P. Carp, care se ştie că, în literatură, a fost traducătorul lui „Machbet" şi criticul acerb al piesei lui Haşdeu: „Răsvan şi Vidra":

Intr'o dimineaţă rece şi ploioasă de Noembrie, Petre Carp, ministru în cabinetul Catargiu, îşi face obişnuita plimbare pe jos, pe Calea Victoriei. Ajungând în piaţa Teatrului Naţional, vede pe X, redactor la ziarul grupării junimiste, stând sgribulit sub o umbrelă de o verde vetustate şi purtând în picioare o pereche de ghete de chevreau.

— Bine, X-ule, pe aşa vreme fără galoşi?

— Apoi dacă n'am, şefule!

— Hai! Că-ţi fac eu cinste.

Intrară amândoi într'un magazin de încălţăminte de sub Hotel Continental. X îşi alese o pereche de galoşi cu limbă, iar Carp plăti lei 5,50.

După prânz, la Senat, un senator catargist desvoltă o interpelare îndreptată împotriva grupării junimiste. Se naşte acea atmosferă care a tulburat de atâtea ori căsnicia Carp-Catargiu. După ridicarea şedinţei, la plecare, senatori şi gazetari discută cu aprindere incidentul.

Un grup, mai pasionat, se opreşte pe trotuarul din faţa Senatului, continuând desbaterea sub ploaia rece şi măruntă. In grup se afla şi X. Iată că vine şi Carp. Un senator catargist îl întâmpină:

— Vezi, coane Petrache, atitudinea ce ai în guvern, provoacă până şi indignarea colaboratorilor d-tale din presă. Chiar acum d. X. spunea că eşti „pacostea partidului conservator".

Carp se uită la X. care îngălbenise. Ii măsoară cu monoclul toată lungimea trupului. Apoi îi zice:

— Bine, gogomanule, cu galoşii în picioare şi tot ţi s'a urcat apa la cap?

Hristo Botef

Intelectualitatea bulgară sărbătoreşte a cincizecea aniversare a morţii poetului naţional: Hristo Botef. Nu este în literatura sau istoria bulgară o figură mai populară, mai simpatică decât a revoluţionarului Botef, cel dintâi care a luptat pentru independenţa neamului şi patriei sale. Hristo Botef a trăit o vreme în România, la Bucureşti, Galaţi şi Brăila, mai apoi în Rusia, refugiat din cauza persecuţiunilor Turcilor.

Opera literară a lui Hristo Botef cuprinde un mic număr de poeme, care mărturisesc totuş un mare talent. Fiecare poezie a lui Botef este revelaţia profundă a sufletului său. „Libertate sau moarte" — aceasta era deviza înscrisă pe drapelul revoluţionar al poetului, aceasta este deasemenea tema fundamentală a poeziei sale. Poema principală a lui Hristo Botef, aceea care face gloria poeziei lui, este balada „Hagi Dimitri" — operă în care poezia rivalizează cu pictura. Cântecul se ridică aci, mai larg şi se colorează cu vibraţiuni de formă, de lumină. Iată o strofă, în franţuzeşte, în care sunt evocaţi Balcanii:

La nuit apparaît, la lune se montre pâle,
le firmament resplendit jonché d'étoiles;
la brise est caressante, la forêt bruit, —
le Balkan chante de haïdouks une mélodie!

Botef este pentru Bulgari, ceeace este Petoefi pentru Unguri. Poesia lui Botef, ca şi aceea a poetului ungur, poartă pecetia sângelui său: Botef şi Petoefi au înţeles toată viaţa lor, glasul naţiunii care a guvernat destinele poporului. In fiecare an, la 2 Iunie, tinerimea bulgară face procesiune în locul numit „Vola", acolo unde inima poetului a încetat de a mai bate.

Dr. Emile Coué şi Coué-ismul

Emile Coué — vestitul psychopatolog francez — s'a născut în Troyes din Franţa, unde părinţii lui trăiau în strâmtoare. A studiat farmacia la Paris şi a fost apoi, vreme de 30 de ani, un farmacist oarecare în oraşul său natal Troyes, până ce, acum câţiva ani, ieşi la iveală prin scrierea sa: „Stăpânirea de sine prin autosugestie", susţinându-şi doctrina şi prin conferinţe în America. S'a aşezat, între timp, în Nancy, de unde era soţia lui, fiica lui V. Lemoine, unul din cei mai mari industriaşi pentru horticultură ai lumii.

Elevii şi adepţii doctrinei lui Coué sunt numiţi astăzi: „Noua şcoală din Nancy". Acolo vin să se iniţieze neofiţii numeroşi şi convinşi, meniţi să-i răspândească în lume învăţătura.

Coué îşi primeşte de obicei pacienţii — laolaltă într'o sală mare — adesea în număr de 80—100. Le cere să închidă cu toţii ochii, le ţine o cuvântare lămuritoare şi apoi îi pune să spună după el cu convingere, cam aceste cuvinte: „Imi merge mai bine, da simt că-mi e mai bine, şi o să-mi meargă din ce în ce mai bine. Simt, cred, sunt convins". Aceste afirmări se repetă în cor, de mai multe ori. Mai recomandă apoi ca, în fiece seară şi dimineaţă, înainte de culcare şi după trezire, să repeţi cu glas, respirând adânc şi cu ochii închişi, frazele acelea. Nu voinţă, — ci credinţă, afirmare. Voinţa distruge putinţa, pe când afirmarea încrezătoare devine un început de înfăptuire. In felul acesta, susţine Coué, se poate tămădui, aproape fără excepţie, orice boală, dacă bolnavul are încredere deplină în valoarea acestui mijloc.

Intenţia lui Coué mai e, în acelaş timp, să facă inutilă orice sugestie străină. In noi înşi-ne stă puterea asupra noastră înşi-ne.

Adepţii lui Coué vorbesc de adevărate minuni realizate prin metoda asta.

O lovitură împotriva medicaţiunii prin droguri, venită tocmai din partea unui... farmacist!

Ştiinţa nu are o atitudine necondiţional negativă faţă de doctrina lui Coué. Intr'însa e o intuiţie fericită, o sămânţă de adevăr, — care poate fi cultivată şi crescută. „De-ai avea credinţă, cât un grăunte de muştar..." a zis de mult Isus.

Mai trebuie amintit că ideile de bază ce le dezvoltă Coué, în direcţia automedicaţiunii, au mai fost de mult indicate de Kant, Hufeland şi Feuchtersleben. Nimic nou sub soare.

Personal Coué trece drept un om de un caracter nobil, idealist şi desinteresat, — opera lui o concepe ca un apostolat umanitar.

Oscar Wilde

Oscar Fingal Wilde (1854—1900) s'a născut în Irlanda (Dublin) şi şi-a făcut studiile la Universităţile din Dublin şi din Oxford. A călătorit prin Italia şi Grecia.

Ca tânăr fusese un adept al concepţiilor sociale şi artistice ale marelui apostol şi estet John Ruskin. A ajuns curând fruntaşul mişcării estetice în Anglia şi prin mondenismul lui rafinat, prin farmecul verbului său, Wilde devine arbitrul eleganţei, pentru aproape toată Europa apuseană.

Dar după ce suferi acea osândire infamantă la doi ani de ocnă, — egală cu o executare pe eşafod — scrierile lui fură arse pe rug, iar în jurul numelui său se făcu conspiraţia tăcerii. Frânt trupeşte şi sufleteşte de această pedeapsă, muri, curând după eliberare, la Paris, fără să fi apucat reabilitarea lui literară, pornită mai ales din Germania.

Se făcuse mai întâiu vestit prin ale sale: „Poems", de un sensualism înflăcărat, urmă apoi romanul remarcabil prin psihologia lui bizară — un fel de autobiografie: „Portretul lui Dorian Gray". Apoi o colecţie de povestiri şi legende — caracterizate prin originalitatea invenţiei, bogăţia fanteziei şi humorul fin. A mai scris Essay-uri. Dar vâlva cea mai mare o stârniră piesele lui, mai ales tragedia pasiunii: „Salome"; comedii ca „Evantaiul Lady-i Windermere" (jucată şi la noi), „Un soţ ideal", etc. Prin acţiune piesele astea nu sunt decât un simplu colportaj; prin desenul caracterelor stau ceva mai sus, dar valoarea lor eminentă o formează dialogul elegant, de o satiră ţâşnitoare de spirit, care ridiculizează fără de milă societatea.

Wilde e în genere blazat, paradoxal, sceptic, un cinic, — dar bogat în spirit, şi un stilist subtil şi strălucit.

Până la penibila lui cădere, profesa principiul *artei pentru artă;* dar în temniţă el creă un poem de o semnificaţie socială cu totul remarcabilă: „Balada temniţei Reading" (1918), o acuzare tragică şi zguduitoare, în care ia apărarea criminalului împotriva societăţii.

De o complectă transfigurare internă — de o pocăire sinceră — dă dovadă apoi altă carte a lui, tot în temniţă concepută, „De profundis" — dar apărută, aşa cum a dorit el, abia după moartea lui, în 1905. Era refugiul celui strivit de un destin groasnic, — în misticism.

In numărul din urmă (72) al „LECTUREI, floarea literaturilor străine", a apărut vestita nuvelă a lui Wilde: „FANTOMA DIN CANTERVILLE", — de o ironie fină şi acerbă, plină de fantezie, mister, de subînţelesuri, de vervă, şi mai ales de un umor specific al lui Wilde.

Curiozităţi

Americana modernă

Apucăturile aventuriere ale femeilor moderne din America se manifestă mai ales în legătură cu aviaţia. 75 la sută dintre pasagerii navigaţiei aeriene în America sunt femei. Aceste pasionate zburătoare nu călătoresc însă în avioane împreună cu bărbaţii lor decât foarte rar. Bărbatul şi copiii rămân jos, pe pământ, când americana pluteşte printre nouri.

Calendarul în Turcia

Parlamentul Turciei a acceptat calendarul modern european. La 1 Ianuar 1927 Turcii vor înainta cu 585 ani fiindcă astăzi ei se află în anul lor al 1342-lea.

Diplomaţie directă

In ziua de 24 Mai, într'un restaurant dela *Champs Eliseé,* Asociaţia Jurnaliştilor Streini din Paris şi-a organizat dejunul anual în cinstea presei pariziene. Dejunul era prezidat de Aristide Briand, şi a trecut ca de obicei: cu multe toasturi, glume, etc. La sfârşitul dejunului cunoscuta artistă franceză Ivette Guilbert a cerut cuvântul. Discursul său a fost plin de spirite şi strălucire. La sfârşitul discursului artista a declarat însă că îşi exprimă şi o dorinţă: cere să i se acorde Legiunea de onoare, deoarece a făcut o lungă şi frumoasă propagandă a artei franceze în străinătate.

Discursul a provocat o unanimă aprobare a asistenţei. Numai Briand părea foarte încurcat. De data aceasta n'a găsit ce să răspundă imediat, şi numai peste câteva clipe i-a replicat:

— Ştiţi cum se chiamă ceiace aţi făcut? — O diplomaţie directă!...

Hoţi de automobile în America

Poate nu se ştie că americanii fabrică automobile în stil mare — dar le şi fură în stil mare. Azi furtul de automobile e într'o stare tot atât de înfloritoare ca altădată furtul de cai. Acest fapt reiese din statisticile unei agenturi americane care se ocupă exclusiv cu descoperirea hoţilor de automobile şi în listele căreia figurează nu mai puţin de şase mii cinci sute specialişti notorii în această modernă ramură a furtului. Această agentură, susţinută dealtfel de numeroase societăţi de asigurare, a tipărit un album cu 1.900 figuri de celebri hoţi de automobile. Din acei 6.500 hoţi n'au fost arestaţi nici jumătate; ceilalţi sunt în libertate şi... fură mai departe. Cu ce succes, ne-o arată câteva cifre adunate de Uniunea comercianţilor americani. In anul 1924 s'au furat la New-York 10.064 automobile, în Detroit 7.187, în Los Angeles 7.326, în San Francisco 3.257 şi în St. Louis 3.440. In 28 oraşe s'a calculat că s'au furat în total 57.331 automobile. Au fost găsite 47.848 din numărul celor furate. Autentic american!....

Garaj pentru cărucioare de copii

In New-York s'a deschis primul garaj pentru cărucioare de copii. Pe un preţ foarte mic cărucioarele pot fi păstrate acolo cu luna, scoase afară şi aduse înăuntru oride câte ori e nevoie.

Măsurarea timpului

Malaezii întrebuinţează pentru măsurarea timpului un foarte interesant ceas de apă.

Ceasul consistă dintr'o coajă de nucă de cocos cu o gaură mică la unul din capete. Coaja se pune într'o căldare cu apă. Când se umple, ea se scufundă şi astfel măsoară timpul.

Fantezie de miliardară

Miliardara Celeste Miller din New-York a făcut până acuma înconjurul pământului de 66 de ori. Ea a început să călătorească dela vârsta de 15 ani, iar azi are 80 de ani.

Cumpăr
colecţie, schimb mărci comune şi foarte rare
ROUFFE, Dessinateur
4, Rue Marcel Renaud, Paris

A APARUT
SUB FLAMURA ROŞIE
ROMAN DE DEM. THEODORESCU
(AUTORUL ROMANULUI IN CETATEA IDEALULUI)
EDITURA ADEVERUL — EXEMPLARUL LEI 100

Spiritul fin şi ironia muşcătoare a lui **VOLTAIRE** au găsit un minunat tălmăcitor în d. I. SUCHIANU, care a tradus în româneşte celebrele povestiri
Plăpămarul chior şi Taurul alb
apărute în BIBLIOTECA „DIMINEAŢA" No. 57. PREŢUL 6 LEI

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.